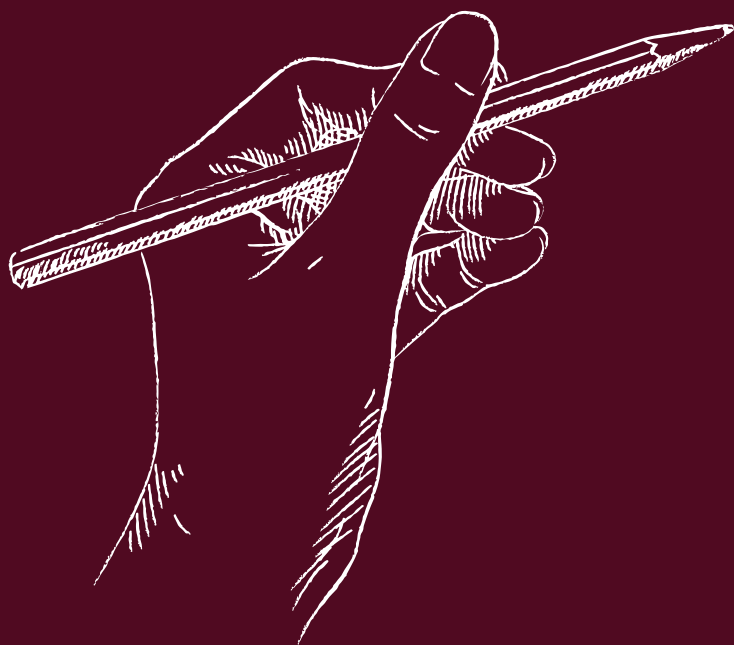

ACTA UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS - IURIDICA

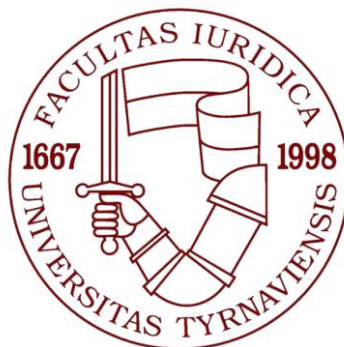
Ročenka
Právnickej fakulty
Trnavskej univerzity
v Trnave

XV, 2023

Acta Universitatis Tyrnaviensis Iuridica

Ročenka
Právnickej fakulty
Trnavskej univerzity
v Trnave

2023

Editorka: JUDr. Ingrid Lanczová, PhD.

Redakčná rada:

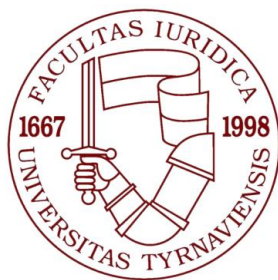
doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD., univ. prof.
prof. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, PhD.
prof. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD.
doc. JUDr. Eva Szabová, PhD.
doc. JUDr. Miloš Deset, PhD.
JUDr. Štefan Zeman, PhD.
JUDr. Karin Vrtíková, PhD.
JUDr. Ingrid Lanczová, PhD.

Recenzenti:

doc. JUDr. Miloš Deset, PhD.
prof. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD.
doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.
JUDr. Ľubica Masárová, PhD.
JUDr. Ivana Mokrá
prof. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, PhD.
JUDr. Štefan Zeman, PhD.
doc. JUDr. Lucia Žitňanská, PhD.

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons 4.0, AttributionNonCommercial NoDerivatives. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mien autorov a len na nekomerčné účely, pričom nie je možné z diela ani z jeho jednotlivých častí vyhotoviť odvodené dielo formou spracovania alebo iných zmien.

Za jazykovú a odbornú úpravu príspevkov zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov.

© JUDr. Ingrid Lanczová, PhD. (ed.), 2023

© Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2023

DOI: doi.org/10.31262/978-80-568-0575-6/2023

ISBN: 978-80-568-0575-6 (on-line)

O B S A H

<i>Radoslav Baran</i> Využitelnosť oddlženia fyzickej osoby formou splátkového kalendára v praxi.....	6
<i>Soňa Bekényiová</i> Sabotáž ako prostriedok dosahovania politických cieľov.....	16
<i>Joachim Dušan Fraňo</i> Vybrané kriminologické aspekty ochrany obetí trestných činov.....	29
<i>Juraj Jankuv</i> Zásada trvalo udržateľného rozvoja v medzinárodnom práve životného prostredia.....	36
<i>Mikuláš Lévai</i> Podvody s potravinami v Slovenskej republike.....	55
<i>Michal Maslen – Veronika Šuchmová</i> Správny dozor v práve životného prostredia.....	67
<i>Branislav Rak</i> Optimalizácia posudzovania trestných oznámení v trestnom konaní SR.....	76
<i>Karin Vrtíková – Matej Pevný</i> Trestnoprávne aspekty použitia obranného streľiva na účely nutnej obrany a oprávneného použitia zbrane.....	87
Študentské esejistické fórum	
<i>Cena Petra Blaha – Cum grano salis III:</i> <i>Život v (ne)bezpečí: Esej o bezpečnosti, jej význame a hodnote</i> Súťaž o najlepšiu esež študentiek a študentov Trnavskej univerzity v Trnave	94
Eseje víťazov súťaže	
<i>Patrik Miskovics (víťaz v kategórii doktorandské štúdium)</i> O prahoch.....	96
<i>Veronika Chomová (prvé miesto v kategórii bakalárske a magisterské štúdium)</i> Život v nebezpečí.....	100
<i>Tatiana Haršániová (druhé miesto v kategórii bakalárske a magisterské štúdium)</i> Ne(bez)pečie: Aký je teda recept na bezpečie?.....	103
<i>Daniel Pavelka (tretie miesto v kategórii bakalárske a magisterské štúdium)</i> Život v (ne)bezpečí: Esej o bezpečnosti, jej význame a hodnote.....	106

Eseje účastníkov súťaže

Klára Bicáková

Život v (ne)bezpečí..... 111

Natália Božiková

Esej o bezpečnosti..... 114

Ivan Daniš

Život v (ne)bezpečí: Esej o bezpečnosti, jej význame a hodnote..... 116

Roman Debnár

Život v (ne)bezpečí: Esej o bezpečnosti, jej význame a hodnote..... 120

Kristína Garaiová

Život v (ne)bezpečí..... 125

Sebastián Gonda

Život v (ne)bezpečí: Bezpečnostné záujmy a bezpečnostné prostredie
Slovenskej republiky v kontexte významu bezpečnosti a jej hodnoty..... 127

Dušana Haršányová

Život v (ne)bezpečí: Esej o bezpečnosti, jej význame a hodnote..... 132

Matúš Chamko

Život v nebezpečí..... 135

Olívia Juhásová

Biztonság..... 137

Kristián Kajanovič

Život v (ne)bezpečí..... 140

Milan Marcel Klimko

Život v (ne)bezpečí..... 143

Róbert Kollár

Život v (ne)bezpečí: Bezpečnosť, jej význam a hodnota..... 146

Juraj Kozáčik

Bezpečnosť je sestra istoty a slobody..... 150

Dominika Kuchárová

Demokracia, štát a bezpečnosť..... 153

Nicole Makóová

Život v (ne)bezpečí: Esej o bezpečnosti, jej význame a hodnote..... 156

Radovan Marcinčin

Život v (ne)bezpečí..... 159

<i>Patrícia Pátková</i>	
Život v (ne)bezpečí: Esej o bezpečnosti, jej význame a hodnote.....	162
<i>Peter Smolnický</i>	
Život v (ne)bezpečí.....	164
<i>Alica Struková</i>	
Život v (ne)bezpečí: Esej o bezpečnosti, jej význame a hodnote.....	168
<i>Ivan Vu Nhu</i>	
Kybernetická vojna: Kybernetické útoky v medzinárodnom práve.....	172
<i>Tomáš Žiška</i>	
Odopretie výkonu mimoriadnej služby ako obavy z nebezpečia?.....	177

VYUŽITELNOSŤ ODDLŽENIA FYZICKEJ OSOBY FORMOU SPLÁTKOVÉHO KALENDÁRA V PRAXI

Radoslav Baran¹

Abstrakt: Autor v príspevku skúma využiteľnosť oddlženia fyzickej osoby formou splátkového kalendára a aplikačné problémy s ňou spojené, a to najmä vzhľadom na odstup času od prijatia novely, ktorou bola táto forma oddlženia do právneho poriadku Slovenskej republiky zavedená.

Kľúčové slová: Osobný bankrot; Splátkový kalendár; Zákon o konkurze a reštrukturalizácii; Dlžník; Veriteľ.

Abstract: The author examines the usability of an institute of debt relief for a natural person in the form of a payment plan and the related application problems. The author investigates the payment plan over time since the adoption of the amendment, which introduced this form of debt relief into the legal system of the Slovak Republic.

Key Words: Personal Bankruptcy; Payment Plan; Act on Bankruptcy and Restructuring; Debtor; Creditor.

Úvod

Zákonom č. 377/2016 Z. z.² došlo k zmene úpravy inštitútu oddlženia, ktorý do 01.03.2017 poznal jedinú možnú formu oddlženia – konkurz, po ktorom nasledovalo skúšobné obdobie. To sa však prijatím uvedeného zákona zásadne zmenilo, keď inštitút oddlženia dlžníka - fyzickej osoby³, predpokladá oddlženie okrem konkurzu aj formou splátkového kalendára. Už úvodné ustanovenie štvrtej časti zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „ZKR“) upravuje, že *„Každý platobne neschopný dlžník, ktorý je fyzickou osobou, je oprávnený domáhať sa oddlženia konkurzom alebo splátkovým kalendárom podľa tejto časti zákona, a to bez ohľadu na to, či má záväzky z podnikateľskej činnosti.“*

Zavedením alternatívnej formy oddlženia formou splátkového kalendára⁴ zákonodarca poskytol fyzickým osobám nachádzajúcim sa v dlhovej pasci, menej invazívnu formu riešenia ich platobnej neschopnosti. Novela predpokladala zvýšenie záujmu o oddlženie a zavedením alternatívneho spôsobu oddlženia pre dlžníkov, ktoré zachytili svoj úpadok včas aj zvýšenú mieru uspokojenia veriteľov.

Novelou upravené oddlženie sleduje nielen ekonomický zmysel oddlženia, ale upriamuje pozornosť aj na sociálny aspekt neúmerne zadlženého obyvateľstva Slovenska, čo je

¹ JUDr. Mgr. Radoslav Baran, advokát v advokátskej kancelárii ARIES LEGAL s.r.o., komplementár správcu ARIES TRUSTEE, k.s., externý doktorand na Katedre občianskeho a obchodného práva Právnickej fakulty, Trnavskej univerzity v Trnave (e-mail: baran@arieslegal.sk)

² Zákon č. 377/2016 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

³ Pokiaľ ďalej v texte autor používa označenie dlžník, ide vždy o dlžníka – fyzickú osobu.

⁴ Bližšie k podmienkam návrhu na určenie splátkového kalendára a účinkom poskytnutia dočasnej ochrany pozri DZIMKO, J. – BILAS, A. - ŠEVČÍKOVÁ, A.: Splátkový kalendár ako nástroj oddlženia fyzickej osoby. In: *Justičná revue*, č. 1, roč. 74, 2022, s. 32 – 48.

odôvodnené všeobecne známym faktom, neúmerne zaťaženeho systému všeobecných súdov, exekučnými konaniami nebonitných dlžníkov vrátane fyzických osôb.

Od prijatia predmetnej novely však uplynulo už takmer šesť rokov, kedy je možné sa zamerať na analýzu samotného inštitútu oddlženia formou splátkového kalendára, a teda pre koho je oddlženie splátkovým kalendárom určené a či ide o účinný a využívaný nástroj oddlženia fyzickej osoby, a čo ovplyvňuje jeho využitie v praxi.

1. Pre koho je oddlženie formou splátkového kalendára určené?

V úvode sme už načrtli, že podmienkou *sine qua non* pre vstup do oddlženia (akoukoľvek formou) je existencia platobnej neschopnosti dlžníka, ktorý je fyzickou osobou⁵. Platobnú neschopnosť dlžníka je možné predpokladať, ak fyzická osoba nie je schopná plniť 180 dní po lehote splatnosti aspoň jeden peňažný záväzok.⁶ Podanie návrhu na určenie splátkového kalendára je, okrem iného, podmienené osobitným vyhlásením fyzickej osoby, že je platobne neschopná.⁷

Nie menej dôležitým obligatórnym predpokladom pre vstup do oddlženia (akoukoľvek formou) je vedenie exekučného alebo iného obdobného vykonávacieho konania na majetok dlžníka. Pri splátkovom kalendári však nie je potrebné, aby vedenie tohto konania trvalo viac ako jeden rok tak, ako to predpokladá oddlženie konkurzom.⁸

Riešenie oddlženie splátkovým kalendárom je predpokladanou alternatívou, určenou najmä pre dlžníkov – fyzické osoby, ktoré svoj úpadok zachytili včas, čo im vytvára možnosť, v porovnaní s oddlžením konkurzom, ponechať si svoj majetok.⁹ To však platí iba za predpokladu, že dlžník je schopný aspoň čiastočne uspokojiť pohľadávky svojich veriteľov zo svojich príjmov, a to v rozsahu a spôsobom určeným splátkovým kalendárom súdom. Včasnému zachyteniu úpadku môže nasvedčovať aj existencia exekučného konania na majetok dlžníka, kedy „priemerný“ dlžník vie rozpoznať jeden z mnohých náznakov existencie platobnej neschopnosti alebo hrozbu jej vzniku.

Samotné konanie o určenie splátkového kalendára je, v porovnaní s oddlžením konkurzom, administratívne náročnejšie, čo predpokladá vznik a existenciu prvotných transakčných nákladov¹⁰ na vstup do tohto konania, ktoré znáša dlžník a ktoré môžu vytvoriť objektívnu prekážku pre jeho začatie.¹¹ Dlžník je povinný pri podaní návrhu okrem všeobecných náležitostí podľa § 127 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej len „CSP“) a vyššie uvedených obligatórných dokladov, predložiť aj zoznam aktuálneho majetku väčšej hodnoty, ktorý vlastnil v posledných troch rokoch, prehľad príjmov a výdavkov za posledných päť rokov, prehľad očakávaných príjmov v nasledujúcich piatich rokoch, daňové priznania k dani z príjmov fyzickej osoby za posledných päť zdaňovacích období, ak boli podané a zoznam záväzkov. Je zrejmé, že pre účely možnosti uchádzať sa o oddlženie splátkovým kalendárom musí dlžník nielen spĺňať obligatórne predpoklady vyžadované zákonom, ale aj ďalšie predpoklady, ktoré zákon implicitne od dlžníka vyžaduje.¹² Ide práve o existenciu minimálneho množstva peňažných aktív pre vstup do konania ako aj existenciu

⁵ § 166 ods. 1 ZKR.

⁶ § 3 ods. 2 ZKR.

⁷ § 166 ods. 4 ZKR.

⁸ § 166 ods. 3 ZKR.

⁹ Ide o koncepciu oddlženia označovanú ako *No Fresh Start*.

¹⁰ RICHTER, T.: *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 24.

¹¹ Pre dlžníka, ktorý sa nachádza v dlhovej pasci a zovretí exekúcii je častokrát neprekonateľným problémom vyplatiť jednorazovo náklady súvisiace so vstupom do konania o návrhu na určenie splátkového kalendára, ktoré sa pohybujú na úrovni 700,- eur. Ide o odmenu správcu v sume 500,- eur a náhradu trov advokáta.

¹² § 168 ods. 2 ZKR.

predpokladu generovania príjmu po dobu plnenia určeného splátkového kalendára, ktorý bude postačovať na úhradu jednotlivých splátok po odpočítaní bežných výdavkov.

Oddĺženie splátkovým kalendárom tak predpokladá stav, kedy je dlžník objektívne schopný znášať prvotné vstupné náklady do procesu oddĺženia a zároveň pre účely jeho vedenia je ochotný akceptovať zníženie doposiaľ vynakladaných nákladov na svoj život, teda je možné predpokladať aj dočasné zníženie životnej úrovne dlžníka až do času splnenia splátkového kalendára v prípade jeho určenia súdom.

Je to odôvodnené tým, že splátkový kalendár musí byť zostavený tak, aby sa ním dosiahla čo možno najvyššia možná miera uspokojenia veriteľov dlžníka, ale zároveň je potrebné rešpektovať a zohľadniť pri jeho zostavení aj príjmové možnosti dlžníka a predpokladané nevyhnutné náklady na jeho život. To znamená, že správca pri zostavení splátkového kalendára, musí zohľadniť pravidelný príjem dlžníka a jeho výdavky ako aj ďalšie predpokladané príjmy a výdavky dlžníka v období piatich rokov tak, aby tieto príjmy a predpokladané výdavky boli dlhodobo udržateľné, a to aj v prípade ich dočasného možného výpadku.¹³ V rámci uvedeného je potrebné zohľadňovať príjmy zo závislej činnosti, podnikateľskej činnosti, príjmy z majetku (napr. prenájom), vrátane iných majetkových aktív (napr. v prípade vlastníctva cenných papierov) či výdavky súvisiace s bývaním dlžníka, stravou, dochádzaním do zamestnania, výživným, ako aj plnenie ďalších nevyhnutných zmluvných záväzkov.

Neprimerané zníženie výdavkov dlžníka, aj keď na prospech veriteľov, by z krátkodobého hľadiska mohlo navýšiť prvotnú mieru uspokojenia pohľadávok veriteľov, avšak podstatným spôsobom zvýšiť úroveň ohrozenia plnenia splátkového kalendára dlžníkom z dlhodobého hľadiska.

Dlžník je povinný počas celej doby trvania oddĺženia splátkovým kalendárom, za účelom dosiahnutia jeho splnenia, udržať si zamestnanie a vykonávať závislú činnosť, z ktorého príjmu sú následne uhrádzané splátky podľa zostaveného a určeného splátkového kalendára. To platí najmä u dlžníkov, u ktorých je splátkový kalendár zostavený najmä na základe príjmov zo závislej činnosti. V prípade dlžníkov, u ktorých je splátkový kalendár zostavený na základe iných príjmov, napr. z dôchodku, nie je splnenie takejto povinnosti problematické. Avšak, ako sme už uviedli, nie je vylúčená situácia kedy dlžník stratí zamestnanie (výpoveď zo strany zamestnávateľa / zamestnanca, zrušenie zamestnávateľa, strata odbornej spôsobilosti zamestnanca a iné), s ktorou skutočnosťou splátkový kalendár zostavený výlučne na základe príjmu zo závislej činnosti musí objektívne počítať. Ak sa dlžník stane nezamestnaným, je v záujme svojho oddĺženia a plnenia splátkového kalendára povinný usilovať sa o nájdenie nového zamestnania, z ktorého príjmu by bol opätovne objektívne schopný plniť určené splátky splátkovým kalendárom.¹⁴

Výška predpokladaných výdavkov dlžníka pri zostavovaní splátkového kalendára musí, ako sa ukázalo v poslednom období, zohľadniť aj možný nárast inflácie, ktorý je nepriamo úmerný rastu priemernej mzdy zamestnanca v hospodárstve. Pri zostavovaní splátkového kalendára dlžníka je rovnako nevyhnutné posúdiť aj jeho možnosti a schopnosti sa zamestnať, ak ide o nezamestnaného dlžníka alebo sa znova zamestnať v prípade straty zamestnania, resp. či má dlžník možnosti a schopnosti zmeniť svoje zamestnanie, prípadne sa rekvalifikovať na výkon iného zamestnania či výkon podnikateľskej činnosti, ktorá môže

¹³ § 168c ods. 3 ZKR.

¹⁴ V súvislosti s uvedeným je možné poukázať na českú judikatúru VS Olomouc 4VSOL 131/2018-B-37 vo veci KSOL 10 INS 4754/2016 „Dlužník je povinen po celou dobu trvání účinků schválení oddlužení vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost a v případě, že je nezaměstnaný, o získání příjmu usilovat; nesmí rovněž odmítat splnitelnou možnost si příjem obstarat.“

zvýšiť príjem dlžníka, a teda umožniť navýšenia uspokojenia pohľadávok veriteľov v rámci plnenia splátkového kalendára.¹⁵

V kontexte uvedeného je možné poukázať na českú právnu úpravu, ktorá ukladá správcovi povinnosť zisťovať, v rámci výkonu dohľadu nad dlžníkom, či je od dlžníka spravodlivé požadovať dosahovanie vyššieho príjmu, napr. v prípade samostatne zárobkovo činného dlžníka, v prípade nezamestnaného dlžníka zisťovať informácie o snahe dlžníka získať zamestnanie a posudzovať, či dlžník o získanie zamestnania dostatočným spôsobom usiluje, v prípade dlžníka, ktorý podniká, kontrolovať výšku príjmov z podnikania a inej samostatnej zárobkovej činnosti a daňové priznania podávané dlžníkom, overovať platenie verejnoprávných záväzkov.¹⁶

Vzhľadom na uvedené máme za to, že správca pri zostavovaní splátkového kalendára a posudzovania možnosti jeho zostavenia, by pri konaní s odbornou starostlivosťou tak ako mu ukladá zákon, nemal byť v konaní pasívny. Správca by nemal vychádzať výlučne z listín a podkladov dlžníka predložených k návrhu na povolenie splátkového kalendára, ale vlastnou iniciatívnou činnosťou mal zabezpečiť a prispieť k vyššej miere uspokojenia pohľadávok veriteľov, alebo túto možnosť pri zostavení splátkového kalendára aspoň posúdiť pri zohľadnení vyššie uvedených informácií.¹⁷

Vstup do procesu oddlženia (v akejkoľvek forme) je dobrovoľný, ktorý vo svojej podstate vyžaduje vysokú mieru súčinnosti dlžníka, ktorý by si mal samotné oddlženie, či poskytnutú ochranu pred veriteľmi, hneď v úvode oddlžovacieho procesu zaslúžiť a nemalo by ísť o úplnú samozrejmosť.

Aj preto sme toho názoru, že keďže proces oddlženia je dobrovoľný, je dlžník povinný sa od začiatku procesu správať tak, aby urobil všetko pre splnenie účelu ním zvolenej formy oddlženia. Ide najmä o rešpektovanie všeobecných povinností ustanovených zákonom, rešpektovanie právnych predpisov, nedopúšťať sa priestupkov či iných správnych deliktov, alebo trestnej činnosti, a riadne si plniť svoje nové záväzky, ktoré skutočnosťou by, o.i., mohli odôvodňovať nepoctivý zámer dlžníka oddlžiť sa.¹⁸

V záujme zostavenia splátkového kalendára správcom, ktorý zohľadňuje najlepší záujem veriteľov a rešpektuje príjmové možnosti dlžníka v kontexte poctivého zámeru oddlžiť sa, je nevyhnutné od dlžníka vyžadovať všetky informácie o podstatných skutočnostiach, ktoré

¹⁵ § 168c ods. 5 ZKR. V kontexte uvedeného poukazujeme aj na rozhodnutie VS Praha 3 VSPH 607/2010-B-35 vo veci KSPH 55 INS 1199/2009, kde súd posudzoval účinky schváleného oddlženia plnením splátkového kalendára pri dlžníkovi, ktorého splátkový kalendár bol zostavený na základe predpokladaných príjmov zo závislej činnosti „Ztráta zaměstnání, kterou dlužník nesprávně považuje za důvod pro osvobození od placení pohledávek, však neznamená, že by dlužník byl zbaven povinnosti dostát svým závazkům. Po dobu trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře je dlužník povinen v případě, že je nezaměstnaný, usilovat o získání příjmu. Jestliže na trhu práce vytvářeném pro osoby v evidenci nezaměstnaných není k dispozici práce odpovídající jeho vzdělání a kvalifikaci, pak dlužník nesmí odmítnout jakoukoliv práci, kterou bude schopen vykonávat. Kdyby tak učinil, nemůže to mít jiný následek, než ten, že ztratí ekonomické výhody spojené s oddlužením a jeho úpadek bude řešen konkursem.“, ktoré rozhodnutie rovnako odôvodňuje naše závery o potrebe udržať si zamestnanie v prípade plnenia splátkového kalendára zostaveného na základe príjmov zo závislej činnosti, a v prípade straty takéhoto zamestnania možnosť jeho rekvalifikovania sa na inú prácu.

¹⁶ § 412 ods. 2 zákona č. 182/2006 Sb. o úpadku a zpusobech jeho řešení (ďalej len „IZ“) v spojení s § 15 vyhlášky č. 121/2019 Sb.

¹⁷ V praxi sa je možné stretnúť s návrhmi splátkových kalendárov správcov, ktorý sa vyššie uvedenými skutočnosťami pri zostavovaní návrhu splátkového kalendára nezaoberajú a vychádzajú výlučne z predloženého návrhu dlžníka. PINDES, D. 2021. Analýzy vplyvov právnej úpravy oddlženia fyzických osôb v súlade so zákonom č. 377/2016 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii. Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti SR. 2021. (dostupné on-line: https://web.ac-mssr.sk/wp-content/uploads/2021/analzy_komentare/20210902_Sprava_oddlzenie.pdf).

¹⁸ BARAN, R.: Zrušenie oddlženia pre nepoctivý zámer dlžníka ako nástroj ochrany práv veriteľa. In: *Teoretické úvahy o práve 17. Zborník z vedeckej konferencie doktorandov a školiteľov právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Typi, 2021, s. 1 – 11.

v priebehu procesu oddlženia nastanú a môžu mať či už pozitívny alebo aj negatívny vplyv na zostavenie splátkového kalendára a jeho plnenie. Ak si nie je dlžník istý ako postupovať či v akom rozsahu je potrebné informovať správcu, treba vychádzať zo zásady „radšej viac ako menej“, teda informovať správcu o všetkých skutočnostiach, aj o tých, ktoré sa javia dlžníkovi ako nepodstatné, najmä ak sa týkajú majetkových a zárobkových pomerov dlžníka. Ide najmä o zmenu bydliska, zamestnania, zmenu v počte vyživovaných osôb, zmenu vo výške výživného určeného súdom, nadobudnutie majetku darom / dedičstvom. Aj preto sa javí ako vhodné riešenie po ustanovení správcu do funkcie v rámci osobného stretnutia s dlžníkom poučiť dlžníka o jeho právach a povinnostiach v rámci konania o oddlžení.¹⁹

Vyššie uvedené skutočnosti, o ktorých by mal dlžník informovať správcu pre účely zostavenia splátkového kalendára a jeho následného určenia súdom, môžu v konečnom dôsledku odôvodňovať aj predpoklad možnosti dlžníka poskytnúť veriteľom mimoriadnu splátku na splnenie záväzkov dlžníka. Zákonná úprava splátkového kalendára otázku mimoriadnej splátky dlžníkom z majetku nadobudnutého počas plnenia splátkového kalendára, resp. po podaní návrhu na jeho určenie, nerieši. V prípade poskytnutia dočasnej ochrany²⁰ po podaní návrhu na určenie splátkového kalendára nedochádza k strate oprávnenia dlžníka nakladať s majetkom ako je to v prípade oddlženia konkurzom.²¹ Preto je výlučne na dlžníkovi ako s majetkom nadobudnutým po poskytnutí dočasnej ochrany alebo po určení splátkového kalendára naložiť.

To však neznamená, že v prípade nadobudnutia majetku dlžníkom počas trvania splátkového kalendára, tento dlžník v záujme rešpektovania poctivého zámeru oddlžiť sa nemôže použiť na uspokojenie veriteľov, poskytnutím mimoriadnej splátky nad rámec určenej percentuálnej miery uspokojenia záväzkov veriteľov splátkovým kalendárom²², nie však vyššej ako 100%. Príkladom môže byť tzv. hyperocha, t.j. suma vrátená dlžníkovi z výťažku z dobrovoľnej dražby po úhrade dlhov a ostatných nákladov. Nejde o nič iné ako vrátenie prebytku z výťažku zo speňaženia majetku dlžníka zabezpečeným veriteľom, na ktorý prebytok zabezpečený veriteľ nemá nárok.²³

Použitie hyperochy k mimoriadnej splátke / splátkam nad rámec určeného splátkového kalendára môže byť pre dlžníka výhodné, najmä v prípade ak existuje dôvodný predpoklad, že splátkový kalendár nie je možné objektívne splniť, alebo jeho plnenie je z objektívnych dôvodov napr. v dôsledku straty príjmu zo závislej činnosti alebo iného budúceho príjmu, ktorý predpokladá splátkový kalendár, ohrozené.²⁴

Zhrňujúc vyššie uvedené skutočnosti, môžeme dospieť k záveru, že inštitút splátkového kalendára ako spôsob riešenia dlhov fyzickej osoby je určený dlžníkovi, ktorý zachytil svoj úpadok včas, teda v čase, kedy sa objavili prvé znaky jeho platobnej neschopnosti a ktorý má vedené exekučné konanie na jeho majetok. Zároveň musí ísť o dlžníka, ktorý má zamestnanie alebo inú zárobkovú činnosť či príjem z iného majetku, ktorý príjem postačuje na úhradu prvotných nákladov spojených so vstupom do oddlženia formou splátkového kalendára,

¹⁹ § 166i ods. 3 ZKR.

²⁰ Pozri účinky poskytnutia ochrany pred veriteľmi: DZIMKO, J. – BILAS, A. - ŠEVČÍKOVÁ, A.: ref. 4.

²¹ § 167b ods. 1 ZKR.

²² § 168c ods. 4, 5 ZKR.

²³ Zabezpečené pohľadávky zabezpečených veriteľov v konaní o oddlžení (vrátane splátkového kalendára) majú osobitné postavenie. V prípade existencie zabezpečenej pohľadávky záložným právom, nedochádza automaticky k jej vylúčeniu z uspokojenia formou splátkového kalendára ako nedotknutej pohľadávky, ale je potrebné zohľadniť hodnotu zálohu, ako aj poradie zabezpečovacieho práva zabezpečeného veriteľa na majetku, a v prípade ak hodnota majetku neprevyšuje hodnotu zabezpečenej pohľadávky zabezpečeného veriteľa, je potrebné takto určený rozdiel zahrnúť do splátkového kalendára, keďže ide o časť pohľadávky uspokojovanej v konkurze. Naopak v prípade, ak hodnota majetku prevyšuje hodnotu zabezpečenej pohľadávky je potrebné, v prípade výkonu zabezpečovacieho práva záložným veriteľom počítať s takto určeným rozdielom ako majetkom, z ktorého dlžník môže uspokojiť veriteľov. (porov. § 167k v spojení s § 168b ods. 2 ZKR).

²⁴ Porov. VS Praha 1 VSPH 175/2012-B-30 vo veci KSPL 20 INS 3876/2010.

keďže tieto náklady znáša výlučne dlžník. Posledným, no o to významnejším predpokladom pre riešenie úpadku dlžníka (akoukoľvek formou) je jeho poctivý zámer oddlžiť sa, kedy vynakladá úprimnú snahu riešiť svoj úpadok, a to poskytnutím veriteľom aj prípadne mimoriadneho plnenia na uspokojenie ich pohľadávok v prípade nie nepatrného daru alebo dedičstva, či iného nadobudnutého majetku počas plnenia splátkového kalendára.

2. Využitie oddlženia splátkovým kalendárom v praxi

Vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti je možné vnímať riešenie úpadku fyzickej osoby formou splátkového kalendára ako prostriedok, ktorý má perspektívu riešiť úpadok dlžníka, ktorý ho zachytil včas. Navyše forma riešenia oddlženia splátkovým kalendárom nielenže poskytuje určité benefity na strane dlžníka (ponechanie si majetku, plnenie vo forme splátok), ale zabezpečuje aj pre veriteľov vyššie uspokojenie ako by dostali v prípade oddlženia dlžníka konkurzom.

Z Analýzy vplyvov právnej úpravy oddlženia fyzických osôb v súlade so zákonom č. 377/2016 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii spracovanej Analytickým centrom Ministerstva spravodlivosti SR²⁵ (ďalej len „Analýza“) je však možné zistiť, že využívanie inštitútu splátkového kalendára dlžníkmi je minimálne. Podľa dostupných dát z Registra úpadcov (ru.justice.sk) k 19.07.2021, 49 571 oddlžení bolo realizovaných formou konkurzu a iba 372 formou splátkového kalendára, čo predstavuje iba 0,8% všetkých osobných bankrotov na Slovensku.

Analýza osobných bankrotov dospela k záveru, ktorý potvrdzuje jeden z nami uvádzaných predpokladov pre vstup do oddlženia vo forme splátkového kalendára, že ide o finančne a administratívne náročnejší proces v porovnaní s oddlžením konkurzom. V súvislosti so vstupnými (transakčnými) nákladmi dlžníka sa odporúča zavedenie „stropu“ trov v prospech advokátov v týchto konaniach ako aj zváženie poskytnutia finančnej pomoci dlžníkom štátom²⁶, obdobne ako v prípade oddlženia konkurzom.²⁷

Nie menej závažným predpokladom pre určenie splátkového kalendára, ako aj jeho následné plnenie, je stanovenie minimálnej miery uspokojenia pohľadávok veriteľov, kedy dlžník musí byť objektívne schopný uspokojiť aspoň tridsať percent nezabezpečených pohľadávok a uspokojenie určené splátkovým kalendárom musí zároveň zabezpečiť pre veriteľov, oproti konkurzu, aspoň o desať percent vyššie plnenie. V kontexte exekúciami zadlženého obyvateľstva, kedy v čase prijatia predmetnej úpravy nového riešenia osobného bankrotu (marec 2017) prebiehalo podľa dostupných údajov na slovenských súdoch necelý milión²⁸ exekúcií, pričom pri polovici z nich nejde o jednorazovú udalosť v živote dlžníka, sa javia podmienky pre vstup do konania o splátkovom kalendári pre väčšinu dlžníkov ako nevyužiteľné resp. „neatraktívne“.

Z celkového takmer milióna osôb má viac ako polovica (517 908) jedno exekučné konanie. Na 152 154 ľudí sú vedené po dve exekúcie, trom konaniam čelí 79 243 fyzických osôb, po štyri exekúcie sú vedené na 50 732 ľudí, voči 35 553 dlžníkom sa vedieť päť exekučných

²⁵ PINDES, D.: ref. 17, s. 37.

²⁶ § 24i zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z.

²⁷ PINDES, D.: ref. 17, s. 7.

²⁸ V čase prijatia novely sa možno dočítať vo viacerých zdrojoch, že malo ísť až o viac ako 3,6 miliónov exekučných konaní. Uvedené číslo uvádza aj analýza inštitútu sociálnej politiky: DOMONKOS, Š. - HREHOVÁ, K.: *Blízka pomoc sa ráta. Vplyv dostupnosti Centier právnej pomoci na bankrotovosť*. [online]. Analýza. 2021, 32 s. Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/analyticke-komentare/komentare_2022/blizka_pomoc_sa_rata.pdf

konaní a 26 255 dlžníkov zápasí so šiestimi exekúciami súčasne. Sedem a viac exekúcií je vedených na 107 141 ľudí.²⁹

Vzhľadom na počet konaní o splátkovom kalendári, môžeme usudzovať, že v prípade exekúciami zadlženého obyvateľstva, ktoré obyvateľstvo ako sa ukazuje aj v konaniach o oddĺženie konkurzom nevlastní majetok o ponechanie, ktorého by objektívne malo záujem, resp. nedisponuje peňažnými prostriedkami či príjmami, z ktorých by objektívne bolo schopné pokryť vstupné náklady pre oddĺženie splátkovým kalendárom prípadne plniť určený splátkový kalendár aspoň v minimálnej výške uspokojenia určeného zákonom.

Na druhej strane je možné vnímať pozitívny vplyv oddĺženia formou konkurzu, ako aj prijatia osobitného zákona,³⁰ na počet exekučných konaní, kedy štyri roky po prijatí novely (december 2021) je evidentný rapídny úpadok exekučných konaní vedených na majetok dlžníkov – fyzické osoby. Počet exekučných konaní vedených voči takýmto subjektom klesol na 419 910.³¹

Klesajúci počet exekúcií a prekonanie dlhovej pasce veľkou časťou zadlženého obyvateľstva Slovenska môže naznačovať budúci nárast životnej úrovne takýchto dlžníkov. O to viac, ak sa nastavenými pravidlami oddĺženia podarilo, podľa Analýzy, zároveň odstrániť prekážku vstupu dlhodobo nezamestnaným na trh práce, ktorí sa vzhľadom na postihovanie ich mzdy exekútorom vyhýbali legálnej práci.

Preto v prípade opätovnej platobnej neschopnosti takýchto dlžníkov, ktorí zachytia svoj úpadok včas, je možné predpokladať aj možný nárast záujmu o riešenie ich úpadku aj vo forme oddĺženia splátkovým kalendárom. O to viac, ak dôjde *de lege ferenda* k prijatiu právnej úpravy, ktorá odstráni negatívne prekážky pre vstup do konania o oddĺženie splátkovým kalendárom v podobe vysokých vstupných nákladov. To sa však môže prejaviť vo väčšej miere najskôr o desať rokov od účinnosti novely.³²

Nižší počet konaní o návrhu na oddĺženie splátkovým kalendárom, resp. ukončených konaní určením splátkového kalendára súdom, je spojený aj s praktickými problémami vyplývajúcimi jednak z formálnych (aplikačných) nedostatkov v podobe neuvedenia zoznamu majetku dlžníka v systematike požadovaných údajov, ktoré predpokladá § 4 Vyhlášky³³; neuvedenie zoznamu záväzkov dlžníka v systematike požadovaných údajov, ktoré predpokladá § 5 Vyhlášky; nepredloženie posledných piatich daňových priznaní alebo ročných zúčtovaní preddavkov na daň z príjmov závislej činnosti dlžníka pokiaľ boli podané, a ak nie tak dlžník je povinný v návrhu preukázať skutočnosti, na podklade ktorých mu nevznikla povinnosť podať daňové priznanie, resp. požiadať zamestnávateľa o vykonanie ročného zúčtovania dane; či nepredloženie plnomocenstva vo forme zaručenej konverzie.³⁴

Analýza ako nedostatok právnej úpravy oddĺženia splátkovým kalendárom vníma práve už uvádzane vysoké vstupné náklady dlžníka do procesu oddĺženia: „*Ak chcel zákonodarca pomôcť nízkopríjmovým skupinám obyvateľstva, primárnym cieľom mala byť optimalizácia výdavkov súvisiacich s prípravou splátkového kalendára, respektíve so spustením konania.*“³⁵

²⁹ TASR: *Prezident komory exekútorov poukázal na to, že čísla z Centrálného registra exekúcií dávajú presnejší obraz o stave exekúcií na Slovensku, ktorých je výrazne menej ako 3,7 milióna prípadov.* [online]. Dostupné na: <https://www.teraz.sk/slovensko/ske-exekucnu-amnestiu-treba-nastavit/286565-clanok.html>

³⁰ Zákon č. 233/2019 Z. z. o ukončení niektorých exekučných konaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³¹ TASR: *Politici pri svojich populistických zmenách exekučnej legislatívy často šermujú údajnými miliónmi obetí exekúcií, hoci tieto čísla sú dávno minulosťou, uviedol prezident SKE Miroslav Paller* [online]. Dostupné na: <https://www.teraz.sk/ekonomika/ske-pocet-exekucii-fyzickych-osob/602077-clanok.html>.

³² § 166 ods. 2 ZKR.

³³ Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 665/2005 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „Vyhláška“).

³⁴ DZIMKO, J. – BILAS, A. - ŠEVČÍKOVÁ, A.: ref. 4.

³⁵ PINDES, D.: ref. 17, s. 36.

Pre účely prístupnosti oddĺženia splátkovým kalendárom sa javí ako vhodné riešenie zníženie minimálnej miery percentuálnej úrovne uspokojenia veriteľov z 30 % na 25 % a zároveň optimalizovať mieru uspokojenia, v porovnaní s konkurzom, z predpokladaných 10 % na 5 %. Ako nie menej významný sa potom javí aj návrh na nezapočítavanie úrokov z omeškania do dlžnej sumy v celom rozsahu.

De lege ferenda je možné iba súhlasiť so závermi Analýzy, že oddĺženie splátkovým kalendárom by mohlo, v rámci precíznejšej právnej úpravy, sprístupniť možnosť splácania dlhov manželmi spoločne a nerozdielne v rámci spoločných splátok zo spoločného príjmu / majetku.³⁶

Ako zaujímavé a podnetné riešenie sa javí návrh na uloženie povinnosti dlžníkovi s pravidelným príjmom bez majetku oddĺžovať sa formou splátkového kalendára, teda zmeniť možnosť výberu dlžníka medzi dvoma spôsobmi oddĺženia z fakultatívnej na obligatórnu, v prípade zákonom určeného minimálneho pravidelného príjmu dlžníka, čo by, o.i., predišlo vo viacerých prípadoch existencii nepoctivého zámeru dlžníka oddĺžiť sa a zneužívaniu inštitútu oddĺženia konkurzom zo strany niektorých dlžníkov.³⁷ V dôsledku uvedenej zmeny v právnej úprave sa môže dosiahnuť aj predpokladané vyššie uspokojenie pre veriteľov oproti súčasne nastavanej minimálnej miere uspokojenia nezabezpečených pohľadávok v splátkovom kalendári na úrovni 30 %. Na základe správcom realizovaných zrážok z príjmu dlžníka ako to predpokladala právna úprava účinná do prijatia novely, by sa mohlo dosiahnuť aj omnoho vyššie uspokojenie veriteľov ako len vo výške 30 % nezabezpečených pohľadávok. Zákonodarca by mohol rovnako určiť pre úspešne oddĺženie splátkovým kalendárom takéhoto dlžníka minimálnu mieru uspokojenia nezabezpečených pohľadávok.³⁸

Záver

Novela zákona č. 7/2005 Z. z. spôsobila rapídny nárast osobných bankrotov, avšak len zanedbateľné množstvo z nich bolo tvorené oddĺžením splátkovým kalendárom. Aj keď prvotne sa uvedený spôsob oddĺženia javil ako atraktívny nástroj oddĺženia s veľkou perspektívou do budúcnosti, je evidentné, že v dôsledku dlhodobu zanedbávanej situácie s dlžníkmi v dlhovej pasci a neúmernému nárastu exekučných konaní, nemohol priniesť očakávaný výsledok. Jeho nízke až zanedbateľné využitie v praxi je odôvodnené aj ďalšími objektívnymi prekážkami, ktoré znemožňujú dlžníkom jeho využitie.

Na druhej strane, v prípade, že dôjde k jeho zmene a odstránia sa vyššie uvedené nedostatky, je možné očakávať nárast jeho využiteľnosti v praxi, najmä ak už bola poskytnutá „prvá pomoc“ dlžníkom ich oddĺžením konkurzom či osobitným zákonom o zastavení starých exekúcií.

Summary

Amendment to Act No. 7/2005 Coll. caused a rapid increase in personal bankruptcies, but only a negligible amount included debt relief with a payment plan. Even though, initially, the mentioned method appeared to be an attractive debt relief tool with a massive potential for the future. It is evident that due to the long-term neglected situation with debtors in a debt trap

³⁶ Uvedené je dôvodné o to viac, že právna úprava § 166j ods. 1 druhá veta ZKR počíta so skutočnosťou, že na jedného z manželov sa vedie konanie o osobnom bankrote, kedy v prípade vedenia takéhoto konania aj na majetok druhého z manželov, má súd ustanoviť totožného správcu, ktorí pri zostavovaní napr. návrhu splátkového kalendára má prehľad o predpokladaných príjmoch manželov, ich výdavkoch a majetku, čo objektívne umožňuje zostavenia splátkového kalendára tak, aby mohli manželia splácať svoje dlhy spoločne, čím sa zároveň navýši miera uspokojenia veriteľov.

³⁷ BARAN, R.: ref. 18, s. 1 – 11.

³⁸ PINDES, D.: ref. 17., s. 39.

and a disproportionate increase in execution proceedings, it could not bring the expected result. Its low to negligible use in practice is also justified by other objective obstacles that make it impossible for debtors to use it.

On the other hand, if the above-mentioned shortcomings get eliminated, it is possible to expect an increase in its usability in practice, especially if "first aid" has already been provided to debtors by debt relief through bankruptcy or a special law on the suspension of old execution proceedings.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie

RICHTER, T.: *Insolvenční právo. 2. vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, 624 s. ISBN 978-80-7552-445-7

Štúdie, odborné články

BARAN, R.: Zrušenie oddlženia pre nepoctivý zámer dlžníka ako nástroj ochrany práv veriteľa. In: *Teoretické úvahy o práve 17. Zborník z vedeckej konferencie doktorandov a školiteľov právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.* Trnava: Typi, 2021, s. 1 – 11. ISBN 978-80-568-0410-0.

DOMONKOS, Š. - HREHOVÁ, K.: *Blízka pomoc sa ráta. Vplyv dostupnosti Centier právnej pomoci na bankrotovosť* [online]. Analýza, 2021, 32 s. Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/analyticke-komentare/komentare_2022/blizka_pomoc_sa_rata.pdf

DZIMKO, J. – BILAS, A. - ŠEVČÍKOVÁ, A.: Splátkový kalendár ako nástroj oddlženia fyzickej osoby. In: *Justičná revue*, č. 1, roč. 74, 2022, s. 32 – 48.

PINDES, D.: *Analýzy vplyvov právnej úpravy oddlženia fyzických osôb v súlade so zákonom č. 377/2016 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii.* [online]. Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti SR, 2021. Dostupné na: https://web.ac-mssr.sk/wp-content/uploads/2021/analyzy_komentare/20210902_Sprava_oddlzenie.pdf

Vnútroštátne normatívne akty

Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 377/2016 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov

Zákon č. 233/2019 Z. z. o ukončení niektorých exekučných konaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákona č. 182/2006 Sb. o úpadku a spôsoboch jeho řešení

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 665/2005 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Vyhláška č. 121/2019 Sb. o materiálnom vybavení a štandardech výkonu funkcie insolvenčného správce

Judikatura vnútroštátnych súdov ČR

VS Olomouc 4VSOL 131/2018-B-37 vo veci KSOL 10 INS 4754/2016

VS Praha 3 VSPH 607/2010-B-35 vo veci KSPH 55 INS 1199/2009

VS Praha 1 VSPH 175/2012-B-30 vo veci KSPL 20 INS 3876/2010

Tlačové správy a iné zdroje

TASR: *Prezident komory exekútorov poukázal na to, že čísla z Centrálného registra exekúcií dávajú presnejší obraz o stave exekúcií na Slovensku, ktorých je výrazne menej ako 3,7 milióna prípadov* [online]. Dostupné na: <https://www.teraz.sk/slovensko/ske-exekucnu-amnestiu-treba-nastavit/286565-clanok.html>

TASR: *Politici pri svojich populistických zmenách exekučnej legislatívy často šermujú údajnými miliónmi obetí exekúcií, hoci tieto čísla sú dávno minulosťou, uviedol prezident SKE Miroslav Paller* [online]. Dostupné na: <https://www.teraz.sk/ekonomika/ske-pocet-exekucii-fyzickych-osob/602077-clanok.html>

SABOTÁŽ AKO PROSTRIEDOK DOSAHOVANIA POLITICKÝCH CIEĽOV

Soňa Bekényiová¹

Abstrakt: Trestný čin sabotáže bol v období rokov 1948 až 1989² mnohokrát zneužívaný na presadzovanie ideologických cieľov režimu. Predovšetkým v období ľudovej demokracie bolo zjavné jeho nadužívanie na báze vystupňovaných antagonistických rozporov. Sabotáž sa stala jedným z mocenských nástrojov drakonického zavedenia ľudovodemokratického režimu a jeho následného presadzovania, nakoľko mala za (skrytý) cieľ trestať nedostatočnú lojalitu či nedostatočnú konformnosť s režimom a samozrejme dostatočne zastrašiť ostatných členov spoločnosti. Príspevok sa snaží poukázať na reálnu právnu prax vzťahujúcu sa k trestnému činu sabotáže a prispieť tak k poukázaniu možnosti totalitnej moci ovládať, zastrašiť a tým deformovať spoločnosť.

Kľúčové slová: Sabotáž, Ľudová demokracia, Socializmus, Ideológia, Zneužitie práva.

Abstract: Between 1948 and 1989, many people were unrightfully sentenced for sabotage as part of the regime's ideological propaganda. Especially during the people's democracy, its overuse on the basis of escalated antagonistic contradictions was evident. Sabotage became one of the power tools of the draconian introduction of the people's democratic regime and its subsequent enforcement, as it had the (hidden) goal of punishing insufficient loyalty or insufficient conformity with the totalitarian regime and, of course, sufficiently intimidating other members of society. The article describes the legal practice related to the criminal act of sabotage and shows how totalitarian power controls, threatens, and deforms societies.

Key Words: Sabotage, People's Democracy, Socialism, Ideology, Abuse of Law.

Úvod

Koncom 40. rokov 20. storočia vyvstala v dôsledku zmeny politických pomerov nástupom moci komunistov potreba zvýšenej ochrany jedného z novovznikajúcich fundamentálnych objektov chránených režimom - „*znárodněného majetku všeho druhu, zejména znárodněného průmyslu*“³, dovedy v podstate chráneného objektu v podobe súkromného vlastníctva jednotlivcov. Už zákon č. 165/1946 Zb. o trestnej ochrane národných podnikov, znárodnených podnikov a podnikov pod národnou správou preto považoval za páchatel'a zločinu⁴ ako všeobecný subjekt každého, kto zlomyseľne poškodil budovy, zariadenia, stroje, náradie alebo iné veci, ktoré sa používali k ich prevádzke, dopustil sa iného konania alebo porušil povinnosť, ktorú mal pri prevádzke podniku, doplnené pohnútkou prevádzku sťažiť, zmariť alebo ohroziť ich prevádzku, prípadne za páchatel'a prečinu, ak tak konal v hrubej nedbanlivosti.⁵ Predmetná právna úprava obsahujúca v kvalifikovanej skutkovej podstate

¹ Bc. Soňa Bekényiová, študentka 1. ročníka magisterského štúdia, právo, externá forma (e-mail: sona.bekenyiova@tvu.sk).

² Článok vznikol v rámci zapájania študentov do vedeckej činnosti katedry pri riešení projektu KEGA 003TTU-4/2023 „Pramene práva v období ľudovej demokracie a socializmu (1948-1989) - tvorba vysokoškolských učebníc a rozvíjanie zručností práce s právnymi predpismi“.

³ Národné zhromaždenie republiky Československej 1946. Tisk 4. Návrh poslancov A. Klimenta, J. Juru a súdruhov na vydanie zákona o trestnej ochrane znárodnených podnikov a podnikov pod národnou správou. Zákon zo dňa ... 1946 o trestnej ochrane znárodnených podnikov a podnikov pod národnou správou. Dôvodová správa. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0004_00.htm> [citované 23. mája 2023].

⁴ Znakmi skutkovej podstaty podobného sabotáži takto pomenovanej až v nadchádzajúcich rokoch. Dovedy norma tento pojem nepoužívala.

⁵ Zákon č. 165/1946 Zb. o trestnej ochrane národných podnikov, znárodnených podnikov a podnikov pod národnou správou.

dokonca trest smrti, ak páchatel spôsobil poškodením objektu čo aj z nedbanlivosti smrť človeka, bola v nasledujúcom roku doplnená zákonom č. 27/1947 Zb. o trestnej ochrane prevádzania dvojročného hospodárskeho plánu. To najmä preto, „aby bylo,“ ako uvádza zákon v ustanovení § 1, „zabezpečeno nerušené plnění úkolů stanovených dvouletým hospodářským plánem podle zákona ze dne 25. října 1946, č. 192 Sb.“⁶ Osoba sa preto dopustila tohto zločinu konaním alebo opomenutím konania *ohrozujúceho* hospodársky plán alebo z neho vyplývajúce úlohy v úmysle ich sťaženia alebo zmarenia, za čo bola ukladaná sankcia, ktorej horná hranica predstavovala 5 rokov. Pokiaľ však došlo k spôsobeniu *ujmy* na plnení hospodárskeho plánu, 5 rokov predstavovalo spodnú hranicu trestnej sadzby siahajúcu k hornej hranici až do 10 rokov. Pokiaľ bol čin spáchaný zo zisťnosti, bol ako vedľajší trest ukladaný peňažný trest a fakultatívne aj trest straty volebného práva či straty volebného úradu.⁷ Špecifikom tejto právnej úpravy bolo, že poskytovala ochranu jednému z najvýznamnejších pilierov totalitného ľudovodemokratického a následne socialistického režimu ešte pred samotným prevratom vo februári 1948, čo značilo v danej oblasti „miernejší“ prechod k drastickej ochrane znárodneného zoštátneného majetku ako vlastníctva v jeho hierarchizácii typickej pre toto obdobie prioritizovaného.

§ 1.(1) **Zlomyslné poškození budov, zařízení, strojů, nářadí nebo jiných věcí, jichž se užívá k provozu národního podniku, znárodněného podniku nebo podniku pod národní správou, předsevzaté v úmyslu zmařiti, ztížití nebo ohroziti jeho provoz, trestá se jakožto zločin, nehledíc k výši škody, těžkým žalářem (káznicí) od 1 do 5 let a podle velikosti zlomyslnosti a nebezpečnosti až i do 10 let.**

(2) **Vzešel-li však z poškození skutečně úraz na zdraví, bezpečnosti těla nebo majetková škoda většího rozsahu, buďtež vinníci potrestán i těžkým žalářem (káznicí) od 10 do 20 let, a za okolností zvláště přitěžujících doživotním těžkým žalářem (káznicí). Nastala-li z takového poškození smrt člověka a mohl-li to pachatel předvídati, buď potrestán smrtí.**

(3) **Odsoudí-li soud pro zločin v odstavci 1 neb 2 uvedený, vysloví zároveň, že jmění odsouzeného propadá zcela neb zčásti veprospěch státu.**

§ 2.(1) **Kdo se hrubou nedbalostí dopustí poškození na budovách, zařízeních, strojích, nářadí nebo jiných věcech, jichž se užívá k provozu národního podniku, znárodněného podniku nebo podniku pod národní správou, za okolností, z nichž pachatel mohl seznati, že provoz podniku může býti zmařen, ztížen nebo ohrožen, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od 6 měsíců do 2 roků.**

(2) **Byl-li čin spáchan za okolností zvláště nebezpečných, nebo byla-li jím způsobena vážná škoda na zdraví člověka, buď vinník potrestán tuhým vězením od 1 roku do 3 let; byla-li však způsobena smrt člověka, tuhým vězením do 5 let.**

§ 3.(1) **Kdo se úmyslně dopustí jiného jednání směřujícího k tomu, aby provoz národního podniku, znárodněného podniku nebo podniku pod národní správou zmařil, ztížil nebo ohrozil, nebo v témže úmyslu zanedbá povinnosti, které má při provozu podniku, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem (káznicí) od 1 do 5 let. Byla-li takovým jednáním způsobena značná škoda, budiž potrestán těžkým žalářem (káznicí) od 5 do 10 let. Vedle trestu na svobodě může býti uložen peněžitý trest do 5 milionů Kčs.**

(2) **Spáchal-li vinník takový čin z hrubé nedbalostí za okolností, z nichž mohl seznati, že provoz podniku může býti zmařen, ztížen nebo ohrožen a byla-li takovým činem způsobena škoda, potrestá se pro přečin tuhým vězením od 1 měsíce do 1 roku. Vedle trestu na svobodě může býti uložen peněžitý trest do 1 milionu Kčs.“**

⁶ Zákon o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu č. 27/1947 Zb.

⁷ Zákon o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu č. 27/1947 Zb.

„§ 2.(1) **Kdo se dopustí jednání nebo opominutí ohrozujícího uskutečnění dvouletého hospodářského plánu nebo jeho jmenovitěho úkolu v úmyslu, aby je zmařil nebo ztížil, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od šesti měsíců do pěti let; bylo-li však tím v některém úseku uskutečnění tohoto plánu zmařeno nebo ztíženo, bude potrestán těžkým žalářem od pěti do deseti let. Vedle trestu na svobodě může býti uložen peněžitý trest od 1.000 Kčs do 1 milionu Kčs.**

(2) **Byl-li čin uvedený v odstavci 1 spáchan ze zisťnosti, budiž vedle trestu na svobodě uložen peněžitý trest od 10.000 Kčs do 5 milionů Kčs.**

(3) **Odsuzuje-li soud pachatele pro zločin uvedený v odstavci 1, může zároveň vysloviti vedle trestu na svobodě i ztrátu volebního práva a v oboru působnosti trestního zákona zák. čl. V/1878 také ztrátu úradu.“**

1. Právna úprava trestného činu sabotáže po roku 1948

Zavedenie ľudovodemokratického režimu bolo radikálne, čo sa osobitne prejavilo v oblasti trestného práva zneužívaného ako nástroj na dosahovanie ideologických cieľov a presadzovania tézy o zostrovaní triedneho boja. Téza o zostrovaní triedneho boja a očistení spoločnosti od triednych nepriateľov bola vhodnou rétorikou obhajoby represívneho charakteru trestnoprávných noriem (podľa názoru vrchných predstaviteľov režimu, bolo tvrdo presadiť nový režim zlomením odporu s režimom nekonformných jedincov a zastrašiť tých, ktorých úmysly nesmerovali k zotrvaniu v krajine založenej na spoločnom vlastníctve všetkých). V dôsledku toho je práve obdobie rokov 1948 až 1989 spojené s trestným činom sabotáže najvýraznejšie, keďže spolu s odporom k režimu zo strany skupiny osôb označovanej pojmom triedni nepriatelia, mali priamo úmerne stúpať aj ich sabotážne úmysly, hoci v praxi išlo najčastejšie o „nepodriadenie sa“ režimu v takom rozsahu a v takej intenzite, ktorá bola očakávaná a vyžadovaná.

1.1 Trestný čin sabotáže v Zákone na ochranu ľudovodemokratickej republiky

Symbolom doby a ľudovodemokratického trestného práva sa stal zákon č. 231/1948 Zb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky (ďalej len ZOĽDR) zo 6. októbra 1948, ktorý mal prostredníctvom výraznej represie zabezpečiť ochranu Československej republiky spočívajúcej na celkom nových ideologických východiskách ako republika spred roku 1948⁸, pričom dovtedajší zákon č. 50/1923 Zb. na ochranu republiky skutkovú podstatu sabotáže vôbec neobsahoval.

Trestný čin sabotáže podľa ZOĽDR, ako čin proti vnútornej bezpečnosti republiky, poskytoval ochranu hospodárskemu poriadku a jednotnému hospodárskemu plánu v zmysle zákona č. 241/1948 Zb. o prvom päťročnom hospodárskom pláne rozvoja Československej republiky.⁹ Sabotážne konanie v tejto oblasti spočívalo podľa ustanovenia § 36 ZOĽDR v neplnení, porušení či obchádzaní povinnosti vyplývajúcej z povolania alebo postavenia páchatel'a,¹⁰ čo bolo vzhľadom na znenie Ústavy z 9. mája 1948 nežiadúcim javom v novej budovanej socialistickej spoločnosti.¹¹ Zločinu sa však tento špeciálny subjekt dopustil, len ak

⁸ „Ochranu štátu poskytovanou dosud zákonom č. 50/1923 Sb., bylo tudíž třeba náležitě zvýšiti.“ Národné zhromaždenie republiky Československej 1948. I. volebné obdobie. 1. Zasadanie. Tisk 94. Vládny návrh. Zákon zo dňa ... 1948 na ochranu ľudovodemokratickej republiky. Dôvodová správa. Spoločná česko-slovenská digitálna parlamentná knižnica [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0094_02.htm> [citované 24. mája 2023].

⁹ Podľa ustanovenia § 1 tohto zákona platilo, že: „Jeho hlavným obsahom je výstavba a prestavba československého hospodárstva. Jeho hlavným cieľom je na podklade zvýšenej produktivity práce ďalej podstatne zvýšiť životnú úroveň všetkých vrstiev pracujúceho ľudu miest i vidieka a na tejto základni upevniť zväzok robotníkov, roľníkov, inteligencie a stredných vrstiev mestských.“

¹⁰ Zákon č. 231/1948 Zb., Zákon na ochranu ľudovodemokratickej republiky. „§ 36 Sabotáž:

(1) Kto **neplní alebo poruší povinnosť, vyplývajúcu z jeho verejnej funkcie, úradu, služby, povolania alebo zamestnania alebo plnenie takej povinnosti obchádza s úmyslom mariť alebo sťažiť prevádzanie alebo plnenie jednotného hospodárskeho plánu, potresce sa, ak nejde o čin prísnejšie trestný, pre zločin ťažkým žalárom od jedného do päť rokov.**

(2) Ťažkým žalárom od päť do desať rokov sa vinník potresce,

a) ak sa dopustí činu, uvedeného v odseku 1, za brannej pohotovosti štátu alebo v čase ozbrojeného napadnutia republiky,

b) ak sa dopustí takeého činu ako člen spolčenia na hospodársku sabotáž,

c) ak sa zmarilo alebo sťažilo uskutočňovanie alebo plnenie jednotného hospodárskeho plánu v podstatnom úseku, alebo

d) ak je tu iná zvlášť priťažujúca okolnosť.

¹¹ Ústava z 9. mája ukladala povinnosť svedomito a hospodárne podľa svojich možností vykonávať úlohu, ktorá na osobu pri plnení hospodárskeho plánu pripadala a tomu tiež prispôbiť svoju hospodársku činnosť. Ústavný zákon

naplnil aj subjektívnu stránku skutkovej podstaty, ktorou bolo úmyselné konanie doplnené pohnútkou mať alebo sťažiť prevádzanie či plnenie jednotného hospodárskeho plánu. V ustanovení § 37 ZOĽDR išlo zasa o úmysel ohroziť v podstate totožným konaním (vynechané však je: „alebo plnenie takej povinnosti obchádza“) a totožným subjektom odlišný objekt, ktorým bol dôležitý záujem republiky¹², za ktorý bol na rozdiel od ustanovenia § 36 ukladaný v základnej skutkovej podstate dvojnásobne vyšší trest odňatia slobody.¹³ Konanie v § 37 ZOĽDR bolo obligatórne postihované aj konfiškáciou majetku alebo jeho časti, čím sa malo zabezpečiť znárodnenie majetku spomenutých páchatel'ov (v podstate nepriateľ'ov režimu) „legitímnym a legálnym spôsobom“.

Pre trestnosť podľa ustanovenia § 36 sa nevyžadovalo spôsobenie následku v podobe samotného zmarenia alebo sťaženia hospodárskeho plánu konaním páchatel'a, ale postačovalo ohrozenie, čoho verifikáciou je napríklad odôvodnenie rozhodnutia Krajského súdu v Pardubicích z 22. apríla 1950.¹⁴ Rovnako sa nevyžadoval ani priamy úmysel spôsobenia tohto následku, čo dokazuje odôvodnenie rozhodnutia Krajského súdu Karlových Varoch z 13. októbra 1950.¹⁵

Za sabotáž boli často stíhaní dedinskí kulaci či niekdajší kapitalistickí podnikatelia a obchodníci, ktorí sa (najmä podľa názorov judikatúry a dobovej propagandistickej spisby) „nevedeli zmieriť s novými pomermi“ v novej spoločnosti založenej na spoločnom vlastníctve všetkých. Osoba spadala pod špeciálny subjekt tejto skutkovej podstaty aj vtedy, ak jej činnosť nemala pôvod v jej službe či zamestnaní ako takom, ale čo i len vyplývala „z povahy zamestnání (v širšom smyslu) jako zamestnání společensky užitečného, plnění účely, jichž dosažení je v souladu s účely společnosti,“¹⁶ ako nachádzame uvedené k dôvodovej správe k ZOĽDR. Uvedený výklad si osvojilo aj odôvodnenie rozhodnutia Krajského súdu v Karlových Varoch z 13. októbra 1950,¹⁷ podľa ktorého sa obvinený (v rozhodnutí

č. 150/1948 Zb. Ústava Československej republiky, „§ 164 (1) Každý, komu připadá akákol'vek úloha při vykonávání a plnění jednotného hospodárskeho plánu, je povinný vykonávať ju svedomito a hospodárne podľa svojich osobných a hospodárskych možností. (2) Fyzické i právnické osoby sú povinné prispôbiť svoju hospodársku činnosť jednotnému hospodárskemu plánu.“

¹² Po roku 1948 už išlo v prípade sabotáže v ZOĽDR a následne v Trestnom zákone po subjektívnej stránke vždy o úmyselný trestný čin, pričom v prípade nedbanlivostného konania prichádzali do úvahy ustanovenia 3. Dielu Trestného zákona správneho – ochrana hospodárskej prevádzky.

¹³ Zákon č. 231/1948 Zb., Zákon na ochranu ľudovodemokratickej republiky. „§ 37 Kto **neplní alebo poruší povinnosť**, vyplývajúcu z jeho verejnej funkcie, úradu, služby, povolania alebo zamestnania s **úmyslom ohroziť tým dôležitý záujem republiky**, potresce sa, ak nejde o čin prísnejšie trestný, pre **zločin** ťažkým žalárom od päť do desať rokov.“

¹⁴ „Ke skutkové podstate zločinu sabotáže podle § 36 odst. 1 zák. č. 231/1948 Zb., na ochranu lidově demokratické republiky. - Aby provádění nebo plnění jednotného hospodárskeho plánu bylo jednáním pachatelovým skutečně zmařeno nebo ztíženo, se ke skutkové podstatě zločinu sabotáže podle tohoto zákonného ustanovení nevyžaduje“ Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozhodnutie Krajského súdu v Pardubicích z 22. apríla 1950, To III 121/50. [online]. Dostupné na: <<https://www.aspi.sk/products/lawText/4/72274/1/2>> [citované 23. mája 2023].

¹⁵ Ako odvolací súd rozhodoval o vine obžalovaného, ktorého za trestný čin sabotáže podľa § 36 zák. č. 231/1948 Zb. uznal vinným Okresný súd v Kadani. Odvolanie obžalovaného však zamietol s nasledovným odôvodnením: „Sabotáže se však dopustí nejen ten pachatel, který ví, že jeho jednání musí mařit nebo ztížit provádění jednotného hospodárskeho plánu a který tedy jednal v přímém sabotážním úmyslu, ale i ten, který ví, že jeho jednání může tento následek způsobit, a přesto se od svého záměru nedá odradit a tedy s tímto následkem též souhlasí.“ Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozhodnutie Krajského súdu Karlove Vary zo dňa 13.10.1950 sp. zn. To 917/50 [online]. Dostupné na: <<https://www.aspi.sk/products/lawText/4/70898/1/2>> [citované 30. mája 2023].

¹⁶ Národné zhromaždenie republiky Československej 1948. I. volebné obdobie. 1. Zasadanie. Tisk 94. Vládný návrh. Zákon zo dňa ... 1948 na ochranu ľudovodemokratickej republiky. Dôvodová správa. Společná československá digitální parlamentní knihovna [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0094_03.htm> [citované 25. mája 2023].

¹⁷ Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozhodnutie Krajského súdu Karlove Vary zo dňa 13.10.1950 sp. zn. To 917/50 [online]. Dostupné na: <<https://www.aspi.sk/products/lawText/4/70898/1/2>> [cit.

označovaný ako „*dedinský boháč*“) „*dopustil sabotáže proto, že svévolným a tajným opuštěním zemědělské usedlosti porušil své povinnosti jako zemědělec a že přitom jednal v úmyslu marit nebo ztížit provádění jednotného hospodářského plánu, jehož úspěšné plnění v zemědělském sektoru předpokládá mimo jiné, aby veškerá půda byla řádně obdělána.*“ Obvinený v odvolaní voči rozhodnutiu namietal, že jeho úmyslom nebolo marit' plnenie jednotného hospodárskeho plánu, ale že svoju usadlosť opustil preto, že sa mu na nej nedarilo. Krajský súd to následne vyhodnotil nasledovne: „*Pohnutkou tohoto jednání byly ovšem ryze sobecké a hospodářské zájmy obviněného, který patrně vůbec nemínil natrvalo hospodařit na zmíněné usedlosti, jak je vidět z toho, že všechny pozemky ani neosel, a který - když se mu hospodaření nedařilo - si najal včas jiné hospodářství, ze kterého si sliboval lepší výtěžky podnikání.*“ Rozhodnutie preto explicitne vyjadruje aj morálne odsúdenie „*dedinského boháča*“ z toho dôvodu, že nielen maril hospodársky plán a na verejné zásobovanie odovzdal „*veľmi málo*“, ale aj zo ziskuchtivosti, ktorá už v novej spoločnosti „*nemala mať miesto*“. Predmetné rozhodnutie tak plnilo aj novú výchovnú funkciu súdov a malo prehlbovať výchovné (v podstate prevažne skôr odstrašujúce) pôsobenie práva na ostatných členov tejto spoločnosti.

Ustanovenie § 36 súčasne konkretizovalo článok III Ústavy 9. mája, na základe ktorého: „*Lidově demokratická republika neuznává výsad. Práce ve prospěch celku a účast na obraně státu je obecnou povinností.*“ Hoci následne ústava prácu charakterizovala ako právo občanov, vzhľadom na to, že práca každého jednotlivca v ľudovodemokratickej spoločnosti mala napomôcť k tomu, aby ako celok smerovala k socializmu, stala sa významnou občianskou povinnosťou, ktorej nesplnenie viedlo k drakonickým sankciám. Sloboda človeka, ako môžeme vyhodnotiť na základe predstavenej právnej úpravy a praxe bola zredukovaná na úplné minimum.

1.2 Trestný čin sabotáže v Trestnom zákone z roku 1950

Zákon č. 86/1950 Zb. Trestný zákon prebral vysoké trestné sadzby zo ZOĽDR a pri niektorých ustanoveniach, ako napríklad pri sabotáži, ich dokonca ešte zvýšil. Trestný čin sabotáže bol v tomto právnom predpise obsiahnutý v ustanoveniach § 84 a § 85 medzi trestnými činmi proti základom republiky¹⁸, no ustanovenie § 84 bolo obsahovo odlišnou právnou úpravou, ktorej objektom bol národný majetok alebo majetok ľudového družstva ohrozovaný násilnou formou konania,¹⁹ teda zničením, poškodením alebo urobením ho

30.05.2023]. „*Okresní soud v Kadani uznal obviněného před 1. srpem 1950 vinným trestným činem sabotáže podle § 36 zák. č. 231/1948 Zb., na ochranu lidově demokratické republiky, který spáchal tím, že svévolně opustil zemědělskou usedlost.*“

¹⁸ Aj samotné zaradenie inštitútu k trestným činom proti základom republiky vypovedá o vysokej dôležitosti pripisovanej chráneným záujmom v rámci budovania nového režimu.

¹⁹ Zákon č. 86/1950 Zb., Trestný zákon. „§ 84

(1) Kto zničí, poškodí alebo urobí neupotrebitelným majetok národný alebo majetok ľudového družstva v úmysle marit' alebo sťažovať

a) prevádzku alebo rozvoj štátneho, národného, komunálneho alebo iného verejného podniku alebo ľudového družstva, alebo

b) prevádzku dôležitého všeobecne prospešného zariadenia, potresce sa odňatím slobody **na desať až dvadsaťpäť rokov.**

(2) Rovnako sa potresce, kto sa na čin uvedený v odseku 1 s niekým spolčí.

(3) Doživotným odňatím slobody alebo smrťou sa páchatel' potresce,

a) ak spácha čin uvedený v odseku 1 ako člen spolčenia,

b) ak je takým činom zmarené alebo sťažené vykonávanie alebo plnenie jednotného hospodárskeho plánu v obzvlášť dôležitom úseku,

c) ak sú takým činom značnou mierou ohrozené záujmy obrany vlasti,

d) ak je takým činom ohrozený život veľa ľudí, alebo

e) ak je tu iná obzvlášť priťažujúca okolnosť.

neupotrebitelným (širšie vymedzeným) všeobecným subjektom. Po subjektívnej stránke išlo opäť o úmyselný trestný čin páchaný v úmysle mariť alebo sťažovať prevádzku či rozvoj určitého verejného podniku či ľudového družstva, alebo dôležitého všeobecne prospešného zariadenia a po novelizácii Trestného zákona zákonom č. 63/1956 Zb. bol prekvalifikovaný na záškodníctvo. V nadchádzajúcom výklade preto zostáva prioritou práve ustanovenie § 85.²⁰

Objektívna stránka základnej skutkovej podstaty sabotáže podľa ustanovenia § 85 analogicky vychádzala z predchádzajúceho znenia zo ZOLDR, bola však doplnená ďalším alternatívnym následkom konania páchatel'a, ktorým bolo spôsobenie vážnej poruchy v činnosti úradu, verejného orgánu alebo podniku, avšak iba za použitia nenásilných prostriedkov. Dodatkovo významným pre totalitnú právnu úpravu bolo, že sa páchatel' „dopustí iného konania“ so sabotážnym úmyslom, ktorý sa pre svoju vážnosť vzťahoval na mnoho širšie spektrum situácií ako dovtedy.²¹ Objekt, subjekt aj subjektívna stránka trestného činu sabotáže však zostali aj naďalej totožné.

Normotvorca na zvýšené trestné sadzby dosahujúce v kvalifikovanej skutkovej podstate už aj trest smrti reagoval v dôvodovej správe tak, že pokiaľ ide o sabotáž: „*Jde o jeden z nejnebezpečnejších útoku zejména na hospodářské základy lidové demokracie, a je proto nutné postihnout takový čin i trestem nejtěžším.*“²² Z toho dôvodu sa dovtedy neúmerné tresty ešte viac prehĺbili. Charakteristickými sa preto stali aj ľahko zneužitelné formulácie skutkových podstatí ľudovodemokratického (a následne aj socialistického) trestného práva a výrazne neprimerané ukládanie trestu smrti za jednotlivé trestné činy proti republike, najmä pokiaľ išlo o trestný čin sabotáže, za ktorý boli odsudzovaní spravidla tí, ktorí si nesplnili úlohu vyplývajúcu im z ich spoločenského alebo obdobného postavenia, súvisiacu s plnením hospodárskeho plánu alebo činnosťou úradu, verejného orgánu či podniku. Vo veľkom rozsahu mohla sabotážna činnosť skutočne ohroziť bezpečnosť republiky, avšak vzhľadom na súdnu prax možno deklarovat', že nešlo o trestný čin, za ktorý by mohlo byť uloženie trestu smrti (hoci v tej dobe) označené za primerané.

(4) *Vedľa trestov uvedených v odsekoch 1 až 3 môže súd vysloviť stratu štátneho občianstva; ak neuloží tento trest, vysloví prepadnutie majetku.*“

²⁰ Zákon č. 86/1950 Zb., Trestný zákon. Sabotáž § 85.

„(1) Kto **nesplní alebo poruší povinnosť svojho povolania, zamestnania alebo svojej služby alebo plnenie takej povinnosti obchádza alebo sa dopustí iného konania v úmysle**

a) **mariť alebo sťažovať vykonávanie alebo plnenie jednotného hospodárskeho plánu** v niektorom úseku, alebo
b) **spôsobiť vážnu poruchu v činnosti úradu alebo verejného orgánu alebo podniku, potresce sa odňatím slobody na päť až desať rokov.**

(2) **Odňatím slobody na desať až dvadsaťpäť rokov** sa páchatel' potresce,

a) ak spácha čin uvedený v odseku 1 ako člen spolčenia,

b) ak je takým činom zmarené alebo sťažené vykonávanie alebo plnenie jednotného hospodárskeho plánu v obzvlášť dôležitom úseku,

c) ak je v činnosti úradu alebo verejného orgánu alebo podniku skutočne spôsobená vážna porucha, alebo

d) ak je tu iná obzvlášť priťažujúca okolnosť.

(3) **Doživotným odňatím slobody alebo smrťou** sa páchatel' potresce,

a) ak sú činom uvedeným v odseku 1 značnou mierou ohrozené záujmy obrany vlasti,

b) ak je takým činom spôsobená vážna porucha v zásobovaní značného počtu obyvateľstva,

c) ak je takým činom ohrozený život veľa ľudí, alebo

d) ak spácha taký čin za zvýšeného ohrozenia vlasti a ak je tu niektorá z okolností uvedených v odseku 2.

(4) *Vedľa trestov uvedených v odsekoch 2 a 3 môže súd vysloviť stratu štátneho občianstva; ak neuloží tento trest, vysloví prepadnutie majetku.*“

²¹ Trestný zákon z roku 1950 spočíval na vulgárne materiálnom poňatí trestného činu, kedy mohol sudca na základe *zdravého národného citu* posúdiť konanie ako materiálne protiprávne aj vtedy, ak zákon takúto skutkovú podstatu neupravoval. SOLNAŘ, V. - CÍSAŘOVÁ, D. - FENYK, J.: *Základy trestní odpovědnosti*, 2003, s. 71-72.

²² Národné zhromaždenie republiky Československej 1950. I. volebné obdobie. 5. Zasadanie. Tisk 472. Vládny návrh. Trestný zákon zo dňa ... 1950. Dôvodová správa. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_08.htm> [citované 18. augusta 2022].

V oblasti aplikácie práva v tomto období prevládal takzvaný tvorivý princíp, ktorý spočíval na „pružných ustanoveniach“ právnych predpisov a ponechával veľký priestor pre, či už správnu alebo súdnu aplikačnú prax.²³ Vágnosť jednotlivých ustanovení bola preto príležitosťou pre súdnu prax (ako aj ostatné orgány činné v trestnom konaní) ich aktivisticky dotvárať.²⁴ To následne vyúsťovalo do až do politických procesov, ktoré zosobňovali plánovanú masovú systematickú snahu o likvidáciu a perzekúciu všetkých (aj domnelých) oponentov režimu, čoho dôkazom je aj inštrukcia ministerstva spravodlivosti z 29. augusta 1951 o verejných súdnych procesoch a ich organizácii.²⁵

Okrem toho sa zvyšovala aj potreba efektívnejšieho posúdenia nebezpečnosti činu pre spoločnosť, ktorá predstavovala nevyhnutné kritérium pre vyhodnotenie konania ako trestného činu. Pri sabotážnom konaní sa to prejavovalo v tom, že pri menej závažnom čine mohlo ísť o trestný čin ohrozenia zásobovania podľa § 134 ods. 1 Trestného zákona²⁶. Napriek tomu však súdna prax pojednávala skôr o opačných situáciách, kedy bolo konanie inak spadajúce pod trestný čin ohrozenia zásobovania subsumované pod prísnejšie ustanovenie sabotáže.²⁷ Potrebné je však vziať do úvahy neľahkú pozíciu sudcu v tomto období, ktorému hrozil postih v prípade, ak nerozhodoval dostatočne triedne a v súlade so záujmami nového režimu. Do úvahy musel okrem toho brať orgán aplikácie práva diapazón skutočností, ktoré mali vplyv na profil páchatel'a a spáchaný čin, čoho dôsledkom však nebolo spravodlivé usvedčenie a potrestanie páchatel'a, ale možné zneužitie tohto inštitútu na to, aby bolo možné za predmetný trestný čin odsúdiť *každého triedneho nepriateľa*.²⁸ Preukazuje to

²³ LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A.: *Praktikum k dejinám štátu a práva na Slovensku. III. zväzok (1948-1989)*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019, s. 25. „Zodpovedal fáze sudcovského aktivizmu (sudca nielen právo aplikoval, ale právo (iniciatívne) sám formoval a vykladal v zhode s marxisticko-leninskou ideológiou).“

²⁴ LACLAVÍKOVÁ, M. – GÁBRIŠ, T.: *Velezrada: Zákon na ochranu ľudovodemokratickej republiky a súdna prax*. In *Protistatní trestné činy včera a dnes: sborník z konference*. [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 111. [citované 25. septembra 2023]. Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/protistatni_ciny/protistatni-trestne-ciny.pdf>

²⁵ LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A.: *Praktikum k dejinám štátu a práva na Slovensku. III. zväzok (1948-1989)*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019, s. 325-328. „Úkolem lidově- demokratické justice je co nejvíce přispívat k boji o mír a zejména přesvědčovat a vychovávat masy. Jedním z prostředků k plnění těchto úkolů prokuratur a soudů je, aby v dobře připravených a propagačně správně využitých procesech, které jsou zvláště účinným nástrojem přesvědčování a výchovy a zvyšování bdělosti a ostražitosti, odhalovaly, izolovaly a v osobách stíhaných pachatelů potlačovaly nepřátele našeho státu a jeho lidově-demokratického zřízení.“

²⁶ Ustanovenie bolo 1.1. 1957 zrušené a páchatelia boli stíhaní už iba za trestný čin sabotáže.

Zákon č. 86/1950 Zb., Trestný zákon., § 134 Ohrozenie zásobovania

(1) Kto sa dopustí nekalého konania, ktoré by mohlo ohroziť plynulé zásobovanie predmetmi potreby aspoň časti obyvateľstva nejakého miesta, potresce sa odňatím slobody na tri mesiace až tri roky a peňažným trestom; podmienené odsúdenie je vylúčené.

²⁷ Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozhodnutie Okresného súdu Moravské Budějovice zo dňa 22.05.1951 sp. zn. T 51/51. [online]. Dostupné na: <<https://www.aspi.sk/products/lawText/4/70743/1/2>> [citované 31. augusta 2023]. „Dosažuje-li pachatelova činnost, která by jinak spadala pod skutkovou podstatu trestného činu ohrožení zásobování podle § 134 odst. 1 tr. zák., takových rozměrů, že je jí nutno vzhledem ke všem okolnostem případu považovat za sabotáž ve smyslu § 85 odst. 1 písm. a) tr. zák., je tím její společenská nebezpečnost dostatečně zhodnocena. V takovém případě odpadá podřazení ještě i pod ustanovení § 134 tr. zák.“

²⁸ Okresný súd v Třešti taktiež uznal obvineného vinným z trestného činu sabotáže podľa § 85 ods. 1 písm. a) Trestného zákona, pretože sabotoval technicko-hospodársku úpravu pôdy a podľa odôvodnenia: „Není pochybnosti o tom, že obviněný, který při svém jednání byl veden třídní nenávistí vesnického boháče proti rodícímu se novému životu vesnice, svým odporem proti technicko-hospodářské úpravě půdy a provedení osevniho plánu chtěl vůbec i mařit nebo ztěžovat provádění jednotného hospodářského plánu v úseku zemědělském.“ Práve preto uviedol, že: „Zatím co pokrokoví a uvědomělí rolníci v obci pochopili význam a výhody nového způsobu práce a také ihned započali se setím, obviněný se postavil proti tomu, aby se v zemědělském úseku vyrábělo lépe, více a levněji. Na schůze, kde se projednávala otázka celoobecního obdělávání pozemků, nechodil a nechával všechny vyhlášky místního národního výboru a opatření jednotného zemědělského družstva v tomto směru bez povšimnutí.“ Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR:

aj Rozhodnutie ľudového súdu v Šahách vo veci spáchania trestného činu sabotáže neplnením dodávok jednotlivých surovín v predpokladanej výške. Súd uložil obvinenému znížený trest odňatia slobody vo výške jedného roka, nakoľko oprel svoje rozhodnutie o vine o záver, že „*obvinený je ako dedinský boháč triednym nepriateľom a že teda treba predpokladať, že dodávky neplnil úmyselne,*“ - hoci úmysel v odôvodnení preukázať nedokázal. Krajský súd v Banskej Bystrici, ktorý toto rozhodnutie zrušil sa otázkou zavinenia vo svojom rozsudku ani nezaoberal a vzal za základ svojho rozhodnutia o treste výrok ľudového súdu, pričom obvinenému uložil (na báze absencie zásady *reformatio in peius*) nový vyšší trest odňatia slobody päť rokov a vyslovil vedľajší trest prepadnutia celého majetku obvineného.²⁹ Ako však rozhodnutím zo dňa 03.10.1953 uviedol senát Najvyššieho súdu ČSR, ľudový aj Krajský súd porušili zákon tým, že vyvodili záver o vine obvineného, pričom „*v súdenom prípade nebolo vôbec zistené, ako konkrétne obvinený hospodáril, či pôdu riadne hnojil a pripravoval, či dodržal agrotechnické lehoty, či sa riadne staral o dobytok a v akom stave bol dobytok obvineného.*“ Kvalitu rozhodovania niekdajších ľudových súdov prezentuje aj skutočnosť, že sa súd súčasne zaoberal aj otázkou menšej dodávky ošípaných, no keďže obec v tom čase postihla obrna ošípaných a náhradnú dodávku nebolo možné zaobstarat', bol „*dedinský boháč*“ uznaný, napriek legitímnemu dôvodu, vinným z úmyselného nesplnenia dodávky bravčového mäsa, čím súd konal opäť nad rámec žaloby.³⁰

Akonáhle výrazne represívna funkcia trestného práva už občanov dostatočne zastrašila, došlo novelou Trestného zákona (zákonom č. 63/1956 Zb.), ktorá reagovala aj na uvoľnenie režimu po smrti J. V. Stalina, k nepatrnému zmierneniu³¹ trestných sadzieb ukladaných za trestný čin sabotáže v jej základnej aj kvalifikovaných skutkových podstatách. Doplnená bola aj novým obligatónnym znakom základnej skutkovej podstaty – pohnútkou spáchania činu z „*nepriateľstva k ľudovodemokratickému poriadku*“.³²

Rozsudok Okresného súdu Třešť zo dňa 27.02.1951 sp. zn. T 12/51. [online]. Dostupné na: <<https://www.aspi.sk/products/lawText/4/70900/1/2?vtextu=Sabot%C3%A1%C5%BE>> [citované 30. augusta 2023].

²⁹Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozhodnutie Najvyšší súd ČSR – senát zo dňa 03.10.1953 sp. zn. 2 Tz 71/52 [online]. Dostupné z: <<https://www.aspi.sk/products/lawText/4/69725/1/2?vtextu=sabot%C3%A1%C5%BE>> [citované 31. mája 2023].

³⁰Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozhodnutie Najvyšší súd ČSR – senát, zo dňa 03.10.1953 sp. zn. 2 Tz 71/52 [online]. Dostupné z: <<https://www.aspi.sk/products/lawText/4/69725/1/2?vtextu=sabot%C3%A1%C5%BE>> [citované 31. mája 2023].

³¹ Napriek tomu bolo nevyhnutné naďalej skúmať triedny profil páchatel'a a dedinskí kulaci boli preto v podstate kvalifikovaní ako sabotéri a záškodníci.

Zákon č. 63/1956 Zb., Trestný zákon, „§19 (1) Pri výmere trestu prihliadne súd na stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť, najmä z hľadiska spôsobu vykonania trestného činu, jeho následkov, miery zavinenia, osoby páchatel'a, možnosti jeho nápravy a okolností prítiažujúcich a poľahčujúcich.“

³² Zákon č.63/1956 Zb., Trestný zákon...§ 85 Sabotáž

(1) Kto z **nepriateľstva k ľudovodemokratickému poriadku nesplní alebo poruší povinnosť** svojho povolania, zamestnania alebo svojej služby alebo plnenie takej povinnosti obchádza alebo sa **dopustí iného konania v úmysle a) mariť alebo sť'ážovať vykonávanie alebo plnenie štátneho plánu rozvoja národného hospodárstva v niektorom úseku, alebo**

b) **spôsobiť vážnu poruchu v činnosti úradu alebo iného verejného orgánu, národného podniku, ľudového družstva alebo inej organizácie socialistického sektora, potresce sa odňatím slobody na tri až desať rokov.**

(2) Odňatím slobody na **desať rokov až dvadsať rokov sa páchatel' potresce,**

a) ak je činom uvedeným v odseku 1 značnou mierou sťažené vykonávanie alebo plnenie štátneho plánu rozvoja národného hospodárstva v obzvlášť dôležitom úseku,

b) ak je v činnosti úradu alebo iného verejného orgánu, národného podniku, ľudového družstva alebo inej organizácie socialistického sektora skutočne spôsobená vážna porucha, alebo

c) ak je tu iná obzvlášť prítiažujúca okolnosť.

(3) Odňatím slobody na **dvadsaťpäť rokov alebo smrť'ou sa páchatel' potresce,**

Objekt skutkovej podstaty zostal po novelizácii totožný so zmenou terminológie tým, že pojem jednotný hospodársky plán bol nahradený pojmom štátny plán rozvoja národného hospodárstva. Objektívna stránka skutkovej podstaty, subjekt aj subjektívna stránka sa nezmenili. Trestné sadzby sa mierne znížili a doživotný trest odňatia slobody bol z kvalifikovanej skutkovej podstaty odstránený, no trest smrti napriek tomu aj naďalej v ustanovení zotrval³³.

Záver

Nástupom ľudovodemokratického režimu sa musel zákonodarca vysporiadať s novými objektami, ktoré si vyžadovali ochranu a aj s odporom voči radikálne zavedenému štátnemu zriadeniu. Ustanovenie trestného činu sabotáže preto trestalo aj porušovanie a neplnenie si pracovných povinností, a neskôr aj samotnú nedisciplinovanosť, čím by došlo k ohrozeniu významne chráneného objektu skutkovej podstaty tohto trestného činu. V súvislosti s laizáciou súdництва³⁴, prostredníctvom ktorej došlo k badateľnej deprofesionalizácii samotného sudcovského stavu³⁵ v súvislosti s absenciou prezumpcie neviny,³⁶ bola táto skutková podstata až do roku 1989 nielen nadužívaná, ale aj zneužívaná.³⁷

Po prijatí Ústavy Československej socialistickej republiky 11. júla 1960 mala hospodárska zločinnosť v zmysle náhl'adov vedy trestného práva strácať svoj kontrarevolučný charakter zo strany buržoázie a meniť preto svoju kvalitu.³⁸ Ani napriek tomu však štát nesmel stratiť ostražitosť a poľaviť³⁹ v tomto smere z ochrany republiky.⁴⁰

V Trestnom zákone z roku 1961 bolo ustanovenie trestného činu sabotáže⁴¹ spracované detailnejšie ako v dovtedajšej právnej úprave. Objekt skutkovej podstaty bol rozšírený na

a) pokiaľ sú činom uvedeným v odseku 1 značnou mierou ohrozené dôležité záujmy obrany vlasti,

b) ak je takým činom zmarené vykonávanie alebo plnenie štátneho plánu rozvoja národného hospodárstva v obzvlášť dôležitom úseku, alebo

c) pokiaľ je takým činom ohrozený život mnohých ľudí alebo ak má taký čin za následok smrť.“

³³ Až do roku 1990, kedy bol trest smrti z ustanovenia odstránený novelou Trestného zákona z roku 1961 č. 175/1990 Zb.

³⁴ Prostredníctvom Zákona č. 319/1948 Zb. o zľudovení súdництва.

³⁵ LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A.: *Praktikum k dejinám štátu a práva na Slovensku. III. zväzok (1948-1989)*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019, s. 26.

³⁶ Zásada bola doplnená novelou Trestného zákona (zákon č. 64/1956 Zb.) §2 *Základné zásady trestného konania* „(6) *Dokiaľ právoplatným odsudzujúcim rozsudkom súdu nie je vina vyslovená, nemožno na osobu, proti ktorej sa vedie trestné konanie, hľadiť, ako by bola vinná.*“

³⁷ Právna úprava zostala v spomenutej podobe (odchyľujúc sa v jednotlivých novelách Trestného zákona neparným zmiernením trestných sadzieb) zachovaná až do pádu totalitného režimu v roku 1989.

³⁸ SOLNAŘ, V. a kol.: *Československé trestné právo, zväzok I. všeobecná časť*, 1964, s. 44.

³⁹ Trestný poriadok z roku 1961 (zákon č.141/1961 Zb. o trestnom koní súdnom) obsahoval aj novú zásadu spolupráce so socialistickými organizáciami, ktoré mohli upozorňovať na porušenie socialistickej zákonnosti, ku ktorým patrilo aj Jednotné roľnicke družstvo, ktoré mohlo ako aj ďalšie podobné organizácie pôsobiť jednak ako spoločenský žalobca alebo obhajca. LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A.: *Praktikum k dejinám štátu a práva na Slovensku. III. zväzok (1948-1989)*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019, s. 313.

⁴⁰ „Zkušenosti sovětské i naše nám každodenně ukazují, že období přechodu od kapitalismu k socialismu znamená zároveň zostření třídního boje. A proto právě v tomto období stoupá politická důležitost trestního zákona a trestního soudnictví.“ Národné zhromaždenie republiky Československej 1956. II. volebné obdobie. Tisk 94. Vládný návrh. Zákon zo dňa 1956, ktorým sa mení a dopĺňa trestný zákon č. 86/1950 Zb. Dôvodová správa. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna*. [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0094_02.htm> [citované 25. mája 2023].

⁴¹ Zákon č. 140/1961 Zb., Trestný zákon., § 97 *Sabotáž*

(1) *Kto v úmysle poškodiť socialistické spoločenské a štátne zriadenie alebo obranyschopnosť republiky zneužije svoje zamestnanie, povolanie, postavenie alebo svoju funkciu alebo sa dopustí iného konania pre to, aby*
a) *maril alebo sťažoval plnenie dôležitej úlohy štátneho orgánu, ozbrojených síl alebo ozbrojeného sboru, hospodárskej alebo spoločenskej organizácie alebo inej inštitúcie, alebo*

socialistické spoločenské a štátne zriadenie a obranyschopnosť republiky, ktoré boli ohrozené páchatel'ovým úmyslom poškodiť ich tým, že zneužil svoje postavenie, povolanie či funkciu. Účelom protiprávneho konania⁴² bolo marenie alebo sťaženie plnenia už nie len jednotného hospodárskeho plánu, ale aj plnenia dôležitej úlohy štátneho orgánu, ozbrojených síl alebo ozbrojeného zboru, hospodárskej alebo spoločenskej organizácie či inej inštitúcie, alebo išlo o spôsobenie v činnosti takého orgánu poruchu, prípadne inú závažnú škodu.⁴³ Umelo vytvorená medzera v ustanovení prejavujúca sa slovným spojením „alebo sa dopustí iného konania“, aj naďalej umožňovala kreatívne dotvorenie práva súdom a príležitosť na opätovné využitie ustanovenia na ideologické a politické ciele a zbavovanie sa „nepohodlných“ ľudí.

V kvalifikovaných skutkových podstatách došlo k opätovnému zmierneniu trestov, avšak trest smrti v ustanovení zotrval ako alternatíva k nepodmienečnému trestu odňatia slobody na desať až pätnásť rokov, čo bol vskutku značný rozdiel v treste ukladanom za ten istý trestný čin.

Novelou Trestného zákona č. 175/1990 Zb. došlo v ustanovení k zmene v základnej skutkovej podstate nahradením slovného spojenia *socialistické spoločenské a štátne zriadenie* pojmom *ústavné zriadenie*. Výraznejšia modifikácia trestného činu sabotáže nastala až prijatím Trestného zákona z roku 2005, ako trestnoprávneho kódexu samostatnej Slovenskej republiky, ktorý obsahuje aj trestný čin sabotáže v aktuálnej a nezmenenej podobe až do súčasnosti,⁴⁴ avšak jeho charakter sa už dotýka len tých skutočne najzávažnejších zásahov do činnosti štátnych orgánov, ozbrojených síl či ozbrojených zborov. Ustanovenie spadá aj naďalej k trestným činom proti republike, ktoré už na rozdiel od režimovej právnej úpravy nespádajú do prvej hlavy Trestného zákona, ako najvýznamnejší objekt chránený predmetným zákonom,

b) spôsobil v činnosti takého orgánu alebo takej organizácie alebo inštitúcie poruchu alebo inú závažnú škodu, potresce sa odňatím slobody na tri roky až desať rokov.

(2) Odňatím slobody na osem až dvanásť rokov sa páchatel' potresce,

a) ak spácha čin uvedený v odseku 1 ako člen organizovanej skupiny, alebo

b) ak spácha taký čin za brannej pohotovosti štátu.

(3) Odňatím slobody na desať až pätnásť rokov alebo trestom smrti sa páchatel' potresce,

a) ak spôsobí činom uvedeným v odseku 1 ťažkú ujmu na zdraví viacerých osôb alebo smrť,

b) ak spôsobí takým činom škodu veľkého rozsahu alebo iný obzvlášť závažný následok, alebo

c) ak zorganizuje taký čin za brannej pohotovosti štátu.“

⁴² V tejto právnej úprave už išlo iba o komisívny trestný čin.

⁴³ Pozornosť sa však presunula primárne na poslušnosť občanov a snahu o vytvorenie človeka s komunistickými črtami morálky, ktorým sa malo zabrániť v nezodpovednosti a nedisciplinovanosti na úseku vykonávania činnosti vyplývajúcej im z ich spoločenského postavenia. Národné zhromaždenie Československej socialistickej republiky 1961. III. volebné obdobie. Tisk 65. Vládny návrh. Trestný zákon zo dňa ... 1961. Dôvodová správa. Spoločná česko-slovenská digitálna parlamentná knižnica [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_09.htm> [citované 29. mája 2023].

⁴⁴ Zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon., § 317 Sabotáž

(1) Kto v úmysle poškodiť ústavné zriadenie alebo obranyschopnosť Slovenskej republiky zneužije svoje zamestnanie, povolanie, postavenie alebo svoju funkciu alebo sa dopustí iného konania preto, aby

a) maril alebo sťažoval plnenie dôležitej úlohy štátneho orgánu, ozbrojených síl alebo ozbrojeného zboru, právnickej osoby, alebo

b) spôsobil v činnosti takého orgánu alebo takej organizácie alebo inštitúcie poruchu alebo inú závažnú škodu, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.

(2) Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť,

b) a spôsobí ním väčšiu škodu, alebo

c) závažnejším spôsobom konania.

(3) Odňatím slobody na pätnásť rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb,

b) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu alebo iný obzvlášť závažný následok,

c) ako člen nebezpečného zoskupenia, alebo

d) za krízovej situácie.“

ale do siedmej hlavy. Objektom trestného činu sabotáže, ako výlučne úmyselného trestného činu, sa stalo ústavné zriadenie a obranyschopnosť republiky. Zásadným rozdielom je aj potreba *zneužitia* zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie páchatel'a, nie len *porušenie povinnosti alebo úlohy*, ktorá špeciálnemu subjektu z takejto pozície vyplýva. Zároveň sa najvyšším možným trestom, ktorý možno za trestný čin sabotáže uložiť stal *len* trest odňatia slobody na doživotie.

Vzhľadom na to, že sa okruh potenciálnych páchatel'ov výrazne zúžil z každého, kto poruší povinnosti vyplývajúce mu z povolania alebo spoločenského postavenia⁴⁵, tak sa výrazne zúžili aj prípady, kedy sa osoby trestného činu sabotáže dopustili. Vypovedajú o tom rovnako aj štatistiky kriminality Policajného zboru Slovenskej republiky o trestných činoch spáchaných, objasnených či potrestaných na území Slovenskej republiky aj mimo neho, vedené vo zverejnenej elektronickej podobe od roku 1997⁴⁶. Podľa uvedených štatistík dochádzalo (a aj v súčasnosti dochádza) k akýmkoľvek trestným činom proti republike len veľmi zriedkavo a aj to často bez zistenia a potrestania páchatel'a. Posledné objasnené prípady trestného činu sabotáže boli dva z troch zaznamenaných, pochádzajúcich ešte z roku 2000, čiže nešlo o trestný čin sabotáže v aktuálnom znení.⁴⁷ Nasledujúce zmienky o trestnom čine boli zaznamenané až v roku 2013 a 2017, každopádne však opäť bez prejednávania daného skutku.⁴⁸

Summary

The object of the criminal act of sabotage was the economic establishment and the unified economic plan, which played a crucial role for the regime between 1948 and 1989. During the totalitarian regime, the sabotage activities intensified, as did the opposition to the radical state establishment. The provision punished non-fulfillment or violation of obligations resulting from the offender's position in relation to the unified economic plan, while after the re-codification in 1961, it mainly related to employee indiscipline. At the same time, the provision also became an instrument of class struggle predominantly aimed at small entrepreneurs or village rich people and a means of achieving common socialist ownership. After 1989, the object of the criminal act (the republic's constitutional establishment and defense capability) changed to a much narrower extent than in the original legal regulation. In its current form, when the factual essence of the crime of sabotage has no ideological goals, it has lost its original meaning, and the offenders commit this crime only very rarely.

Zoznam použitej literatúry

Odborná literatúra

LACLAVÍKOVÁ, M. – GÁBRIŠ, T.: Velezrada: Zákon na ochranu ľudovodemokratickej republiky a súdna prax. In *Protistátní trestné činy včera a dnes: sborník z konference*. [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 105-124. ISBN 978-80-210-9976-0. Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/protistatni_ciny/protistatni-trestne-ciny.pdf> [citované 23. januára 2023].

⁴⁵ Čo v súčasnosti možno kategorizovať len ako disciplinárny delikt požívajúci najnižšiu spoločenskú nebezpečnosť.

⁴⁶ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. *Štatistika kriminality v Slovenskej republike*. [online]. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml> [citované 22. mája 2023].

⁴⁷ Napriek tomu je potrebné dodať, že jeden z týchto objasnených prípadov bol dokonca spáchaný pod vplyvom alkoholu.

⁴⁸ Rovnako sa pojem *sabotáž* vyskytuje pomerne často v odôvodneniach jednotlivých judikátov, avšak iba v rámci jeho gramatického, nie právneho významu.

LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A.: *Praktikum k dejinám štátu a práva na Slovensku. III. zväzok (1948-1989)*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019, 333 s. ISBN 978-80-568-0359-2

SOLNAŘ, V. - CÍSAŘOVÁ, D. - FENYK, J.: *Základy trestní odpovědnosti*, Vyd. 1. Praha: Orac, 2003, 455 s. ISBN 80-86199-74-6. <https://doi.org/10.1785/gssrl.74.1.80>

SOLNAŘ, V. a kol.: *Československé trestné právo, zväzok I. všeobecná časť*. Praha: Orbis, 1964, 324 s.

Právne predpisy

Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon

Zákon č. 63/1956 Zb., Trestný zákon

Zákon č. 86/1950 Zb., Trestný zákon

Zákon č. 231/1948 Zb., Zákon na ochranu ľudovodemokratickej republiky

Zákon č. 27/1947 Zb. o trestnej ochrane provádění dvouletého hospodářského plánu

Zákon č. 165/1946 Zb. o trestnej ochrane národných podnikov, znárodnených podnikov a podnikov pod národnou správou

Zákon č.141/1961 Zb. o trestnom koní súdnom

Zákon č. 140/1961 Zb., Trestný zákon

Národné zhromaždenie republiky Československej 1956. II. volebné obdobie. Tisk 94. Vládny návrh. Zákon zo dňa 1956, ktorým sa mení a dopĺňa trestný zákon č. 86/1950 Zb. Dôvodová správa. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna*. [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0094_02.htm> [citované 25. mája 2023].

Národné zhromaždenie republiky Československej 1950. I. volebné obdobie. 5. Zasadanie. Tisk 472. Vládny návrh. Trestný zákon zo dňa ... 1950. Dôvodová správa. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_08.htm> [citované 18. augusta 2022].

Národné zhromaždenie republiky Československej 1948. I. volebné obdobie. 1. Zasadanie. Tisk 94. Vládny návrh. Zákon zo dňa ... 1948 na ochranu ľudovodemokratickej republiky. Dôvodová správa. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0094_03.htm> [citované 25. mája 2023].

Národné zhromaždenie republiky Československej 1948. I. volebné obdobie. 1. Zasadanie. Tisk 94. Vládny návrh. Zákon zo dňa ... 1948 na ochranu ľudovodemokratickej republiky. Dôvodová správa. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0094_02.htm> [citované 24. mája 2023].

Zákon zo dňa ... 1946 o trestnej ochrane znárodnených podnikov a podnikov pod národnou správou. Dôvodová správa. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0004_00.htm> [citované 23. mája 2023].

Národné zhromaždenie republiky Československej 1946. Tisk 4. Návrh poslancov A. Klimenta, J. Juru a súdruhov na vydanie zákona o trestnej ochrane znárodnených podnikov a podnikov pod národnou správou. Dôvodová správa. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0004_00.htm> [citované 23. mája 2023].

Národné zhromaždenie Československej socialistickej republiky 1961. III. volebné obdobie. Tisk 65. Vládny návrh. Trestný zákon zo dňa ... 1961. Dôvodová správa. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_09.htm> [citované 29. mája 2023].

Súdne rozhodnutia

Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozhodnutie Najvyšší súd ČSR – senát, zo dňa 03.10.1953 sp. zn. 2 Tz 71/52

Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozhodnutie Okresného súdu Moravské Budějovice zo dňa 22.05.1951 sp. zn. T 51/51

Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozsudok Okresného súdu Třešť zo dňa 27.02.1951 sp. zn. T 12/51

Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozhodnutie Krajský súd Karlove Vary zo dňa 13.10.1950 sp. zn. To 917/50

Zbierka stanovísk NSSR a rozhodnutí súdov SR: Rozhodnutie krajského súdu v Pardubiciach zo dňa 22.4.1950, To III 121/50

Internetové zdroje

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. *Štatistika kriminality v Slovenskej republike*. [online]. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml> [citované 22. mája 2023].

VYBRANÉ KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY OCHRANY OBETÍ TRESTNÝCH ČINOV

Joachim Dušan Fraňo¹

Abstrakt: Predkladaný prehľadový príspevok poukazuje na vybrané aspekty ochrany obetí trestných činov orientujúc svoju pozornosť predovšetkým na viktimológiu, avšak presahujúc v niektorých pasážach obor kriminológie z dôvodu nevyhnutnej multidisciplinarity pri pomoci obetiam trestných činov.

Kľúčové slová: Obete trestných činov, Obete kriminality, Viktimológia, Trestné právo.

Abstract: The paper highlights selected aspects of the protection of victims of crime, focusing primarily on victimology, going beyond the field of criminology in some passages due to the necessary multidisciplinary in assisting victims of crime.

Key Words: Victims of crime, Victimology, Criminal Law.

Medzi kriminologické aspekty ochrany obetí trestných činov patrí nepochybne viktimológia, teda náuka o obeti, ktorá bola svojho času delená na trestnú viktimológiu a všeobecnú viktimológiu. Predmetom tohto príspevku je poukázanie na niektoré aspekty trestnej viktimológie ako oblasti viktimológie súvisiacej a úzko prepojenej s pomocou obetiam trestných činov v jej historických súvislostiach i *pro futuro*.

Ústrednou kategóriou trestného činu je, a dlhodobo bol, vo všeobecnosti páchatel' trestného činu ako „osoba, ktorá svojím konaním uskutočnila všetky znaky trestného činu“². Pojem a obsah pojmu páchatel' je hmotnoprávnym vyjadrením znaku skutkovej podstaty trestného činu – subjekt – bez naplnenia ktorého nemožno skutok kvalifikovať ako trestný čin. V trestnoprávnom vzťahu, v ktorom štát vystupuje ako ochranca trestnoprávnymi normami chránených spoločenských vzťahov pred najzávažnejšími zásahmi do nich, sa celosvetovo až do druhej polovice 20. storočia a v podmienkach slovenského trestného práva takmer donedávna, opomínal prvok obete. Pre úplnosť sa však žiada dodať, že v slovenskom trestnom práve, ba ani v celosvetovom trestnom práve, nie je pri každom trestnom čine prítomná kategória obete v jej užšom slova zmysle, pretože poškodeným v trestnoprávnom slova zmysle môže byť aj štát, poťažmo spoločnosť³ či poškodený v širšom slova zmysle⁴.

Úlohou obetí kriminality sa začali zaoberať ako prví už známi kriminológovia Lombroso, či Ferri. Počiatky viktimológie ako vedy však nachádzame až v 40. rokoch 20. storočia u Hansa von Hentiga a Benjamina Mendelsohna, ktorí začali rozvíjať novú vednú disciplínu vytváraním typológií obetí.

¹ JUDr. Mgr. Joachim Dušan Fraňo. Externý doktorand Katedry trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave (e-mail: joachim.dusan.frano@gmail.com).

² MIHAĽOV, J.: Subjekt (páchatel') trestného činu. In *MADLIAK, J. a kol.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Košice: UPJŠ, 2010, s. 165.

³ Napr. pri trestnom čine porušovania ochrany vôd a ovzdušia podľa § 303 TZ, ochrany rastlín a živočíchov podľa § 305 TZ je poškodenou (ľudská) spoločnosť ako taká.

⁴ Napr. pri trestnom čine týrania zvierat podľa § 305a TZ či zanedbania starostlivosti o zvierat podľa § 305b TZ, je *per analogiam* primárnou obeťou zvierat ako živý tvor (s poukazom na ust. § 119 ods. 3 OZ), poškodeným v širšom slova zmysle je majiteľ zvierat'a, či už v podobe emocionálnej (nemajetkovej) ujmy alebo majetkovej (pri zabití napr. stáda kráv slúžiacich na podnikanie).

Rozvoj viktimológie prešiel viacerými fázami. V prvom rade bol ovplyvnený väčšou senzibilitou verejnosti k obetiam holokaustu a druhej svetovej vojny, v druhom rade bol ovplyvnený progresívnym presvedčením kriminológov, že treba venovať pozornosť aj protipólu páchatel'a – obeti trestného činu. Neskôr sa viktimológia dočkala, vďaka knihe Stephena Schafera, v roku 1968 významného rozmachu, keď v nej prezentoval viktimológiu ako samostatnú disciplínu. Následne sa viktimológia vyvinula do dvoch hlavných smerov, z ktorých jedným je všeobecná viktimológia (nazývaná aj „na pomoc zameraná viktimológia“), sústreďujúca svoj záujem na prevenciu a pomoc obetiam, a druhým hlavným smerom je trestná viktimológia (viktimológia v úzkom slova zmysle), s predmetom záujmu zameraným na obeť skutkov, ktoré sú podľa zákona trestnými činmi. Načrtnutý niekoľko desaťročný rozvoj viktimológie vo výsledku ovplyvnil samotnú pomoc obetiam trestných činov tak, že v mnohých krajinách sveta boli prijaté právne normy na pomoc obetiam trestných činov, vznikli štátne i neštátne subjekty pomoci obetiam trestných činov (v súčasnosti už aj vrátane Slovenska), ba aj praktické politiky ochrany obetí trestných činov.⁵

Možno povedať, že história ochrany obetí trestných činov v podmienkach slovenského práva siaha do roku 2001, keď dňa 15. 03. 2001 bolo prijaté Rámcové rozhodnutie Rady č. 2001/220/SSV o postavení obetí v trestnom konaní, v ktorom bol na účely Rámcového rozhodnutia definovaný pojem obeť, ktorou je podľa čl. 1 písm. a/ predmetného Rámcového rozhodnutia „fyzická osoba, ktorá utrpela ujmu, vrátane fyzického a psychického poškodenia, emocionálneho utrpenia, ekonomickej straty, priamo spôsobenú konaním alebo nekonaním, ktoré je porušením trestného práva členských štátov“, ktoré následne bolo transponované do vnútroštátneho práva z dôvodu pristúpenia SR k EÚ.

V slovenskom právnom poriadku bol pojem obeť trestného činu explicitne zakotvený až zákonom č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „ZoOTČ“), pričom prijatím tohto zákona došlo aj k niekoľkým zmenám v zákone č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej len „TP“). Žiada sa dodať, že ZoOTČ je subsidiárnym právnym predpisom k TP, a preto je TP stále *de iure* výlučným formálnym prameňom trestného procesného práva upravujúcim postup OČTK a súdu v trestnom konaní, a to aj vo vzťahu k obetiam trestných činov, hoci radno dodať, že ustanovenia ZoOTČ nie sú ani zásadou pomoci obetiam trestných činov dotknuté. Prijatím ZoOTČ došlo k transpozícii Smernice EP a Rady č. 2012/29/EÚ z 25. 10. 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.

Žiada sa uviesť, že prvoradým prínosom ZoOTČ je legálna definícia niektorých pojmov, v právnom poriadku SR dovtedy absentujúcich. Viktimológia počas svojho vývoja vytvorila určitý pojmový aparát, ktorý bol adaptovaný aj do ZoOTČ. Konkrétne sa jedná o pojem *obeť*, ktorú ZoOTČ definuje ako fyzickú osobu, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody; ďalej o pojem *obzvlášť zraniteľná obeť*, ktorá zahŕňa pomerne široký katalóg v ZoOTČ špecifikovaných obetí; *obeť násilného trestného činu, trestný čin domáceho násillia* (na účely ZoOTČ), *druhotnú a opakovanú viktimizáciu* či *subjekt poskytujúci pomoc obetiam*.

Len navyše sa žiada uviesť, že ďalším prínosom na legislatívnej úrovni, teda legislatívnym aspektom ochrany obetí trestných činov, bolo zavedenie základných zásad ochrany a podpory obetí, *in concreto* prezumpcia statusu obeť, zákaz akejkoľvek diskriminácie, profesionálny a ohľaduplný prístup k obeť, poskytnutie informácií obeť zrozumiteľným spôsobom, participatívny prístup obeť, uplatnenie a zabezpečenie práv poškodeného, uplatnenie procesných práv obeť, ochrana oznamovateľ'a, individuálne posúdenie obeť, najlepší záujem

⁵ HOLOMEK, J.: Obete kriminality. In *HOLCR, K. a kol.: Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 101.

dieťaťa⁶ a nakoniec aj práva obetí, ktorými sú podľa ZoOTČ právo na informácie, právo na poskytnutie odbornej pomoci, právo na právnu pomoc, právo na ochranu pred druhotnou viktimizáciou alebo opakovanou viktimizáciou a právo na odškodnenie.

Významným, avšak pomenej preskúmaným kriminologickým aspektom ochrany obetí trestných činov, je osobnosť obeť. Táto sa „javí ako situačne štruktúrovaný a biopsychosociálne svojrázne determinovaný systém psychickej regulácie sociálnej interakcie s dynamicky štrukturalizovaným a hostilne zameraným sociálnym prostredím“⁷.

Ako bolo vyššie uvedené, kriminológovia začali rozvíjať novú vednú disciplínu vytváraním typológií obetí, ktoré vznikali na základe rôznej miery angažovanosti obeť, pričom v priebehu histórie vzniklo viacero typológií od viacerých autorov, z ktorých príkladmo autor uvádza typológie podľa Hartmuta von Hentiga – mládež, ženy, seniori, duševne postihnutí a nepríčetní, imigranti, menšiny, deprimovaní, zisťní, nemravní, osamelí a utrpení, násilníci, zablokovaní, oslobodení a bojujúci, a spúšťači trpiteľ; podľa Benjamina Mendelsohna – celkom nevinná obeť, obeť s menším podielom viny ako páchatel, obeť rovnako vinná ako páchatel alebo totožná s páchatelom, obeť viac vinná ako páchatel, obeť podstatne viac vinná ako páchatel, simulujúca či fiktívna obeť; podľa Ezzata A. Fattaha - nezúčastnená obeť, latentná alebo predisponovaná obeť, provokujúca obeť, zúčastnená obeť, falošná obeť; podľa Brunona Holysta - obeť, ktoré zavinili svoju viktimáciu a obeť, ktoré nezavinili svoju viktimáciu (pričom podľa faktorov ich delí na individuálne alebo príslušné k rizikovej skupine); či podľa Stephena Schafera - nesúvisiace obeť, provokujúce obeť, zodpovedné obeť, biologicky slabé obeť, sociálne slabé obeť, samoviktimačné obeť, politické obeť.

Tak, ako rôzne obeť trestných činov, aj rôzne formy kriminality majú svoje viktimologické špecifiká. U násilných trestných činov, u ktorých nastávajú najzávažnejšie následky, sú páchatel a obeť len málokedy sebe navzájom neznámi ľudia a často ich spájajú silné emočné väzby. Podľa starších výskumov bolo vo vzťahu páchatel a obeť sebe navzájom neznámych ľudí konštantne len 20 %.⁸ V slovenských podmienkach sa môžeme často stretnúť s vraždou abúzerov tyranizujúcich rodinu, teda, kde obeť, s poukazom na vyššie uvedenú typológiu obetí, je násilníkom, zodpovednou obeťou, či podľa osobitostí prípadu obeťou viac vinnou než páchatel. U majetkovej trestnej činnosti sú predisponovanými dystýmni a depresívni jedinci podvedome túžiaci po treste a tak nalietať podvodníkom a ziskuchtivé obeť podvodníkov z dôvodu absencie zábran pri získavaní materiálnych hodnôt (samoviktimácia). Pri sexuálnych trestných činoch viktimologické špecifiká spočívajú v obzvlášť náročnej analýze sexuálnej a presexuálnej komunikácie, sociokultúrnych faktoroch, rozsahu poškodenia, tradičných mýtov o znásilnení, či samotnej viktimite obeť.⁹

Proces, v ktorom sa človek stáva obeťou trestného činu sa nazýva viktimizácia (niekde viktimácia). V zásade má tri fázy: primárnu (ide o samotný kriminálny útok), sekundárnu (predstavujúcu reakcie inštitúcií alebo sociálneho prostredia) a terciárnu (ako absolútny dôsledok útoku v podobe zmien osobnosti, narušení, kde útok v konečnom dôsledku dezorganizuje osobnosť obeť prijatím ataku do svojej osobnostnej anamnézy, avšak nespracovaním traumatického zážitku, čím začnú vznikať nesprávne situačné obranné mechanizmy).¹⁰

⁶ ZÁHORA, J.: *Zákon o obetiach trestných činov. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018.

⁷ DIANIŠKA, G.: Obeť trestnej činnosti. In *DIANIŠKA, G. a kol. Kriminológia. 3. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 134.

⁸ ŽIGO, L.: Príspevok k viktimologickej problematike znásilnenia a pedofílie v psychiatrickej sexuológii. Bratislava: LF UK, 1988; ŽIGO, L.-VAVRO, J.-ŽIGOVÁ, E.: K niektorým otázkam viktimológie. In *Zborník referátov V. a VI. Košických sexuologických dní*. Bratislava: KÚNZ, 1982.

⁹ HERETIK, A.: *Forenzná psychológia. 3. vyd.* Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2010.

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, L.: *Forenzná psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

Významným kriminologickým aspektom je následok viktimizácie – spôsobená ujma, ktorú možno rozdeliť do viacerých oblastí.

Fyzická ujma podľa Wallacea¹¹ predstavuje bezprostredné zranenia, napr. modriny, zranenia, ktoré zanechajú viditeľné jazvy, napr. strata zubov, prstov, scarface (zjazvená tvár), neznáme dlhotrvajúce fyziologické zranenia, napr. HIV, AIDS, dlhotrvajúce katastrofické fyzické zranenia, napr. kyselinári, strata končatín.

Psychická ujma, pod ktorú Čírtková¹² zahŕňa vnútorný diskomfort, tenziu, labilitu, akútnu stresovú poruchu, či posttraumatickú stresovú poruchu, pričom v tejto súvislosti sa žiada uviesť aj ďalší aspekt, a to dynamiku prežívania ujmy, ktorá prebieha v troch fázach: fáza šoku, fáza nastupujúcej adjustácie, fáza konečnej adjustácie.

Sociálna ujma zahŕňa nástup sociálnej izolácie, ponechanie obete „v tom“ či obviňovanie obete. Materiálna ujma a strach z kriminality, úzko previazané s finančnou ujmom, zahŕňajú náklady obetí spojené s kriminalitou – priama majetková ujma, náklady na liečenie, služba obetiam, absencie v škole a práci, náklady na právnikov spojené s odškodnením, náklady druhej generácie (detí obete), a náklady spoločnosti spojené s kriminalitou – preventívne výdavky, väzba a VTOS, súdnictvo, služby pomoci obetiam trestných činov.¹³ Na margo sa žiada uviesť, že podľa starších výskumov sa viac ako 40 % americkej verejnosti obáva kriminality, z toho 19 % sa obáva vraždy, 46 % vlámania, 48 % sa vyhýba určitým oblastiam, 23 % vlastní (pravdepodobne legálne) strelnú zbraň, 31 % má psa, 14 % nosí obranné spreje, 12 % nosí zbraň. Na Slovensku takéto výskumy absentujú.

Napokon, samotnú pomoc obetiam trestných činov je potrebné tiež zaradiť medzi kriminologické aspekty ochrany obetí trestných činov, ktorá však je len zmiernením dôsledkov už spáchaného skutku (ataku), ktorý sa „neodstane“. V súčasnosti možno v súvislosti s pomocou obetiam trestných činov hovoriť o možnostiach

- náhrady spôsobenej nemajetkovej škody (peňažné platby, služby),
- realizovaných zmenách legislatívy a ďalších potrebných legislatívnych zmenách (právo na poskytnutie odbornej pomoci, na informácie, na ochranu pred hroziacim nebezpečenstvom, ochranu súkromia, ochranu pred druhotnou ujmom, právo na peňažnú pomoc),
- laickej pomoci (spracovanie pocitov viny, normalizácia následkov viktimizácie, obnova pocitu bezpečia a dôvery, obnova viery vo vlastné schopnosti, podpora pri riešení kardinálnych problémov obete, teda v podstate priateľská pomoc a podpora), či
- odbornej pomoci obetiam trestných činov v podobe
 - odbornej psychologickej pomoci (krízová intervencia, následná psychologická starostlivosť),
 - odbornej právnej pomoci (poučenie o právach ako realizácia práva na informácie, právo nazeráť do spisu, aktívna účasť v trestnom konaní ako participatívny prístup obete, možnosť žiadať o preskúmanie postupu OČTK, náhrada škody páchatelom alebo štátom),
 - odbornej sociálnej pomoci¹⁴ (poskytovaním špecializovaného sociálneho poradenstva, resp. odbornými metódami a technikami sociálnej práce, ako napr. facilitácia, sociálna rehabilitácia, sociálna terapia, ventilácia, povzbudenie, modelovanie, zážitkové techniky, či sociálne sprevádzanie ako základný princíp prístupu orientovaného na klienta, uplatňovaného ako nová paradigma od 40. rokov 20. storočia v prístupe ku klientom

¹¹ WALLACE, H.: *Victimology: Legal, psychological, and social perspectives (4th ed.)*. Boston, MA: Pearson, 2007.

¹² ČÍRTKOVÁ, L.: *Viktimologie pro forezní praxi*. Praha: Portál, 2014.

¹³ VELIKOVSKÁ, M.: *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016.

¹⁴ HOLOMEK, J.: Obete kriminality. In *HOLCR, K. a kol. Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 126.

v sociálnej práci a systemického prístupu, ktorých fundamentálnym princípom je sprevádzanie klienta ako nedirektívny štýl vedenia)¹⁵,

- odbornej právnej pomoci v podobe právneho sprevádzania obete akreditovaným subjektom alebo advokátom, resp. právnikom.

Autor si záverom dovoľuje predostrieť interdisciplinárnu lingvistickú úvahu v dvoch rovinách.

Prvou rovinou je jazykovo-gramatická nejednotnosť užívaných pojmov *pomoc obetiam trestných činov* a *pomoc obetiam kriminality*, ktoré podľa autora možno gramatickým výkladom *per analogiam* vykladať ako pomoc obetiam v užšom slova zmysle a pomoc obetiam v širšom slova zmysle, hoci literatúra túto diskrepanciu neobjasňuje. Pomoc obetiam trestných činov z pojmológického hľadiska použitím gramatického a doslovného výkladu (opäť *per analogiam*) možno chápať ako pomoc obetiam výlučne trestných činov, teda s poukazom na ust. § 8 TZ činov protiprávných, ktorých znaky sú uvedené v Trestnom zákone. Naproti tomu pomoc obetiam kriminality možno chápať ako širší pojem, teda ako pomoc obetiam kriminality ako takej, teda aj pomoc obetiam priestupkovej činnosti, nielen pri zohľadnení ust. § 197 ods. 1 písm. a/ Trestného poriadku, poťažmo § 214 ods. 1 písm. a/ Trestného poriadku, resp. § 241 ods. 1 písm. b/ Trestného poriadku, či § 244 ods. 1 písm. b/ Trestného poriadku a ďalších. Pre úplnosť však autor dodáva, že pomoc obetiam trestných činov sa podľa ZoOTČ uplatňuje v prípadoch trestných činov, nie priestupkov, ako to vyplýva z definícií ustanovených najmä v § 2 ods. 1 písm. a/ a b/ ZoOTČ, *ergo*, v prípade prekvalifikovania trestného činu na priestupok sa pomoc obetiam trestných činov podľa ZoOTČ nebude už uplatňovať, a to aj napriek tomu a paradoxne práve kvôli tomu, že útok nedosahuje intenzitu trestného činu (napr. skutok ublíženia na zdraví nebude kvalifikovaný ako trestný čin ublíženia na zdraví, ale len priestupok proti občianskemu spolunažívaniu).

Druhou je problematika užívania jazyka ako lingvistickej kategórie a rétorická oblasť, či eristická argumentácia¹⁶ samotných strán súdnej časti trestného konania, najmä prokurátora a obhajcu, ktorej sa však nevyhne ani samotný súd, zastúpený vždy človekom, kde napr. „advokát je povinný predstaviť súdu svojho klienta v tom najlepšom svetle bez ohľadu na to, či sa jedná o okradnutého či zlodēja“¹⁷, hoci autor tohto príspevku v tomto smere nemôže servilne súhlasiť s citovaným autorom, keďže je potrebné zohľadniť aj právnu etiku a morálku¹⁸, či napr. požiadavku na riadne odôvodnenie súdneho rozhodnutia¹⁹. Kriminologický aspekt obetí trestných činov tu však badáme predovšetkým v prípravnom konaní, kde je kladený najväčší dôraz na náležité zistenie skutkového stavu (§ 2 ods. 10 Trestného poriadku ako jedna zo základných zásad predsúdnej časti trestného konania²⁰).²¹ Tu

¹⁵ ŠLOSÁR, D. a kol.: *Teórie sociálnej práce a vybrané klientske skupiny*. Košice: UPJŠ, 2017.

¹⁶ MRVA, M.-TURČAN, M.: *Interpretácia a argumentácia v práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 152.

¹⁷ ČERNÝ, J.: *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998, s. 171.

¹⁸ Žiada sa dodať, že v angloamerickom právnom systéme je morálka oddelovaná od etiky, zatiaľ čo v kontinentálnom právnom systéme je etika a morálka práva v zásade stotožňovaná. Bližšie pozri aj TÓTHOVÁ, M.: *Právna komparatistika*. Košice: UPJŠ, 2010; BRÖSTL, A. a kol.: *Teória práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.

¹⁹ WILFING, P.: *Kvalitatívne požiadavky na odôvodnenie súdneho rozhodnutia*. Bratislava: Via iuris, 2013.

²⁰ Bližšie pozri OLEJ, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Košice: UPJŠ, 2013.

²¹ Na tomto mieste sa žiada uviesť, že aj napriek tomu, že o vine (a treste) rozhoduje len súd za uplatnenia zásady bezprostrednosti (§ 2 ods. 19 Trestného poriadku), táto je v praxi málokedy reálne uplatňovaná, pretože súdy sa opierajú o zistenia z prípravného konania a zároveň zákonodarca v Trestnom poriadku ponechal „zadné dvierka“, napr. v podobe § 258 ods. 4 TP, či § 263 TP. Navyše, napr. ust. § 262a TP, resp. celková paradigma zásady ochrany pred opakovanou viktimizáciou, ktorých účel bol nepochybné v prospech ochrany obetí trestných činov, podľa názoru autora je do určitej miery v rozpore s kontradiktórnosťou procesu, ako aj právom na obhajobu obvineného, osobitne v prípadoch sexuálneho zneužívania, znásilnenia, kde je súdmi v praxi prijímaný za dostatočný jediný dôkaz – výpoveď obete. Autor vyjadruje názor, že hoci je ochrana pred opakovanou viktimizáciou veľmi žiaduca a dôležitá v oblasti ochrany obetí trestných činov, pre posúdenie

dochádza v aplikačnej praxi k markantným problémom, keď OČTK, predovšetkým však policajti, nie sú vždy schopní správne stotožniť myšlienkový obsah a jazykovú formu správy obeť snažiacich sa objasniť skutočnosti, pochopiteľne, podfarbené emóciami a aktuálnym psychickým stavom. Podľa lingvistov sa v akustickej teórii počutia za rozhodujúcu a najvyššiu inštanciu považuje informácia zo spracovania akustického signálu reči, v motorickej reči zasa z motorického analyzátora reči, keď komunikačná realizácia abstraktnú jazykovú formu transformuje do bioelektrických dejov v nervových vláknach ovládajúcich činnosť rečových ústrojov (ústa, hrtan, uši); inými slovami, fyziológia reči, a do značnej miery porozumenie hovoriaceho a počúvajúceho, začína aj končí na úrovni mozgovej činnosti, známej ako jazyková úroveň²². Táto je ovplyvnená viacerými okolnosťami, siahajúcimi od personálneho substrátu vyšetrovateľov, až po skutočné úmysly obeť a skutočný stav. Napokon, jazyk a reč sú veľmi obmedzené vo vzťahu k vyjadreniu myšlienok. Z uvedeného preto v aplikačnej praxi pri výsluchoch obeť, predovšetkým však prvotných výsluchoch (a s poukazom na zákaz opakovanej viktimizácie v podstate takmer jediných), a v procese dokazovania, nastáva nepochybne komplikácia pri jazykovej konštrukcii myšlienok, pocitov, prežitého zo strany obeť, a ich interpretácii vypočúvajúcej osobe, ktoré napokon v zápisnici nedokážu byť zachytené inak ako slovami, teda absentujú všetky kriminalistické a trestnoprocesne relevantné aspekty výsluchu ako dôkazného prostriedku a z neho vyplývajúcej výpovede ako dôkazu, čomu by však mohla v priebehu času napomôcť kriminológia svojim skúmaním obeť a skutočných následkov trestného činu u obeť s nádejou spravodlivejšej úpravy procesných noriem trestného práva.

Záver

V predložennom príspevku sa autor venuje niektorým aspektom ochrany obeť. K téme pristupuje z pohľadu viktimológie, v niektorých pasážach však presahuje oblasť kriminológie z dôvodu nevyhnutného multidisciplinárneho charakteru pomoci obeť trestných činov. Autor venuje pozornosť vzniku a významu viktimológie, analyzuje slovenskú legislatívu, zdôrazňuje nevyhnutnosť nezanedbávať osobnosť obeť a uvádza typológiu obeť. Čiastočne tiež poukazuje na štatistické ukazovatele. Dôraz kladie na pomoc obeť.

Summary

In the paper on the Selected Criminological Aspects of the Protection of Victims of Crime, the author analyses some aspects of victim protection. The main focus is on victimology, but in some passages, it goes beyond the field of criminology because of the necessary multidisciplinary in helping victims of crime. The paper deals with several aspects of victimology. The author pays attention to the origins and significance of victimology, analyses the Slovak legislation, highlights the necessity not to neglect the personality of victims, and presents the typology of victims. Partially, he points out statistical indicators. Last but not least, he discusses victim assistance.

skutočných následkov, ktoré nepochybne angažujú aj kriminológiu, je potrebný napr. ešte jeden výsluch pred súdom, ktorý nie je spravodlivý v kontexte zásady bezprostrednosti, práva na obhajobu, kontradiktórnosti, tým pádom zákonnosti procesu a vôbec spravodlivosti, zhojiť kamerovým záznamom, ktorý môže zlyhať.

²² KRÁL, Á.-SABOL, J.: *Fonetika a fonológia*. Bratislava: SPN, 1989, s. 94.

Zoznam použitej literatúry

- BRÖSTL, A. a kol.: *Teória práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 200 s. ISBN 978-80-7380-425-1.
- ČERNÝ, J.: *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico. 1998, 248 s. ISBN 978-80-85839-24-5.
- ČÍRTKOVÁ, L.: *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 446 s. ISBN 978-80-7380-213-4.
- ČÍRTKOVÁ, L.: *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, 339 s. ISBN 978-80-262-0582-1.
- DIANIŠKA, G. a kol.: *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 408 s. ISBN 978-80-7380-620-0.
- HERETIK, A.: *Forenzná psychológia*. 3. vyd. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2010, 544 s. ISBN 978-80-89447-22-0.
- HOLCR, K. a kol.: *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, 403 s. ISBN 978-80-8078-206-1.
- KRÁL, Á.-SABOL, J.: *Fonetika a fonológia*. Bratislava: SPN, 1989, 388 s. ISBN 80-08-00036-8.
- MADLIAK, J. a kol.: *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Košice: UPJŠ, 2010, 458 s. ISBN: 978-80-7097-825-2.
- MRVA, M.-TURČAN, M.: *Interpretácia a argumentácia v práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, 196 s. ISBN 978-80-8168-309-9.
- OLEJ, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Košice: UPJŠ, 2013. ISBN 978-80-7097-965-5.
- STASÍKOVÁ, L.: Relevantnosť výskumu strachu z kriminality v urbánnej geografii. In *Geografický časopis*, roč. 63, č. 4, 2011, s. 325-343. ISSN 0016-7193.
- ŠLOSÁR, D. a kol.: *Teórie sociálnej práce a vybrané klientske skupiny*. Košice: UPJŠ, 2017, 194 s. ISBN 978-80-8152-577-3.
- TÓTHOVÁ, M.: *Právna komparatistika*. Košice: UPJŠ, 2010, 135 s.
- VELIKOVSKÁ, M.: *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, 168 s. ISBN 978-80-247-4849-8.
- WALLACE, H.: *Victimology: Legal, psychological, and social perspectives (4th ed.)*. Boston, MA: Pearson, 2007, 352 pp. ISBN 978-0133495522.
- WILFING, P.: *Kvalitatívne požiadavky na odôvodnenie súdneho rozhodnutia*. Bratislava: Via iuris, 2013, 76 s. ISBN 978-80-970686-8-4.
- ZÁHORA, J.: *Zákon o obetiach trestných činov. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, 416 s. ISBN 978-80-8168-850-8.
- ŽIGO, L.: *Príspevok k viktimologickej problematike znásilnenia a pedofílie v psychiatrickej sexuológii*. Bratislava: LF UK, 1988.
- ŽIGO, L.-VAVRO, J.-ŽIGOVÁ, E.: K niektorým otázkam viktimológie. In *Zborník referátov V. a VI. Košických sexuologických dní*. Bratislava: KÚNZ, 1982.

ZÁSADA TRVALO UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA V MEDZINÁRODNOM PRÁVE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA¹

Juraj Jankuv²

Abstrakt: Príspevok je venovaný problematike historického vývoja a súčasnej podobe právnej úpravy zásady trvalo udržateľného rozvoja v medzinárodnom práve životného prostredia. Zásada trvalo udržateľného rozvoja sa začala rozvíjať najmä v nadväznosti na správu s názvom „Naša spoločná budúcnosť“, ktorú predložila Svetová komisia pre životné prostredie a rozvoj v roku 1987. Tento princíp bol neskôr zakotvený v zásadách 3 a 4 Deklarácie OSN o životnom prostredí a rozvoji (1992), vo veľkom množstve ďalších dokumentov nezáväzného charakteru, ale aj v najnovších záväzných medzinárodných zmluvách v oblasti ochrany životného prostredia, akými sú Dohovor o biologickej diverzite (1992) alebo Rámcový dohovor o zmene klímy (1992). Odkazy na túto zásadu sa vyskytujú už i v judikatúre medzinárodných súdnych a arbitrážnych orgánov. Existujú i úvahy o obyčajovom charaktere tejto zásady. Cieľom príspevku je identifikácia najdôležitejších úrovní medzinárodnoprávných úprav zásady trvalo udržateľného rozvoja z hľadiska jej historického vývoja a jej súčasnej podoby, a to analýzou najdôležitejších relevantných medzinárodných úprav a judikatúry v tejto oblasti, identifikácia koncepčného obsahu zásady trvalo udržateľného rozvoja vychádzajúceho z existujúcich názorov medzinárodnej právnej vedy a načrtnutie niektorých problémov pri aplikácii tejto medzinárodnoprávnej zásady v praxi štátov.

Kľúčové slová: Medzinárodné právo verejné; Medzinárodné právo životného prostredia; Zásada trvalo udržateľného rozvoja.

Abstract: The paper is devoted to the issue of historical development and the current form of legal arrangement of the principle of sustainable development in international environmental law. The principle of sustainable development began to evolve mainly following a report entitled "Our Common Future," presented by the World Commission on Environment and Development in 1987. This principle was later enshrined in Principles 3 and 4 of the UN Declaration on Environment and Development (1992), in several other documents of non-binding character but also in most recent binding international treaties in the field of environmental protection, such as The Convention on Biological Diversity (1992) or Framework Convention on Climate Change (1992). We can find references to this principle in the jurisprudence of international judicial and arbitration bodies. There are also considerations about the customary nature of this principle. The goals of the paper are identification of the crucial levels of international law arrangements of the principle of sustainable development in terms of its historical development and its current form by analyzing the most relevant international regulations in this area, identification of the conceptual content of this principle coming up from existing views of the international law science and outlining some problems in the application of this principle of international law in the practice of states.

Key Words: International Public Law; International Environmental Law; The Principle of Sustainable Development.

Úvod

Zásada trvalo udržateľného rozvoja bola primárne koncipovaná v rámci štruktúry medzinárodného práva životného prostredia ako osobitného odvetvia medzinárodného práva verejného (skrátene aj medzinárodné právo). Koncept tejto zásady bol prvýkrát nepriamo načrtnutý v mnohých dokumentoch *soft law*, z ktorých najdôležitejšia je *Deklarácia*

¹ Článok predstavuje čiastkový výstup v rámci výskumného projektu APVV-20-0576 pod názvom „Zelené ambície pre udržateľný rozvoj (Európska zelená dohoda v kontexte medzinárodného a vnútroštátneho práva)“.

² Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD., Ústav medzinárodného práva a európskeho práva, Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Katedra medzinárodného práva a európskeho práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave (e-mail: juraj.jankuv@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3526-5634).

Konferencie OSN o životnom prostredí človeka (1972), skrátene nazývaná aj Štokholmská deklarácia. Zásada trvalo udržateľného rozvoja sa v medzinárodnom práve životného prostredia sa následne začala rozvíjať najmä na základe správy s názvom „*Naša spoločná budúcnosť*“ predloženej Svetovou komisiou pre životné prostredie a rozvoj v roku 1987, neformálne pomenovanej podľa vedúcej osobnosti tejto komisie ako *Správa Brundtlandovej*. V správe táto komisia navrhla, aby sa globálne environmentálne problémy riešili novým typom ekonomického rozvoja, ktorý sa nazýva trvalo udržateľný rozvoj. Podľa správy ide o rozvoj ľudskej spoločnosti, ktorá dokáže uspokojiť potreby súčasnej generácie bez ohrozenia potrieb budúcich generácií alebo na úkor iných krajín. Zahŕňa teda aspekty medzigeneračnej solidarity v rámci jednej súčasnej generácie ľudstva, tak na národnej, ako aj medzinárodnej úrovni, a medzigeneračnej solidarity vo vzťahu k záujmom budúcich generácií ľudstva.³

Táto zásada bola neskôr zakotvená v zásadách 3 a 4 *Deklarácie o životnom prostredí a rozvoji* (1992) Konferencie OSN o trvalo udržateľnom rozvoji konanej v Riu de Janeiro (ďalej aj Deklarácia z Ria), ale aj v mnohých najnovších medzinárodných zmluvách v oblasti ochrany životného prostredia, ako napríklad *Dohovor o biologickej diverzite* (1992) alebo *Rámcový dohovor o klimatickej zmene* (1992). Dôležitým novým impulzom pre rozvoj tohto princípu boli najmä nezáväzné dokumenty ako rezolúcia Valného zhromaždenia OSN – s názvom „*Program pre ďalšiu implementáciu Agendy 21*“ (1997), *Miléniová deklarácia Organizácie Spojených národov* (2000), resp. rezolúcia Valného zhromaždenia OSN – s názvom „*Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre trvalo udržateľný rozvoj*“ (2015).

Ako už bolo spomenuté, zásada trvalo udržateľného rozvoja bola pôvodne koncipovaná v rámci štruktúry medzinárodného práva životného prostredia a je obsiahnutá v rôznych nezáväzných soft law dokumentoch a záväzných medzinárodných zmluvách. Existujú úvahy o obyčajovom charaktere uvedeného princípu. Medzinárodné súdne orgány vygenerovali aj judikatúru vysvetľujúcu spôsob aplikácie tohto princípu v praxi.

Prvým cieľom tohto príspevku je identifikovať najvýznamnejšie úrovne právnej úpravy medzinárodného práva životného prostredia v oblasti zásady trvalo udržateľného rozvoja z hľadiska jej historického vývoja a súčasnej podoby. Tento cieľ sa má dosiahnuť analýzou najdôležitejšej relevantnej medzinárodnoprávnej úpravy a judikatúry medzinárodných súdnych a arbitrážnych orgánov v tejto oblasti. Druhým cieľom príspevku je identifikácia koncepčného obsahu zásady trvalo udržateľného rozvoja vychádzajúceho z existujúcich názorov vedy medzinárodného práva. Tretím cieľom je načrtnúť niektoré problémy, ktoré vznikajú pri aplikácii tejto zásady v praxi štátov.

Predmetom tohto príspevku nebudú analýzy problematiky interakcie zásady trvalo udržateľného rozvoja s iným novo sa vyvíjajúcim odvetvím medzinárodného práva verejného – medzinárodného rozvojového práva. Tejto problematike sme už venovali obširnejší priestor v inom a inak koncipovanom príspevku v anglickom jazyku, ktorý nás, o. i., inšpiroval k napísaniu tohto príspevku v jazyku slovenskom⁴ s významným doplnením o problémy spojené s aplikáciou zásady trvalo udržateľného rozvoja v praxi štátov. Z hľadiska komplexnosti problematiky predmetom tohto príspevku nebudú ani analýzy medzinárodnoprávných zásad predbežnej opatrnosti a odhadovania dopadov na životné prostredie, ktorých aplikácia významne podporuje fungovanie zásady trvalo udržateľného rozvoja v praxi⁵ a tiež problematika vlády práva (angl. rule of law) v kontexte zásady trvalo udržateľného rozvoja.⁶

³ ČEPELKA, Č. – ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 207.

⁴ Bližšie pozri JANKUV, J.: Historical development and current form of legal arrangement of the principle of sustainable development in public international law. In: KLUČKA, J. – BAKOŠOVA, L. (eds.): *Green Ambitions for Sustainable Development: Past, Present and Future*. Praha: Leges, 2022, s. 34-35.

⁵ Bližšie pozri tamže s. 31-33.

⁶ Bližšie pozri KREILHUBER, A. – KARIUKI, A.: Environmental rule of law in the context of sustainable

1. Nepriame zakotvenie zásady trvalo udržateľného rozvoja v nezáväzných dokumentoch medzinárodného práva životného prostredia

Koncepcia trvalo udržateľného rozvoja sa primárne začala vyvíjať v súvislosti s viacerými nezáväznými dokumentmi medzinárodného práva životného prostredia, ktoré vytvárajú základ pre rozvoj tejto zásady nepriamo.

Prvým medzníkom v tomto smere bola *Vedecká konferencia Organizácie Spojených národov o ochrane a využívaní zdrojov* (angl. skr. UNSCCUR)⁷ v roku 1949, v ktorej rámci bol prvýkrát spomenutý vzťah medzi ekonomickým rozvojom a potrebou zachovať prírodné zdroje. Táto konferencia bola zorganizovaná s cieľom podporiť informovanosť a potrebu medzinárodných opatrení na zabezpečenie vyváženého riadenia a zachovanie prírodných zdrojov. Úspech UNSCCUR bol však obmedzený v dôsledku nedostatku medzinárodnej politickej vôle splniť tento ambiciózny cieľ.

Hlbšie myšlienky, pokiaľ ide o koncepciu trvalo udržateľného rozvoja, poskytla až *Deklarácia Konferencie OSN o životnom prostredí človeka* (1972)⁸ prijatá na *Konferencii Organizácie Spojených národov o životnom prostredí človeka* (1972) v Štokholme. Hoci Štokholmská deklarácia nie je pre štáty záväzným dokumentom, stanovuje základné zásady medzinárodného práva životného prostredia. Z pohľadu medzinárodného práva životného prostredia má podobný význam aký má *Všeobecná deklarácia ľudských práv* (1948) Valného zhromaždenia OSN pre ďalšie odvetvie medzinárodného práva verejného – medzinárodné právo ľudských práv. Stala sa významnou inšpiráciou vnútroštátnych právnych úprav štátov, medzinárodných zmluvných úprav, kodifikovala niektoré obyčajové pravidlá a načrtla možný vývoj nových obyčajových pravidiel v oblasti medzinárodného práva životného prostredia.⁹

Vo všeobecnosti má Štokholmská deklarácia nasledujúcu štruktúru; Začína sa všeobecnou invokáciou, ktorá spája životné prostredie so základnými ľudskými právami. Ďalej sa zaoberá manažmentom prírodných zdrojov a hrozbou znečistenia. V neposlednom rade sa venuje aj vzťahu medzi životným prostredím a rozvojom, ktorý bol od roku 1972 hlavnou oblasťou konfrontácie medzi industrializovanými a rozvojovými krajinami.¹⁰

Otázky vzájomného vzťahu životného prostredia a rozvoja sú obsiahnuté najmä v zásadách 8 až 14. Zásada 8 stanovuje všeobecné pozadie rozvoja a uvádza, že „*ekonomický a sociálny rozvoj je nevyhnutný na zabezpečenie priaznivého životného a pracovného prostredia pre človeka a na vytváranie podmienok na zemi, ktoré sú potrebné na zlepšenie kvality života*“. Veľký význam pre budúcnosť mali Zásady 9 a 11. Zásada 9 výslovne stanovila, že environmentálne problémy spôsobené podmienkami nedostatočného rozvoja a prírodných katastrof predstavujú vážne problémy a možno ich najlepšie napraviť zrýchleným rozvojom prostredníctvom finančnej a technologickej pomoci ako doplnku domáceho úsilia rozvojových krajín. Zásada 11 zdôrazňuje veľmi dôležitý aspekt prepojenia medzi životným prostredím a rozvojom, konkrétne predpokladá, že environmentálne politiky štátov by mali zvyšovať a neovplyvňovať nepriaznivo súčasný a budúci rozvojový potenciál rozvojových krajín a že by nemali brániť dosiahnutiu lepších životných podmienok pre všetkých. Tento princíp ďalej uvádza, že štáty a medzinárodné organizácie by mali podniknúť kroky s cieľom dosiahnuť

development. In: *The Georgetown Environmental Law Review*, Vol. 32, Issue 3, Spring 2020, s. 591-598. ISSN: 1042-1858.

⁷ *United Nations Scientific Conference on the Conservation and Utilization of Resources*. Lake Success, New York, USA, 17 August - 6 September 1949.

⁸ UN Doc. A/CONF. 48/14, at 2 and Corr. 1 (1972).

⁹ Bližšie pozri JANKUV, J. a kol.: *Medzinárodné právo verejné. Druhá časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 98-100.

¹⁰ Bližšie pozri FITZMAURICE, M.: *The Principle of Sustainable Development in International Development Law*. In: MANIRUZZAMAN, A. F. M. et al.: *International Sustainable Development Law. Vol. I*. EOLSS Publishers/UNESCO, 2010, s. 112-118.

dohodu o naplnení možných národných a medzinárodných ekonomických dôsledkov vyplývajúcich z aplikácie environmentálnych opatrení.¹¹

Zásada 13 obsahuje dôležitý záväzok štátov prijať integrovaný a koordinovaný prístup k plánovaniu svojho rozvoja, aby sa zabezpečilo, že rozvoj bude zlučiteľný s potrebou chrániť a zlepšovať životné prostredie v prospech obyvateľstva, že sa dosiahne racionálnejšie hospodárenie so zdrojmi, a dôjde tak k zlepšeniu životného prostredia. Zásada 14 v tejto kontinuite ďalej zdôrazňuje, že racionálne plánovanie predstavuje základný nástroj na zosúladienie akéhokoľvek konfliktu medzi potrebami rozvoja a potrebou chrániť a zlepšovať životné prostredie.

Štokholmská deklarácia v týchto ustanoveniach hovorí o rovnováhe medzi ochranou životného prostredia a hospodárskym rozvojom a tiež, že na zabezpečenie maximálneho prospechu pre ľudí by štáty mali integrovať ekonomický rozvoj s ochranou životného prostredia.¹² Hoci štáty majú suverénne právo využívať svoje vlastné prírodné zdroje, musia zabezpečiť, aby takéto využívanie nepriaznivo neovplyvnilo životné prostredie susedných štátov.

Ďalším dôležitým relevantným nezáväzným dokumentom pre rozvoj koncepcie trvalo udržateľného rozvoja je *Svetová charta prírody* (1982).¹³ Tento dokument hovorí o význame ochrany životného prostredia v hospodárskom rozvoji. Dôraz však kladie na špecifické princípy ochrany životného prostredia, ktoré sú určené na usmerňovanie ekonomického rozvoja.

2. Význam vedeckého dokumentu - Správy „*Naša spoločná budúcnosť*“ Svetovej komisie pre životné prostredie a rozvoj pre vývoj zásady trvalo udržateľného rozvoja

Najdôležitejším nezáväzným vedeckým dokumentom, ktorý tvoril koncept zásady trvalo udržateľného rozvoja bola Správa „*Naša spoločná budúcnosť*“ predložená Svetovou komisiou pre životné prostredie a rozvoj (WCED) v roku 1987, v skrátenej forme nazývaná *Správa Brundtlandovej* (1987).¹⁴ Správa Brundtlandovej sa bežne považuje za míľnik, v ktorom sa trvalo udržateľný rozvoj stal všeobecným cieľom globálnej politiky a nastavil medzinárodné spoločenstvo na cestu k zavedeniu medzinárodného práva v oblasti trvalo udržateľného rozvoja alebo práva medzinárodného rozvoja.¹⁵ Táto správa definovala trvalo udržateľný rozvoj ako „rozvoj, ktorý uspokojuje potreby súčasných generácií bez toho, aby ohrozil schopnosť budúcich generácií uspokojovať svoje vlastné potreby“.¹⁶

Správa Brundtlandovej identifikovala kritické ciele pre politiku životného prostredia a rozvoj, ktoré sa odrážajú v koncepcii trvalo udržateľného rozvoja. Tieto ciele zahŕňajú oživenie rastu a zmenu jeho kvality, splnenie základných potrieb v oblasti pracovných miest, potravín, energie, vody a hygieny, zabezpečenie udržateľnej úrovne populácie, zachovanie a posilnenie základne zdrojov, preorientovanie technológie a riadenie rizík a zosúladienie manažmentu životného prostredia a ekonomiky.¹⁷

¹¹ Ibid, s. 117.

¹² VIRIYO, A.: *Principle of Sustainable Development in International Environmental Law* (August 22, 2012), s. 3. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2133771> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2133771>.

¹³ UN Doc. A/RES/37/7 (1982).

¹⁴ BRUNDTLAND, G. H.: Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. UN GA Doc. A/42/427 (1987), 300 s.

¹⁵ SANDS, P. – PEEL, J. – FABRA, A. – MACKENZIE, R.: *Principles of International Environmental Law. Third Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 9.

¹⁶ BRUNDTLAND, G. H.: *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. UN GA Doc. A/42/427 (1987), s. 43.

¹⁷ BRUNDTLAND, G. H.: *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. UN GA Doc. A/42/427 (1987), s. 49-65.

Medzinárodné právo trvalo udržateľného rozvoja, ktoré vychádza zo Správy Brundtlandovej, zahŕňa (ale nie je obmedzené na) medzinárodné právo životného prostredia. Zahŕňa aj sociálny a ekonomický rozmer rozvoja, participatívnu úlohu veľkých skupín a finančné a iné spôsoby implementácie. Integrácia environmentálnych hľadísk s inými sociálnymi cieľmi viedla k rozvoju environmentálne orientovanej judikatúry v oblasti ľudských práv a integrácie životného prostredia do záležitostí, akými sú medzinárodné obchodné a investičné právo, medzinárodné právo ozbrojených konfliktov a medzinárodné trestné právo.¹⁸ Správa Brundtlandovej vytvorila princíp trvalo udržateľného rozvoja ako takého a podporuje začlenenie jeho konceptu ako spoločného princípu do dvoch samostatných odvetví medzinárodného práva – medzinárodného práva životného prostredia a medzinárodného rozvojového práva. Táto správa však bola len špeciálnym dokumentom vedeckého charakteru a ešte nepreniesla koncepciu trvalo udržateľného rozvoja do právnej sféry.

3. Nezáväzný dokumenty medzinárodného práva životného prostredia implementujúce zásadu trvalo udržateľného rozvoja v právnej rovine

Prvým dôležitým nezáväzným medzinárodnoprávnym dokumentom, ktorý preniesol princíp trvalo udržateľného rozvoja do právnej roviny,¹⁹ bola *Deklarácia z Ria o životnom prostredí a rozvoji* (1992),²⁰ nazývaná skrátene aj Deklarácia z Ria. Tento dokument bol konečným produktom *Konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji* (1992) a je predovšetkým dokumentom formujúcim a posilňujúcim medzinárodné právo životného prostredia vrátane princípu trvalo udržateľného rozvoja. Bola to prelomová udalosť vo vývoji koncepčného základu pre ďalší rozvoj princípu trvalo udržateľného rozvoja v rámci medzinárodného práva životného prostredia, ale aj v rámci medzinárodného rozvojového práva.²¹

Profesorka Malgosia Fitzmaurice uvádza, že dvadsaťsedem princípov Deklarácie z Ria predstavuje niečo ako „*balíkovú dohodu*“, ktorá bola dosiahnutá na základe konsenzu. Dosiahnutý kompromis odráža záujmy rozvojových i rozvinutých štátov. Záujmy rozvinutých štátov sú vyjadrené zahrnutím takých zásad, ako je zásada 4 (integrácia ochrany a rozvoja životného prostredia), zásada 10 (účasť verejnosti), zásada 15 (zásada predbežnej opatrnosti) a zásada 17 (hodnotenie vplyvov na životné prostredie). Ďalšie zásady odrážajú politiku rozvojových štátov, ako napríklad zásada 3 (právo na rozvoj), zásady 6 a 7 (zmiernenie chudoby a budovanie kapacít). Zásady 3 a 4 spolu tvoria jadro princípu trvalo udržateľného rozvoja. Hlavným záujmom Deklarácie a tých, ktorí o nej rokovali, bolo integrovať potreby ekonomického rozvoja a ochrany životného prostredia do jedného, ak nie úplne koherentného celku.²²

V duchu záverov konferencie v Riu bol vytvorený významný orgán OSN na podporu aktivít trvalo udržateľného rozvoja – *Komisia OSN pre trvalo udržateľný rozvoj*, založená v roku 1992 ako pomocný orgán Hospodárskej a sociálnej rady OSN, na monitorovanie implementácie prijatých dokumentov v Riu. Komisia OSN pre trvalo udržateľný rozvoj bola v roku 2013

¹⁸ Porovnaj s: SANDS, P. – PEEL, J. – FABRA, A. – MACKENZIE, R.: *Principles of International Environmental Law. Third Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 9.

¹⁹ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 379.

²⁰ UN Doc. A/CONF.151/26, Vol. I (1992).

²¹ FITZMAURICE, M.: The Principle of Sustainable Development in International Development Law. In: MANIRUZZAMAN, A. F. M. et al.: *International Sustainable Development Law. Vol. I*. EOLSS Publishers/UNESCO, 2010, s. 119.

²² FITZMAURICE, M.: The Principle of Sustainable Development in International Development Law. In: MANIRUZZAMAN, A. F. M. et al.: *International Sustainable Development Law. Vol. I*. EOLSS Publishers/UNESCO, 2010, s. 119-120.

zrušená, no nie bez náhrady. Nahradil ju nový orgán s názvom *Politické fórum na vysokej úrovni pre trvalo udržateľný rozvoj*.

Ďalším výstupom *Konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji* (1992) bol dokument *Agenda 21* (1992).²³ Tento dokument má 40 kapitol, ktoré veda rozdeľuje do štyroch častí. Agenda 21 je komplexný akčný plán činností, ktoré majú byť prijaté globálne, národne a lokálne, organizáciami systému OSN, vládami a tzv. hlavnými skupinami²⁴ v každej oblasti, v ktorej má človek vplyv na životné prostredie. Z hľadiska princípu trvalo udržateľného rozvoja je dôležitý aj tretí dokument prijatý na Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji v roku 1992 s názvom *Vyhlásenie o zásadách trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch*.²⁵

Tieto dokumenty boli doplnené v roku 1997 *Rezolúciou S-19/2 Valného zhromaždenia OSN Program pre ďalšiu implementáciu Agendy 2*²⁶ ako výsledok mimoriadneho zasadnutia Valného zhromaždenia na preskúmanie a hodnotenie implementácie Agendy 21 v New Yorku, 23. – 27. júna 1997, ktoré je známe i pod názvom *Summit Zeme Rio+5 (1997)* s cieľom oživiť a povzbudiť záväzky k trvalo udržateľnému rozvoju. Medzi ciele tohto summitu patrí úprimne uznať zlyhania a identifikovať dôvody, oceniť dosiahnuté úspechy a identifikovať opatrenia, ktoré ich podporia, definovať priority na obdobie po roku 1997 a zviditeľniť problémy, ktoré Rio nerieši dostatočne. Valné zhromaždenie OSN v tomto dokumente potvrdilo, že ochrana životného prostredia, ekonomický rozvoj a sociálny rozvoj sú tri vzájomne závislé dimenzie trvalo udržateľného rozvoja. V konečnom dôsledku uvedený dokument definitívne pridal ku konceptu trvalo udržateľného rozvoja tretí - sociálny pilier.

V rámci *Miléniového summitu OSN*, ktorý sa konal v septembri v roku 2000 v sídle OSN v New Yorku, členské štáty jednomyselne prijali *Miléniovú deklaráciu OSN*,²⁷ ktorá obsahuje významnú environmentálnu dimenziu a osobitne i dimenziu týkajúcu sa trvalo udržateľného rozvoja. Táto deklarácia obsahuje osem Miléniových rozvojových cieľov (angl. skr. MDGs) na zníženie extrémnej chudoby do roku 2015. Všetkých vtedajších 191 členských štátov OSN a najmenej 22 medzinárodných organizácií sa zaviazalo pomôcť dosiahnuť tieto Miléniové rozvojové ciele do roku 2015. Podľa Miléniovej deklarácie sú týmito cieľmi odstránenie extrémnej chudoby a hladu (MDG01), dosiahnutie všeobecného základného vzdelania pre všetkých (MDG02), podpora rodovej rovnosti a posilnenie postavenia žien (MDG03), zníženie detskej úmrtnosti (MDG04), zlepšenie zdravia matiek (MDG05), boj proti HIV/AIDS, malárii a iným chorobám (MDG06), zabezpečenie environmentálnej udržateľnosti (MDG08) a rozvoj globálneho partnerstva pre rozvoj (MDG09). Environmentálny rozmer s osobitným dôrazom na trvalo udržateľný rozvoj teda rezonuje v rámci cieľa číslo osem.

Svetový summit o trvalo udržateľnom rozvoji v roku 2002 v Johannesburgu (nazývaný aj *Summit Zeme Rio+10*) prijal politickú deklaráciu s názvom *Johannesburgská deklarácia o trvalo udržateľnom rozvoji*²⁸ a Implementačný plán s názvom *Plán implementácie Svetového summitu o trvalo udržateľnom rozvoji*.²⁹ Tieto dokumenty obsahovali ustanovenia týkajúce sa súboru činností a opatrení, ktoré sa majú prijať, aby sa dosiahol rozvoj, ktorý zohľadňuje rešpektovanie životného prostredia. Tento summit tak po niekoľkých dňoch rokovaní vyústil

²³ UN Doc. A/CONF.151/26, Vol. II, (1992).

²⁴ Ide o koncepciu vytvorenú v rámci OSN pod anglickým názvom Major Groups, ktorá zahŕňa ženy, deti a mládež, domorodé národy, mimovládne organizácie, miestne orgány, robotníkov a odbory, obchod a priemysel ako aj vedeckú a technologickú komunitu.

²⁵ UN Doc. A/CONF.151/26, Vol. III, (1992).

²⁶ UN GA resolution S-19/2 "Programme for the Further Implementation of Agenda 21" UN GA Res S-19/2, 28 June 1997.

²⁷ *United Nations Millennium Declaration*. UN Doc. A/RES/55/2 (2000).

²⁸ *Johannesburg Declaration on Sustainable Development* (2002). UN Doc. A/CONF.199/20, Chapter 1, Resolution 1 (2002).

²⁹ *Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development* (2002). UN Doc. A/CONF.199/20, Chapter 1, Resolution 2 (2002).

do rozhodnutí, ktoré sa týkali vody, energie, zdravia, poľnohospodárstva, biologickej diverzity a ďalších oblastí záujmu.³⁰

Na konferencii Organizácie Spojených národov o trvalo udržateľnom rozvoji (*Rio+20*) v brazílskom Rio de Janeiro v júni 2012 členské štáty prijali výsledný dokument „*Budúcnosť, ktorú chceme*“,³¹ v rámci ktorého sa, okrem iného, rozhodli začať proces rozvoja súboru cieľov trvalo udržateľného rozvoja (angl. Sustainable Development Goals, skr. SDGs), ktoré budú stavať na Miléniových rozvojových cieľoch (MDGs), a zriadiť *Politické fórum OSN na vysokej úrovni pre trvalo udržateľný rozvoj*.³² Závery konferencie Rio +20 obsahovali aj ďalšie opatrenia na implementáciu trvalo udržateľného rozvoja vrátane mandátov pre budúce pracovné programy v oblasti financovania rozvoja, malých ostrovných rozvojových štátov a ďalších.³³ Vyjednávači sa však nedokázali dohodnúť na súbore cieľov trvalo udržateľného rozvoja.³⁴

V roku 2015 prijala Organizácia Spojených národov prostredníctvom Valného zhromaždenia OSN rezolúciu „*Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre trvalo udržateľný rozvoj*“,³⁵ čo je v skutočnosti plán trvalo udržateľného rozvoja so súborom usmernení, ktoré smerujú k tomu, aby bola naša planéta udržateľnejšia pre budúce generácie, čo umožňuje hospodársky rast a hospodársky rozvoj a zároveň uprednostňuje ochranu životného prostredia. Kľúčovými ustanoveniami tejto rezolúcie sú tzv. „*Ciele udržateľného rozvoja*“ umiestnené v jej texte za oddielom 59. Ciele udržateľného rozvoja (SDGs) nahradili MDGs z roku 2000. Tento súbor cieľov zahŕňa 17 cieľov: skončiť s chudobou vo všetkých jej formách všade (SDG01), skončiť s hladom, dosiahnuť potravinovú bezpečnosť a lepšiu výživu a podporovať udržateľné poľnohospodárstvo (SDG02), zabezpečiť zdravý život a podporovať blahobyt pre všetkých v každom veku (SDG03), zabezpečiť inkluzívnu a spravodlivú kvalitu vzdelávania a podporovať príležitosti na celoživotné vzdelávanie pre všetkých (SDG04), dosiahnuť rodovú rovnosť a posilniť postavenie všetkých žien a dievčat (SDG05), zabezpečiť dostupnosť a udržateľné hospodárenie s vodou a sanitáciou pre všetkých (SDG06), zabezpečiť prístup k cenovo dostupným, spoľahlivým, udržateľným a moderným energiám pre všetkých (SDG07), podporovať udržateľný a inkluzívny hospodársky rast, plnú a produktívnu zamestnanosť a dôstojnú prácu pre všetkých (SDG08), budovať odolnú infraštruktúru, podporovať inkluzívnu a udržateľnú industrializáciu a podporovať inovácie (SDG09), znižovať nerovnosť v rámci krajiny a medzi krajinami (SDG10), urobiť mestá a ľudské sídla inkluzívne, bezpečné, odolné a udržateľné (SDG11), zabezpečiť modely udržateľnej spotreby a výroby (SDG12), prijať naliehavé opatrenia na boj proti zmene klímy a jej vplyvom (SDG13), zachovať a udržateľne využívať oceány, moria a morské zdroje pre trvalo udržateľný rozvoj (SDG14), chrániť, obnovovať a podporovať trvalo udržateľné využívanie suchozemských ekosystémov, udržateľne spravovať lesy, bojovať proti dezertifikácii a zastaviť a zvrátiť degradáciu pôdy a zastaviť stratu biodiverzity (SDG15), podporovať mierové a inkluzívne spoločnosti pre trvalo udržateľný rozvoj, zabezpečiť prístup k spravodlivosti pre všetkých a vybudovať efektívne, zodpovedné a inkluzívne inštitúcie na všetkých úrovniach (SDG16) a posilniť prostriedky implementácie a oživiť Globálne partnerstvo pre trvalo udržateľný rozvoj (SDG17). „*Ciele udržateľného rozvoja*“ by malo medzinárodné spoločenstvo naplňať do roku 2030. Rezolúcia poskytuje podrobný prehľad obsahu týchto cieľov a vytvára a identifikuje spôsoby ich realizácie. Uvedených 17 cieľov obsahuje 169 čiastkových cieľov.

³⁰ <https://www.un.org/en/conferences/environment/johannesburg2002>

³¹ "The Future We Want." UN Doc. A/RES/66/288 (2012).

³² <https://sbbriidge.eu/17-sustainable-development-goals/>

³³ <https://sbbriidge.eu/17-sustainable-development-goals/>

³⁴ NATZGAAM, G. – VAN HOOK, E. – GUILFOYLE, D.: *International Environmental Law. A Case Study Analysis*. London and New York: Routledge, 2020, s. 22.

³⁵ "Transforming Our World: Agenda 2030 for Sustainable Development." UN Doc. A/RES/70/1 (2015).

SDGs zahŕňajú ciele environmentálneho, ekonomického a sociálneho charakteru. Táto skutočnosť podčiarkuje tri základné piliere trvalo udržateľného rozvoja. 17 cieľov a 169 čiastkových cieľov identifikovaných v Agende priamo zdôrazňuje vyššie uvedenú vzájomnú prepojenosť a pokúša sa vysledovať praktický rámec činnosti (t. j. mnohé environmentálne ciele sa považujú za súbežne súvisiace s environmentálnymi aj sociálno-ekonomickými cieľmi), ktorý sa vyhyba rigidnému členeniu zakotvenému v štruktúre MDG. Napriek svojim slabým stránkam má tento prístup veľký význam pre budúcnosť medzinárodného práva životného prostredia - ukazuje potenciál inovovať a konkretizovať vyhlásenia o princípoch obsiahnutých v deklarácii z Ria a iných súvisiacich *soft law* nástrojoch, čím zohráva dôležitú úlohu pri presadzovaní a ďalšom upresňovaní konceptu tzv. trvalo udržateľného rozvoja ako integrujúcej právnej zásady.³⁶

Najnovším podujatím v oblasti rozvoja princípu trvalo udržateľného rozvoja bola *Konferencia Organizácie Spojených národov Štokholm+50* (2022). Dvojdnové medzinárodné stretnutie sa skončilo vyhlásením spoločných hostiteľov Švédska a Kene, ktoré získali členské štáty a zainteresované strany prostredníctvom plenárnych zasadnutí a dialógov s vedením. Vyhlásenie obsahuje niekoľko odporúčaní pre akčnú agendu, okrem iného kladie dôraz na ľudský blahobyt na zdravej planéte a prosperitu pre všetkých; uznanie a uplatňovanie práva na čisté, zdravé a udržateľné životné prostredie; prijatie systémových zmien v spôsobe, akým náš súčasný ekonomický systém funguje, a urýchlenie transformácie sektorov s vysokým dopadom. V Štokholme+50 sa uskutočnili štyri plenárne zasadnutia, na ktorých lídri vyzvali na odvážne environmentálne opatrenia na urýchlenie implementácie Agendy 2030 a cieľov trvalo udržateľného rozvoja.³⁷

Systém všetkých predchádzajúcich nezáväzných dokumentov vytvoril aj inštitucionálnu štruktúru podporujúcu plnenie cieľov SDG. Každoročné *Politické fórum na vysokej úrovni o trvalo udržateľnom rozvoji* slúži ako centrálna platforma OSN na sledovanie a hodnotenie cieľov trvalo udržateľného rozvoja. K zriadeniu tohto orgánu došlo v nadväznosti na už spomenutý dokument Konferencie OSN o trvalo udržateľnom rozvoji (*Rio+20*) „*Budúcnosť, ktorú chceme*“. Formát a organizačné aspekty fóra sú uvedené v rezolúcii Valného zhromaždenia OSN 67/290 „*Formát a organizačné aspekty politického fóra na vysokej úrovni o trvalo udržateľnom rozvoji*“ (2013).³⁸ Fórum sa schádza každoročne pod záštitou Hospodárskej a sociálnej rady na osem dní, vrátane trojdňovej ministerskej časti, a každé štyri roky na úrovni hláv štátov a vlád pod záštitou Valného zhromaždenia, na dva dni.³⁹

Dalším dôležitým orgánom je Divízia pre ciele trvalo udržateľného rozvoja (angl. skr. DSDG) pri Oddelení pre hospodárske a sociálne záležitosti Organizácie Spojených národov (UNDESA). Ako to ustanovuje rezolúcia VZ OSN 70/299 „*Kontrola a preskúmanie Agendy 2030 pre trvalo udržateľný rozvoj na globálnej úrovni*“ (2016),⁴⁰ tento orgán pôsobí ako sekretariát pre ciele trvalo udržateľného rozvoja a zameriava sa na poskytovanie zásadnej podpory a vytváranie kapacít pre 17 cieľov trvalo udržateľného rozvoja a súvisiace tematické otázky vrátane problematiky vody, energie, klímy, oceánov, urbanizácie, dopravy, vedy a technológie, globálneho trvalo udržateľného rozvoja správy (angl. skr. GSDR), partnerstiev a

³⁶ PAVONI, R. – PISSELI, D.: The Sustainable Development Goals and International Environmental Law: Normative Value and Challenges for Implementation. In: *Veredas Do Direito*, Volume 13 (26), 2016, s. 17. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2919246>

³⁷ The *United Nations Stockholm+50 Conference* (2022). Pre viac informácií: <https://www.stockholm50.global/news-and-stories/press-releases/stockholm50-closes-call-urgent-environmental-economic>

³⁸ UN Doc. A/Res/67/290 (2013).

³⁹ Pre viac informácií: <https://sustainabledevelopment.un.org/hlpf>

⁴⁰ UN GA resolution 70/299 “*Follow-up and review of the 2030 Agenda for Sustainable Development at the global level.*” UN Doc. A/RES/67/290 (2016).

malých ostrovných rozvojových štátov.⁴¹ DSDG zohráva kľúčovú úlohu pri hodnotení systémovej implementácie Agendy 2030 OSN a pri presadzovaní a osvetových činnostiach súvisiacich s cieľmi udržateľného rozvoja. Na to, aby sa Agenda 2030 stala skutočnosťou, musia byť ciele trvalo udržateľného rozvoja preložené do silného záväzku všetkých zainteresovaných strán realizovať globálne ciele. DSDG má za cieľ pomôcť uľahčiť túto angažovanosť.⁴²

4. Zásada trvalo udržateľného rozvoja ako špecifická dimenzia záväzných medzinárodných zmlúv

Zásada trvalo udržateľného rozvoja nachádza vyjadrenie aj v nie zanedbateľnom počte medzinárodných zmlúv. Je zahrnutá vo viac ako 300 dohovoroch. Odkazy na trvalo udržateľný rozvoj možno nájsť v 112 multilaterálnych zmluvách, z ktorých približne 30 je univerzálneho charakteru.⁴³

To poukazuje na určitú úroveň konsenzu v rámci medzinárodného spoločenstva, pokiaľ ide o význam trvalo udržateľného rozvoja pre medzinárodné právo. V rámci vedy medzinárodného práva, ohľadom významu uvedených úprav, prevažuje názor, že trvalo udržateľný rozvoj je uznaný vo veľkom počte zmlúv, avšak na druhej strane akcentuje, že toto uznanie má malý právny význam, pretože takéto odkazy sa obmedzujú najmä na preambulu, ktorá má význam najmä z hľadiska výkladu zmluvy. Empirická analýza však ukazuje, že 207 z týchto odkazov možno nájsť v operatívnej časti dohovorov, ktorá je pre zmluvné strany technicky záväzná.⁴⁴

Doktorka Virgine Barral v tejto súvislosti uvádza, že trvalo udržateľný rozvoj široko prenikol do zmluvného práva. Na rozdiel od nezáväzných nástrojov, ako je Deklarácia z Ria, však môže byť formulácia ustanovení týkajúcich sa trvalo udržateľného rozvoja vo formálne záväzných medzinárodných zmluvách dosť flexibilná. Znenie môže byť vágne a nepresné, charakterizované používaním podmienok a ustanovenia sú často bližšie k vytvoreniu stimulu, než k tomu, aby boli prísne obmedzujúce. Podľa Barral niektorí teoretici tvrdia, že takéto ustanovenia pre svoju mäkkosť nie sú schopné vytvoriť platné pravidlá medzinárodného práva. Barral v tejto súvislosti tvrdí opak a uvádza, že mäkkosť povinnosti uvedenej v príslušnom ustanovení zmluvy by nemala byť prekážkou jej platnosti a záväznej právnej povahy.⁴⁵

Ako príklady ustanovení medzinárodných zmlúv zakotvujúcich zásadu trvalo udržateľného rozvoja je možné uviesť napr. relevantné ustanovenia niektorých najvýznamnejších zmlúv medzinárodného práva životného prostredia, akými sú Dohovor o biologickej diverzite (1992), Rámcový dohovor OSN o zmene klímy (1992) a Dohovor OSN o boji proti dezertifikácii v krajinách postihnutých vážnym suchom a/alebo dezertifikáciou, hlavne v Afrike (1994).

*Dohovor o biologickej diverzite (1992)*⁴⁶ obsahuje hlavné ustanovenie zakotvujúce zásadu trvalo udržateľného rozvoja v článku 1, ktorý znie: „*Ciele tohto dohovoru, ktoré sa majú sledovať v súlade s jeho príslušnými ustanoveniami, sú ochrana biologickej diverzity, trvalo udržateľné využívanie jej zložiek a spravodlivý, rovnoprávny podiel na prínosoch využívania genetických zdrojov vrátane primeraného prístupu ku genetickým zdrojom, vhodný prevod dôležitých technológií a zohľadňovanie všetkých práv na tieto zdroje a technológie s primeraným financovaním.*“

⁴¹ Pre viac informácií: <https://www.un.org/development/desa/en/about/desa-divisions/sustainable-development.html>

⁴² Pre viac informácií: <https://unosd.un.org/content/sustainable-development-goals-sdgs>

⁴³ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 384.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 384.

⁴⁵ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 384. ISSN: 0938-5428.

⁴⁶ *Convention on Biological Diversity* (1992). 1760 UNTS 79.

*Rámcový dohovor OSN o zmene klímy (1992)*⁴⁷ zakotvuje hlavné ustanovenie týkajúce sa zásady trvalo udržateľného rozvoja v článku 2: „Základným cieľom tohto Dohovoru a ďalších s tým súvisiacich právnych listín, ktoré môže Konferencia zmluvných strán prijať, je dosiahnuť, v súlade s príslušnými ustanoveniami Dohovoru, stabilizáciu koncentrácie plynov spôsobujúcich skleníkový efekt v atmosfére na úrovni, ktorá by zabránila nebezpečnej a antropogénnej interferencii s klimatickým systémom. Takáto úroveň by sa mala dosiahnuť v rámci dostatočnej časovej lehoty, ktorá by umožnila ekosystémom adaptovať sa prirodzeným spôsobom na zmenu klímy, zabezpečiť, aby nebola ohrozená produkcia potravín a umožniť, aby ekonomický rozvoj pokračoval udržateľným spôsobom.“

*Dohovor OSN o boji proti dezertifikácii v krajinách postihnutých vážnym suchom a/alebo dezertifikáciou, hlavne v Afrike (1994)*⁴⁸ obsahuje hlavné ustanovenie ohľadom zásady trvalo udržateľného rozvoja v článku 2 ods. 1: „Cieľom tohto Dohovoru je boj proti dezertifikácii a za zmiernenie účinkov sucha v štátoch, ktoré sú postihnuté vážnym suchom a/alebo dezertifikáciou, hlavne v Afrike, účinnou činnosťou na všetkých úrovniach, podporovanou medzinárodnou spoluprácou a dohodami o partnerstve v rámci integrovaného prístupu, ktorý je v súlade s agendou 21 s cieľom prispieť k dosiahnutiu trvalo udržateľného rozvoja v postihnutých oblastiach.“

Zahrnutie odkazov na zásadu trvalo udržateľného rozvoja do uvedených operatívnych článkov kľúčových dohovorov medzinárodného práva životného prostredia nepochybne podporuje koncepciu existenciu zásady trvalo udržateľného rozvoja ako jednej zo základných zásad medzinárodného práva životného prostredia minimálne v zmluvnej podobe.

5. Judikatúra medzinárodných súdnych a arbitrážnych orgánov v oblasti aplikácie zásady trvalo udržateľného rozvoja

Zásada trvalo udržateľného rozvoja našla svoj odraz i v rámci judikatúry medzinárodných súdnych a arbitrážnych orgánov. Išlo najmä o prípady Projekt Gabčíkovo - Nagymaros (1997) z praxe Medzinárodného súdneho dvora, Prípady Kreveta/Korytnačka (1998) z praxe Odvolacieho orgánu Svetovej obchodnej organizácie, arbitrážny prípad Železný Rýn (2005) a prípad Celulóžky na rieke Uruguaj (2010).⁴⁹

Prvým prípadom, ktorý sa zaoberal zásadou trvalo udržateľného rozvoja bol prípad *Projekt Gabčíkovo-Nagymaros* (1997).⁵⁰ V tomto spore bolo Maďarsko motivované najmä environmentálnymi obavami (vplyv výstavby priehrad), zatiaľ čo Slovensko chcelo realizovať projekt podporujúci ekonomický rozvoj. Podľa odôvodnenia rozsudku zo strany Medzinárodného súdneho dvora (ďalej aj MSD), vznikli v rámci medzinárodného práva nové normy v oblasti ochrany životného prostredia. Súčasťou týchto noriem podľa MSD sa stal i pojem trvalo udržateľný rozvoj, ktorý „výstižne vyjadruje“ potrebu zosúladiť ekonomický rozvoj s ochranou životného prostredia.⁵¹ Preto strany sporu zaviazali sa dohodnúť riešenie na uvedenie zmluvy do platnosti. Potrebovali sa pritom „znovu pozrieť na vplyvy prevádzky gabčíkovskej elektrárne na životné prostredie“ a „pri hodnotení environmentálnych rizík brať do úvahy súčasné normy“ medzinárodného práva životného prostredia. Trvalo udržateľný rozvoj si v tomto prípade vyžaduje vyváženú protikladných hľadísk, vyváženú

⁴⁷ *United Nations Framework Convention on Climate Change* (1992). 1771 UNTS 107.

⁴⁸ *United Nations Convention to Combat Desertification in Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa* (1994). 1954 UNTS 3.

⁴⁹ SANDS, P. – PEEL, J. – FABRA, A. – MACKENZIE, R.: *Principles of International Environmental Law. Third Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 9-10.

⁵⁰ *Gabčíkovo-Nagymaros Project case*, Hungary v Slovakia, Judgment, I. C. J. Reports 1997, s. 7 a nasl.

⁵¹ *Gabčíkovo-Nagymaros Project case*, Hungary v Slovakia, Judgment, I. C. J. Reports 1997, s. 7 a nasl., bod 140.

environmentálnych hľadísk a povinnosti uviesť do platnosti platnú zmluvu vyžadujúcu výstavbu priehrad podľa pravidla *pacta sunt servanda*.⁵²

Prípád *Kreveta/Korytnačka* (1998)⁵³ je významným príkladom ako Odvolací orgán Svetovej obchodnej organizácie použil udržateľný rozvoj ako legitimizujúci faktor pre evolutívny výklad zmluvy. V kontexte tohto prípadu bol identifikovaný fakt, že história tvorby článku XX písm. g) *Všeobecnej dohody o clách a obchode* (1947),⁵⁴ ako súčasť zmluvného systému Svetovej obchodnej organizácie, naznačila, že pojem „vyčerpateľné“ prírodné zdroje sa spájal s neživými zdrojmi, a teda a priori vylučoval morské korytnačky z jeho ochrany. Podľa Odvolacieho orgánu však slová článku XX(g) „*musí čítať vykladač zmluvy vo svetle súčasných obáv spoločnosti národov o ochranu a zachovanie životného prostredia*“. A to preto, že preambula *Marrakéšskej dohody o založení Svetovej obchodnej organizácie* (1994)⁵⁵ ukázala, že jej signatári si „*v roku 1994 plne uvedomovali dôležitosť a legitímnosť ochrany životného prostredia ako cieľa národnej a medzinárodnej politiky*“, keďže táto preambula „*výslovne uznáva cieľ trvalo udržateľného rozvoja*“.⁵⁶

Zásada trvalo udržateľného rozvoja bola tiež znova použitá ako pravidlo pre riešenie sporu v arbitrážnom prípade *Železný Rýn* (2005),⁵⁷ na zmiernenie tvrdých účinkov prísneho uplatňovania podmienok staršej medzinárodnej zmluvy. Podľa separačnej *Zmluvy z Londýna* (1839)⁵⁸ medzi Veľkou Britániou, Rakúskom, Francúzskom, Pruskom, Ruskom a Belgickom si Belgicko zachovalo právo tranzitu cez holandské územie a na základe toho požiadalo o reaktiváciu železničnej trate Železný Rýn. Holandsko tvrdilo, že takáto opätovná aktivácia musí podliehať celému radu opatrení na ochranu životného prostredia, s ktorými sa v zmluve nepočíta. Napriek tomu, že zmluva v tomto ohľade neobsahovala žiadne ustanovenia, arbitrážny orgán dospel k záveru, že keďže trvalo udržateľný rozvoj a zásada integrácie vyžadujú prevenciu a zmierňovanie environmentálnych škôd pri uskutočňovaní projektov hospodárskeho rozvoja, holandské opatrenia na ochranu životného prostredia boli legitímne a museli byť začlenené do projektu, čím sa vyvážili protichodné záujmy v prospech environmentálnych hľadísk.⁵⁹

V prípade *Celulóžky na rieke Uruguaj* (2010)⁶⁰ MSD zašiel tak ďaleko, že predefinoval podmienky článku 27 *Štatútu rieky Uruguaj* (1975) na základe zásady trvalo udržateľného rozvoja, hoci to nevedlo k okamžitým právnym následkom. Článok 27 stanovuje, že „*právo každej zmluvnej strany využívať vody rieky . . . sa vykoná bez toho, aby bolo dotknuté uplatnenie postupu ustanoveného v článkoch 7 až 12, ak by použitie mohlo ovplyvniť režim rieky alebo kvalitu jej vôd*“. Nie je prekvapením, že v zmluve uzavretej v roku 1975 toto ustanovenie nespomína trvalo udržateľný rozvoj, ale pre MSD je práve toto cieľ, ktorý vyjadruje. Podľa názoru MSD článok 27 „*odráža...potrebu nájsť rovnováhu medzi využívaním vôd a ochranou rieky v súlade s cieľom trvalo udržateľného rozvoja*“ a dodáva, že „*stelesňuje toto prepojenie*

⁵² BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 395-396.

⁵³ *Shrimp–Turtle case*, USA v. India, Malaysia, Thailand and Pakistan, WTO case Nos. 58 (and 61). Ruling adopted on 6 November 1998.

⁵⁴ *General Agreement on Tariffs and Trade* (1947). 55 U.N.T.S. 194.

⁵⁵ *Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization* (1994). 1867 U.N.T.S. 154.

⁵⁶ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 395.

⁵⁷ *Iron Rhine Arbitration*, Belgium v Netherlands, Award, ICGJ 373 (PCA 2005), 24th May 2005, Permanent Court of Arbitration.

⁵⁸ Bližšie pozri: *Treaty between Great Britain, Austria, France, Prussia, and Russia, on the one part, and Belgium, on the other* (1837). In: SANGER, C. P. – NORTON, H. T. J.: *England's Guarantee to Belgium and Luxemburg, with the Full Text of the Treaties*. New York: Charles Scribner's Sons, 1915, s. 139-141.

⁵⁹ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 396.

⁶⁰ *Pulp Mills on the River Uruguay* (Argentina v. Uruguay), Judgment, I.C.J. Reports 2010, s. 14.

medzi hospodárskym rozvojom a ochranou životného prostredia, ktoré je podstatou trvalo udržateľného rozvoja“.⁶¹

6. Zásada trvalo udržateľného rozvoja ako súčasť obyčajového medzinárodného práva

O otázke obyčajového charakteru zásady trvalo udržateľného rozvoja sa vo vede medzinárodného práva dlhodobo diskutuje. Existujú názory podporujúce obyčajový charakter tejto zásady i názory, ktoré obyčajový charakter tejto zásady popierajú. Najsilnejšiu námietku voči obyčajovému statusu zásady trvalo udržateľného rozvoja je možné nájsť v rámci názorov profesora Vaughana Lowa, pre ktorého v katalógu zmluvných ustanovení, vyhlásení a pod., ktoré používajú termín „udržateľný rozvoj“, chýba jasný dôkaz, že autori považovali tento koncept za taký, ktorý má silu pravidla alebo princípu medzinárodného obyčajového práva. Lowe dospieva k tomuto záveru, pretože zmluva a iné ustanovenia týkajúce sa trvalo udržateľného rozvoja nemajú zásadne normotvorný charakter a ako také nemôžu tvoriť základ všeobecného pravidla medzinárodného práva. Podľa jeho názoru by mal tento charakter iba vzorec ako „štáty sa musia rozvíjať udržateľne“.⁶² Virginie Barral uvádza, že existuje i celý rad ďalších komentárov, ktoré popierajú, že zásada trvalo udržateľného rozvoja dosiahla status obyčajového pravidla medzinárodného práva, a že je vôbec toho schopná.⁶³

Na druhej strane, ako bolo uvedené vyššie, dôležitosť trvalo udržateľného rozvoja pre medzinárodné právo bola potvrdená súdnymi alebo arbitrážnymi rozhodnutiami. Sudcovia a rozhodcovia však nezašli tak ďaleko, aby jasne a v každom prípade uznali jeho obyčajový charakter. Konkrétne postavenie zásady trvalo udržateľného rozvoja ako obyčajového pravidla však napr. priamo podporuje arbitrážne rozhodnutie vo veci *Železný Rýn* (2005). Arbitrážny tribunál zastával názor, že medzinárodné právo si dnes „vyžaduje integráciu vhodných environmentálnych opatrení do navrhovania a implementácie činností hospodárskeho rozvoja,“ a že táto integračná požiadavka znamená, že „ak rozvoj môže spôsobiť významné poškodenie životného prostredia, je povinnosťou predchádzať alebo aspoň zmierniť takéto škody“, čo sa „teraz stalo zásadou všeobecného medzinárodného práva“.⁶⁴ V tomto smere je to však jediný judikát. Pri absencii absolútne jasného súdneho uznania obyčajovej povahy zásady trvalo udržateľného rozvoja je stále možné testovať, či táto zásada spĺňa zaužívané požiadavky, ktorými sú podľa článku 38 ods. 1 písm. b) *Štatútu Medzinárodného súdneho dvora* (1945) existencia všeobecnej praxe (štátnej praxe), akceptovanej ako právo (opinio juris). Virginie Barral v tomto kontexte tvrdí, že existuje všeobecná štátna prax, pokiaľ ide o zásadu trvalo udržateľného rozvoja, vyjadrená veľkým počtom rezolúcií, deklarácií, džentlmenských dohôd, akčných programov, medzinárodných a národných súdnych rozhodnutí, národnej legislatívy a zmluvných ustanovení, ktoré sa na ňu odvolávajú, aspoň pokiaľ sú tieto formulácie vo forme dostatočne podobných právnych noriem.

Je zrejmé, že ustanovenia týkajúce sa trvalo udržateľného rozvoja sa medzi jednotlivými nástrojmi niekedy značne líšia. Stále však medzi nimi existuje preklenujúca súdržnosť, keďže trvalo udržateľný rozvoj je takmer vždy definovaný ako cieľ, o ktorý sa treba usilovať. Tieto mnohé právne akty tiež predstavujú užitočné precedensy pri vytváraní všeobecnej praxe v

⁶¹ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 397.

⁶² Vid' LOWE, V.: Sustainable Development and Unsustainable Arguments. BOYLE, A. – FREESTONE, D. (eds.): *International Law and Sustainable Development: Past Achievements and Future Challenges*. Oxford: Oxford University Press, 1999, s. 19.

⁶³ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 385.

⁶⁴ *Award in the Arbitration regarding the Iron Rhine ('Ijzeren Rijn') Railway between the Kingdom of Belgium and the Kingdom of the Netherlands*, 27 RIAA (2005) 35, at para. 59.

súvislosti s týmto *opiniom juris*, pokiaľ je s nimi konanie štátov v súlade.⁶⁵ Z týchto dôvodov je, podľa nášho názoru, logické súhlasiť s názorom Virginie Barral, že napriek jasnému súdnemu potvrdeniu možno dospieť k záveru, že zásada trvalo udržateľného rozvoja ako cieľ už predstavuje zásadu obyčajového práva, aj keď je táto zásada veľmi všeobecná, s vysokým stupňom abstrakcie a vyžaduje si zdôvodnenie prípad od prípadu.⁶⁶

7. Konceptný obsah zásady trvalo udržateľného rozvoja ako zásady medzinárodného práva životného prostredia

Moderné chápanie konceptu zásady trvalo udržateľného rozvoja a jeho uznanie na úrovni medzinárodného spoločenstva a medzinárodného práva je do značnej miery výsledkom rozsiahlych propagačných aktivít pod vedením OSN. Tieto aktivity sa oficiálne začali rozvíjať od roku 1972 v duchu záverov Štokholmskej konferencie o životnom prostredí človeka. Hoci pojem „*trvalo udržateľný rozvoj*“ ešte v tomto dokumente nebol spomenutý, prepojenie medzi ochranou životného prostredia a ekonomickým rozvojom bolo jasne stanovené v Štokholmskej deklarácii. Najzásadnejším medzníkom v histórii trvalo udržateľného rozvoja je však určite konferencia o životnom prostredí a rozvoji v Riu v roku 1992 a Deklarácia z Ria, ktorá prináša zásadu trvalo udržateľného rozvoja do sféry medzinárodného práva v podobe *soft law*. Hoci nie sú záväzné, princípy Deklarácie z Ria sú formulované v silných právnych podmienkach.⁶⁷ Tieto princípy identifikovali dva piliere trvalo udržateľného rozvoja – ochranu životného prostredia a ekonomický rozvoj. Summit Zeme Rio + 5 (1997) pridal ku konceptu zásady trvalo udržateľného rozvoja tretí, sociálny, pilier. V rezolúcii Valného zhromaždenia OSN S-19/2 „Program pre ďalšiu implementáciu Agendy 21“ (1997), prijatej na tomto summite, Valné zhromaždenie OSN potvrdilo, že ochrana životného prostredia, ekonomický rozvoj a sociálny rozvoj sú tri vzájomne závislé dimenzie trvalo udržateľného rozvoja.

Miléniový summit OSN v septembri 2000 v sídle OSN v New Yorku vyprodukoval Miléniovú deklaráciu, ktorej obsahom bolo osem rozvojových cieľov tisícročia (MDGs) na zníženie extrémnej chudoby do roku 2015. Predchádzajúce prístupy boli neskôr potvrdené a zovšeobecnené na summite o trvalo udržateľnom rozvoji v Johannesburgu v roku 2002, ktorý spolu so silným dôrazom na implementáciu predstavuje základnú pridanú hodnotu summitu, ktorý inak nedokázal zopakovať úspech v Riu. Konferencia Rio + 20 o trvalo udržateľnom rozvoji, ktorá sa konala v júni 2012, tomuto konceptu viac nepridala. Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN „Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre trvalo udržateľný rozvoj“ (2015), skrátene nazývaná „Agenda 2030“ je v skutočnosti plánom trvalo udržateľného rozvoja so súborom sedemnástich nových „*Cieľov trvalo udržateľného rozvoja*“ (SDGs), ktoré modifikovali Miléniové rozvojové ciele. Tento dokument prijatý znova vo forme *soft law* v podstate tiež podrobnejšie identifikoval ako dosiahnuť tri základné piliere trvalo udržateľného rozvoja.

Zásada trvalo udržateľného rozvoja sa dostala i nad rámec už spomenutých textov do množstva vyhlásení štátov, rezolúcií medzinárodných organizácií a predovšetkým medzinárodných zmlúv. Sú to tieto zakladajúce texty, a najmä Deklarácia z Ria, ktoré stanovujú hlavný konceptný obsah zásady trvalo udržateľného rozvoja. Virginie Barral zdôrazňuje, že syntéza týchto základných dokumentov ukazuje, že význam „*trvalo udržateľného rozvoja*“ možno zredukovať na kombináciu dvoch princíпов, ktoré možno považovať za axiomatické pre

⁶⁵ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 388.

⁶⁶ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 388.

⁶⁷ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012. s. 379.

pochopenie trvalo udržateľného rozvoja, a to princípu medzigeneračnej rovnosti a princípu vnútrogeneračnej rovnosti. Medzigeneračná rovnosť súvisí s prívlastkom „udržateľný“. Tento prístup je jadrom definície trvalo udržateľného rozvoja Správy Brundtlandovej a je zahrnutý aj v zásade 3 Deklarácie z Ria. Stanovuje, že štáty musia pri svojich rozhodnutiach o rozvoji zachovať environmentálny kapitál, ktorému dôverujú, pre budúce generácie a zabezpečiť, aby bol prenášaný v podmienkach ekvivalentných tým, v ktorých bol prijatý. Profesorka Brown Weiss tvrdí, že princíp medzigeneračnej rovnosti je základom trvalo udržateľného rozvoja.⁶⁸ Vnútrogeneračná rovnosť súvisí s pojmom „rozvoj“, a vyžaduje si rovnosť v distribúcii výsledkov rozvoja v rámci jednej generácie tak interne (v rámci jednej národnej spoločnosti), ako aj medzinárodne (medzi rozvinutými a rozvojovými štátmi).⁶⁹

Virginie Barral ďalej uvádza, že rozvoj bude udržateľný len vtedy, keď bude zaručená medzigeneračná (ochrana životného prostredia) aj vnútrogeneračná (spravodlivý hospodársky a sociálny rozvoj) rovnosť, a to sa má dosiahnuť ich integráciou. Táto požiadavka je obzvlášť dobre znázornená v zásade 4 Deklarácie z Ria. Zosúladenie ochrany životného prostredia a hospodárskeho a sociálneho rozvoja prostredníctvom ich integrácie sa bežne považuje za základnú filozofiu koncepcie.⁷⁰

Kolektív autorov pod vedením profesora Philippa Sandsa trvá na tom, že pojem „trvalo udržateľný rozvoj“ použitý v Správe Brundtlandovej obsahuje dva ďalšie koncepty: pojem „potreby“, najmä potreby chudobných vo svete, ktorým by sa mala dať prvoradá priorita, a myšlienku „obmedzení“, ktoré stav techniky a sociálnej organizácie kladie na schopnosť životného prostredia uspokojovať súčasné a budúce potreby.⁷¹

Sands a kolektív autorov ďalej trvajú na tom, že neskôr prijaté záväzné zmluvy pridali k týmto konceptom štyri opakujúce sa prvky: (1) potreba zachovať prírodné zdroje v prospech budúcich generácií (princíp medzigeneračnej rovnosti); (2) cieľ využívania prírodných zdrojov spôsobom, ktorý je „udržateľný“, „obozretný“, „racionálny“, „múdry“ alebo „primeraný“ (zásada trvalo udržateľného využívania); (3) „spravodlivé“ využívanie prírodných zdrojov, čo znamená, že využívanie jedným štátom musí zohľadňovať potreby iných štátov (princíp spravodlivého využívania alebo vnútrogeneračnej spravodlivosti); a (4) potreba zabezpečiť, aby sa environmentálne hľadiská začlenili do plánov, programov a projektov hospodárskeho (sociálneho a i.) rozvoja, a aby sa pri uplatňovaní environmentálnych cieľov zohľadnili potreby rozvoja (zásada integrácie). Tieto štyri prvky spolu úzko súvisia a často sa používajú v kombinácii (často sú vzájomne zameniteľné), čo naznačuje, že ešte nemajú dobre zavedenú alebo dohodnutú právnu definíciu alebo štatút.⁷²

Myšlienky prezentované kolektívom vedeným profesorom Sandsom sa istým spôsobom prekrývajú s názormi Virginie Barral, ale prinášajú niektoré nové úrovne konceptu princípu trvalo udržateľného rozvoja.

8. Problémy aplikácie zásady trvalo udržateľného rozvoja ako zásady medzinárodného práva životného prostredia vo vnútroštátnej praxi štátov

V nadväznosti na uvedené medzinárodnoprávne úpravy sa zdá, že medzinárodné spoločenstvo má usmernenia, ako realizovať zásadu trvalo udržateľného rozvoja v praxi. Ak

⁶⁸ BROWN WEISS, E.: The Planetary Trust: Conservation and Intergenerational Equity. In: *Ecology Law Quarterly*, Vol. 11, 1984. s. 495, s. 499.

⁶⁹ BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 380.

⁷⁰ Ibid, s. 380-381.

⁷¹ SANDS, P. – PEEL, J. – FABRA, A. – MACKENZIE, R.: *Principles of International Environmental Law. Third Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 206.

⁷² SANDS, P. – PEEL, J. – FABRA, A. – MACKENZIE, R.: *Principles of International Environmental Law. Third Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 207.

však budeme analyzovať SDGs jeden po druhom, nie je isté, či sú všetky reálne na implementáciu do praxe. Niektoré z vlád určitých štátov navyše robia veľmi problematické rozhodnutia s cieľom naplniť niektoré z týchto cieľov. V nadväznosti na SDG 13, *Rámcový dohovor o zmene klímy* (1992) a nadväzujúce dohovory, ktorými sa štáty zaviazali znížiť emisie skleníkových plynov, napríklad vlády Holandska, Kanady, USA, Írska, Číny či Južnej Afriky, vyvlastňujú poľnohospodársku pôdu malých farmárov s cieľom znížiť emisie skleníkových plynov vyprodukovaných chovom dobytka. V Holandsku vláda plánuje vyvlastniť 30 % pôdy malých farmárov, čo viedlo k masívnym protestom a stretom s políciou.⁷³ Tento prístup, podľa nášho názoru, nie je spravodlivý, ak neexistujú žiadne obmedzenia aktivít nadnárodných korporácií, ktoré prevádzkujú zaoceánske obchodné lode alebo leteckú dopravu, ktoré produkujú oveľa viac skleníkových plynov. Existencia malých fariem je dôležitá aj z hľadiska uchovania potravinovej sebestačnosti štátu a z hľadiska zachovania pracovných príležitostí na vidieku. V tomto smere sa aktivity holandskej vlády, podľa nášho názoru, dostávajú do konfliktu s medzinárodnoprávnou úpravou v oblasti ľudských práv ako je právo na majetok či právo na prácu.

Iným vážnym problémom v kontexte SDG 13, je príklon k elektrickému pohonu automobilov ako možnosti obmedziť emisie CO₂. V tomto smere je však mimoriadne problematická výroba batérií do elektromobilov v kontexte ťažby lítia, ako základnej suroviny na ich výrobu. Pri ťažbe lítia na soľných pláňach Argentíny, Bolívie a Čile sa na každú vyťaženú tonu lítia spotrebujú dva milióny litrov vody. To odoberá vodu miestnym komunitám a miestnej flóre a faune, ktorá trpí jej nedostatkom. Ťažba lítia v dôsledku vytvárania umelých odsoľovacích nádrží kontaminuje ďalšie vodné zdroje, ktoré miestne komunity opustili. Vyťažené lítium sa následne spracováva v Číne, čím vzniká obrovské množstvo emisií CO₂ v uhoľných elektrárnach, ktoré dodávajú elektrinu továrňam, ktoré lítium spracúvajú. Navyše, likvidácia a recyklácia použitých batérií, ktoré sú klasifikované ako nebezpečný odpad, je komplikovaná a nákladná. Z uvedených dôvodov je výroba elektromobilov z ekologického hľadiska rovnako problematická ako výroba áut s motormi na fosílnu palivá.⁷⁴

Prehnané sledovanie obmedzovania emisií CO₂ ekonomicky a ekologicky menej vhodnými spôsobmi, ako je elektrický pohon automobilov, je skutočne problematické. Omnoho rozumnejšie by bolo investovať vedecký potenciál i finančné investície do menej problematických vodíkových pohonov automobilov. Z pohľadu obmedzovania skleníkových plynov by sa mal, podľa nášho názoru, oveľa väčší dôraz klásť na prirodzenú absorpciu CO₂ prostredníctvom výsadby stromov a rastlín, ktoré CO₂ spotrebúvajú na vlastné dýchanie a produkciu kyslíka. Nadmerné obmedzovanie emisií CO₂ bez výsadby nových stromov a rastlín ide taktiež proti základnej logike prírodných procesov vzhľadom na to, že ide o plyn, ktorý stromy a rastliny vdychujú a potrebujú k vlastnému prežitiu.

Ďalším z problematických opatrení je snaha OSN a EÚ o vytvorenie tzv. chránených prírodných území na značnej rozlohe území členských štátov v kontexte SDG 15. Podľa článku 8a *Dohovoru o biologickej diverzite* (1992), na ktorý SDG 15 nadväzuje, sa štáty napr. zaviazali „zaviesť systém chránených oblastí alebo zón, kde musia byť prijaté osobitné opatrenia na ochranu biodiverzity.“ V krajinách ako USA, Kanada a štáty EÚ sa za aplikáciu tohto ustanovenia skrýva značné obmedzenie pohybu. Do týchto priestorov by mal byť vstup zakázaný, vrátane lovu živočíchov, a všetka turistika by mala byť veľmi prísne regulovaná. To výrazne obmedzí slobodu pohybu jednotlivcov, čím dochádza k rozporu s medzinárodnoprávnou úpravou ľudského práva na slobodu pohybu a pobytu. Tieto obmedzenia by mohli viesť k masívnym sociálnym nepokojom a protestom. Je naozaj zvláštne

⁷³ Bližšie pozri: <https://www.teraz.sk/import/holandsko-vlada-predstavila-plan-na-r/639984-clanok.html> alebo: <https://standard.sk/285894/holandsko-vyvlastni-tisice-fariem-pre-dusikove-limity-unie/>

⁷⁴ Bližšie pozri: <https://auto.pravda.sk/magazin/clanok/637998-ekologicke-elektromobily-toto-je-odvratenastrana-zvysovania-tazby-litia/>

napríklad obmedziť turizmus v prírode. Pobyt v prírode je pre zdravie človeka nevyhnutný a v mnohých oblastiach by mohli ľudia stratiť kontakt s prírodou. Vznik spomínaných oblastí môže viesť aj k nútenému vysťahovaniu značného počtu obyvateľov v daných regiónoch.

Z hore uvedených informácií evidentne vyplýva, že aplikácia zásady trvalo udržateľného rozvoja v praxi štátov prináša vážne problémy a v mnohých rovinách sa môže dostať, o. i., do rozporu s existujúcimi pravidlami v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv. Ekologický aktivizmus medzinárodného spoločenstva, podľa môjho názoru, musí zohľadňovať prirodzené ľudské práva a nesmie ústiť do ich neprimeraného obmedzovania ako je rušenie malých fariem či prístupu človeka do prírody. Oveľa väčší tlak je potrebné vyvíjať na ekologizáciu aktivít nadnárodných korporácií pôsobiacich v oblasti medzinárodného obchodu, ťažby surovín, farmaceutického priemyslu, zbrojárskeho priemyslu, leteckej či námornej dopravy a pod., ktoré produkujú v mnohých prípadoch oveľa viac emisií a poškodujú životné prostredie v d'aleko väčšom rozmere.

Záver

Zásada trvalo udržateľného rozvoja tak ako bola koncipovaná v rámci Správy Brundtlandovej (1987), bola implementovaná do medzinárodného práva životného prostredia množstvom nezáväzných dokumentov soft law, deklarácií štátov, rezolúcií medzinárodných organizácií a, predovšetkým, medzinárodných mnohostranných zmlúv. Význam trvalo udržateľného rozvoja pre medzinárodné právo bol potvrdený súdnymi alebo arbitrážnymi rozhodnutiami.

Ako ukazuje judikatúra medzinárodných súdnych a arbitrážnych orgánov, zásada trvalo udržateľného rozvoja môže byť veľmi silným nástrojom v rukách sudcov, keďže ju možno použiť pri interpretácii existujúcich zmluvných pravidiel. Použitie zásady trvalo udržateľného rozvoja v procese výkladu môže nielen legitimizovať dynamický výklad zmluvných pravidiel, ale za určitých okolností viesť sudcu k tomu, aby zašiel až k revízii zmluvy. Tento prístup umožňuje vo všeobecnosti integráciu environmentálnych pravidiel do medzinárodnej zmluvy, ktorá ich nezohľadnila, ako aj vyváženie protichodných pravidiel a záujmov, ktoré si trvalo udržateľný rozvoj vyžaduje. Interpretačná funkcia trvalo udržateľného rozvoja je teda obzvlášť významná pre silu a mieru slobody, ktorú sudcom poskytuje.⁷⁵

Sudcovia a arbitri vo všeobecnosti nezašli tak d'aleko, aby jasne uznali obyčajový charakter zásady trvalo udržateľného rozvoja, s výnimkou jedného prípadu, ktorým je arbitrážne rozhodnutie vo veci Železný Rýn (2005). Existujúca dlhodobá prax štátov v tejto oblasti a zreteľná existencia presvedčenia štátov o právnej záväznosti uvedenej zásady nás však vedie k názoru, že uvedená zásada obyčajový charakter nadobudla.

Významné dokumenty medzinárodného práva životného prostredia, najmä Deklarácia z Ria (1992) a Deklarácia summitu Zeme (1997), vymedzujú hlavný koncepčný obsah trvalo udržateľného rozvoja. Berúc do úvahy ustanovenia týchto dokumentov a zmienené prístupy vedy medzinárodného práva, podľa nášho názoru, obsahuje koncepčný obsah zásady trvalo udržateľného rozvoja prvok medzigeneračnej rovnosti založený na myšlienke potreby zachovať prírodné zdroje v prospech budúcich generácií, prvok vnútrogeneračnej rovnosti alebo spravodlivého využívania vychádzajúci z myšlienky „spravodlivého“ využívania prírodných zdrojov, z čoho vyplýva, že využívanie prírodných zdrojov štátmi musí zohľadňovať potreby vlastnej generácie interne (v rámci jednej národnej spoločnosti) aj medzinárodne (medzi rozvinutými a rozvojovými štátmi), prvok trvalo udržateľného využívania založený na celi využívať prírodné zdroje spôsobom, ktorý je „udržateľný“, „rozvážny“, „racionálny“, „múdry“ alebo „primeraný“ a prvok integrácie, ktorý stanovuje potrebu zabezpečiť, aby sa

⁷⁵ Vid' BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 398.

environmentálne hľadiská začlenili do plánov, programov a projektov hospodárskeho a sociálneho rozvoja, a aby sa pri uplatňovaní environmentálnych cieľov zohľadnili potreby hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Inými slovami, prvok trvalo udržateľného rozvoja obsahuje tri úrovne, ktoré by mali byť navzájom koordinované a síce úroveň environmentálnu, úroveň ekonomickú a úroveň sociálnu.

Neskôr prijatá nezáväzná Deklarácia Miléniového summitu OSN (2000) stanovila Miléniové rozvojové ciele na doplnenie koncepcie trvalo udržateľného rozvoja o praktické ciele. Tieto ciele zmenila ďalšia nezáväzná rezolúcia „Agenda 2030“ (2015), ktorá stanovila novú verziu tzv. cieľov udržateľného rozvoja (SDG). Zdá sa, že medzinárodné spoločenstvo má usmernenia, ako v praxi realizovať princíp trvalo udržateľného rozvoja. Ak však budeme analyzovať ciele trvalo udržateľného rozvoja jeden po druhom, nie je isté, či sú všetky reálne implementované do praxe, alebo sú implementované správne a v súlade s inými pravidlami medzinárodného verejného práva. Problémy v tomto smere sú a sú veľmi vážne, pričom podľa nášho názoru, pri nesprávnej implementácii cieľov trvalo udržateľného rozvoja hrozia rozpory s medzinárodným právom ľudských práv.

Summary

The principle of sustainable development, as invented in the scope of the Brundtland report (1987), was implemented into international environmental law by a plethora of non-binding soft law documents, declarations of states, resolutions of international organizations, and, crucially, international multilateral treaties. The judicial and arbitral decisions acknowledged the relevance of international law of sustainable development.

As the case law of international judicial and arbitral bodies shows, the principle of sustainable development is undeniably a powerful hermeneutical tool in the hands of judges, useable to weigh on the interpretation of existing norms. Applying the principle of sustainable development in the interpretation process may not just legitimize a dynamic interpretation of treaty rules but, in certain circumstances, lead the judge to go as far as to revise the treaty. Generally, this approach allows the integration of environmental norms into a treaty that had not necessarily taken them into account, as well as reaching a balance between conflicting norms and interests that sustainable development requires. The interpretative function of this principle is thus particularly significant for the power and degree of liberty it grants judges. Judges and arbitrators have not gone so far as to recognize its customary nature, although they came close to it on one occasion. Namely, the arbitral decision in the *Iron Rhine case* (2005) supports the status of the principle of sustainable development as a customary rule. However, the existing long-term practice of the states in this area and their belief in the legal bindingness of the stated principle lead us to the opinion that it has acquired a customary character.

The crucial international environmental law texts, particularly the Rio Declaration (1992) and the Declaration of the Earth Summit (1997) lay out the core conceptual content of sustainable development. Taking into account provisions of these documents and approaches of international law science, in our opinion, the conceptual content of the principle of sustainable development contains elements as follows:

- 1 *The principle of intergenerational equity* is based on the idea of the need to preserve natural resources for the benefit of future generations;
- 2 *The principle of intragenerational equity or equitable use* comes up from the idea of the “equitable” use of natural resources, which implies that the use of natural resources by states must take account of the needs of own generation internally (within one national society) and internationally (between developed and developing states);
- 3 *The principle of sustainable use* based on the aim of exploiting natural resources in a manner that is “sustainable,” “prudent,” “rational,” “wise,” or “appropriate”;

4 *The principle of integration* stipulates the need to ensure integrating the environmental considerations into economic and social development plans, programs, and projects and considering the economic and social development needs in applying environmental objectives. In other words, sustainable development has three levels that should be in harmony – environmental, economic, and social.

The later accepted non-binding United Nations Millennium Summit Declaration (2000) fixed Millennium Development Goals to supplement the principle of sustainable development with practical goals. A non-binding Resolution, “Agenda 2030” (2015), altered these goals and fixed a new version of the so-called Sustainable Development Goals (SDGs). Apparently, the international community has guidelines on how to realize the principle of sustainable development in practice. However, if we thoroughly analyze the SDGs one by one, it is not sure if all of them are realistic to be implemented in practice. As mentioned in the article, reaching these goals is difficult - even because the state practice in this area might interfere with international human rights law.

Zoznam použitej literatúry

- Agenda 21* (1992). UN Doc. A/CONF.151/26, Vol. II, (1992). <https://doi.org/10.2134/jeq1992.211151x>
- BARRAL, V.: Sustainable Development in International Law: Nature and Operation of an Evolutive Legal Norm. In: *The European Journal of International Law*, No. 2, Vol. 23, 2012, s. 377-400. ISSN: 0938-5428.
- BOYLE, A. – FREESTONE, D. (eds.): *International Law and Sustainable Development: Past Achievements and Future Challenges*. Oxford: Oxford University Press, 1999, 408 s. ISBN: 978-01-982-980-76.
- BROWN WEISS, E.: The Planetary Trust: Conservation and Intergenerational Equity. In: *Ecology Law Quarterly*, Vol. 11, 1984. s. 495, s. 499. ISSN: 00461121.
- BRUNDTLAND, G. H.: Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. UN GA Doc. A/42/427 (1987), 300 s.
- Convention on Biological Diversity* (1992). 1760 UNTS 79.
- ČEPELKA, Č. – ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2018, 549 s. ISBN: 978-80-7400-721-7.
- Declaration of The United Nations Conference on the Human Environment* (1972). UN Doc. A/CONF. 48/14, at 2 and Corr. 1 (1972). <https://doi.org/10.1108/eb043221>
- DOMČEK, M.: *Ekologické elektromobily? Toto je odvrátená strana zvyšovania ťažby litia* [online]. Dostupné na: <https://auto.pravda.sk/magazin/clanok/637998-ekologicke-elektromobily-toto-je-odvratena-strana-zvysovania-tazby-litia/>
- DUGOVIČ, T.: *Holandsko vyvlastní tisíce fariem. Pre dusíkové limity Únie* [online]. Dostupné na: <https://standard.sk/285894/holandsko-vyvlastni-tisice-fariem-pre-dusikove-limity-unie/>
- FITZMAURICE, M.: The Principle of Sustainable Development in International Development Law. In: MANIRUZZAMAN, A. F. M. et al.: *International Sustainable Development Law. Vol. I*. EOLSS Publishers/UNESCO, 2010, s. 112-136. ISBN: 978-1-84826-314-7.
- Gabčíkovo-Nagymaros Project Case*, Hungary v Slovakia, Judgment, I. C. J. Reports 1997, s. 7.
- Iron Rhine Arbitration*, Belgium v Netherlands, Award, ICGJ 373 (PCA 2005), 24th May 2005, Permanent Court of Arbitration [PCA].
- JANKUV, J. a kol.: *Medzinárodné právo verejné. Druhá časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 463 s. ISBN: 978-80-7380-597-6.
- JANKUV, J.: Historical development and current form of legal arrangement of the principle of sustainable development in public international law. In: KLUČKA, J. – BAKOŠOVA, L. (eds.):

Green Ambitions for Sustainable Development: Past, Present and Future. Praha: Leges, 2022, s.13-42. ISBN: 978-80-7502-636-1.

Johannesburg Declaration on Sustainable Development (2002). UN Doc. A/CONF.199/20, Chapter 1, Resolution 1 (2002).

KREILHUBER, A. – KARIUKI, A.: Environmental rule of law in the context of sustainable development. In: *The Georgetown Environmental Law Review*, Vol. 32, Issue 3, Spring 2020, s. 591-598. ISSN: 1042-1858.

MARONG, A. B. M.: From Rio to Johannesburg: Reflections on the Role of International Legal Norms in Sustainable development. In: *Georgetown International Environmental Law Review*. Vol. 16, No.1, 2003, s. 21-76. ISSN: 1042-1858.

NATZGAAM, G. – VAN HOOK, E. – GUILFOYLE, D.: *International Environmental law. A Case Study Analysis*. London and New York: Routledge, 2020, 632 s. ISBN: 978-1-138-55676-8.

PAVONI, R. – PISSELI, D.: The Sustainable Development Goals and International Environmental Law: Normative Value and Challenges for Implementation. In: *Veredas Do Direito*, Volume 13(26), 2016, s. 13-60. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2919246> <https://doi.org/10.18623/rvd.v13i26.865>

Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development (2002). UN Doc. A/CONF.199/20, Chapter 1, Resolution 2 (2002). <https://doi.org/10.1038/nbt0202-199>

Pulp Mills on the River Uruguay, Argentina v. Uruguay, Judgment, I. C. J. Reports 2010, p. 14.

Rio Declaration on Environment and Development (1992). UN Doc. A/CONF.151/26, Vol. I (1992).

SANDS, P. – PEEL, J. – FABRA, A. – MACKENZIE, R.: *Principles of International Environmental Law. Third Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, 926 s. ISBN: 978-0-521-14093-5.

Shrimp–Turtle case, USA v. India, Malaysia, Thailand and Pakistan, WTO case Nos. 58 (and 61). Ruling adopted on 6 November 1998.

Statement of Principles for the Sustainable Management of Forests (1992). UN Doc. A/CONF.151/26, Vol. I (1992). [https://doi.org/10.1016/1043-6618\(92\)91011-5](https://doi.org/10.1016/1043-6618(92)91011-5)

ŠTURMA, P.: Zásady mezinárodního práva životního prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, č. 2-3, 2002, s. 9-26. ISSN: 0323-0619.

ŠTURMA, P. – DAMOHORSKÝ, M. – ONDŘEJ, J. – ZÁSTĚROVÁ, J. – SMOLEK, M.: *Mezinárodní právo životního prostředí, I. část (obecná)*. Beroun: IFEC – Eva Rozkotová, 2004, 193 s. ISBN: 80-903409-2-X.

TASR: *V Holandsku predstavili plán na radikálne zníženie emisií* [online]. Dostupné na: <https://www.teraz.sk/import/holandsko-vlada-predstavila-plan-na-r/639984-clanok.html>

United Nations Framework Convention on Climate Change (1992). 1771 UNTS 107.

United Nations Convention to Combat Desertification in Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa (1994). 1954 UNTS 3.

UN General Assembly resolution S-19/2 "Programme for the Further Implementation of Agenda 21" (1997). UN GA Res S-19/2, 28 June 1997.

UN General Assembly resolution 66/288 "The Future We Want" (2012). UN Doc. A/RES/66/288 (2012). <https://doi.org/10.1016/j.desal.2011.12.011>

UN General Assembly resolution "Transforming Our World: Agenda 2030 for Sustainable Development" (2015). UN Doc. A/RES/70/1 (2015).

United Nations Millennium Declaration (2000). UN Doc. A/RES/55/2 (2000).

VIRIYO, A.: *Principle of Sustainable Development in International Environmental Law* (August 22, 2012), 15 s. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2133771> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2133771> <https://doi.org/10.2139/ssrn.2133771>

World Charter for Nature (1982). UN GA Doc. A/RES/37/7 (1982).

PODVODY S POTRAVINAMI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Mikuláš Lévai¹

Abstrakt: Súčasná ekonomická situácia, ktorá je zapríčinená prelínajúcimi sa globálnymi krízami (najmä kríza súvisiaca s ochorením Covid-19, energetická kríza a vojnový konflikt na Ukrajine) zvyšujú infláciu a tým aj vstupné náklady na výrobu potravín. Tieto faktory majú za následok rast nákladov na distribučný reťazec, čo môže v niektorých prípadoch viesť k podvodom s potravinami, ktorých motívom je najmä ekonomický prospech. Cieľom tohto príspevku je najmä odbornej verejnosti priblížiť fenomén potravinových podvodov, ktorý v európskom priestore nabera čoraz viac na aktuálnosti. V predkladanom článku sa autor zaoberá potravinovými podvodmi vo všeobecnej rovine. Následne analyzuje súvisiace skutkové podstaty trestných činov, ktoré dopĺňa o názory trestnoprávnej vedy a príklady z aplikačnej praxe súdov.

Kľúčové slová: Podvod, Potraviny, Falšovanie potravín, Poškodzovanie spotrebiteľa, Ohrozovanie zdravia závadnými potravinami.

Abstract: The current economic situation, caused by the intertwining global crises (in particular, the COVID-19 disease crisis, the energy crisis, and the war conflict in Ukraine), is increasing inflation and, thus, the input costs of food production. These factors result in rising costs in the distribution chain, which, in some cases, can lead to food fraud, mainly motivated by economic gain. The aim of this paper is, in particular, to bring the phenomenon of food fraud, which is becoming more and more relevant in the European area, to the attention of the professional public. In the present article, the author deals with food fraud in general terms. Followingly, he analyses the related criminal offenses, supplemented by the views of criminal law science and examples from the courts' application practice.

Key Words: Fraud, Food, Food Adulteration, Consumer Harm, Health Risks of Defective Food.

Úvod

Potravinové škandály v posledných rokoch dostali otázku pravosti a bezpečnosti potravín nielen do popredia záujmu širšej odbornej verejnosti, ale najmä do povedomia konzumentov potravín-spotrebiteľov. Spomeňme si napríklad na kauzu Metanol, ktorá na sklonku letných prázdnin v roku 2012 zatrasla v Českej republike udalosťami, aké si kriminalisti, právnici a vlastne celá verejnosť dovedy nepamätali. Síce stručný, ale veľmi výstižný popis týchto udalostí predstavuje podtitul k dvojdielnemu filmu Metanol, ktorý vznikol na motívy práve tejto metanolovej kauzy: *Jeden panák-oslepnete, dva- zemřete*. V dôsledku otravy metanolom zomrelo v Českej republike štyridsaťosem ľudí a ďalších stoštyridsať bolo otrávených.²

So susedným Poľskom má Slovenská republika v oblasti falšovania potravín azda najväčšie skúsenosti. Sladký jed na potkany v trubičkách a obličkách od poľského výrobcu Magnolia, nadopované kurčatá antibiotikami od dodávateľov z Noweho Targu alebo mäso z chorých kráv v reštauráciách a školách.³

¹ JUDr. Mikuláš Lévai. Externý doktorand Katedry trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave (e-mail: mikulaslevai@gmail.com).

² ČESKÁ TELEVIZE: *Osmäťčtyrdesť mŕtvých, desiatky obvinených. Od metanolovej kauzy uplynulo deset let* [online]. Dostupné na: www.ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3526938-osmactyricet-mrtvych-desitky-obvinenych-od-metanolove-kauzy-uplynulo-deset-let (citované 31.10.2022).

³ SME: *Hazard výrobcov. Toto sú najznámejšie potravinové škandály*. [online]. Dostupné na: www.index.sme.sk/c/22249979/jed-na-potkany-i-pokazene-maso-pozrite-si-najvacsie-potravinove-skandaly.html [citované 31. októbra 2022].

Za kráľovnú potravinových podvodov v Poľsku možno bezpochyby označiť škandál posypovej soli. Poľskí podnikatelia posypovú soľ nevhodnú pre ľudský konzum prebaľovali a deklarovali ju za jedlú soľ. Firmy, ktoré sa podvodom zaoberali, nakupovali viac ako 10 rokov tritisíc ton posypovej soli za mesiac, ktorá sa používa na údržbu ciest v zimných mesiacoch. Za tonu zaplatili necelých 34 eur a hneď ako zmenili obal výrobku, predávali ho výrobcovi za trojnásobne vyššiu cenu. Obyvateľov Slovenska žijúcich v pohraničí s Poľskom v roku 2012 Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky vtedy upozorňovalo, že v poľských klobásach, údeninách, šunkách, rybích konzervách a pečive sa nachádza posypová soľ. Poľské úrady napokon nariadili stiahnuť z predaja viac ako 200 ton potravín. Pre úplnosť však treba dodať, že poľská prokuratúra zastavila trestné stíhanie, pretože potraviny ochutené technickou soľou neboli zdraviu nebezpečné alebo škodlivé.⁴

Na takmer celoeurópskej úrovni nemožno opomenúť škandál s konským mäsom firmy Willy Selten⁵. Ten vypukol v roku 2013, kedy sa našla konská DNA v mrazenom hovädzom mletom mäse v Írsku a Veľkej Británii. Podozrivé zásielky boli z Holandska distribuované do 15 krajín Európskej únie. Podľa holandskej prokuratúry firma nakúpila v rokoch 2011 až 2012 asi 300 ton konského mäsa v Holandsku, Británii a Írsku, pričom mäso predávala ako hovädzie. Z obchodov v Británii, Írsku, Španielsku, Nemecku, Dánsku, Nórsku, vo Švédsku a Francúzsku boli postupne stiahnuté milióny výrobkov. Holandský úrad pre bezpečnosť potravín vyzval 370 spoločností v Európe a 132 spoločností v Holandsku, aby stiahli z obehu približne 50-tisíc ton mäsa, ktoré nakúpili od firmy Willy Selten.⁶

1. Je falšovanie potravín niečo nové?

Nie, falšovanie potravín nie je v našej spoločnosti naozaj ničím novým. K podvodom dochádzalo ešte skôr, než ľudstvo objavilo písmo. Začiatok páchania potravinových podvodov je azda možné umiestniť do doby, kedy začal človek potraviny vymieňať/predávať za iné veci.

Prvou písomnou zmienkou, z ktorej možno usúdiť, že falšovanie potravín bolo nutné riešiť na tej najvyššej možnej úrovni možno nájsť v Chammurapiho zákonníku, ktorý bol vydaný okolo roku 1760 pred našim letopočtom. Tu sa nachádza pravidlo: „*kto nedodrží množstvo sladú pri varení piva, bude hodený do vody*“.⁷

Aj v starovekom Ríme a Grécku existovali zákony týkajúce sa falšovania potravín, konkrétne vín príchuťami a farbami.⁸ V trinástom storočí Francúzsko a Nemecko prijali zákony o kontrole potravín a anglický kráľ Ján I. vydal vyhlásenie o sankciách za falšovanie chleba. Rozsiahlejšie právne predpisy týkajúce sa falšovania ľudských potravín prijal jeho nástupca, anglický kráľ Henrich III.⁹

V Spojenom kráľovstve boli niektoré z bežne používaných potravinárskych prísad v osemnástom a začiatkom devätnásteho storočia jedovaté. Napríklad na bielenie chleba pridávali pekári do múky hliník a kriedu a hmotnosť hotových bochníkov zvyšovali zemiakovou kašou,

⁴ IROZHLAS: *Aféra s technickou solí končí. Potraviny neškodily zdravi, rozhodla poľská prokuratúra* [online]. Dostupné na: www.irozhlas.cz/zpravy-svet/afera-s-technickou-soli-konci-potraviny-neskodily-zdravi-rozhodla-polska-prokuratúra_201504091541_mkopp [citované 31. októbra 2022].

⁵ Škandál je označovaný ako *Horsegate* alebo tiež *Horsemeatgate*.

⁶ TASR: *Konské mäso sa ilegálne predávalo celé roky* [online]. Dostupné na: www.teraz.sk/ekonomika/konske-maso-sa-ilegalne-predavalo-ce/131851-clanok.html [citované 31. októbra 2022].

⁷ STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÁ A POTRAVINÁŘSKÁ INSPEKCE: *Falšování potravin – aktuální problém?* [online], 2015. Dostupné na: www.szpi.gov.cz/clanek/prezentace-szpi-v-poslanecke-snemovne-parlamentu-cr-falsovani-potravin-aktualni-problem.aspx [citované 1. novembra 2022].

⁸ SUMAR, S. - ISMAIL, H.: Adulteration of foods – past and present. *Nutrition & Food Science*, No. 4, Vol. 95, 1995, pp. 11-15.

⁹ SHEARS, P.: Food fraud – a current issue but an old problem. *British Food Journal*, No. 2, Vol. 112, 2010, pp. 198-2013.

parížskou sadrou (síran vápenatý), rúrkovou hlinou a dokonca aj pilinami. Namiesto pšeničnej múky sa mohla použiť ražná múka alebo sušené fazuľové zrná a kyslá chuť zatuchnutej múky sa zamaskovala uhličitanom amónnym. Variči piva často pridávali do piva horké zmesi, z ktorých niektoré obsahovali jedy, ako napríklad strychnín, aby „zlepšili“ chuť piva a ušetrili náklady na chmeľ. Začiatkom 19. storočia bolo používanie takýchto látok vo vyrábaných potravinách a nápojoch také bežné, že spotrebitelia začali falšovaným potravinám a nápojom prichádzať na chuť; biely chlieb a horké pivo boli veľmi žiadané.¹⁰

Medzi prvými, ktorí takéto praktiky v Spojenom kráľovstve odhalil, bol Nemecký Frederick Carl Accum. Accum sa vo svojom profesijnom živote zaujímal najmä o chémiu, no v roku 1820 vydal knihu *Pojednanie o falšovaní potravín a kulinárskych otravách*,¹¹ v ktorej upozornil na praktiky vtedajších výrobcov potravín. Dôvod napísania knihy objasňuje Accum v predslove: „*K takej dokonalej vynaliezavosti dospel systém falšovania životných komodít v tejto krajine, že falšné výrobky sa nachádzajú všade na trhu, sú vyrobené tak šikovne, aby unikli aj najskúsenejším sudcom. Ale zo všetkých možných nekalých obchodov a podvodov, ktoré praktizujú obchodníci, je falšovanie výrobkov určených pre ľudskú výživu zdraviu škodlivými prísadami najzločinnejšie a v mysli každého čestného človeka musí vzbudzovať pocity ľútosti a odporu. Dychtivý a neukojiteľný smäd po zisku je dôkazom proti zákazom a trestom; a prípadná obeť je u bezohľadných obchodníkov druhoradým hľadiskom.*“¹²

2. Falšovanie potravín

Ústredným pojmom falšovania potravín je pojem „*potraviny*“. Jeho definíciu nájdeme v Nariadení (ES) č. 178/2002 Európskeho parlamentu a rady ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy v záležitostiach bezpečnosti potravín (ďalej len „Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy v záležitostiach bezpečnosti potravín“).

Toto nariadenie v čl. 2 definuje potraviny ako *akékoľvek látky alebo výrobky, či už spracované, čiastočne spracované alebo nespracované, ktoré sú určené na ľudskú spotrebu alebo o ktorých sa predpokladá, že sú na ňu určené. Medzi potraviny sa zaraďujú tiež nápoje, žuvačky a všetky látky vrátane vody, zámerne pridávanej do potravín počas ich výroby, prípravy alebo úpravy. Zahŕňajú vodu po bode zhody, tak ako je definovaná v článku 6 smernice 98/83/ES, bez toho, aby boli dotknuté požiadavky smerníc 80/778/EHS a 98/83/ES.*

Medzi potraviny nepatria krmivá, živé zvieratá, ak nie sú pripravované s cieľom umiestnenia na trh pre ľudskú spotrebu, rastliny pred zberom, liečivá, kozmetické prostriedky, tabak a tabakové výrobky, omamné látky alebo psychotropné látky v súlade s Jednotnou konvenciou Organizácie Spojených národov o omamných látkach z roku 1961 a Konvencie Organizácie Spojených národov o psychotropných látkach z roku 1971 a rezíduá a kontaminanty.

Pri podvodoch s potravinami nemožno obísť proces samotného falšovania potravín, ktorý tvorí predikciu k tomu, aby mohlo dôjsť k potravinovému podvodu. Najlepšie sa falšovanie potravín demonštruje na modelovom príklade. Ako potravinu si vezmeme napr. čokoládu. V zmysle vyhlášky č. 40/2012 Z. z. Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky o kakau a čokoláde možno výrobok označiť ako čokoládu len vtedy, ak obsahuje najmenej 35 % hmotnosti kakaovej sušiny, z toho najmenej 18 % hmotnosti kakaového masla a najmenej 14 % hmotnosti beztukovej kakaovej sušiny. Pokiaľ má čokoláda

¹⁰ Tamže.

¹¹ ACCUM, F. C.: *Treatise on Adulterations of Food and Culinary Poisons*. Londýn, 1820.

¹² Voľný preklad autora ACCUM, F. C.: *Treatise on Adulterations of Food and Culinary Poisons*. Londýn, 1820, s. 4-5.

deklarované 50% hmotnosti kakaovej sušiny a analýzou sa zistí, že v skutočnosti je táto hodnota 45%, môžeme hovoriť o nedodržaní deklarovanej kvality. Ak je však analýzou zistené, že výrobok s označením čokoláda obsahuje menej než 35 % hmotnosti kakaovej sušiny, už sa nedá hovoriť o čokoláde a pôjde o falošnú potravinu.

Pre vyvodenie zodpovednosti za falšovanie je však stále potrebné skúmať, či k falšovaniu došlo v úmysle získať finančný prospech alebo konkurenčnú výhodu, alebo pôjde napr. o zlyhanie jednotlivca v procese výroby.

Za falšovanie potravín odborná literatúra¹³ považuje niekoľko spôsobov, ktoré sa delia na administratívne alebo fyzikálne spôsoby falšovania potravín.

Medzi fyzikálne možno zaradiť:

- nahrádzanie: slnečnicový olej čiastočne nahrádzaný minerálnym olejom, hydrolyzované bielkoviny z koží pridávané do kravského mlieka,
- dopĺňanie: nedeklarovaných alebo neschválených prísad, napr. na zlepšenie vzhľadu a organoleptických vlastností alebo využitie rastových hormónov pri chove hydiny,
- riedenie: riedenie výrobkov s použitím nepitnej vody/kontaminovanej vody alebo riedenie olivového oleja potenciálne toxickým olejom čajovníka.

Medzi administratívne možno zaradiť:

- falšovanie kopírovaním: kópie populárnych potravín alebo výroba neprebíha pri prijateľných bezpečnostných zárukách,
- nesprávne označenie: pôvod (nebezpečný pôvod), aníz Japanese star - toxická náhrada za Chinese star alebo nesprávne označený recyklovaný olej za stolový olej,
- zatajenie: hormóny podávané hydine s cieľom maskovať ochorenie alebo dávkovanie škodlivého potravinárskeho farbiva s cieľom zakryť chyby čerstvého ovocia.

Aj keď v súčasnej platnej legislatíve nie je pojem „falšovanie potravín“ resp. „falšovaná potravina“ definovaný, v minulosti bola v zákone č. 152/1995 Z. z. Zákon o potravinách používaná definícia pojmu „falošné potraviny“, ktorá hovorila, že sú to *potraviny, ktorých vzhľad, chuť, zloženie alebo iné znaky sa zmenili tak, že sa znížila ich hodnota, a ktoré sa spotrebiteľovi ponúkajú ako plnohodnotné pod zvyčajným názvom alebo iným klamlivým spôsobom*.

3. Potravinový podvod

Vzhľadom na rastúci význam potravinových podvodov je potrebné mať jasnú predstavu o tom, čo sa pod týmto pojmom myslí. Potravinový podvod je špecifickým druhom podvodu a pri definovaní pojmu „*potravinový podvod*“ je vhodné upriamiť pozornosť najprv na podvod ako taký a čo sa ním rozumie.

Podvod spočíva v spôsobe ujmy a úmyselného uvedenia do omylu osoby, ktorej v dôsledku omylu bola ujma spôsobená. Uvedenie niekoho do omylu znamená aktívne vedomé predstieranie faktov alebo skutočností, ktoré sú rozporné s realitou. Spoločný základ podvodných konaní spočíva v „omyle“ inej osoby (osoby odlišnej od páchatel'a). Omyl je rozpor predstavy so skutočnosťou, pričom v zmysle skutkovej podstaty trestného činu podvodu musí mať

¹³ Pozri napr. HORVÁTH, M.: Falšovanie potravín. In *Bezpečnosť a kontrola potravín*. Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2017, s. 42-43. Tiež GUSSOW, K. E.: *Finding food fraud. Explaining the detection of food fraud in the Netherlands*. 2020, s. 27.

určitú „kvalitu“ (nestačí akákoľvek nepravda) a musí byť prostriedkom spôsobilým na oklamanie iného v konkrétnej situácii. Ak však osoba v omyle vykonávajúca majetkovú dispozíciu má povinnosť (vyplývajúcu zo zákona, zo zmluvy alebo zvyklosti) preskúmať tvrdenia iných osôb, a to prostriedkami bežne dostupnými a v obdobných prípadoch aj bežne používanými, nie je možné len uvedenie nepravdy, bez ďalšieho, považovať za „uvádzanie do omylu“ v zmysle skutkovej podstaty trestného činu podvodu. Rovnako je potrebné brať do úvahy aj tzv. dodržanie obvyklej miery opatrnosti osoby, ktorá je uvádzaná do omylu, alebo ktorej omyl chce páchatel' využiť.¹⁴

Spoločný menovateľ pre potravinové podvody spočíva v obchádzaní požiadaviek na očakávané vlastnosti potravín a jeho utajovaní pred spotrebiteľmi a orgánmi dozoru, inak povedané: vo falšovaní potravín. Nepriaznivý dôsledok potravinového podvodu sa prejavuje v zhoršenej kvalite potravín, podľa horšieho scenára môže znamenať aj zásah proti bezpečnosti a zdraviu ľudí.¹⁵ Okrem týchto dôsledkov má potravinový podvod nepriamy efekt aj na pokrivenie hospodárskej súťaže. Ak by na trhu fungoval výrobca, ktorého obchodný model spočíva na podvodoch s potravinami, možno hovoriť o nekalej hospodárskej súťaži.

Najjednoduchšie vymedzenie potravinového podvodu ponúkajú Manning a Soon¹⁶, ktorí uvádzajú, že potravinovým podvodom sa rozumie oklamanie spotrebiteľa za účelom dosiahnutia finančného prospechu za použitia potravín. Podľa Úradu pre kontrolu potravín a liečiv USA sa potravinový podvod definuje ako zámerné nahradenie alebo pridanie látky do výrobku za účelom zvýšenia jeho hodnoty alebo zníženia nákladov vynaložených na produkciu.¹⁷

Potravinový podvod je tzv. dištančným deliktom, pri ktorom je miesto spáchania trestného činu nielen miesto, na ktorom páchatel' konal protiprávne konanie (t. j. kde inú osobu uvádzal do omylu), ale aj miesto, na ktorom došlo k spôsobeniu následku, t. j. ku vzniku škody.¹⁸

Okrem vysvetlenia pojmu je nevyhnutné ohraničiť umiestnenie potravinového podvodu v hierarchii kriminality. Potravinový podvod zaraďujeme do tzv. potravinovej kriminality. Potravinová kriminalita je vo všeobecnosti definovaná širšie než potravinový podvod a zahŕňa všetky druhy trestných činov spáchaných fyzickou alebo právnickou osobou v potravinovom dodávateľskom reťazci od výroby prvotných surovín, cez distribúciu až po predaj.¹⁹ Ako sme už skôr uviedli, príkladom trestného činu, ktorý by spadal pod potravinovú kriminalitu, no nebol by to potravinový podvod, by mohol byť trestný čin zneužitia účasti na hospodárskej súťaži podľa § 250 Trestného zákona alebo trestný čin nekalých obchodných praktík voči spotrebiteľovi podľa § 269a Trestného zákona.

4. Potravinový podvod v Slovenskej republike

Potravinový podvod v Slovenskej republike možno subsumovať najmä pod dve ustanovenia Trestného zákona. Prvým je ustanovenie § 269 Trestného zákona, ktoré upravuje trestný čin

¹⁴ Viac k podvodu pozri napr.: ŠAMKO, P.: *Trestný čin podvodu. Komentár s judikatúrou*. Bratislava: IURA EDITION s.r.o., 2012. ISBN 978-80-8078-553-6. Tiež STRĚMÝ, T. - KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. II. zväzok. 1. vydanie*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022. s. 515 a nasl.

¹⁵ CHROMÝ, J.: Potravinový podvod trestněprávní optikou. In FRYŠTÁK, M. – BRUCKNEROVÁ, E. (eds.). *Nové jevy v ekonomické kriminalitě: sborník příspěvků z mezinárodní konference. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, 2020, 240 s. *Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia*, 687. ISBN 978-80-210-9680-6 (online).

¹⁶ MANNING, L. - SOON, J.: Food Safety, Food Fraud and Food Defence? A Fast evolving Literature. *Journal of Food Science*, č. 4, roč. 81, 2016, s. 824.

¹⁷ JOHNSON, R.: *Food Fraud and Economically Motivated Adulteration of Food and Food Ingredients*. Washington: Congressional Research Service, Library of Congress, 2014, 40 s.

¹⁸ Primerane k tomu pozri napr. uznesenie Najvyššieho súdu SR 5 Ndt 5/2012 z 29. marca 2012.

¹⁹ Bližšie k tomu pozri CHENG, H.: Cheap capitalism: A sociological study of food crime in China. *The British Journal of Criminology*, No. 2, Vol. 52, 2012, pp. 254-273.

Poškodzovanie spotrebiteľa. Druhým je trestný čin Ohrozovanie zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi podľa § 168 a § 169 Trestného zákona. Hranicou medzi týmito dvomi trestnými činmi je najmä skutočnosť, či je falšovaná potravina spôsobilá ohroziť ľudské zdravie alebo nie. V nasledujúcom texte si najprv priblížime trestný čin Poškodzovanie spotrebiteľa²⁰ a následne zameriame väčšiu pozornosť na Ohrozovanie zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi, ktorý zároveň prepojíme aj s prípadmi z aplikačnej praxe. Je nevyhnutné čitateľa upozorniť, že text je prispôsobený výkladu trestných činov v kontexte potravinových podvodov.

Objektom trestného činu Poškodzovanie spotrebiteľa je ochrana práv spotrebiteľa pri nadobúdaní tovaru (potravín).

Objektívna stránka spočíva v úmyselnom konaní osoby, ktoré poškodzuje spotrebiteľa a spôsobuje mu malú škodu tým, že klame spotrebiteľa na kvalite, množstve alebo hmotnosti tovaru (potravín) alebo uvedie na trh výrobky (potraviny) a zatají pritom ich podstatné vady. Ide o pomerne komplikovanú skutkovú podstatu, ktorá môže v praxi spôsobovať problémy najmä pri vykladaní jednotlivých pojmov, ktorých je v tomto ustanovení hneď niekoľko, ktoré si zaslúžia našu pozornosť.

Obligatórnym znakom skutkovej podstaty je aj hmotný predmet útoku, ktorým je spotrebiteľ. Pojem „spotrebiteľ“ je definovaný v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (ďalej len „Občiansky zákonník“) a duplicitne aj v zákone č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ochrane spotrebiteľa“).

V zmysle § 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka je *spotrebiteľom fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej činnosti alebo inej podnikateľskej činnosti*. Zákon o ochrane spotrebiteľa v § 2 písm. a) definuje spotrebiteľa obdobne ako *fyzickú osobu, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej podnikateľskej činnosti, zamestnania alebo povolania*.

Spotrebiteľská zmluva (ktorá je definičným znakom pojmu „spotrebiteľ“) je definovaná v § 52 Občianskeho zákonníka ako *každá zmluva bez ohľadu na právnu formu, ktorú uzatvára dodávateľ so spotrebiteľom*. Pre úplnosť je potrebné dodať, že pod pojmom „dodávateľ“ sa podľa § 52 ods. 3 Občianskeho zákonníka rozumie *osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy koná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti*.

V zmysle načrtnutého je možné urobiť záver, že ustanovenie § 269 Trestného zákona sa môže aplikovať výlučne len vo vzťahu podnikateľ - spotrebiteľ.²¹ Vyžaduje sa tak špeciálny subjekt (právnická osoba)²² a je vecou ďalšej odbornej diskusie, či sa tohto trestného činu môže dopustiť aj fyzická osoba. Potraviny možno uvádzať na trh aj tzv. predajom z dvora, kde dodávateľom – predajcom je fyzická osoba-nepodnikateľ²³ a kupujúci tým pádom nemá postavenie spotrebiteľa, čím tak nedochádza k uzatvoreniu spotrebiteľskej zmluvy. V takom prípade bude konanie, ktorým predávajúci uvádza kupujúceho do omylu na množstve, kvalite

²⁰ K trestnému činu poškodzovania spotrebiteľa pozri aj ŠANTA, J.: *Trestné činy proti majetku a trestné činy hospodárske: Prípadové štúdie, Súvisiace právne normy, Základný výklad, Judikatúra*. 1. vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2020, s. 163-167. ISBN 978-80-8054-854-4.

²¹ STRÉMY, T. - KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. II. zväzok. 1. vydanie*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022. s. 776 a nasl.

²² Pozri § 3 zákona č. 91/2016 Z. z. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²³ Podmienky predaja z dvora upravujú Nariadenie vlády č. 359/2011 Z. z. Nariadenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú požiadavky na niektoré potravinárske prevádzkarne a na malé množstvá a Nariadenie vlády č. 360/2011 Z. z. Nariadenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú hygienické požiadavky na priamy predaj a dodávanie malého množstva prvotných produktov rastlinného a živočíšneho pôvodu a dodávanie mlieka a mliečnych výrobkov konečnému spotrebiteľovi a iným maloobchodným prevádzkarniam.

alebo vlastnostiach potraviny a kupujúcemu týmto omylom vznikne škoda malá, potrebné kvalifikovať ako Podvod podľa § 221 Trestného zákona.

Pod pojmom „*klamanie*“ možno rozumieť najmä uvedenie spotrebiteľa do omylu alebo využitie omylu spotrebiteľa o relevantných vlastnostiach tovaru (potraviny). V tejto súvislosti je potrebné upozorniť na to, že v zmysle § 4 ods. 1 písm. b) zákona o ochrane spotrebiteľa má *predávajúci povinnosť predávať výrobky v bežnej kvalite. Zároveň podľa tohto ustanovenia platí, že ak kvalita nie je predpísaná, môže predávajúci predávať výrobky v nižšej ako bežnej kvalite, len ak spotrebiteľa upozorní na všetky rozdiely.* Bežnou kvalitou sa podľa § 2 písm. k) zákona o ochrane spotrebiteľa rozumie taká kvalita, *ktorá zabezpečuje zachovanie všetkých podstatných vlastností výrobku, ktoré podmieňujú jeho bezprostredné používanie a splňajú predpokladané očakávania spotrebiteľa.*

K písm. b) je potrebné poznamenať, že podstatné vady výrobkov nie sú nikde definované. Možno za ne považovať také vady, ktoré odporujú vlastnostiam výrobku do takej miery, že v dôsledku týchto väd nie sú vhodné na použitie obvyklého účelu. Bude záležať od okolností každého prípadu, či sa niektorá vada bude považovať za podstatnú. Podstatným pre naplnenie tejto skutkovej podstaty je, aby páchatel vedel o tejto vade a zatajil ju pred spotrebiteľom.

Pojem „výrobok“ je zákonom o ochrane spotrebiteľa definovaný ako *nová, použitá alebo upravená hnutelná vec, ktorá bola vyrobená, vyťažaná alebo inak získaná, bez ohľadu na stupeň jej spracovania, a ktorá je určená na ponuku spotrebiteľovi, alebo pri ktorej možno predpokladať, že ju spotrebiteľ použije, ak sa táto vec dodáva za odplatu alebo bezodplatne.*

Uvádzanie výrobkov na trh je špecifický postup, ktorý si zaslúži taktiež osobitnú pozornosť. Zákon o ochrane spotrebiteľa v § 6 síce upravuje uvádzanie výrobkov na trh, avšak nikde ho nedefinuje a rozlišuje medzi uvádzaním na trh, ponukou a predajom. Pri pojme „uvedenie na trh“ zákon o ochrane spotrebiteľa odkazuje na definíciu, ktorá sa nachádza v už zrušenom zákone č. 264/1999 Z. z. o technických požiadavkách na výrobky a o posudzovaní zhody. Podľa tohto zákona sa uvedením výrobku na trh považoval *okamih, keď výrobok prvýkrát prechádza odplatne alebo bezodplatne z etapy výroby alebo dovozu do etapy distribúcie.*²⁴

Trestného činu Ohrozovanie zdravia závadnými potravinami podľa § 168 v súvislosti s potravinovým podvodom sa dopustí ten, kto má na predaj, vyrobí alebo sebe alebo inému úmyselne zadováži závadné potraviny, ktorých požitie na obvyklý účel je nebezpečné pre ľudské zdravie. Podľa § 169 Trestného zákona je možné sa tohto trestného činu dopustiť aj z nedbanlivosti.

Objektom tohto trestného činu je ochrana ľudského zdravia pred závadnými potravinami, ktorých požitie na obvyklý účel je nebezpečné pre ľudské zdravie.

Objektívna stránka spočíva v ohrození ľudského zdravia závadnou potravinou tým, že páchatel má na predaj, vyrobí alebo sebe alebo inému úmyselne zadováži závadné potraviny. Požitie takej potraviny na obvyklý účel je nebezpečné pre ľudské zdravie.

Postačuje, ak páchatel má také potraviny v držbe za účelom ich predaja iným osobám, pritom je irelevantné, či ide o predaj legálny alebo nie. „Sebe alebo inému zadováži“ spočíva v akomkoľvek zaobstaraní závadnej potraviny, ktoré môže spočívať aj konaním zakladajúcim skutkovú podstatu iného trestného činu (napr. krádež).

Pre naplnenie objektívnej stránky tohto trestného činu tak postačuje iba vznik takého ohrozenia, pričom k následku v podobe poškodenia zdravia nemusí vôbec dôjsť. V prípade vzniku ujmy na zdraví je potrebné také konanie kvalifikovať aj podľa príslušných ustanovení trestných činov ublíženia na zdraví podľa § 155 - § 158 Trestného zákona.

Subjektom môže byť každá fyzická osoba. Právnická osoba sa tohto trestného činu nemôže dopustiť, keďže tento trestný čin nie je medzi taxatívne vymenovanými trestnými činmi,

²⁴ Pozri § 2 ods. 1 písm. g) v súčasnosti už neplatného zákona č. 264/1999 Z. z. Zákon o technických požiadavkách na výrobky a o posudzovaní zhody.

ktorých sa právnická osoba môže dopustiť.²⁵ Považujem za potrebné poznamenať, že ide o veľký nedostatok zákonodarcu, keďže ide o konanie, ktorého sa v praxi vo veľkom rozsahu dopúšťajú najčastejšie práve právnické osoby.

5. Súdna prax

Prípadov potravinových podvodov v Slovenskej republike nie je veľmi veľa. Jedným z mála prípadov potravinového podvodu, ktorý spadá pod trestný čin Poškodzovanie spotrebiteľa riešil Krajský súd Trenčín v konaní 3To/24/2012²⁶. Išlo o odvolacie konanie voči rozhodnutiu súdu I. stupňa²⁷, ktorý Krajský súd Trenčín zrušil v celom rozsahu a svojím rozhodnutím uznal obžalovaného za vinného zo spáchania § 269 ods. 1 písm. a), ods. 2 písm. b) Trestného zákona s poukazom na § 138 písm. b) Trestného zákona a ďalších trestných činov za to, že v presne nezistenom čase, najmenej od mesiaca február 2010 do 16. marca 2011, na rôznych miestach vyrábal alkoholické nápoje rôzneho druhu tak, že do vopred zadováženého liehu pridával vodu a aplikoval v určených dávkach esencie a farbivá rôzneho druhu, výsledný produkt následne plnil do originálnych spotrebiteľských balení rôznych výrobcov alkoholických nápojov, na ktoré lepil etikety zhodné a zameniteľné so zapísanými ochrannými známkami a obchodnými menami týchto výrobcov a takto vyrobený a označený alkohol v období od 1. februára 2010 do 16. marca 2011 uvádzal do obehu bez kontrolných známok, čo je v rozpore s § 10 Zákona č. 105/2004 Z. z. o spotrebnej dani z liehu a bez súhlasu a vedomia oficiálnych výrobcov, pričom spotrebiteľom ho ponúkal bez informovania o jeho kvalite a pôvode, čím tak poškodil spotrebiteľov a spôsobil škodu za predaj 20 fliaš alkoholu vo výške 84.80 eur a za predaj najmenej 442 fliaš alkoholu škodu najmenej vo výške 1.856 eur.

Judikatúra potravinových podvodov je pesterjšia v súvislosti s páchaním § 168, resp. § 169 Trestného zákona. Celkom kuriózný prípad riešil Okresný súd Spišská Nová Ves v konaní 5T/226/2012, v ktorom rozhodnutím z 13. novembra 2012 uznal obžalovaných za vinných zo spáchania trestného činu podľa § 169 ods. 1 Trestného zákona za to, že 21. februára 2012 v čase asi o 16.30 hod. v Spišských Tomášovciach, bez použitia násilia, vnikli do haly č. 4 v objekte Hydinárskej farmy Spišské Tomášovce, prevádzkovej spoločnosťou Hydina Košice s. r. o., Nová Ľubovňa, odkiaľ vzali najmenej desať na zemi voľne ležiacich uhynutých kurčiat, ktoré boli uhynuté najviac dva dni, tieto kurčatá následne po príchode do miesta bydliska v obci Letanovce sčasti spracovali do podoby potraviny tak, že ich uvarili, a sebe a členom svojej rodiny ponúkli na konzumáciu, a sčasti ich rozdali ľuďom v osade, pričom ich konzumácia s prihliadnutím na dobu uplynutú od ich úhynu predstavovala potenciálne nebezpečenstvo pre ľudské zdravie.

Okresný súd Žiar nad Hronom v konaní 3T/136/2016 posudzoval prípad, v ktorom obžalovaná vyrábala výrobky z kravského mlieka a zákazníkom deklarovala, že ide o výrobky z ovčieho mlieka. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že kravské mlieko obsahuje laktózu, pričom ľudia trpiaci intoleranciou na laktózu alebo alergiou na kravské mlieko môžu po požití kravského mlieka zažívať rôzne zdravotné ťažkosti²⁸. Alergia na kravské mlieko spôsobila

²⁵ Pozri § 3 zákona č. 91/2016 Z. z. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²⁶ Rozhodnutie Krajského súdu Trenčín 3To/24/2012 z 15. marca 2012.

²⁷ Rozhodnutie Okresného súdu Prievidza 1T 210/2011 z 25. januára 2012.

²⁸ Hnačky, kolikovitá bolesť brucha, nadúvanie, prelievanie črevného obsahu, zvýšený odchod plynov a u dojčiat celkové neprospevanie, úbytok na hmotnosti.

v niektorých prípadoch aj smrť dojčiat.²⁹ Ľudia trpiaci intoleranciou na laktózu alebo alergiou na kravské mlieko však môžu požívať výrobky z ovčieho mlieka.³⁰

Rozhodnutím z 18. februára 2019 tak uznal súd obžalovaný za vinnú zo spáchania trestného činu podľa § 168 ods. 1, 2 s poukazom na § 138 písm. b) Trestného zákona za to, že vyrábala výrobky z mlieka, za účelom ich predaja pri výrobe ktorých nedodržovala základné hygienické požiadavky na ich výrobu a požiadavky na ich distribúciu, spotrebiteľom na výrobkoch uvádzala nepravdivé informácie o pôvode základných zložiek výrobkov, pričom výrobky vyrábala z iných zložiek ako deklarovala na etikete výrobkov, a to najmä výrobky z kravského mlieka predávala ako výrobky z ovčieho mlieka, tieto výrobky ponúkala na predaj formou billboardov a cez internet cez objednávkový predaj a predávala ich na rôznych miestach v Slovenskej republike, predávala spotrebiteľom aj ďalšie výrobky po lehote spotreby a pokazené a nevhodné na konzumáciu, pričom kontrolou vzoriek vybraných výrobkov a ich rozborom bolo zistené, že ide o potraviny, ktoré sú po skončení priamo spôsobilé ohroziť zdravie ľudí.

Okresný súd Michalovce v konaní 3T/4/2016 rozhodnutím z 26. januára 2016 uznal obžalovaného za vinného zo spáchania trestného činu podľa § 169 ods. 1 Trestného zákona za to, že 15. mája 2014 si zadovážil alkohol od doposiaľ nezistenej osoby, a to 20 kusov SBL zn. Kopaničiarska Slivka o objeme 1 liter, obsah alkoholu 40%, ktorého výrobcom je, podľa etikety, St. Nicolaus, označené na SBL slovenskou kontrolnou známkou KASICO, a.s., ROČ:1040440100400, 20 kusov SBL zn. Kopaničiarska Hruška o objeme 1 liter, obsah alkoholu 40%, ktorého výrobcom je, podľa etikety, St. Nicolaus, označené na SBL slovenskou kontrolnou známkou KASICO, a.s., ROČ: 1040440100400, 20 kusov SBL zn. Vodka Jemná o objeme 1 liter, obsah alkoholu 40%, ktorého výrobcom je, podľa etikety, Prelika, a.s., označené na SBL slovenskou kontrolnou známkou KASICO, a.s., ROČ: 1040440100400, ktoré prevážal v osobnom motorovom vozidle zn. Ford Galaxy v obci Budkovce, okres Michalovce za účelom ich predaja, ktorého použitie alebo použitie na obvyklý účel je nebezpečné pre ľudské zdravie na základe Výsledku odbornej expertízy Colného laboratória FR SR č. VOE-2548-2553/14 z 9. januára 2015, ako aj na základe poskytnutej informácie z Úradu verejného zdravotníctva SR č. OHVBPKV/7470/2015/Tru, že takéto liehoviny sa nesmú uvádzať na trh čím zároveň nie sú vhodné na ľudskú spotrebu a nie je vylúčené riziko ohrozovania zdravia spotrebiteľa.

Azda najzaujímavejší prípad rozhodoval Okresný súd Liptovský Mikuláš v konaní 2T/42/2014. Rozhodnutím z 26. februára 2016 uznal obžalovaného za vinného zo spáchania trestného činu podľa § 168 ods. 1 Trestného zákona, ktorý ako výlučný vlastník a zároveň konateľ obchodnej spoločnosti OR-LI s. r. o., od jesene 2007 do 13. júna 2008, nariadil zamestnancom spoločnosti upravovať mäso a mäsové výrobky po dátume spotreby alebo senzorycky zmenené ich zbavovaním zápachu a plesní mácaním vo vode, octe, škrabaním povrchu, utieraním a solením, pričom po takejto úprave boli tieto s jeho vedomím opätovne balené, opatrené novým označením dátumu spotreby a distribuované a v tejto súvislosti nechal časť výrobkov, ktoré boli spoločnosti OR-LI s. r. o. dodávané spoločnosťou ATLANTA, spol. s r. o., nebalené a tak mali byť aj distribuované, bez príslušného oprávnenia baliť a opatrovať výlučne etiketou výrobcu, bez uvedenia subjektu, ktorý balenie vykonal a tým zároveň neoprávnene rozhodol aj o lehote dátumu spotreby baleného výrobku.

²⁹ ČIERNA, I.: Intolerancia laktózy nie je alergia. *Pediatrics pre prax*, č. 3, 2007, s. 132. Dostupné online: www.solen.sk/storage/file/article/9606c7d987a9aa760bc85358fdeff546.pdf [citované 16. novembra 2022].

³⁰ ŠPÁNIK, J. - MARGETÍN, M.: *Niekoľko zaujímavostí o ovčom mlieku a bryndzi* [online]. Slovenské centrum poľnohospodárskeho výskumu - Ústav chovu oviec. Dostupné na: www.cvzv.sk/ziv/Margetin7.pdf [citované 16. novembra 2022].

Záver

Téma potravinových podvodov v rovine trestnej činnosti nie je ani v Slovenskej republike nová, hoci prípadov, ktoré boli súdmi doposiaľ rozhodované, je zatiaľ málo. Súčasná ekonomická situácia, ktorá je zapríčinená prelínajúcimi sa globálnymi krízami (najmä kríza súvisiaca s ochorením Covid-19, energetická kríza a vojnový konflikt na Ukrajine) zvyšujú infláciu a zároveň aj vstupné náklady na výrobu potravín. Tieto faktory majú za následok rast nákladov na distribučný reťazec, čo môže v niektorých prípadoch viesť k falšovaniu potravín, ktorých motívom je najmä ekonomický prospech.

Ak sa falšovaním potravín zapríčini aj ohrozenie zdravia požívateľa potraviny, je potrebné tomu venovať aj náležitú pozornosť zo strany štátu. V tejto súvislosti sa Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky rozhodlo chrániť život a zdravie ľudí aj procesnoprávne. Dňa 1. februára 2022 vznikla Národná centrála osobitných druhov kriminality Prezídia Policajného zboru. Ako aj zo samotného názvu útvaru vyplýva, vo vecnej pôsobnosti sa riešia aj osobitné druhy kriminality, pričom jedným z týchto druhov sú aj trestné činy ohrozovania zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi podľa § 168 a 169 Trestného zákona.³¹ Tento trestný čin je vo vecnej príslušnosti odboru odhaľovania nebezpečných materiálov a environmentálnej kriminality, kde sú zaradení iba vyšetrovatelia Policajného zboru z dôvodu podľa § 202 ods. 2 tretia veta Trestného poriadku³².

Summary

The article deals with food fraud in general terms. It then focuses on the possibilities of legal consideration of food fraud from the perspective of criminal law. It seeks to illustrate which cases involving food fraud have been criminalized using specific examples from the decision-making practice of the courts.

Zoznam použitej literatúry

Odborná literatúra

- ACUUM, F. C.: *Treatise on Adulterations of Food and Culinary Poisons*. Londýn, 1820.
- ČIERNA, I.: Intolerancia laktózy nie je alergia. *Pediatrica pre prax*, č. 3, 2007, s. 132.
- GUSSOW, K. E.: *Finding food fraud. Explaining the detection of food fraud in the Netherlands*. Amsterdam: Vrije Universiteit, 2020, 352 s.
- HORVÁTH, M.: Falšovanie potravín. In *Bezpečnosť a kontrola potravín. Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2017, 305 s.
- CHENG, H.: Cheap capitalism: A sociological study of food crime in China. *The British Journal of Criminology*, No. 2, Vol. 52, 2012, pp. 254-273. <https://doi.org/10.1093/bjc/azr078>
- CHROMÝ, J.: Potravinový podvod trestněprávní optikou. In FRYŠTÁK, M. - BRUCKNEROVÁ, E. (eds.): *Nové jevy v ekonomické kriminalitě: sborník příspěvků z mezinárodní konference. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, 2020, 240 s. *Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia*, 687. ISBN 978-80-210-9680-6 (online).

³¹ Čl. 8 písm. h) Nariadenia ministra vnútra Slovenskej republiky č. 175/2010 o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru a útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pri odhaľovaní trestných činov, pri zisťovaní ich páchatel'ov a o postupe v trestnom konaní v znení neskorších zmien.

³² Skrátené vyšetrovanie o prečinoch proti životnému prostrediu vykonáva policajt uvedený v § 10 ods. 7 písm. a) - vyšetrovateľ Policajného zboru.

JOHNSON, R.: *Food Fraud and Economically Motivated Adulteration of Food and Food Ingredients*. Washington: Congressional Research Service, Library of Congress, 2014, 40 s.

MANNING, L. - SOON, J.: Food Safety, Food Fraud and Food Defence? A Fast evolving Literature. *Journal of Food Science*, č. 4, roč. 81, 2016, pp. 823-834.

SHEARS, P.: Food fraud – a current issue but an old problem. *British Food Journal*, No. 2, Vol. 112, 2010, pp. 198-2013. <https://doi.org/10.1525/curh.2013.112.754.198>

STRÉMY, T. - KURILOVSKÁ, L. a kol.: *Trestný zákon. Komentár. II. zväzok. 1. vydanie*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022, 1534 s.

SUMAR, S. - ISMAIL, H.: Adulteration of foods – past and present. *Nutrition & Food Science*, No. 4, Vol. 95, 1995, pp. 11-15. <https://doi.org/10.1108/00346659510082696>

ŠAMKO, P.: *Trestný čin podvodu. Komentár s judikatúrou*. Bratislava: IURA EDITION s.r.o., 2012, 312 s. ISBN 978-80-8078-553-6.

ŠPÁNIK, J. - MARGETÍN, M.: *Niekoľko zaujímavostí o ovčom mlieku a bryndzi*. Slovenské centrum poľnohospodárskeho výskumu - Ústav chovu oviec.

Právne predpisy

Zákon číslo 91/2016 Z. z. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Vyhláška číslo 40/2012 Z. z. Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky o kakau a čokoláde

Nariadenie vlády číslo 359/2011 Z. z. Nariadenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú požiadavky na niektoré potravinárske prevádzkarne a na malé množstvá

Nariadenie vlády číslo 360/2011 Z. z. Nariadenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú hygienické požiadavky na priamy predaj a dodávanie malého množstva prvotných produktov rastlinného a živočíšneho pôvodu a dodávanie mlieka a mliečnych výrobkov konečnému spotrebiteľovi a iným maloobchodným prevádzkarňam

Zákon číslo 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa

Zákon číslo 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Zákon číslo 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Nariadenie (ES) č. 178/2002 Európskeho parlamentu a rady ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy v záležitostiach bezpečnosti potravín

Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 175/2010 o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru a útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pri odhaľovaní trestných činov, pri zisťovaní ich páchatel'ov a o postupe v trestnom konaní v znení neskorších zmien

Neplatný zákon číslo 264/1999 Z. z. Zákon o technických požiadavkách na výrobky a o posudzovaní zhody

Zákon číslo 152/1995 Z. z. Zákon o potravinách

Zákon číslo 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Súdne rozhodnutia

Rozhodnutie Okresného súdu Žiar nad Hronom v konaní 3T/136/2016 z 18.2.2019

Rozhodnutie Okresného súdu Liptovský Mikuláš v konaní 2T/42/2014 z 26.2.2016

Rozhodnutie Okresného súdu Michalovce v konaní 3T/4/2016 z 26.1.2016

Rozhodnutie Okresného súdu Spišská Nová Ves v konaní 5T/226/2012 z 13.11.2012

Uznesenie Najvyššieho súdu SR 5 Ndt 5/2012 z 29.3.2012

Rozhodnutie Krajského súdu Trenčín v konaní 3To/24/2012 z 15.3.2012

Internetové zdroje

ČESKÁ TELEVIZE: *Osmáctyřicet mrtvých, desítky obviněných. Od metanolové kauzy uplynulo deset let* [online]. Dostupné na: www.ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3526938-osmactyricet-mrtvych-desitky-obvinenych-od-metanolove-kauzy-uplynulo-deset-let [citované 31. oktobra 2022].

IROZHLAS: *Afera s technickou solí končí. Potraviny neškodily zdraví, rozhodla polská prokuratura* [online]. Dostupné na: www.irozhlas.cz/zpravy-svet/afera-s-technickou-soli-konci-potraviny-neskodily-zdravi-rozhodla-polska-prokuratura_201504091541_mkopp [citované 31. oktobra 2022].

SME: *Hazard výrobcov. Toto sú najznámejšie potravinové škandály* [online]. Dostupné na: www.index.sme.sk/c/22249979/jed-na-potkany-i-pokazene-maso-pozrite-si-najvacsie-potravinove-skandaly.html [citované 31. oktobra 2022].

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÁ A POTRAVINÁŘSKÁ INSPEKCE: *Falšování potravin – aktuální problém?* [online], 2015. Dostupné na: www.szpi.gov.cz/clanek/prezentace-szpi-v-poslanecke-snemovne-parlamentu-cr-falsovani-potravin-aktualni-problem.aspx [citované 1. novembra 2022].

TASR: *Konské mäso sa ilegálne predávalo celé roky* [online]. Dostupné na: www.teraz.sk/ekonomika/konske-maso-sa-ilegalne-predavalo-ce/131851-clanok.html [citované 31. oktobra 2022].

SPRÁVNÝ DOZOR V PRÁVE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

Michal Maslen - Veronika Šuchmová¹

Abstrakt: V príspevku sa autori venujú problematike správneho dozoru v práve životného prostredia. V prvej kapitole je cieľom práce poukázať na špecifické konania správneho dozorovania, ktoré sú v dnešnej dobe veľmi aktuálne pre oblasť životného prostredia. Naším cieľom je aj priblíženie týchto úkonov, nakoľko činnosť správnych orgánov pri uvedených konaniach je veľmi špecifická.

Kľúčové slová: Povolenie; Životné prostredie; Správny dozor; Dozorovanie; Zodpovednosť; Sankcia; Pokuta; Subjekty; Integrované povolenie; Rozhodnutie; Kontrola.

Abstract: In the article, the authors deal with the issue of administrative supervision in environmental law. In the first chapter, the aim of the authors is to describe and analyze the specific procedures of administrative supervision, which are relevant nowadays for the environment policy. Our goal is to clarify the activity of the administrative bodies, which is very specific.

Key Words: Permit; Environment; Administrative Supervision; Supervision; Responsibility; Sanction; Fine; Entities; Integrated Permit; Decision; Control.

Úvod

„Starostlivosť o priaznivé životné prostredie je súbor právom regulovaných činností a aktivít v rámci ochrany a tvorby životného prostredia a rozumného využívania prírodných zdrojov.“² Hlavnou prioritou týchto aktivít je zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj. Pre zabezpečenie starostlivosti o životné prostredie má štát k dispozícii celý rad nástrojov, ktorých úloha je v súlade medzi ľudskými činnosťami a životným prostredím.

Ústava Slovenskej republiky obsahuje niekoľko ustanovení, ktoré majú vplyv na zákonnú a podzákonnú právnu reguláciu starostlivosti o životné prostredie. Životnému prostrediu venujú pozornosť najmä články 44 a 45 Ústavy Slovenskej republiky. V zmysle článku 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky: „Každý má právo na priaznivé životné prostredie“³ a v zmysle článku 45: „Každý má právo na včasné a úplne informácie o stave životného prostredia a príčinách a následkoch tohto stavu.“⁴

Pri interpretácii obsahu ústavného práva vplývajúceho na priaznivé životné prostredie by mal byť taký cieľ právnej úpravy starostlivosti o životné prostredie, ktorým je možné dosiahnuť okolnosti životného prostredia umožňujúce existenciu a zdravý rozvoj človeka. Obsahom uvedeného ústavného práva by sa z hľadiska právnej teórie dalo vyvodiť právo každého človeka žiť v životnom prostredí, ktoré umožňuje uspokojiť jeho základné životné potreby a využiť ho vo svoj prospech takým spôsobom, aby sa neznižovala rozmanitosť prírody a ostali zachované prirodzené funkcie ekosystémov. Jedným z prelomových období, kedy sa právo na priaznivé životné prostredie postupne začalo objavovať v ústavách jednotlivých suverénnych štátov, je obdobie sedemdesiatych rokov minulého storočia. V roku 1972 bola prijatá štokholmská

¹ doc. JUDr. Michal Maslen, PhD., vedúci Katedry správneho práva, práva životného prostredia a finančného práva na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave (e-mail: michal.maslen@truni.sk) a Mgr. Veronika Šuchmová, externá doktorandka na Katedre správneho práva, práva životného prostredia a finančného práva na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave (e-mail: Veronika.Suchmova@tvu.sk).

² KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.: *Právo životného prostredia*. Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s r. o., 2006, s. 11.

³ KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.: *Právo životného prostredia*. Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s r. o., 2006, s. 39.

⁴ KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.: *Právo životného prostredia*. Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s r. o., 2006, s. 39.

Deklarácia o životnom prostredí, ktorá síce výslovne nezakotvovala explicitnú formuláciu práva na priaznivé životné prostredie, avšak vyjadrila postulát, že ľudia majú právo na slobodu, rovnosť a primerané podmienky na život v prostredí zodpovedajúcej kvality. Doposiaľ možno konštatovať, že existencia všeobecne uznávaného práva na priaznivé životné prostredie na medzinárodnej úrovni je skôr predmetom intenzívnej akademickej diskusie. Avšak referencie naň možno nájsť predovšetkým v medzinárodných zmluvách regionálnej povahy.⁵ Aj preto právna veda zastáva názor, že ochrana životného prostredia predstavuje významnú problematiku, ktorá má svoje nezastupiteľné miesto v medzinárodnom i vnútroštátnom meradle. Súčasný právny stav v oblasti ochrany životného prostredia na Slovensku prešiel určitým procesom vývoja. Výrazný vplyv na vývoj ochrany životného prostredia mal aj vstup Slovenskej republiky do Európskej Únie.⁶ Uvedená skutočnosť však nič nemení na častokrát problematickej vymožitelnosti práva v oblasti starostlivosti o životné prostredie.⁷ Slovenská právna úprava síce reaguje na problematiku vyvodzovania zodpovednosti v oblasti environmentálneho práva, avšak právna veda a súdna judikatúra často poukazujú na zdĺhavosť procesov súvisiacich s vyvodzovaním zodpovednosti za poškodzovanie alebo ohrozovanie životného prostredia. Zdĺhavosť a nečinnosť zodpovedných subjektov môže podľa niektorých autorov viesť k ohrozovaniu základných práv, ktoré zakotvuje Ústava Slovenskej republiky.⁸ Zodpovednosť v práve životného prostredia je pomerne špecifickou oblasťou. V spomenutej oblasti častokrát aj samotní adresáti verejnej správy nemajú k dispozícii veľa možností a postup pri uplatňovaní práva na životné prostredie, najmä dokazovanie príčinných súvislostí, je značne náročné.⁹ Aj preto si veda práva životného prostredia častokrát kladie otázku, či systém ochrany

⁵ PRÍTYI, M.: Verejnosť a právo na priaznivé životné prostredie: ako sa vyhnúť kufkovmu paradoxu?. In: *Milníky práva v stredoeurópskom priestore*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. [online]. Dostupné na: <Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta> [cit. 20.10.2023].

⁶ Slovenská republika však na seba prevzala medzinárodný záväzok zabezpečiť ochranu životného prostredia, a pokiaľ zákonodarná alebo výkonná moc nevykonala príslušné normotvorné (všeobecne záväzné) kroky k vytvoreniu vhodných podmienok na implementáciu spomenutých záväzkov v slovenskom právnom poriadku, potom je to často súdna moc, ktorá na základe ústavného kritéria prednosti komunitárneho práva (čl. 7 ods. 2 ústavy) a zásady lojálnej spolupráce (čl. 4 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii) a rešpektovania princípu právneho štátu (čl. 1 ods. 1 ústavy) uvedené záväzky presadzuje. Vychádza z postulátu, že každý človek má právo na život v životnom prostredí, ktoré je primerané na zachovanie jeho zdravia a dosiahnutie blahobytu, a súčasne je povinnosťou každého, jednotlivu aj spoločne s inými, chrániť a zlepšovať životné prostredie v prospech súčasných i budúcich generácií. Iba spomenutým prístupom a výkladom judikatúra presadzuje ochranu životného prostredia v podmienkach Slovenskej republiky. (Porovnaj: Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5Sžp/41/2009, zo dňa 12. 4. 2011).

⁷ Judikatúra však zdôrazňuje, že, s prihliadnutím na čl. 44 Ústavy Slovenskej republiky a § 17 ods. 1 zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí, verejný záujem na ochrane životného prostredia ako základného predpokladu existencie ľudskej bytosti je mimoriadny, a aj preto mu právny poriadok Slovenskej republiky venuje zvýšenú pozornosť. Uvedená skutočnosť je markantná napr. v prípade stretu verejného záujmu na ochrane životného prostredia a súkromných práv, ktorým je aj vlastnícke právo. Zákonodarca v právnej úprave slovenského právneho poriadku (napr. prostredníctvom ust. § 4 ods. 1 zák. č. 543/2002 Z. z.) zakotvil všeobecnú prevenčnú povinnosť štátu aj jednotlivcov, aby vzhľadom na zachovanie zdravého životného prostredia prispôbili vykonávanie svojich činností tak, aby nedošlo k poškodeniu životného prostredia alebo jeho, pre existenciu jednotlivca nenahraditeľných zložiek. (Porovnaj: Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5Sžp/10/2009, zo dňa 12. 1. 2010).

⁸ Súdna judikatúra však zároveň poukazuje na obsahovú podstatu čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „každý má právo na priaznivé životné prostredie“, pričom toto právo nie je len formálnou abstraktnou formuláciou, ale jeho konkrétnym obsahom je subjektívne hmotnoprávne oprávnenie, prislúchajúce, na rozdiel od právnických osôb, len fyzickým osobám. Je právom verejnoprávnej povahy, t. j. uplatňuje sa voči štátu. Jeho subjektu poskytuje nástroje zabezpečujúce mu takú kvalitu životného prostredia, umožňujúce mu nerušene žiť, a to tak z hľadiska osobného, ako aj spoločenského života, t. j. mal by mať právo na zdravé, priaznivé, vhodné, nerušené, dôstojné životné prostredie, poskytujúce mu možnosti kvalitného bývania, dobrého životného pocitu, zdravých pracovných podmienok a podobne. Právo na priaznivé životné prostredie ukladá štátu povinnosť, aby ho zabezpečoval. (Porovnaj: Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 SžoNS 38/2006, zo dňa 28. 5. 2007).

⁹ Aj staršia judikatúra Ústavného súdu poukazovala na určitú limitáciu práva na priaznivé životné prostredie v podmienkach Slovenskej republiky. Podľa čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, každý má právo na

a vymožitelnosti práva v súvislosti so starostlivosťou o životné prostredie je postačujúci.¹⁰ Slovenský právny poriadok však v oblasti životného prostredia založil zodpovednosť jednotlivcov za priaznivý stav životného prostredia. Jeho dosahovanie je preto aj vecou presadzovania a uplatňovania administratívnoprávnych nástrojov.¹¹

Environmentálna kontrola

Inštitúty environmentálnej kontroly sú legislatívne a doktrínálne založené na princípe predbežnej opatrnosti.¹² V prostredí integrovanej prevencie a ochrany životného prostredia sa

priaznivé životné prostredie. V čl. 44 ods. 3 Ústavy je zakotvené, že nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky. Právo na životné prostredie je samostatným základným právom fyzickej osoby, je subjektívnym právom verejnoprávnej povahy. Podľa čl. 51 Ústavy, domáhať sa ústavného práva na priaznivé životné prostredie (ako aj práva na informácie o životnom prostredí) možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú. Keďže sa toto ústavné právo zaručuje Ústavou len v rozsahu, ktorý vymedzí zákon, predpokladom reálneho presadenia ústavného práva na priaznivé životné prostredie v právnej praxi je nielen existencia adekvátnej hmotnoprávnej úpravy, ale aj procesnoprávnej úpravy v konkrétnom právnom predpise. (Pozri: Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 154/05, zo dňa 28. 2. 2006). Jedným dychom však zároveň poukazovala na rovnocennosť ústavne zaručeného práva na ochranu životného prostredia s ostatnými ústavou zaručenými právami. Výkladovo svoju argumentáciu založila na obsahu čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ktorý zakotvuje požiadavku ústavne konformného a legálneho výkonu verejnej (predovšetkým štátnej) moci ako jedného zo základných princípov demokratického právneho štátu (čl. 1 ods. 1 ústavy) a ustanovuje podriadenosť orgánov štátu ústave a zákonom požadujúc, aby k uplatneniu ich štátnomocenských oprávnení dochádzalo iba v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon v medziach daných ústavou. Ak teda zákonodarca zveruje niektorému orgánu štátu právomoc rozhodovať v konkrétnych prípadoch o právach a povinnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, musí v súlade s uvedeným ústavným princípom zákonom upraviť rozsah a spôsob výkonu zverenej právomoci rešpektujúc právnu istotu dotknutých subjektov právnych vzťahov, spočívajúcu v ich spôsobilosti predvídať postup a konanie štátnych orgánov vo vzťahu k svojmu právnemu postaveniu, vrátane možností a spôsobu uplatnenia vlastných práv v takomto konaní. Základné práva a slobody sú navzájom rovnocenné. Konceptia materiálneho právneho štátu vylučuje vytvorenie „hierarchie“ základných práv a slobôd, v ktorej by sa jednému základnému právu alebo slobode priznal väčší význam, než aký má iné základné právo alebo sloboda. Konflikt vo vnútri systému základných práv a slobôd (resp. ľudských práv a základných slobôd v režime medzinárodných dohovorov o ľudských právach) treba riešiť uplatnením zásady ich spravodlivej rovnováhy. Ustanovením čl. 20 ods. 3 Ústavy SR sa expresis verbis konštituuje ústavná požiadavka spravodlivej rovnováhy medzi rozsahom práv vlastníka vymedzovaných zákonom na základe čl. 20 ods. 1 Ústavy SR a právami tretích osôb vyplývajúcimi, okrem iného, aj z čl. 44 ods. 1 Ústavy SR. (Pozri: Uznesenie Ústavného súdu SR, sp. zn. PL. ÚS 22/06, zo dňa 1. 10. 2008).

¹⁰ ČERNANOVÁ, L. - DŽAČKOVÁ, M.: Vplyv práva Európskej únie na vnútroštátnu právnu úpravu environmentálnych záťaží. In: BECKOVÁ, D. – GIERTL, A. (eds.): *Miesto, úloha a význam vnútroštátneho práva pri zabezpečovaní plnenia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodného práva a európskeho práva. Zborník vedeckých prác doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Ústav medzinárodného práva a európskeho práva, 2018, s. 240 – 254. ISBN 978-80-8152-595-7. [online]. Dostupné na: <https://www.upjs.sk/public/media/17624/zbornik_58.pdf> [cit. 21.10.2023].

¹¹ Súdna judikatúra poukazuje napr. na § 17 ods. 1 zák. č. 17/1992 Zb., podľa ktorého je každý povinný, predovšetkým opatreniami priamo pri zdroji, predchádzať znečisťovaniu alebo poškodzovaniu životného prostredia a minimalizovať nepriaznivé dôsledky svojej činnosti na životné prostredie. Zákonodarca takto na jednej strane vymedzil povinnosť jednotlivca formulovanú ako generálnu prevenciu („a priori“) v zmysle ústavného čl. 44 ods. 2 a 3 a čl. 20 ods. 3 posledná veta (verejný záujem na ochrane životného prostredia prevyšuje súkromný záujem založený na výhodách dosahovaných pri nakladaní s predmetom vlastníckeho práva) a súčasne ako generálny prostriedok nápravy („a posteriori“) proti zhoršovaniu úrovne životného prostredia bez ohľadu na jeho vnútorný postoj k následkom k svojmu správaniu, a na strane druhej nestanovil podmienky, ktoré by správanie jednotlivca k životnému prostrediu ospravedlňovali vo vzťahu k samotným negatívnym následkom. Týmto spôsobom slovenský právny poriadok založil objektívnu zodpovednosť jednotlivca za priaznivý stav životného prostredia bez pripustenia liberačných dôvodov. (Porovnaj: Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5Sžp/106/2009, zo dňa 22. 6. 2010).

¹² Z princípu predbežnej opatrnosti pri hrozbe poškodenia životného prostredia legislatívne a aplikačne vyplýva požiadavka, že ak nie je isté, či sa negatívne dôsledky vykonávania určitej činnosti dostavia alebo nie, je potrebné

štátny dozor realizuje prostredníctvom procesov kontroly, ktoré sa zostavujú a vykonávajú na základe plánu kontrol. Podľa ustanovení zákona o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia sa vykoná kontrola minimálne raz za rok, resp. minimálne raz za tri roky.¹³ Teda v tomto časovom horizonte je skontrolovaná každá prevádzka. Predmetná skutočnosť vytvára nepriamy tlak na prevádzkovateľa, aby prevádzku udržiaval v permanentnom stave súladu s integrovaným povolením, čo má následne pozitívny vplyv na vykonávanie činnosti v prevádzke.

Príprava a hlavne výkon kontroly priamo v prevádzke je vysoko náročný. Kládie požiadavky na odbornosť ako aj psychologickú výbavu, psychickú odolnosť a na ďalšie vlastnosti inšpektorov. Súčasne nie je možné opomenúť, že výkon kontrol začína už samotnou prípravou, a to priamo prostredníctvom myšlienkovj vizualizácie, predmetom ktorej je predstava výkonu na mieste správania sa prevádzkovateľa, fyzickej kontroly prevádzky a podobne. Veľmi dôležitým prvkom je „psychická pohoda“, teda stav, kedy sa zamestnanec sústreďí len na samotný výkon kontrol a nie je myšlienkovj odvádzaný k inej problematike, ktorá by mohla mať vplyv na kontrolu.

Správny orgán má okrem integrovaného povoľovania aj kompetenciu kontrolovať prevádzkovateľov. Prevádzkovanie prevádzky je vykonávané v zmysle zákona o integrovanej prevencii a znečisťovania a podmienkami, ktoré sú stanovené v integrovanom povolení. Pod slovným spojením kontrolná činnosť správneho orgánu je potrebné si predstaviť opatrenia a činnosti, ktoré musí správny orgán vykonať za účelom zistenia skutočného stavu v prevádzke. Po preverení skutočností správny orgán porovná zistené skutočnosti s podmienkami vydanými v rozhodnutí o integrovanom povolení.

Správny orgán musí každoročne pripraviť a predložiť pre Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky plán kontrol. Plán kontrol musí obsahovať presne stanovené poradie kontrol, ktorých prevádzkovateľov a v akom období plánu Slovenská inšpekcia životného prostredia bude kontrolovať, ale i aký druh kontroly bude vykonávaný. Plán kontrol musí schváliť ústredný orgán štátnej správy, teda Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. Plán kontrol obsahuje dôvody, pre ktoré je nevyhnutné vykonať kontroly na uvedenom mieste, popis situácie v danej lokalite a jej podrobný popis s problémami životného prostredia a naliehavosti vykonania environmentálnej kontroly.

Slovenská inšpekcia životného prostredia musí v zmysle zákona vypracovať aj plán bežných kontrol a ten obsahuje zoznam prevádzok, u ktorých musí vykonať kontrolnú činnosť v zmysle ustanovení ods. 8, pričom v programe bežných kontrol je uvedený zoznam, ako aj bežná

predpokladať, že môžu nastať, to znamená, že sa prezumuje možné poškodenie životného prostredia, a to aj napriek dôkaznej neistote vo vzťahu k účinkom k posudzovanej činnosti. Pri princípe predbežnej opatrnosti nie je potrebná preukázaná vedomosť, ale postačuje neistota v škodlivosti posudzovanej činnosti. Ak v rámci rozhodovacieho procesu nie je k dispozícii dostatočné množstvo presných a dostatočných informácií o možných dôsledkoch rozhodnutí pre životné prostredie, treba rozhodnúť v prospech životného prostredia. Aplikácia tohto princípu umožňuje opatrný prístup v situáciách, keď orgán štátnej správy nedisponuje presnými a jednoznačnými dôkazmi o negatívnych dôsledkoch povoľovanej činnosti, resp. potenciálne nepriaznivý dopad je otázný. (Pozri: Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. III. ÚS 120/2021-35, zo dňa 26.08.2021).

¹³ Povahu integrovaného povolenia interpretoval Ústavný súd SR ešte v režime predchádzajúcej právnej úpravy. V správnom konaní a v rámci neho aj v integrovanom správnom konaní, ktoré je jeho osobitným druhom, je orgán štátnej starostlivosti o životné prostredie pri realizácii svojej rozhodovacej právomoci v právnom režime zákona č. 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov a Správneho poriadku povinný uplatňovať zásadu koncentrácie konania, ale aj jednotnosti konania, jeho dvojinštančnosti, hospodárnosti a rýchleho rozhodovania pri riadnom zistení skutočného stavu veci. Ak Najvyšší súd Slovenskej republiky pri svojom rozhodovaní absolutizoval zásadu koncentrácie konania na úkor ostatných zásad správneho konania, porušil základné právo sťažovateľky na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ktorého obsahom je aj povinnosť správneho súdu zohľadniť v rámci súdneho prieskumu všetky zásady a princípy správneho konania v ich jednotlivostiach a súhrne a nie svojvoľne absolutizovať (izolovať) len jednu z nich a na nej založiť svoje rozhodnutie. (Porovnaj: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 223/09-131, zo dňa 27. 5. 2010).

frekvencia environmentálnych kontrol. Bežná kontrola sa vykonáva raz za tri roky na základe systematického vyhodnocovania rizík. Program bežných environmentálnych kontrol vychádza z plánu environmentálnych kontrol. Rámcovo sa vypracováva na obdobie troch rokov, nakoľko podľa § 34 ods. 5 a 6 zákona o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia je nutné vykonať bežnú kontrolu v intervale najmenej jedenkrát za tri roky. Program sa pravidelne spresňuje a aktualizuje vzhľadom na potreby podľa bodu a) ako aj na výkon mimoriadnych kontrol podľa bodu e) a personálne možnosti príslušného inšpektorátu. Taktiež z tohto dôvodu sa kontrola v niektorých prevádzkach vykonáva v dvojročnom intervale.

Bežná environmentálna kontrola sa vykonáva pravidelne v intervaloch podľa § 34 ods. 5 a 6 zákona o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia, pričom interval medzi kontrolami sa myslí medzi prvým miestnym zisťovaním v prevádzke v rámci predchádzajúcej ukončenej kontroly a prvým miestnym zisťovaním v prevádzke v rámci prebiehajúcej kontroly. Kontrolované obdobie v rámci intervalov jednotlivých kontrol musí na seba nadväzovať tak, aby bola prevádzka po celý čas pod kontrolou. Zároveň je potrebné voliť kontrolované podmienky tak, aby v rámci najviac troch intervalov boli skontrolované všetky podmienky integrovaného povolenia, pokiaľ v tomto období neprebehlo preskúmanie integrovaného povolenia podľa § 33 ods. 1 písm. f) zákona o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia. Ústredie inšpekcie spracuje Plán environmentálnej kontroly v Slovenskej republike. Plán sa pripravuje na trojročné obdobie.

Postup vypracovania Programu bežných environmentálnych kontrol je realizovaný pomocou nástrojov, ktoré má k dispozícii Slovenská inšpekcia životného prostredia.

Bodovo sa hodnotia všetky nasledujúce parametre:

- zraniteľnosť územia – hodnotí sa to, či sa daná prevádzka nachádza v citlivom území, v chránenom území, vo vodohospodársky chránenej oblasti;
- vplyv emisií na znečisťovanie ovzdušia – určuje sa bodové hodnotenie podľa množstva emisií, počtu a druhu emitovaných látok;
- znečisťovanie vôd – určuje sa bodové hodnotenie podľa množstva vypúšťaných odpadových vôd, druhu znečistenia, obsahu znečisťujúcich látok;
- tvorba odpadu – určuje sa bodové hodnotenie, pričom sa zohľadňuje celkové množstvo odpadu, tvorba a množstvo nebezpečných odpadov spôsob nakladania s odpadom;
- hluk z prevádzky – určuje sa bodové hodnotenie podľa vplyvu prevádzky na dosahované hranice vonkajšieho hluku, zohľadňovanie podnetov na hluk a hlučnosť prevádzky;
- riziko havárií – určuje sa bodové hodnotenie v závislosti na zvyšovaní potenciálneho rizika prevádzky, ak v prevádzke už bola havária;
- dodržiavanie/nedodržiavanie limitov – určuje sa bodové hodnotenie v závislosti od prekračovania stanovených limitov;
- dodržiavanie/nedodržiavanie podmienok integrovaného povolenia (okrem limitov) – určuje sa bodové hodnotenie za nedodržanie ostatných podmienok integrovaného povolenia v závislosti od ich závažnosti a početnosti;
- environmentálne správanie prevádzkovateľa v danej prevádzke (EMAS a EMA, resp. HACCP, GMP);
- súlad s BAT – hodnotí sa, či prevádzka spĺňa/nespĺňa požiadavky vo vykonávacích rozhodnutiach, ktorými sa určujú závery o BAT;
- postoj prevádzkovateľa k povinnostiam – hodnotí sa plnenie opatrení, platenie pokút.

Slovenská inšpekcia životného prostredia vykoná kontrolu prevádzky najmenej raz za rok, ak prevádzka patrí do systematického hodnotenia environmentálnych rizík k prevádzkam s najvyšším rizikom ohrozenia životného prostredia. Taktiež vykoná mimoriadnu kontrolu v prípade prešetrovania sťažností v oblasti životného prostredia, závažných environmentálnych havárií, mimoriadnych udalostí a prípadov nedodržiavania podmienok povolenia.

Na základe sťažností, ktoré dostane Slovenská inšpekcia životného prostredia od obyvateľov, je povinná vykonať mimoriadnu kontrolu v prevádzke,¹⁴ ale i v prípade environmentálnych havárií a mimoriadnych udalostí, ktoré majú škodlivý, nepriaznivý a negatívny vplyv na životné prostredie alebo ľudské zdravie.

V prípade, ak sa kontrolou zistí nedodržanie podmienok, ktoré sú presne uvedené v rozhodnutí o integrovanom povolení, správny orgán pristúpi k vykonaniu mimoriadnej environmentálnej kontroly. Pri vyhodnocovaní sa vychádza z poznania danej prevádzky, správania sa prevádzky v minulosti, podnetu, vzniknutej situácie a pod. Mimoriadna environmentálna kontrola sa vykoná v čo najkratšom časovom horizonte. Tento typ environmentálnej kontroly nenahrádza bežnú environmentálnu kontrolu v danej prevádzke. Avšak mimoriadnu environmentálnu kontrolu je možné spojiť s bežnou environmentálnou kontrolou tak, aby bolo zaistené splnenie programu environmentálnych kontrol. V tomto prípade je nutné vypracovať samostatnú správu z mimoriadnej kontroly a samostatnú správu z bežnej kontroly. O vykonaní kontroly je správny orgán povinný vypracovať správu o environmentálnej kontrole. V správe musia byť uvedené všetky zistené skutočnosti a stanoví opatrenia v dodatočných záväzných podmienkach prevádzkovania prevádzky.

Uložené opatrenia je prevádzkovateľ povinný vykonať a prevádzku musí prevádzkovať tak, aby neporušoval uložené opatrenia. Ak dôjde k porušeniu povinností, ktoré uložil správny orgán, prevádzkovateľ sa dopúšťa správneho deliktu a správny orgán môže pristúpiť k uloženiu pokuty. Slovenská inšpekcia životného prostredia uloží pokutu prevádzkovateľovi v lehote do dvoch mesiacov od vykonania prvého miestneho zisťovania v prevádzke.

Zistené nedostatky musia byť vždy prerokované s prevádzkovateľom prevádzky a ten musí byť oboznámený s výsledkami kontroly. Je povinnosťou prevádzkovateľa prerokovať uvedenú správu pre účely objasnenia nedostatkov. Za ukončenie kontroly môžeme považovať moment, keď správny orgán a prevádzkovateľ prerokujú nedostatky a objasnia situáciu vykonávanej kontroly. Správny orgán musí v lehote dvoch mesiacov odo dňa vykonania prvého miestneho zisťovania doručiť správu o kontrole prevádzkovateľovi. Správa o vykonanej kontrole musí byť zaslaná Slovenskej agentúre životného prostredia, ktorá správu zverejní v informačnom systéme integrovanej prevencie a kontroly znečisťovania.

V prípade, ak je nevyhnutné vypracovať dodatok k správe o vykonaní kontroly, správny orgán pristúpi k vypracovaniu. Dodatok k správe by mal byť vypracovaný v minimálnych prípadoch. Je dôležité, tak ako je vyššie uvedené, aby bol v prípade nedodržania podmienok opis čo najpresnejší, nakoľko dodatok, okrem iného, môže indikovať nedostatočné postupy zo strany Slovenskej inšpekcie životného prostredia. V prípade, že prevádzkovateľ uvedie nové skutočnosti, ktoré neuvádzal a súčasne predloží nové doklady, je dôležité podrobiť ich detailnému skúmaniu. Je otáznne, prečo sa objavujú nové skutočnosti a dôkazy až vo chvíli konštatovania nedodržania podmienok. Sú však prípady, kedy sa jedná o oprávnené skutočnosti, ktoré zapríčinila neznalosť prevádzkovateľa (kompetentných pracovníkov) a nejedná sa o iný úmysel.

¹⁴ Aj súdna judikatúra poukazuje na pozície verejnosti pri presadzovaní hodnoty životného prostredia. Záujem na ochrane životného prostredia, okrem iných, spočíva v tom, aby rozhodnutia, ktoré môžu porušovať tento záujem, neboli vydané a ak boli vydané, aby boli predmetom preskúmania súdom. Ústavný súd SR ale dodáva, že takáto ochrana na druhej strane nemôže byť paušalizovaná a zovšeobecňovaná, ale musí spĺňať aj podmienku účinnosti v kontexte konkrétneho prípadu, ktorý je predmetom konkrétneho (správneho) konania so zreteľnou subjektívno-právnou pozíciou zainteresovanej verejnosti k predmetu tohto konania, inak by takéto konanie logicky nebolo vo sfére jej záujmu. (Porovnaj: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 380/2019-83, zo dňa 13. 7. 2021).

Záver

V príspevku sme poukázali na osobitné správanie, ktoré je v podmienkach súčasnej reality veľmi rozšírené, pretože len v Európe v období piatich rokov vzniklo niekoľko miliónov prevádzok, ktoré sú potencionálnymi znečisťovateľmi životného prostredia.¹⁵ V prvej časti sme priblížili inštitút kontroly v práve životného prostredia, vykonávanou Slovenskou inšpekciou životného prostredia, a vydanie integrovaného povolenia pre subjekty, ktoré takéto povolenie potrebujú pre spustenie a ďalší chod takejto prevádzky. S cieľom obmedziť znečisťovanie životného prostredia priemyselnou činnosťou bola schválená Smernica Európskeho parlamentu a Rady 75/2010/EÚ.¹⁶ Uvedená smernica ustanovila jasné a striktné pravidlá pre priemyselné podniky, ktoré zaistia rovnosť pri uplatňovaní požiadaviek v oblasti ochrany životného prostredia a vytvoria jednotnú platformu pre konkurencieschopnosť podnikov v Európskej únii. V prípade, že chceme analyzovať samotnú právnu úpravu nástrojov smerujúcich k vyvodzovaniu zodpovednosti za porušenie povinností podľa predpisov starostlivosti o životné prostredie, musíme najskôr vymedziť samotný právny záujem na jeho ochrane. Ústava SR je v časti o práve na ochranu životného prostredia pomerne všeobecná. Avšak judikatúra Ústavného súdu SR poukazuje na existenciu verejného záujmu na ochrane a starostlivosti o životné prostredie. Uvedený záujem prepája predovšetkým s právom na ochranu životného prostredia a s právom na priaznivé životné prostredie, ktoré Ústava SR zakotvuje v čl. 44. Existenciu právnej úpravy ochrany životného prostredia (či už na národnej, alebo na európskej úrovni) spája judikatúra Ústavného súdu SR s potrebou reflektovať aktuálne trendy, ktoré sú príznačné pre globalizovanú spoločnosť 21. storočia. V uvedenom kontexte Ústavný súd SR hovorí o emblematickom charaktere uvedených trendov 21. storočia. Nepoukazuje tým však na kontinuálny nárast produkcie a výroby tovarov, ktorý je neoddeliteľne spätý s našou konzumnou spoločnosťou a vedie ku geometrickému nárastu environmentálnej záťaže, ale na postupné presadzovanie myšlienky nevyhnutnosti globálnej koncepcie etiky. Ústavný súd SR

¹⁵ Judikatúra však pristupuje k životnému prostrediu ako ku komplexnej a právne nedeliteľnej veci verejne užívateľnej každým jednotlivcom bez možnosti vylúčenia z jej výhod. Na subjektívne právo jednotlivca na priaznivé životné prostredie nie je možné nazerať inak, ako na snahu ľudstva zachovať priaznivý stav životného prostredia pre nasledujúce pokolenia. Preto ako veľmi súvisiace a späté so životným prostredím treba hodnotiť právo verejnosti zapájať sa do procesu hľadania najrozumnejších variantov ľudských činností alebo produktu týchto činností, ktoré z tohto hľadiska nebudú zhoršovať dosiahnutý stav životného prostredia. Aby sa dosiahlo veľmi efektívne zapojenie verejnosti do tohto procesu, musí štát starostlivo zabezpečiť prenos informácií opisujúcich nielen navrhované varianty, ale aj ich dopad na stav životného prostredia zo štátu smerom k verejnosti a naopak. Uvedené informácie zabezpečuje aj prostredníctvom realizácie administratívno-právnych nástrojov v oblasti environmentálnej kontroly prevádzok s dosahom na životné prostredie. (K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo 14. mája 2013, sp. zn. 1 Sžp 1/2010).

¹⁶ Uvedená smernica reaguje na existenciu politiky odpadového hospodárstva, ktorá vytvára na úrovni práva EÚ súčasť politiky životného prostredia podľa čl. 191 Zmluvy o fungovaní EÚ (ďalej len „ZFEÚ“) ako jedného z primárnych prameňov práva EÚ. Podľa čl. 191 ods. 1 ZFEÚ: „Politika Únie v oblasti životného prostredia prispieva k uskutočňovaniu nasledujúcich cieľov: ... udržiavanie, ochrana a zlepšovanie kvality životného prostredia, ... ochrana ľudského zdravia, ... rozvážne a racionálne využívanie prírodných zdrojov, ... podpora opatrení na medzinárodnej úrovni na riešenie regionálnych alebo celosvetových problémov životného prostredia, a to predovšetkým na boj proti zmene klímy.“ Na uvedenú úpravu nadväzuje aj obsah čl. 168 ods. 1 ZFEÚ, podľa ktorého: „Pri stanovení a uskutočňovaní všetkých politik a činností Únie sa zabezpečí vysoká úroveň ochrany ľudského zdravia. Činnosti Únie, ktoré dopĺňajú vnútroštátne politiky, sa zameriavajú na zlepšenie verejného zdravia, prevenciu ľudských chorôb a ochorení, a odstraňovanie zdrojov nebezpečenstva pre telesné a duševné zdravie. Takéto postupy zahŕňajú boj proti najzávažnejším chorobám podporou výskumu ich príčin, prenosu a prevencie, ako aj zdravotníckej informácie a osvetu, monitorovanie závažných cezhraničných ohrození zdravia, včasné varovanie a boj proti nim. Únia dopĺňa činnosť členských štátov pri obmedzení škôd na zdraví spojených s drogami, vrátane informačnej a preventívnej činnosti.“ Treba povedať, že spomenuté ustanovenia ZFEÚ vyjadrujú určitú previazanosť zdravia a ochrany životného prostredia ako hodnôt, na ochrane ktorých je vybudované európske právo. Uvedenému tvrdeniu svedčí aj zakotvenie ochrany verejného zdravia v čl. 168 ZFEÚ.

tak v uvedenom kontexte hovorí o existencii ekologickej etiky, ktorá vychádza z evolučných fundamentov a predpokladá, že ľudstvo dokáže vývojom v čase opustiť antropocentrický prístup k prírode a rozšíriť svoj etický okruh aj na organickú a anorganickú prírodu. Predmetná myšlienka smeruje k prijatiu morálnej povinnosti aktívnym spôsobom sa starať o ochranu a zachovanie prírody a životného prostredia. Nie je to pritom žiadne novum, ale podľa Ústavného súdu SR ide skôr o normatívnu transformáciu všeobecne akceptovaného záujmu na ochrane životného prostredia. Jednoducho povedané – Ústavný súd SR nachádza základy verejného záujmu na existencii právnej úpravy ochrany životného prostredia práve v čl. 44 Ústavy SR¹⁷, ktorý zakotvuje právo na priaznivé životné prostredie a povinnosti štátu a iných subjektov pri ochrane životného prostredia. Verejný záujem na starostlivosti o životné prostredie a na zodpovednom prevádzkovaní priemyselných prevádzok nachádza svoje normatívne ukotvenie v ustanoveniach Ústavy SR o práve na ochranu životného prostredia, o vlastníckom práve a o slobode podnikania a následne sa premieta do zmyslu, účelu a obsahu zákonnej právnej úpravy.¹⁸

Summary

In the contribution, we pointed out a specific procedure, which is very widespread in the case of today's world, because in Europe alone, in a period of five years, several million establishments were created, which are potential polluters of the environment. In the first chapter, we introduced the institution of control in environmental law, namely the Slovak Environmental Inspection and the issuance of an integrated permit for entities that need such a permit for the start-up and further operation of such an operation. Directive 75/2010/EU of the European Parliament and of the Council was approved in order to limit environmental pollution by industrial activity. The aforementioned directive established clear and strict rules for industrial enterprises, which will ensure equality in the application of requirements in the field of environmental protection and create a uniform platform for the competitiveness of enterprises in the European Union.

Zoznam použitej literatúry

ČERŇANOVÁ, L. - DŽAČKOVÁ, M.: Vplyv práva Európskej únie na vnútroštátnu právnu úpravu environmentálnych záťaží. In: BECKOVÁ, D. – GIERTL, A. (eds.): *Miesto, úloha a význam vnútroštátneho práva pri zabezpečovaní plnenia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodného práva a európskeho práva. Zborník vedeckých prác doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Ústav medzinárodného práva a európskeho práva, 2018, s. 240 – 254. ISBN 978-80-8152-595-7. [online]. Dostupné na:

<https://www.upjs.sk/public/media/17624/zbornik_58.pdf> [cit. 21.10.2023].

ČERKALA E. a kol.: *Environmentálne právo SR*. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 2009, 333 s. ISBN 978-80-228-2010-3.

CEPEK B. a kol.: *Environmentálne právo: všeobecná a osobitná časť*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, 442 s. ISBN 978-80-73805-60-9.

¹⁷ Ústavná úprava práva na ochranu životného prostredia sa dotýka troch oblastí. Tou prvou je právo na priaznivé životné prostredie, druhou je právo na informácie o životnom prostredí a treťou oblasťou ústavnej úpravy je ustanovenie povinnosti štátu, ale aj iným subjektom pri ochrane životného prostredia. (MAJERČAK, T.: Ústavnoprávny rozmer práva na priaznivé životné prostredie. In PERDUKOVÁ, V. – KOLOVÁ, S. (eds.): *Ochrana životného prostredia v podmienkach územnej samosprávy: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2011, s. 9. ISBN 978-80-7097-873-3).

¹⁸ K tomu bližšie pozri: rozhodnutie Ústavného súdu SR z 25. apríla 2018, sp. zn. PL. ÚS 51/2015-94.

KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.: *Právo životného prostredia*. Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s. r. o, 2006, 464 s.

MAJERČÁK, T.: Ústavnoprávny rozmer práva na priaznivé životné prostredie. In PERDUKOVÁ, V. – KOLOVÁ, S. (eds.). *Ochrana životného prostredia v podmienkach územnej samosprávy: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2011, 168 s. ISBN 978-80-7097-873-3.

PRÍTYI, M.: Verejnosc' a právo na priaznivé životné prostredie: ako sa vyhnúť kaskovmu paradoxu?. In: *Mil'niky práva v stredoeurópskom priestore*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. [online]. Dostupné na: <Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta> [cit. 20.10.2023].

TUHÁČEK, M. a kol.: *Právo životního prostředí. Praktický průvodce*. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2015, 288 s. ISBN 978-80-247-9979-7.

Zoznam použitých súdnych rozhodnutí:

Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 154/05, zo dňa 28. 2. 2006

Uznesenie Ústavného súdu SR, sp. zn. PL. ÚS 22/06, zo dňa 1. 10. 2008

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 223/09-131, zo dňa 27. 5. 2010

Nález Ústavného súdu SR z 25. apríla 2018, sp. zn. PL. ÚS 51/2015-94

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 380/2019-83, zo dňa 13. 7. 2021

Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. III. ÚS 120/2021-35, zo dňa 26.08.2021

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 SžoNS 38/2006, zo dňa 28. 5. 2007

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5Sžp/10/2009, zo dňa 12. 1. 2010

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5Sžp/106/2009, zo dňa 22. 6. 2010

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5Sžp/41/2009, zo dňa 12. 4. 2011

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 Sžp 1/2010 zo dňa 14. 5. 2013

OPTIMALIZÁCIA POSUDZOVANIA TRESTNÝCH OZNÁMENÍ V TRESTNOM KONANÍ SR

Branislav Rak¹

Abstrakt: V predkladanom príspevku sa autor zameriava na problematiku vybavovania trestných oznámení s dôrazom na zásadu hospodárnosti vedeného trestného stíhania. V prvej kapitole predstavuje základné pojmovoteoretické a trestno-procesné kompendium danej problematiky, najmä definíciu trestného oznámenia a spôsoby rozhodnutia o ňom *de lege lata* podľa § 197 Trestného poriadku. Druhá kapitola analyzuje aplikačnú prax OČTK pri vyhodnocovaní obsahu prijatých trestných oznámení. Nasledujúca kapitola poukazuje na absentujúce limity tejto rozhodovacej praxe OČTK nachádzajúcej oporu i v judikatúre súdov. Predkladaný príspevok si kladie za cieľ reagovať na načrtnutú problematiku podrobiať právnú úpravu *de lege lata* kritickej analýze s možnými návrhmi *de lege ferenda* konkretizujúcimi náležitosti písomných trestných oznámení.

Kľúčové slová: Zásada hospodárnosti; Trestné oznámenie; Odmietnutie trestného oznámenia; Obsah trestného oznámenia; Náležitosti trestného oznámenia.

Abstract: In the present paper, the author focuses on the issue of handling criminal complaints with emphasis on the principle of economy of prosecution. In the first chapter, he presents the essential conceptual-theoretical and criminal-procedural compendium of the given issue, principally the definition of a criminal complaint and the methods of deciding *de lege lata* according to Sec. 197 of the Code of Criminal Procedure. The second chapter analyses the application practice of law enforcement authorities in evaluating the content of received criminal complaints. The following chapter points out the absent limits of this decision-making practice of the law enforcement authorities, supported by the case law. The paper aims to respond to the outlined issue by subjecting the legal regulation to a critical analysis with possible proposals specifying the elements of written criminal complaints.

Key Words: Principle of Economy; Criminal Complaint; Refusal of a Criminal Complaint; Content of a Criminal Complaint; Elements of a Criminal Complaint.

Úvod

Problematika trestných oznámení, osobitne v prípade ich prejednávania orgánmi činnými v trestnom konaní (tiež „OČTK“), patrí už neodmysliteľne k stáliciam aplikačných rébusov. Pomerne nedávno táto téma rezonovala v súvislosti s novelou zákona č. 3/2019 Z.z. (v znení Trestného poriadku účinnom do 31.01.2019) týkajúcou sa anonymných trestných oznámení. Od prijatia zmienenej novely však diskusia na túto tému šla takpovediac „dostratena.“ Aj keď sa ešte stane predmetom občasných mediálnych polemík (vyvolaných skôr pobúrením verejnosti aktuálnym spoločensko-politickým dianím), nakoniec s vysokou pravdepodobnosťou zostane len na úrovni nanajvýš expertných úvah. Pritom ide o pomerne zásadnú oblasť, ktorá si nezasluhuje byť na okraji legislatívneho záujmu, tým viac, ak OČTK už dlhodobo nedokážu korigovať alarmujúci stav narastajúcej početnosti trestných oznámení. Z niektorých podaní dokonca nevyplýva ani len podozrenie zo spáchania trestného činu. Na druhej strane niektoré trestné oznámenia môžu také podozrenie skutočne zakladať, ale spravidla im OČTK nevenujú dostatočnú pozornosť, lebo majú zákonnú povinnosť postupovať rýchlo. Takáto prax OČTK vyrástla práve na neodôvodnených podaniach, v ktorých nie je popísaná skutočná trestná činnosť. Pochopiteľne, pre OČTK je zásada hospodárnosti vedeného trestného stíhania nepochybne žiaducim pomocníkom, pokiaľ ide

¹ Bc. Branislav Rak, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2. ročník magisterského stupňa štúdia v dennej forme (e-mail: branislav.rak@tvu.sk).

o rýchlosť vybavenia veci. Nemožno však pozabudnúť na to, že oznamovateľ je v pozícii toho, kto musí pred OČTK demonštrovať prejavy protiprávneho konania na dostatočne presvedčivom skutkovom základe. Vzhľadom na skutočnosť, že trestné oznámenie môže podať ktorákoľvek osoba, jeho formálna a obsahová stránka nemusí vždy na prvý pohľad jednoznačne svedčať o spáchaní trestného činu. To však neznamená, že k trestnej činnosti nedochádza. Lahkovážny postoj OČTK k trestným oznámeniam sa už v mnohých medializovaných prípadoch neraz ukázal ako cesta vedúca v extrémnom prípade až k smrti osoby poškodenej trestným činom.² Keď k takej situácii dôjde, vynára sa otázka, či v danom prípade mohli OČTK zabrániť smrteľnému následku. Inými slovami, otáznou je odôvodnenosť odmietnutia trestného oznámenia s poukázaním na hospodárnosť začatia trestného stíhania vo veci v situácii, keď jediným dôkazom o údajnej trestnej činnosti je obsah trestného oznámenia. V rámci načrtnutých úvah tak nevyhnutne vystupuje do popredia požiadavka vhodnosti vymedzenia jeho obsahových kvalít. Práve im budeme v nasledujúcom príspevku venovať pozornosť.

1. Trestné oznámenie a rozhodovanie o ňom podľa Trestného poriadku

Viesť trestné stíhanie má zmysel vtedy, ak podozrenie zo spáchania trestného činu stojí na reálnych indíciách, nie na fabuláciách či hypotézach. Zrejme obdobne uvažoval aj zákonodarca zameriavajúc požiadavku vedenia trestného stíhania na triedu prioritných záujmov štátu - náležité zisťovanie trestných činov, trestanie ich páchatel'ov (s dôrazom na rešpektovanie rámca zákonných ustanovení i požiadavky spravodlivosti trestného postihu) a odčerpanie výnosov z trestnej činnosti.³ Vedením trestného stíhania sa prelína množstvo procesných úkonov.⁴ Tie zásadne určujú tón i kvalitu ďalšieho vývoja trestného stíhania v jeho nasledujúcich štádiách. Trestné stíhanie nemusí prejsť všetkými svojimi štádiami. Už tradične sa také, ktoré niekedy nemusia prebehnúť vôbec, zvyknú označovať ako fakultatívne. V zásade však do tejto kategórie patrí postup pred začatím trestného stíhania. Vždy sa ním trestné konanie začne, ak je potenciálna trestná vec previazaná s podaním trestného oznámenia a jeho pôvodcom - oznamovateľom,⁵ teda osobou, ktorá sa hodnoverným spôsobom dozvedela o skutočnostiach nasvedčujúcich tomu, že bol spáchaný trestný čin a urobila o tom oznámenie na príslušnom orgáne.⁶

Trestné oznámenie predstavuje podklad slúžiaci na začatie trestného stíhania či vznesenie obvinenia, ktorého pravdivosť je až v ďalšom priebehu prípravného konania preverovaná dôkazmi zabezpečovanými a vykonávanými orgánmi činnými v trestnom konaní.⁷ V trestnom konaní nejde pritom o procesný úkon, ktorého právne účinky by boli zanedbateľné. Už samotné podanie trestného oznámenia je predpokladom k začatiu trestného stíhania. Trestné oznámenie zároveň plní úlohu dôkazného prostriedku, ktorý sa vykonáva ako listinný dôkaz.⁸

Na začatie trestného stíhania sú nároky na jeho pokračovanie najnižšie. Podľa § 199 Trestného poriadku: „*Ak nie je dôvod na postup podľa § 197 ods. 1 alebo 2, policajt začne trestné stíhanie bez meškania, najneskôr však do 30 dní od prijatia trestného oznámenia, ak ho treba doplniť.*“⁹ Z návratia ustanovenia § 199 Trestného poriadku teda vyplýva, že policajt alebo prokurátor musia na základe podaného trestného oznámenia ešte pred tým, ako začnú

² Bližšie porovnaj napr. rozsudok ESEP vo veci Kontrová v. Slovenská republika zo dňa 31.05.2007.

³ § 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

⁴ IVOR, J. et al.: *Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným stíhaním)*. Žilina: Eurokódex, 2012, s. 12.

⁵ IVOR, J.: *Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným stíhaním)*, s. 14.

⁶ IVOR, J.: *Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným stíhaním)*, s. 29.

⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4Tdo/45/2018 zo dňa 23.09.2020.

⁸ Ibidem.

⁹ § 199 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

vo veci trestné stíhanie zhodnotiť, či nie sú splnené zákonné podmienky na odovzdanie veci, odloženie veci alebo odmietnutie veci. Podľa § 197 ods.1 Trestného poriadku v znení neskorších predpisov: „Ak nie je dôvod na začatie trestného stíhania alebo na postup podľa odseku 2, prokurátor alebo policajt uznesením vec

a) odovzdá príslušnému orgánu na prejednanie priestupku alebo iného správneho deliktu,

b) odovzdá inému orgánu na disciplinárne konanie,

c) odloží, ak je trestné stíhanie neprípustné alebo ak zanikla trestnosť činu, alebo

d) odmietne.“¹⁰

Z dosiaľ zabezpečených dôkazov musí vyplývať, že skutok, ktorý sa stal, je trestným činom, a to aj napriek tomu, že v „počiatočnej fáze“ trestného konania ešte orgány činné v trestnom konaní spravidla nedisponujú takým množstvom informácií, aby záver, že trestný čin spáchala určitá osoba, mohli vysloviť s požadovanou mierou istoty, aká sa v trestnom konaní vyžaduje na vynesenie odsudzujúceho rozsudku. Dovoľujeme si zdôrazniť, že táto charakteristika je vlastná všetkým trestným konaniam bez ohľadu na skutkové okolnosti konkrétnej trestnej veci.

2. Posudzovanie trestných oznámení v aplikačnej praxi OČTK a súdov

Niektoré príklady aplikačnej praxe vybavovania trestných oznámení ale ukazujú na pomerne nelichotivý trend - a síce, že policajt, ktorý je orgánom „prvého kontaktu“ s trestným oznámením, nie vždy túto skutočnosť vyhodnocuje s náležitou starostlivosťou. Tento príspevok si však nekladie za cieľ vynášať odsudzujúci alebo ospravedlňujúci ortiel nad procesnými postupmi policajtov pri vybavovaní trestných oznámení. Nie je ničím výnimočným, ak sa reálne uplatnenie právomoci OČTK konajúcich o podanom trestnom oznámení rozchádza s očakávaniami oznamovateľa majúceho falošné predstavy o litere ustanovení Trestného poriadku. Na druhej strane by bolo ohýbaním reality vytvoriť paušalizovanú predstavu o zásadne nevedomom oznamovateľovi a, naopak, zásadne vševediacom policajtovi, pre ktorého je ľahostajnosť k veci neznámym pojmom. Nezriedka zrejme alebo predpokladané nejasnosti vo veci či potreba jej rýchleho vybavenia pôsobia ako rozhodné motivačné činitele vedúce k odmietnutiu trestného oznámenia s poukazom na zásadu hospodárnosti. Zásada hospodárnosti nachádza svoje vyjadrenie v Trestnom poriadku ako integrálna súčasť práva na spravodlivý proces podľa § 2 ods. 7, podľa ktorého má každý právo, aby jeho trestná vec bola spravodlivo a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom v jeho prítomnosti tak, aby sa mohol vyjadriť k všetkým vykonávaným dôkazom za predpokladu, že Trestný poriadok neustanovuje inak. V širšom ponímaní je táto zásada súčasťou práva na súdnu ochranu v zmysle Ústavy SR. Zabezpečovanie a poskytovanie právnej ochrany je jednou zo základných povinností právneho štátu z pohľadu právnej istoty, že každý sa má právo dovolávať právnej ochrany a súčasne každý má právo na ochranu svojho práva. To znamená, že právo dovolávať sa právnej ochrany patrí aj oznamovateľovi trestného činu s tomu zodpovedajúcou povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní túto zabezpečiť a poskytovať. Právo na súdnu ochranu zaručené v čl. 46 Ústavy SR neznamena právo na úspech v konaní pred všeobecným súdom, t. j. záruka spravodlivosti konania **je zásadne procesnej povahy** a neznamena záruku nijakého subjektívneho práva ani záruku, že výsledok konania, rozhodnutie súdu, bude správne a spravodlivé.

Mimoriadne ústretové v prospech hospodárneho vybavenia veci je stanovisko Krajskej prokuratúry v Bratislave. Na tomto mieste je vhodné citovať jeho kľúčové state. Napriek tomu, že nejde o prameň práva vo formálnom slova zmysle, odvolávajú sa na Čentéša, jeho

¹⁰ § 197 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

vplyv na rozhodovacia činnosť orgánov činných v trestnom konaní o prijatých trestných oznámeniach opomenúť nemožno. V podobnom duchu interpretujú požiadavku hospodárneho vybavenia trestnej veci aj súdne authority. OČTK podávajú výklad zásady hospodárnosti nasledovným spôsobom: „*Ak proti sebe stoja dve relevantné skupiny navzájom si odporujúcich dôkazov, pričom zistenie iných dôkazov (osvedčujúcich pravdivosť jednej alebo druhej skupiny dôkazov), po začatí trestného stíhania, je vylúčené a zistené rozpory nie je možné odstrániť ani dôsledným vyhodnotením odporujúcich si dôkazov, nie je dôvod na začatie trestného stíhania, nakoľko reálne nie je možné očakávať výrok súdu o vine páchatel'a trestného činu označeného oznamovateľ'om. K preukázaniu viny páchatel'a totiž musia existovať priame, respektíve aspoň nepriame dôkazy, ktorých súhrn musí tvoriť logickú a ničím nenarušovanú sústavu vzájomne sa dopĺňujúcich dôkazov, ktorá vo svojom celku nielen spoľahlivo preukazuje všetky okolnosti skutku v ktorom sa vidí trestný čin a usvedčuje z jeho spáchania páchatel'a, ale súčasne vylučuje možnosť akéhokoľvek iného záveru.*“¹¹

Či je skutok trestným činom, je otázkou viažucou sa na trestné konanie, teda na procesný postup, ktorý má svoj začiatok i koniec. Každá trestná vec si z dôvodu vylúčenia akýchkoľvek pochybností zaslúži istú „šancu“, aby sa o nej rozhodovalo v **kontradiktórnom procesnom postupe** bez ohľadu na to, aký bude jej konečný výsledok. Trestná vec sa po začatí trestného stíhania (a teda zároveň aj prípravného konania) totiž nemusí zákonite skončiť vždy iba vyhlásením odsudzujúceho rozsudku. Po splnení zákonných podmienok sa prípravné konanie môže v merite veci skončiť postúpením veci podľa § 214, zastavením trestného stíhania podľa § 215, podmieneným zastavením trestného stíhania podľa § 216, podmieneným zastavením trestného stíhania spolupracujúceho obvineného podľa § 218, zmierom podľa § 220, schválením návrhu dohody o uznaní viny a prijatí trestu podľa § 232 a § 233 alebo podaním obžaloby podľa § 234 Trestného poriadku. Len zo skutočnosti, že vo veci bola podaná obžaloba nemožno usudzovať, že trestná vec dospeje do štádia odsudzujúceho rozsudku. Zákonodarca pripúšťa, že hlavné pojednávanie môže súd skončiť aj prijatím iného z viacerých alternatívne vymedzených meritórnych rozhodnutí taxatívne vymenovaných v šiestom diele tretej hlavy Trestného poriadku. Rozumie sa nimi: rozhodnutie, ktorým súd vráti vec prokurátorovi na došetrenie podľa § 279, postúpi vec podľa § 280, zastaví trestné stíhanie podľa § 281, podmienne zastaví trestné stíhanie podľa § 282, podmienne zastaví trestné stíhanie spolupracujúceho obvineného podľa § 282 ods. 2, schváli zmier a zastaví trestné stíhanie podľa § 283 alebo rozhodne oslobodzujúcim rozsudkom podľa § 285 Trestného poriadku. Z načrtnutého výpočtu spôsobov ukončenia trestnej veci plynie, že zákonodarca neponíma trestné konanie ako procesný postup, kde skutočnosť, že sa stal trestný čin, musí byť nepochybne preukázaná na začiatku trestného stíhania resp. už pred jeho začatím. Iba preto, že skutkovému deju chýba jeho presné ustálenie, nekonanie OČTK vo veci nemožno akceptovať.¹² Z náveta § 199 ods. 1 Trestného poriadku, ktorý upravuje, kedy sú splnené podmienky, aby sa začalo trestné stíhanie, vyplýva, že na rozhodnutie o začatí alebo nezačatí trestného stíhania nemá vplyv prípadný spôsob ukončenia trestnej veci. Dôležité pre rozhodnutie podľa tohto ustanovenia je len to, či je alebo nie je dôvod na postup podľa § 197 ods. 1 alebo ods. 2, teda či nie je dôvod na odovzdanie veci, odloženie veci alebo odmietnutie veci. Slovenský zákonodarca koncipuje inštitút odmietnutia veci podľa § 197 ods.1 písm. d) Trestného poriadku *de lege lata* ako riešenie *ultima ratio*, teda ako poslednú možnosť vybavenia veci. Žiadny protiprávny čin, a to bez ohľadu, či v konečnom dôsledku bude kvalifikovaný ako trestný čin naplňajúci znaky niektorej zo skutkových podstát trestných

¹¹ ČENTÉŠ, J. et al.: *Trestný poriadok II. § 196 - § 569*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 28.

¹² Existujú však aj opačné názory. Bližšie pozri: MACHÁČEK, L.: 30 dňová lehota na rozhodnutie o trestnom oznámení – zbytočná dogma. In: *Právne listy*, 2017 [online]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a610-30-dnova-lehota-na-rozhodnutie-o-trestnom-oznameni-zbytocna-dogma>

činov podľa osobitnej časti Trestného zákona alebo nie, nemá zostať bez sankcie, ak sú na jej uloženie splnené zákonné podmienky.¹³ Odôvodnenie odmietnutia trestného oznámenia sa v drvivej väčšine prípadov opiera o početnú rozhodovaciu činnosť Ústavného súdu SR, ktorá vychádza z predpokladu, že ide o vzťah medzi páchatelom a štátom, z ktorého nevyplýva právna garancia oznamovateľa alebo poškodeného na konkrétne vybavenie trestnej veci určitým spôsobom, t.j. aby iná osoba bola stíhaná a odsúdená. Takéto právo nemožno odvodiť ani z niektorého zo základných práv a slobôd podľa druhej hlavy ústavy.¹⁴ V zmysle konštantnej judikatúry najvyššieho súdu trestné oznámenie spadá do kategórie „**všetkého**“ čo **môže prispieť k náležitému objasneniu veci** a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa Trestného poriadku alebo podľa osobitného zákona, o ktorom je potrebné konať a rozhodnúť v zmysle príslušných ustanovení Trestného poriadku.¹⁵

In concreto, ak je takmer isté, že nie je nádej na objasnenie skutku a možno rozumne predpokladať, že k odsúdeniu páchatel'a nepríde, nemá zmysel začínať trestné stíhanie.¹⁶ Zo stanoviska Krajskej prokuratúry v Bratislave, ktoré sme citovali vyššie, nevyplýva, kedy je objasnenie skutku v takej miere nedosiahnuteľné, že začatie trestného konania by bolo bezúčelné. Odpoveď na túto otázku neposkytuje ani judikatúra. Ale je bez ďalšieho zrejmé, že ani mnohoročnými poznatkami z aplikačnej praxe orgány činné v trestnom konaní nemôžu dosiahnuť takú úroveň profesionality, aby dokázali *ex cathedra* s pravdepodobnosťou blížiacou sa k istote (potrebnej na vyhlásenie odsudzujúceho rozsudku) predvídať objasnenie alebo neobjasnenie trestného činu resp. usvedčenie alebo neusvedčenie jeho páchatel'a. Ak by tomuto výkladu *ad absurdum* svedčala skutočná právna relevancia, t.j. ak by orgány činné v trestnom konaní dokázali ihneď predikovať opodstatnenosť i mieru nevyhnutnosti mocenského zásahu vo veci samej, ochrana spoločenských vzťahov trestnoprávnymi prostriedkami by bola prakticky iluzórna a zbytočná. Nejasné výkladové mantinely predmetného stanoviska celkom prirodzene vzbudzujú pochybnosti, či pozitívny záväzok štátu zabezpečiť, aby žiadny protiprávny čin nezostal bez sankcie, ako sme už uviedli vyššie, nenastoluje v policajnej a prokurátorskej praxi skôr opačný, nežiaduci trend. Sme toho názoru, že tento trend (podporený rozhodovacou praxou súdov) vytvára bezmedzný priestor pre úvahu orgánov činných v trestnom konaní pri posudzovaní obsahu trestných oznámení. Podľa § 62 ods. 1 prvej vety Trestného poriadku v znení neskorších predpisov platí: „**Podanie sa posudzuje vždy podľa obsahu, aj keď je nesprávne označené.**“¹⁷ Trestné oznámenie je podaním. V citovanom ustanovení je použitá príslovka vždy. To znamená, že obsah trestného oznámenia bude za každých okolností striktno vyhodnocovaný OČTK podľa toho, čo je v ňom napísané (za predpokladu, že trestné oznámenie bolo urobené písomne).¹⁸ Podľa nás však toto ustanovenie nedostatočne reflektuje skutočnosť, že trestné oznámenie nepodáva vždy iba osoba znalá právnych predpisov a relevantnej judikatúry, ale ktokoľvek, teda aj osoby, ktoré nemusia disponovať dostačujúcim penzom vedomostí na skoncipovanie trestného oznámenia. Od týchto osôb predsa nemožno očakávať rovnaký stupeň kvalifikovanosti ako od

¹³ ČENTĚŠ, J. et al.: *Trestný poriadok II. § 196 - § 569*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 30.

¹⁴ Uznesenie Ústavného súdu SR, sp. zn. III. ÚS 242/2020 zo dňa 30.06.2020.

¹⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4Tdo/45/2018 zo dňa 23.09.2020.

¹⁶ ČENTĚŠ, J. et al.: *Trestný poriadok II. § 196 - § 569*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 28.

¹⁷ § 62 ods. 1 prvá veta zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

¹⁸ § 62 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov okrem iného vymenúva aj ďalšie spôsoby, akými možno urobiť trestné oznámenie resp. podanie. „*Možno ho urobiť písomne, ústne do zápisnice, telegraficky, telefaxom, elektronickými prostriedkami podpísané s kvalifikovaným elektronickým podpisom podľa osobitného zákona alebo bez kvalifikovaného elektronického podpisu.*“ Ak je počas výsluchu trestné oznámenie urobené ústne do zápisnice, OČTK môže jednoduchšie vybaviť trestné oznámenie, pretože, ak sa vyskytnú vo výpovedi oznamovateľa určité nejasnosti, tieto možno upresniť prakticky okamžite. V prípade trestného oznámenia urobeného písomne takúto možnosť OČTK nemajú a nezostáva im po prijatí trestného oznámenia iná možnosť než ho doplniť výsluchom oznamovateľa podľa § 196 ods. 2 Trestného poriadku.

osôb znalých právnych predpisov. Preto nebude zrejme ojedinelou praxou, že skutočnosti uvedené v trestnom oznámení budú osobou bez právneho vzdelania popísané kolokviálnym spôsobom, a že takáto osoba bude pri vyhotovovaní trestného oznámenia dúfať vo vybavenie svojej veci, ktoré si môže (nesprávne) predstavovať aj tak, že iná osoba bude trestne stíhaná a odsúdená.¹⁹ Tieto predstavy sú ale dôsledkom nedostatočného právneho vedomia toho, kto trestné oznámenie podáva, a nie toho, že určitá osoba sa dožaduje istého hmotného práva, o ktorom ani nemusí vedieť, že jej ustálenou rozhodovacou praxou neprináleží. Osobe podávateľa, resp. oznamovateľa, má byť známe len to, čo bolo uverejnené v Zbierke zákonov, a to odo dňa uverejnenia.²⁰ Nemožno teda od každého podávateľa resp. oznamovateľa reálne požadovať, aby poznal okrem právnych predpisov uverejnených v Zbierke zákonov aj relevantnú judikatúru.

Ustanovením § 62 ods. 1 prvej vety Trestného poriadku zákonodarca sledoval, aby si OČTK nezľahčovali prácu tým, že odmietnu trestné oznámenie dôvodiac, že toto má formálne nedostatočné označenie, aj keď z jeho obsahu vyplýva, že opisuje skutočnosti nasvedčujúce spáchaniu trestného činu. Obsahom je niečo, čo duchovne, myšlienkovito, tematicky vyplní niečo vyjadrené rečou, **písmom**, obrazom a pod., čo dáva zmysel, opodstatnenie, význam niečomu, idea, myšlienka, náplň.²¹ Obsahom písomného trestného oznámenia teda bude skutkový priebeh nasvedčujúci tomu, že mal byť spáchaný trestný čin. Zákon v § 62 ods. 2 Trestného poriadku síce za trestné oznámenie považuje oznámenie o skutočnostiach, že bol spáchaný trestný čin, avšak žiadne ďalšie konkrétne formálne a ani obsahové náležitosti tohto podania nepredpisuje. Konkrétnejšie sa v tomto ustanovení vyjadruje len čo do trestných oznámení podávaných ústne do zápisnice. Slovanami zákonodarca sú OČTK povinné vypočítať oznamovateľa „o okolnostiach, za ktorých bol čin spáchaný, o osobných pomeroch toho, na koho sa oznámenie podáva, o dôkazoch a výške škody a iných následkoch, ktoré boli spôsobené trestným činom; ak je oznamovateľ súčasne poškodeným alebo jeho splnomocnencom, musí sa vypočítať aj o tom, či žiada, aby súd rozhodol o jeho nároku na náhradu škody v trestnom konaní.“ Ustanovenie § 62 ods. 3 Trestného poriadku upravuje iba okolnosti, za splnenia ktorých možno považovať trestné oznámenie za anonymné a ako možno o takomto podaní ďalej úradne konať.²² Ako správne poznamenáva Repa: „Zákon ani negatívnym spôsobom nevymedzuje, čo trestným oznámením nie je.“²³

Doktrína, podľa ktorej oznamovateľ tvrdiac, že je poškodený trestným činom, nemá ústavou zaručené procesné právo, aby sa na podklade trestného oznámenia začalo trestné stíhanie, je dlhodobo ustálenou a etablovanou rozhodovacou praxou najvyšších slovenských súdnych autorít s tomu zodpovedajúcou početnou judikatúrou.²⁴ Tá sa sformovala pod vplyvom aplikačnej praxe OČTK, najmä Úradu Špeciálnej prokuratúry, Generálnej prokuratúry a ostatných prokuratúr SR. OČTK sú už mnoho rokov zaťažované doručovaním písomných podaní, ktoré sa majú týkať údajnej trestnej činnosti, pričom v niektorých

¹⁹ Samozrejme, oznamovateľ trestného činu môže požiadať o spísanie trestného oznámenia ktoréhokoľvek advokáta, ale či tak urobí alebo nie, je jeho voľbou a nie povinnosťou. V texte, pochopiteľne, máme na mysli alternatívu, že sa rozhodne postupovať samostatne.

²⁰ § 15 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²¹ JAROŠOVÁ, A. (ed.): *Slovník súčasného slovenského jazyka. O – Pn*. [online]. Bratislava: VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2021. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=obsah&s=exact&c=pfac&cs=&d=sss#> [cit.08.08.2023].

²² REPA, O.: Posudzovanie trestných oznámení v trestnom konaní. In: *Zo súdnej praxe*, č. 6, roč. 27, 2022. ISSN 2730-0390 [online]. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/zo-sudnej-praxe/posudzovanie-trestnych-oznameni-v-trestnom-konani.m-3189.html> [cit.08.08.2023].

²³ *Ibidem*.

²⁴ Napr. I. ÚS 64/96, II. ÚS 42/00, II. ÚS 208/2020, II. ÚS 526/2020, II. ÚS 222/03, III. ÚS 198/03, II. ÚS 574/2018, II. ÚS 238/02, 11.12.2002... Podobne aj štrasburská judikatúra, napr. rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva - vec *Helmers v. Švédsko* z 29. 10. 1991, § 29; vec *Perez v. France* z 12. 2. 2004, § 70.

podaniach ani žiadna konkrétna trestná činnosť opísaná nie je.²⁵ Ilustratívne možno uviesť príklad ústavnej sťažnosti odmietnutej pre zjavnú neopodstatnenosť, na základe ktorej sťažovateľka podala trestné oznámenie na Okresnú prokuratúru v Lučenci na tom skutkovom základe, „že (tretia anonymizovaná osoba – pozn. autora) sa mala dopustiť úmyselného poškodzovania jej práv (...). Z toho dôvodu sťažovateľka požadovala verejné ospravedlnenie a náhradu nemajetkovej ujmy vyjadrenú peňažnou sumou. Následne navrhovateľka podala trestné oznámenie (...) a žiadala (...) trestné stíhanie a vzatie do väzby.“²⁶ Spoločným menovateľom takýchto typov podaní je absencia uchopenia protiprávneho konania bez toho, že by toto podozrenie malo aj reálny odraz v objektívnych dôkazoch alebo iných skutočnostiach. Spravidla ide o podania, v rámci ktorých ich podávateľ vysloví podozrenie z viacerých trestných činov, avšak vo svojej podstate len vyjadruje nespokojnosť s vybavením svojej inej právnej veci (civilnej, trestnej alebo správnej). Po posúdení obsahu takéhoto trestného oznámenia je zrejmé, že dôvodnosť zo spáchania označených trestných činov nedosahuje ani intenzitu podozrenia. Podozrenie zo spáchania trestného činu nie je totiž založené žiadnym dôkazom, od ktorého by ho bolo možné odvodiť. Ak nemožno zistiť trestný čin, nie je dôvod na vedenie trestného stíhania. Trestné stíhanie nemôže byť v rozpore so svojím účelom založené len na podaniach obsahujúcich fabulácie, hypotézy a domnienky. Logickým a správnym krokom orgánov činných v trestnom konaní je nepriznanie náležitej právnej ochrany ich podávateľom.²⁷

3. K možnostiam precizácie výkladu obsahu trestných oznámení

V predošlom texte sme sa pokúsili zadefinovať, ktoré skutočnosti tvoria obsah podania, teda skutočnosti, podľa ktorých sa každé podanie má posudzovať ako relevantné alebo irelevantné. Oznamovateľ, ktorý dôvodnosť podozrenia z trestnej činnosti nevie založiť žiadnym dôkazom a dožaduje sa len začatia trestného stíhania, odsúdenia osoby označenej v podaní alebo vykonávania určitých procesných úkonov s ňou, nebude požívať právnu ochranu. V takom prípade je odmietnutie trestného oznámenia podľa § 197 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku s poukazom na to, že súčasťou práva na súdnu a inú právnu ochranu nie je právo osoby iniciovať začatie trestného stíhania, vznesenie obvinenia či odsúdenie inej osoby, namieste. Čo však v prípade, ak oznamovateľ vie dôvodnosť podozrenia zo spáchania trestnej činnosti založiť určitými okolnosťami, ktoré majú relevantný skutkový základ, ale zároveň do trestného oznámenia uvedie, že požaduje začatie trestného stíhania a vzatie osoby označenej v trestnom oznámení do väzby? Podľa nášho názoru, ak oznamovateľ v trestnom oznámení opíše skutkové okolnosti trestného činu a dodá vetu: *Žiadam trestné stíhanie a vzatie do väzby, nezachytáva ňou okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný, a teda nejde o obsah trestného oznámenia bez ohľadu na to, či skutok bude nakoniec kvalifikovaný ako trestný čin alebo iný protiprávny delikt. Keďže nejde o obsah trestného oznámenia, nejde ani o okolnosť, ktorá by mala byť predmetom posudzovania obsahu trestného oznámenia, pretože platí, že podanie sa v trestnom konaní posudzuje podľa obsahu, ako sme už uviedli vyššie. Zo slovného spojenia podľa obsahu však de lege lata vyplýva, že orgán činný v trestnom konaní bude konať v súlade so zákonom (a ustálenou judikatúrou) aj vtedy, ak trestné oznámenie odmietne s odôvodnením, že oznamovateľ sa v podanom trestnom oznámení domáha*

²⁵ REPA, O.: Posudzovanie trestných oznámení v trestnom konaní. In: *Zo súdnej praxe*, č. 6, roč. 27, 2022. ISSN 2730-0390 [online]. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/zo-sudnej-praxe/posudzovanie-trestnych-oznameni-v-trestnom-konani.m-3189.html> [cit.08.08.2023].

²⁶ Uznesenie Ústavného súdu SR, sp. zn. II. ÚS 42/00 zo dňa 21.6.2000.

²⁷ REPA, O.: Posudzovanie trestných oznámení v trestnom konaní. In: *Zo súdnej praxe*, č. 6, roč. 27, 2022. ISSN 2730-0390 [online]. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/zo-sudnej-praxe/posudzovanie-trestnych-oznameni-v-trestnom-konani.m-3189.html> [cit.08.08.2023].

vybavenia veci určitým spôsobom, teda keď uvedie vetu: *Žiadam trestné stíhanie a vzatie do väzby*, aj keď by ostatné okolnosti popísané v trestnom oznámení skutočne zakladali podozrenie zo spáchania trestného činu. Ustálená judikatúra, podľa ktorej osoba nemá nárok na vybavenie trestnej veci určitým pre ňu želateľným spôsobom sa sformovala na báze množstva neodôvodnených podaní a doteraz nemá vymedzené žiadne výkladové mantinely. Isté náznaky prelomenia tejto doktríny možno badať, najmä pokiaľ ide o výnimočné prípady vzťahujúce sa na akty telesnej a duševnej integrity jednotlivca, niektoré ďalšie hodnoty a esenciálne aspekty súkromného života.²⁸ Iné limity táto judikatúra zatiaľ nepozná. Orgány činné v trestnom konaní ju môžu využívať v akejkoľvek miere a neprekročia tým ustanovenia Trestného poriadku. Posúdenie otázky, či sú splnené zákonné podmienky na začatie trestného stíhania v konkrétnej veci (na základe skutočností uvedených v trestnom oznámení alebo získaných preverením trestného oznámenia) je totiž plne v právomoci orgánov činných v trestnom konaní. Pojem „právomoc“ verejného činiteľa použitý v legálnej definícii § 128 ods. 1 Trestného zákona interpretačne vyžaduje prvok moci a rozhodovania, **čo znamená mocenské rozhodovanie na právnom podklade uplatňované voči fyzickým alebo právnickým osobám**, ktoré môžu byť takým rozhodnutím obmedzené na svojich (inak právnym poriadkom garantovaných) právach. Nemusí nevyhnutne ísť o formalizované rozhodovanie (vydávanie rozhodnutí s určitými procesne predpísanými náležitosťami a formou).²⁹ Oznamovateľ môže predkladať návrhy na vykonanie dôkazov, to však neznamená, že orgán činný v trestnom konaní má automatickú povinnosť vyhovieť im. Príslušný orgán je síce povinný konať z úradnej povinnosti a v zmysle príslušných predpisov, ale túto zákonnú požiadavku nemožno interpretovať ako povinnosť príslušného orgánu vyhovieť predstavám oznamovateľa.³⁰ Oznamovateľ v podanom trestnom oznámení popisuje istú realitu o skutočnostiach, ktoré majú zakladať podozrenie zo spáchania trestného činu. To však ale nevyhnutne neznamená, že sa skutkové okolnosti odohrali presne takým spôsobom ako oznamovateľ uvádza. Ale ak OČTK posudzujú trestné oznámenie, vždy musia zákonite vyhodnocovať, či skutočnosti v ňom uvedené (ktoré sa mohli odohrať aj len v predstave oznamovateľa) korešpondujú s objektívnou realitou, t.j. s inými dôkazmi.³¹ Hodnotenie relevancie skutočností uvedených v trestnom oznámení nepodlieha žiadnym zákonným obmedzeniam. Podľa § 2 ods. 12 Trestného poriadku: *„Orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia dôkazy získané zákonným spôsobom podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivo uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán.“*³² Z podčiarknutej dikcie vyplýva, že orgány činné v trestnom konaní majú „voľnú ruku“ pokiaľ ide o hodnotenie trestného oznámenia ako dôkazného prostriedku jednotlivo a v spojitosti s inými dôkazmi. Považujeme preto určitým spôsobom za nadbytočné vyvodzovať záver, že orgán činný v trestnom konaní nemá povinnosť vyhovieť predstavám, resp. návrhom, oznamovateľa. Zásada voľného hodnotenia dôkazov zakotvená v § 2 ods. 12 Trestného poriadku patrí medzi zásady dokazovania. V postupe pred začatím trestného stíhania, ktorému tento príspevok venuje pozornosť, sa nevykonáva dokazovanie, ale preverovanie. K preverovaniu trestného oznámenia sa viaže zásada oficiality. Podľa § 2 ods. 6 Trestného poriadku: *„Ak tento zákon neustanovuje inak, orgány činné v trestnom konaní a súdy konajú z úradnej povinnosti.“*³³ Zásada oficiality je zásadou začatia konania a je

²⁸ Uznesenie Ústavného súdu SR, sp. zn. II. ÚS 526/2020 zo dňa 19.11.2020.

²⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 TdoV 17/2015 zo dňa 08.11.2016.

³⁰ REPA, O.: Posudzovanie trestných oznámení v trestnom konaní. In: *Zo súdnej praxe*, č. 6, roč. 27, 2022. ISSN 2730-0390 [online]. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/zo-sudnej-praxe/posudzovanie-trestnych-oznameni-v-trestnom-konani.m-3189.html> [cit.08.08.2023].

³¹ ČENTĚŠ, J. et al.: *Trestný poriadok I. § 1 - § 195*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 35-36.

³² § 2 ods.12 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

³³ § 2 ods. 6 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

potrebné ju vykladať tak, že iba štát má výhradný monopol viesť trestné stíhanie.³⁴ Žiadna iná osoba nemá právny nárok domôcť sa začatia trestného stíhania. To znamená, že žiadnej osobe nevyplýva z právneho poriadku donucovacia právomoc, aby právne účinným spôsobom zviazala orgány činné v trestnom konaní postupovať vo veci určitým, pre ňu želaným spôsobom. Orgány činné v trestnom konaní sa tak nemusia báť prípadných zásahov zvonka, teda zo strany oznamovateľa, pretože ten si svoju predstavu o ukončení trestnej veci nemôže vynútiť. Akýkoľvek pokus oznamovateľa v tomto smere nemôže predstavovať pre orgány činné v trestnom konaní dostatočný dôvod, aby trestné oznámenie odmietli len z tohto dôvodu, resp. aby v danej veci nekonali. Uvedený záver je vnútorne koherentný aj s ďalšou zákonnou textáciou tejto zásady, podľa ktorej: „*Na obsah petícií zasahujúcich do plnenia týchto povinností orgány činné v trestnom konaní ani súd neprihliadajú.*“³⁵

Na druhej strane, samotné posúdenie splnenia podmienok na začatie trestného stíhania orgánmi činnými v trestnom konaní, a teda ich mocenské rozhodovanie na právnom podklade, nemožno vykladať spôsobom, že orgány činné v trestnom konaní sa môžu rozhodnúť, že (opierajúc sa o bohatú ustálenú judikatúru, podľa ktorej, ako sme už mnohokrát zmienili, právo na začatie trestného stíhania nie je súčasťou práv oznamovateľa) nezačnú, resp. odmietnu, trestné stíhanie, lebo oznamovateľ trestného činu v trestnom oznámení požadoval začatie trestného stíhania, vznesenie obvinenia prípadne odsúdenie určitej osoby. Zdôrazňujeme, že trestné oznámenie je potrebné posudzovať ako každé iné podanie, teda podľa obsahu, najmä či oznamovateľ v danom trestnom oznámení uvádza konkrétne skutočnosti, resp. konkrétne dôkazy, ktoré odôvodňujú možné podozrenie zo spáchania trestného činu.³⁶ Až po zhodnotení tejto okolnosti je vhodné zvažovať prípadné odmietnutie trestného oznámenia. Či sa skutok, ktorý je trestným činom stal alebo nie, je okolnosťou, ktorej objektívnu existenciu nemôžu orgány činné v trestnom konaní spochybníť len preto, lebo majú rozhodovaciu právomoc. Uvedené právne závery treba vykladať so zreteľom na základné zásady Trestného poriadku a tiež s prihliadnutím na čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého: „*Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.*“³⁷ Aj keby bol v tomto prípade naplnený predpoklad, že zákon priznáva OČTK možnosť úvahy, podľa Drgonca túto možnosť nemožno stotožniť s „voľnou rukou“ pri výklade noriem uplatňovaného zákona, teda v našom prípade Trestného poriadku. V rámci voľnej úvahy orgány verejnej moci, teda ani OČTK nemôžu určovať podmienky nad rámec zákona alebo v rozpore so zákonom.³⁸ To znamená, že pri splnení hypotézy ustanovenia § 199 ods.1 Trestného poriadku, t.j. ak nie je dôvod na odovzdanie veci, odloženie veci alebo odmietnutie veci, policajt je povinný začať trestné stíhanie bez meškania t.j. naplniť dispozíciu zákonnej normy, bez ohľadu na to, že má rozhodovaciu právomoc.

Záver

Kvalifikované rozhodovanie o trestnom oznámení je do veľkej miery závislé od jeho obsahových kvalít. Súhlasíme s Repom, že ich nejednoznačné ukotvenie v Trestnom poriadku dlhodobo komplikuje činnosť OČTK. Tie sú mnoho rokov pravidelne zaťažované podaniami, v ktorých žiadna konkrétna trestná činnosť opísaná nie je a ktorých podávatelia len vyjadrujú nespokojnosť s vybavením svojej inej právnej veci.

³⁴ ČENTÉŠ, J. et al.: *Trestný poriadok I. § 1 - § 195*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 15.

³⁵ § 2 ods. 6 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

³⁶ § 1 zákona č.301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

³⁷ Čl. 2 ods. 2 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

³⁸ DRGONEC J.: *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. 2. vydanie*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 278.

Rokmi vyvíjaný tlak na OČTK takýmito podaniami, do istej miery aj celkom prirodzene a pochopiteľne, vytvoril judikatúru akcentujúcu hospodárnosť vybavovania trestných oznámení. Čo sa však aplikačnej praxi vytvorit' nepodarilo, sú jasné trestno-procesné a ústavné mantinely, za akých možno túto rozhodovaciu činnosť vztiahnuť na konkrétny prípad. Ich neexistencia v kombinácii s doteraz neregulovanou aplikačnou praxou môže teoreticky i prakticky vytvorit' nebezpečný precedens. Ten môže v nejednom prípade znamenať aj to, že oznamovateľovi trestného činu sa včasnej intervencie prostriedkami trestného práva nemusí dostať, hoci je ich použitie v konkrétnom prípade opodstatnené.

Domnievame sa, že jasné a nie náznakovité obsahové vymedzenie náležitostí trestného oznámenia môže OČTK značne odbremeniť od vybavovania podaní, ktoré mnohokrát nemajú ani solídny skutkový základ namiesto toho, aby tieto sústredili svoju pozornosť na skutočnú trestnú činnosť. „Hudba budúcnosti“ písomných trestných oznámení spočíva, podľa nás, v precizácii ustanovenia § 62 ods. 1 Trestného poriadku. Ak OČTK pri podávaní trestného oznámenia ústne do zápisnice majú osobu vypočuť o okolnostiach, za ktorých bol čin spáchaný, o osobných pomeroch toho, na koho sa trestné oznámenie podáva, o dôkazoch a výške škody a iných následkoch, ktoré boli spôsobené trestným činom a tieto skutočnosti sú pri trestných oznámeniach podávaných ústne do zápisnice dostačujúce pre prijatie a rozhodnutie o ňom, nevidíme dôvod, prečo by obdobné skutočnosti neboli relevantnými obsahovými náležitosťami pre písomné trestné oznámenia.

Uvedený krok prináša celý rad praktických výhod. Na jednej strane sa oznamovatelia trestných činov nemusia obávať, že by ich trestné oznámenia boli odmietané z čisto formalistických dôvodov, teda, inými slovami, kvôli jednej vete ignorujúc ostatné skutkové okolnosti. Na strane druhej budú vedieť, akým spôsobom majú písať trestné oznámenia. Tým uľahčia prácu OČTK, ktoré nebudú musieť vyzývať na doplnenie trestného oznámenia podľa § 196 ods. 2 Trestného poriadku a budú môcť o prijatom trestnom oznámení rozhodnúť rýchlejšie. Pre úplnosť sa žiada len doplniť, že ani oznamovateľ nebude zaťažovaný opakovanými predvolávaniami OČTK na podanie vysvetlenia. V tejto súvislosti si zároveň dovoľujeme vysloviť odporúčanie zákonodarcovi, aby v budúcich legislatívnych návrhoch zvážil, či chce trvať na určitom výpočte skutočností, ktoré je nevyhnutné v trestnom oznámení uviesť (a inak by sa o ňom nekonalo) alebo by sa v prípade absencie niektorej z náležitostí o trestnom konaní konalo a rozhodovalo podľa ustanovení Trestného poriadku. My sa prikláňame skôr k druhej variante. Je nezmyselné požadovať od oznamovateľa, aby v trestnom oznámení uviedol výšku škody pod hrozbou sankcie, že inak sa konať nebude, aj keď by všetky ostatné okolnosti prípadu svedčali o spáchaní trestného činu. Voľba formalistického prístupu je nevhodná aj vzhľadom na niektoré skúsenosti aplikačnej praxe.

Summary

The adjudication of a criminal complaint depends to a large extent on its substantive merits. We agree with Mr. Repa that the ambiguous wording in the Criminal Procedure Code has long complicated the activities of law enforcement authorities. They have been regularly burdened with submissions that do not describe any specific criminal activity and whose applicants only express dissatisfaction with their other legal cases.

The pressure exerted on law enforcement authorities over the years by such submissions has created a case law emphasizing the cost-effectiveness of dealing with criminal complaints. However, we lack clear criminal procedural and constitutional rules for such cost-effective decision-making. Hence, the whistleblower may not receive timely intervention by criminal law means.

We believe that a clear definition of the content of a criminal complaint can significantly relieve law enforcement authorities from dealing with complaints that do not describe any

crime. As far as we are concerned, the amendment of the provisions of Section 62(1) of the Code of Criminal Procedure shall take place. If law enforcement authorities require certain information when receiving a criminal complaint orally, we believe they shall require the same facts for written criminal complaints. These include information about the crime, the suspect, pieces of evidence, the amount of damage, and other consequences).

The whistleblowers would not need to fear that their criminal complaints would get rejected on purely formalistic grounds, and they would be familiar with how to write criminal complaints. It would facilitate the work of the law enforcement authorities, which would not have to call for a supplement to the criminal complaint under Sec. 196(2) of the Criminal Procedure Code and would decide more quickly on a criminal complaint.

Zoznam použitej literatúry

Odborná literatúra

ČENTÉŠ, J. et al.: *Trestný poriadok II. § 196 - § 569*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, 1306 s. ISBN 978-80-89603-88-6.

DRGONEC J.: *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. 2. vydanie*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, 1792 s. ISBN 978-80-89603-74-9.

IVOR, J. et al.: *Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným stíhaním)*. Žilina: Eurokódex, 2012, 592 s. ISBN 978-80-89447-76-3.

JAROŠOVÁ, A. (ed.): *Slovník súčasného slovenského jazyka. O – Pn*. [online]. Bratislava: VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2021. ISBN 978-80-224-1904-7. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=obsah&s=exact&c=pfac&cs=&d=sss#> [cit. 08.08.2023].

MACHÁČEK, Ľ.: 30 dňová lehota na rozhodnutie o trestnom oznámení – zbytočná dogma. In: *Právne listy*, 2017 [online]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a610-30-dnova-lehota-na-rozhodnutie-o-trestnom-oznameni-zbytocna-dogma>

REPA, O.: Posudzovanie trestných oznámení v trestnom konaní. In: *Zo súdnej praxe*, č. 6, roč. 27, 2022 [online] Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/zo-sudnej-praxe/posudzovanie-trestnych-oznameni-v-trestnom-konani.m-3189.html> . ISSN 2730-0390 [cit. 08.08.2023].

Právne predpisy

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

Zákon č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Súdne rozhodnutia

Rozsudok EŠP vo veci Kontrová v. Slovenská republika zo dňa 31.05.2007

Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 TdoV 17/2015 zo dňa 08.11.2016

Uznesenie Ústavného súdu SR, sp. zn. II. ÚS 42/00 zo dňa 21.6.2000

Uznesenie Ústavného súdu SR, sp. zn. III. ÚS 242/2020 zo dňa 30.06.2020

Uznesenie Ústavného súdu SR, sp. zn. II. ÚS 526/2020 zo dňa 19.11.2020

TRESTNOPRÁVNE ASPEKTY POUŽITIA OBRANNÉHO STRELIVA NA ÚČELY NUTNEJ OBRANY A OPRÁVNENÉHO POUŽITIA ZBRANE¹

JUDr. Karin Vrtíková, PhD. - Matej Pevný²

Abstrakt: Okolnosti vylučujúce protiprávnosť, o ktorých sa pojednáva v predkladanom príspevku, môžu vyvolávať otázky nielen v laickej spoločnosti, ale aj medzi právnikmi. V tomto kontexte sa autori rozhodli venovať problematike zbraňovej legislatívy v súvislosti s nutnou obranou a oprávneným použitím zbrane.

Kľúčové slová: Oprávnené použitie zbrane; Nutná obrana; Zbraňová legislatíva; Strelivo s expanznou strelou.

Abstract: The circumstances excluding illegality discussed in the submitted paper may lead to disputes both in legal society and the lay public. In this context, the authors decided to comment on weapon legislation in relation to self-defense and justified use of weapons.

Key Words: Justified Use of Weapon; Self-defense; Weapon Legislation; Ammunition with Expanding Bullet.

Úvod

Zbraňová legislatíva je na území Slovenskej republiky, ale prakticky aj v celej Európskej únii, pomerne kontroverznou témou, ktorá na jednej strane prispieva k ochrane práv občanov, no na strane druhej môže vyvolať otázky, či sa nejedná o zbytočnú a neprimeranú hrozbu pre spoločnosť. Cieľom tohto článku je priblížiť dôležitosť ochrany streleckej verejnosti, ktoré však značným spôsobom majú priamu súvislosť s ochranou práv a spoločenských záujmov širokej verejnosti. Autori článku sa budú venovať primárne použitiu streliva so strelou, ktorej účinok v cieľi je zvýšený jej deformáciou (ďalej len „obránné strelivo“, alebo „strelivo s expanznou strelou“), na účely nutnej obrany a oprávneného použitia zbrane v zmysle § 25 a § 26 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Trestný zákon**“ alebo „**TZ**“).

1. Vymedzenie pojmu „obránné strelivo“ a ďalších súvisiacich termínov

Nakoľko azda žiadna strelná zbraň nie je a nikdy nebude univerzálnym nástrojom, aj strelivo pre tieto zbrane musí byť náležite prispôbené situáciám, ktoré môžu počas používania príslušnej zbrane nastať. Pre zabránenie prehnannej technizácii textu sa budeme venovať len niektorým z týchto typov streliva, ktoré sa svojou stavbou odlišujú od konvenčného³ streliva do krátkych strelných zbraní. Vo všeobecnosti sa mechanizmus obranného streliva vyznačuje vopred zamýšľanou, zvýšenou deformáciou strely pri kontakte s cieľom oproti konvenčnému strelivu. V generálnej praxi platí názor, že medzi **hlavné atribúty obranného streliva** patrí najmä:

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV- 19-0050.

² JUDr. Karin Vrtíková, PhD., odborná asistentka, Katedra Trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave (e-mail: karin.vrtikova@truni.sk)

Matej Pevný, študent 3. ročníka Bc. štúdia, Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta - študentská pomocná vedecká sila na Katedre trestného práva a kriminológie (e-mail: matej.pevny@tvu.sk).

³ Za konvenčné strelivo do krátkych strelných zbraní sa zvyčajne v podmienkach Slovenskej republiky rozumie strelivo s celoplášťovou strelou (tzv. FMJ alebo Full-metal Jacket).

- a) zvýšený zastavujúci účinok, pričom takýto účinok je spôsobený zvýšenou deformáciou strely pri kontakte s cieľom. Takto deformovaný projektil zapríčiňuje v porovnaní s konvenčnou strelou signifikantné rozšírenie strelného kanálu, čím prispieva k vyššej ranivosti projektilu v cieľi. Takáto ranivosť je zároveň primárnym dôvodom, prečo existujú tendencie na zákaz používania takéhoto streliva.,
- b) nižšie riziko kolaterálnych strát pri streľbe v zastavaných oblastiach, alebo oblastiach so zvýšeným výskytom osôb. Vďaka vyššie spomínanej deformácii strely má takáto strela nižší kinetický potenciál pri výstupe z cieľa (v prípade, že k výstupu strely z cieľa vôbec dôjde). Expanzia povrchovej plochy strely po náraze zapríčiňuje, že strela odovzdá pri kontakte s cieľom viac kinetickej energie, čím výrazne znižuje kinetickú energiu projektilu pri ukončení kontaktu s cieľom v porovnaní s konvenčným strelivom. Vďaka uvedenému mechanizmu dochádza k podstatnému zníženiu zasiahnutia neželaného cieľa strelou, ktorá vystúpi z cieľa, na ktorý bola streľba pôvodne zamýšľaná. Z tohto dôvodu je takéto strelivo často používané napríklad právo-presadzujúcimi zložkami.

Samotná problematika striel so zvýšenou deformáciou v cieľi je mimoriadne kontroverznou témou, ktorú upravuje viacero medzinárodných dohôd. Pre účely použitia takéhoto streliva v civilných podmienkach na území Slovenskej republiky je smerodajný zákon č. 190/2003 Z. z. o strelných zbraniach a strelive v znení neskorších predpisov (ďalej len „**ZoSZaS**“). Slovenská republika nie je žiadnym z týchto dohôd viazaná regulovať predaj takéhoto streliva. Aspektom civilnej držby a použitia v podmienkach na území Slovenskej republiky sa budeme venovať v samostatnej kapitole.

Na tomto mieste je nutné venovať pozornosť aj dvom okolnostiam vylučujúcim protiprávnosť, ktorých previazanosť s uvedenou problematikou je kľúčová. Kardinálnym základom **nutnej obrany** ako okolnosti vylučujúcej protiprávnosť činu je, že spočíva v odvracaní priamo hroziaceho alebo trvajúceho protiprávneho **útoku** človeka na záujem chránený Trestným zákonom. **Útokom** je protiprávne ľudské konanie proti normám verejného práva, ktoré zasahuje do záujmov chránených Trestným zákonom. Pri nutnej obrane platí, že je možné použiť ju na ochranu všetkých záujmov chránených Trestným zákonom, v najvšeobecnejšej rovine môžeme povedať, že ide o všetky záujmy spadajúce pod všeobecný objekt Trestného zákona, ktoré sú jednotlivo bližšie vymedzené v rámci osobitnej časti Trestného zákona a ide o tzv. druhový objekt jednotlivých hláv osobitnej časti Trestného zákona.

Základom použitia ďalšej okolnosti vylučujúcej protiprávnosť - **oprávnené použitie zbrane** - je obligatórne využitie v súlade s osobitným zákonom na účel, ktorý daný zákon vymedzuje. Pod takýmito činnosťami je nevyhnutné predstaviť si aktivity zamerané na zachovanie poriadku a bezpečnosti v demokratickej spoločnosti (napr. oprávnenie príslušníka Policajného zboru použiť zbraň). **Oprávneným použitím zbrane** je také použitie, pri ktorom sú dodržané všetky zákonom uvedené podmienky použitia zbrane, ako aj podmienky uvedené v právnych normách nižšej právnej sily. Za **zbraň** sa považuje zbraň v technickom slova zmysle, teda každý zákon si samostatne vymedzí tento pojem. Vo všeobecnosti ide ale o taký predmet, ktorý je svojou konštrukciou spôsobilý na obranu alebo útok a zároveň je schopný spôsobiť zranenie. V zmysle ustanovenia § 122 ods. 3 Trestného zákona sa za zbraň považuje každá vec, ktorou možno urobiť útok proti telu dôraznejším – napríklad baseballová pálka, kuchynský nôž, strelné zbrane, tupé predmety a ďalšie.⁴ Trestný zákon pri danej okolnosti vylučujúcej protiprávnosť alternuje aj so situáciou, ak je zbraň použitá proti inej osobe vo svojom obydľí⁵ na ochranu života, zdravia alebo majetku, ak takáto osoba je v obydľí neoprávnená. Konat' v rámci

⁴ K tomu bližšie pozri komentár k § 122 ods. 3 TZ.

⁵ K tomu bližšie pozri komentár k § 122 ods. 5 TZ.

oprávneného použitia zbrane možno iba vo svojom obydľí, pokiaľ trvá útok na domovú slobodu. Ten trvá od momentu, kedy útočník neoprávnene vnikne do obydľia iného (napr. vylomí dvere, vybije okno či vnikne cez otvorenú terasu do domu) alebo v obydľí neoprávnene zotrúva za predpokladu, že do obydľia vošiel neoprávnene. V rámci danej okolnosti vylučujúcej protiprávnosť je explicitne vymedzený jej limit, a síce nesmie ňou byť nikomu spôsobená smrť. *De facto* z toho plynie, že môže byť úmyselne spôsobená akákoľvek ujma na zdraví, vrátane ťažkej ujmy a z nedbanlivosti môže byť spôsobená aj smrť. Avšak, ak by bolo použitie zbrane v celkom zjavnom nepomere s celkovou situáciou, bude potrebné skonštatovať, že oprávnené použitie zbrane nebolo potrebné na ochranu života, zdravia alebo majetku, preto nebude možné automaticky vylúčiť protiprávnosť, laicky povedané - napr. zastrelenie suseda, ktorý mi kradne úrodu v záhrade.

2. Medzinárodné dohovory upravujúce problematiku streliva so strelou, ktorej účinok v ciele je zvýšený jej deformáciou

Na účely právnej regulácie streliva s expanznou strelou v medzinárodných podmienkach existuje viacero dohovorov, ktorých cieľom je predchádzať tzv. zbytočnému utrpeniu⁶ v ozbrojených konfliktoch. Základy tejto úpravy položila Haagska deklarácia z dňa 29. júla 1899⁷, ktorá ako prvá na svete vyslovila negatívny názor k účinku expanzných striel vedúci k zákazu ich používania na vojenské účely v krajinách a krajinami, ktoré boli signatárom dohovoru. Dôležitým míľnikom je taktiež kreácia Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu, ktorý považuje použitie expanznej strely v ozbrojenom konflikte za vojnový zločin. Za podstatnú zmienku však stojí fakt, že zákaz použitia expanzných striel v ozbrojených konfliktoch pramení najmä z povahy strelných zbraní používaných aktérmi v takýchto konfliktoch. Primárnou strelnou zbraňou používanou konvenčnými, ale aj zvláštnymi zložkami armád a iných ozbrojených aktérov vystupujúcich v takýchto konfliktoch, je zvyčajne útočná puška, ktorá používa strelivo spravidla väčšieho kalibru ako pištole, resp. samopaly. Strelivo do takýchto pušiek má, vzhľadom k väčšej gramáži, veľkosti a rýchlosti strely (odmysliac si subsonické strelivo), podstatne fatálnejší ranivý efekt, ako je tomu v prípade pištoľového streliva. Veľkosť strely a jej rýchlosť je pritom faktorom, ktorý priamo-úmerne vplýva na šírku strelného kanála a tým aj na mieru ranivosti.

3. Civilná držba a nosenie obranného streliva v podmienkach Slovenskej republiky

Špecifikom legislatívnej úpravy obranného streliva v podmienkach Slovenskej republiky je diferenciácia účelu a strelnéj zbrane, na aký má byť dané strelivo používané. Zatiaľ čo strelivo s expanznou strelou do dlhých guľových zbraní zákon nijakým spôsobom nezakazuje, pri niektorých typoch tohto streliva do krátkych guľových zbraní rozlišuje ich radenie do kategórií v závislosti od dezinovaného použitia, resp. proklamovaného zámeru držiteľa zbrane narábať s týmto strelivom len určitým spôsobom. **Zákon č. 92/2010 Z. z. priniesol do zbraňovej legislatívy pomerne zaujímavú normu, podľa ktorej sa legalita zaobstarania a držby streliva s expanznou strelou posudzuje podľa toho, či je strelivo určené na športové účely alebo nie.**

Pod **športovou strelbou** sa rozumie športová činnosť, pri ktorej strelci za pomoci strelných zbraní uvedených v kategórii A až C zasahujú terč.⁸ Vzhľadom k vyššie uvedeným dôvodom je takýto krok zákonodarcu veľmi logickým a vítaným smerom uvažovania, nakoľko použitie

⁶ Z angl. "unnecessary suffering".

⁷ Hague Declaration concerning Expanding Bullets in reaction to the development of the so-called "dum-dum" bullet for use in military rifles. (ICRC – Customary International Humanitarian Law – Rule 77).

⁸ § 2 ods. 1 písm. t) Zákona o strelných zbraňach a strelive v znení neskorších predpisov.

streliva s expanznou strelou markantne znižuje jej tendenciu odraziť sa v priestoroch strelnice a spôsobiť neželané ublíženie na zdraví/usmrtenie niektorej z osôb zúčastňujúcich sa športovej streľby na strelnici. Na strane druhej sa však možno zamýšľať nad formuláciou zakazujúcou použitie streliva s expanznou strelou na účely ochrany osôb a majetku.

Z hľadiska rozdelenia skupín zbrojného preukazu podľa ZoSZaS na skupinu A (nosenie zbrane a streliva na ochranu osoby a majetku) a skupinu B (držanie zbrane a streliva na ochranu osoby a majetku) vieme identifikovať akési implicitné rozdelenie toho, kde držiteľ strelnej zbrane určenej na ochranu predpokladá, že môže dôjsť k jej použitiu (s exempciou miest na to určených). V oboch prostrediach však môžu celoplášťové strelivá spôsobiť komplikácie (vyšší letálny potenciál odrazenej strely; zasiahnutie neželaného cieľa strelou, ktorá sa nezastavila v požadovanom ciele a pod.).⁹

Špecifickou by bola situácia, kedy by držiteľ strelnej zbrane, ktorému Ministerstvo vnútra SR neudelilo výnimku na držbu zbrane kat. A, použil proti osobe, ktorá ho v obydli ohrozuje na živote, strelivo s expanznou strelou. Z hľadiska zákona č. 190/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len „**ZoSZaS**“) zákonodarca vytvoril zo streliva, ktoré mal v legálnej držbe na športové účely, strelivo, ktoré je zakázané avšak trestného činu nedovoleného ozbrojovania podľa § 294 TZ sa tým nedopustil, nakoľko právna úprava *de lege lata* pri trestnom čine nedovoleného ozbrojovania explicitne vymedzuje, že trestne zodpovedný je ten, kto sebe alebo inému vyrobí, dovezie, vyvezie, prevezie, prepraví, zadováži alebo drží **strelivo bez povolenia**, alebo takú činnosť sprostredkuje. V nami nasimulovanom prípade, však páchatel' má dané strelivo v legálnej držbe na účely športovej streľby, a preto by v danom prípade nebola naplnená podmienka trestnosti za daný trestný čin. Ako by sme teda páchatel'ovo konanie právne uchopili, resp. bolo by možné vôbec vyvodiť trestnoprávnu zodpovednosť? Odpoveď na túto otázku autori podrobili hĺbkovej analýze tak ustanovenia venovaného trestnému činu nedovoleného ozbrojovania v zmysle § 294 TZ, ako aj ustanoveniam venovaným tejto problematike v rámci zákona o strelných zbraniach a strelive. V tomto kontexte autori dospeli k záveru, že vo vyššie uvedenom prípade by bola osoba používajúca strelivo zakúpené s úmyslom použitia na športové účely, ktoré bez toho, aby bol držiteľom výnimky uvedenej Ministerstvom vnútra SR na držbu zakázaného streliva, použila na páchatel'a, ktorý sa jej násilím dostal do obydli, vo vzťahu k použitému strelivu „iba“ priestupkom na úseku zbraní a streliva, a to konkrétne v zmysle § 69 ods. 1 písm. b). V kontexte vyššie načrtnutej alternatívy zákonodarca v zmysle ZoSZaS umožňuje za vyššie uvedený priestupok uložiť páchatel'ovi pokutu do 1.600,- EUR, v rozkaznom konaní do 1.000,- EUR a v blokovom konaní do 500,- EUR. V skutkovo výnimočnom prípade by sa držiteľ strelnej zbrane dokonca mohol vyhnúť aj pokute za spáchanie priestupku na úseku zbraní a streliva, nakoľko svojim konaním odvracal útok na záujem chránený zákonom. Takáto úvaha je však, podľa mienky autorov, mimoriadne teoretická, nakoľko doposiaľ nie je známy žiadny prípad, kedy by k pokutovaniu, resp. upusteniu od pokutovania vo vyššie nasimulovanom prípade došlo. Na druhej strane v prípade, ak by v rámci nutnej obrany bola použitá nelegálne držaná zbraň zo strany obrancu, nie je vylúčené, dokonca tvrdíme, že je viac ako pravdepodobné, že daný obranca by bol trestne zodpovedný za trestný čin nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami v zmysle § 294 a § 295 TZ.

Pomerne zaujímavý názor na otázku legality držby streliva s expanznou strelou, bez príslušnej výnimky, poskytuje aj Najvyšší súd Slovenskej republiky v rozhodnutí sp. zn. **1 Tdo 28/2015** zo dňa 17.05.2017. Aj napriek skutočnosti, že pri domovej prehliadke bolo zaistených niekoľko sto kusov nábojov laborovaných expanznými strelami, **boli súdom ako zakázané strelivo kategorizované len náboje s pribojnou strelou, nie však tie so strelou expanznou**. Súd uviedol názor, že v zmysle § 4 odsek 3 písmeno a) Zákona o strelných zbraniach a strelive

⁹ K tomu bližšie pozri Zákon o strelných zbraniach a strelive v znení neskorších predpisov.

sa u nábojov s pribojnou strelou jedná o zakázané strelivo a podľa § 2 písm. b) citovaného zákona sa u ostatných nábojov jedná o strelivo (cit.). Z vyššie uvedeného názoru implicitne vyplýva, že rozhodovacím kritériom pri posudzovaní legality držby má byť účel použitia uvedeného streliva a samotná držba nezakladá jeho klasifikáciu ako zakázané strelivo.

Obranné strelivo však nejde chápať ako legislatívny pojem. Na obranu môže, samozrejme, byť použité akékoľvek legálne držané a nadobudnuté strelivo. Pojem obranné strelivo sa však autori článku rozhodli použiť najmä kvôli objektívne vyššej vhodnosti takéhoto streliva na účely obrany pred útokom. Považujeme preto, za účelom väčšej konformity so slovenskou legislatívnou terminológiou, za vhodné rozlišovať medzi strelivom obranným a strelivom s expanznou strelou. Napriek tomu, že strelivo s expanznou strelou má nepochybne vhodný potenciál a prvky, na to, aby sme ho do kategórie obranného streliva radili, nie každé obranné strelivo musí spĺňať definíciu, akou zákonodarca vykladá pojem strelivo s expanznou strelou. Podľa ZoSZaS sa takýmto strelivom rozumie *strela, ktorej účinok v cieli je zvýšený jej deformáciou, ktorou je zväčšený jej priemer, a táto deformácia je spôsobená dutinou v hrote strely*¹⁰ (v balistickej terminológii označované aj ako tzv. Jacketed Hollow Point – JHP strelivo).

Z krátkeho prehľadu druhov streliva dostupných na slovenskom trhu je možné nájsť viacero typov striel, ktoré napriek tomu, že *prima facie* nedisponujú dutinou v hrote strely, majú vlastnosti, ktoré sú z hľadiska účinku na cieľ porovnateľné práve so strelou typu JHP. Medzi takéto strely môžeme zaradiť napríklad strelivo *Hornady Critical Duty 9mm*, ktoré je svojim účinkom v cieli podobné strelivu s expanznou strelou, avšak vzhľadom k svojim konštrukčným vlastnostiam nie je možné chápať ho ako strelivo, ktoré by malo v hrote strely dutinu. Plášť strely u tohto typu streliva síce nie je celistvý a v špičke strely sa nachádza prerušenie oplášťovania, avšak zákonodarca neformuluje už spomínanú definíciu ako dutinu v plášti, ale ako dutinu v hrote strely. Nakoľko u spomínanej strely je prerušenie plášťa v hrote strely vyplnené silikónovou vložkou, nie je možné toto strelivo označiť za strelivo s dutinou v hrote strely. Tým pádom je badateľný a zjavný určitý rozdiel medzi týmito dvoma pojmami, nakoľko z konštrukčného hľadiska nie je zákonom vyžadované, aby bola strela skonštruovaná homogénne. Takáto homogénnosť by bola zo samotnej podstaty veci takmer nemožná, nakoľko väčšina moderných striel disponuje jadrom z iného materiálu, ako je plášť (zvyčajne na konštrukčnej báze oceľového plášťa a oloveného jadra).

Rovnako je dôležité sledovať aj zámer zákonodarcu, ktorý v tomto prípade nesleduje svojim zákonným výpočtom efekt strely v cieli, ale skôr spojitosť medzi konštrukciou strely a jej efektom v cieli. Takáto formulácia je celkom zjavne odlišná oproti formulácii, akú poskytuje napríklad Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, ktorý kriminalizuje použitie **akejkoľvek** strely¹¹ so zvýšeným potenciálom deformácie bez ohľadu na to, akým konštrukčným postupom bola táto deformácia v cieli dosiahnutá.

4. Obranné strelivo ako aspekt znižujúci riziko kolaterálneho poškodenia

Medzi už spomínané atribúty obranného streliva patrí najmä zvýšený zastavujúci účinok a nižšia výstupná rýchlosť z cieľa (ak k výstupu dôjde). Oba faktory pozitívne vplyvajú na zvýšenú bezpečnosť použitia takéhoto streliva prevažne v zastavaných lokalitách a miestach, na ktorých dochádza k zvýšenému pohybu a koncentrácií ľudí.

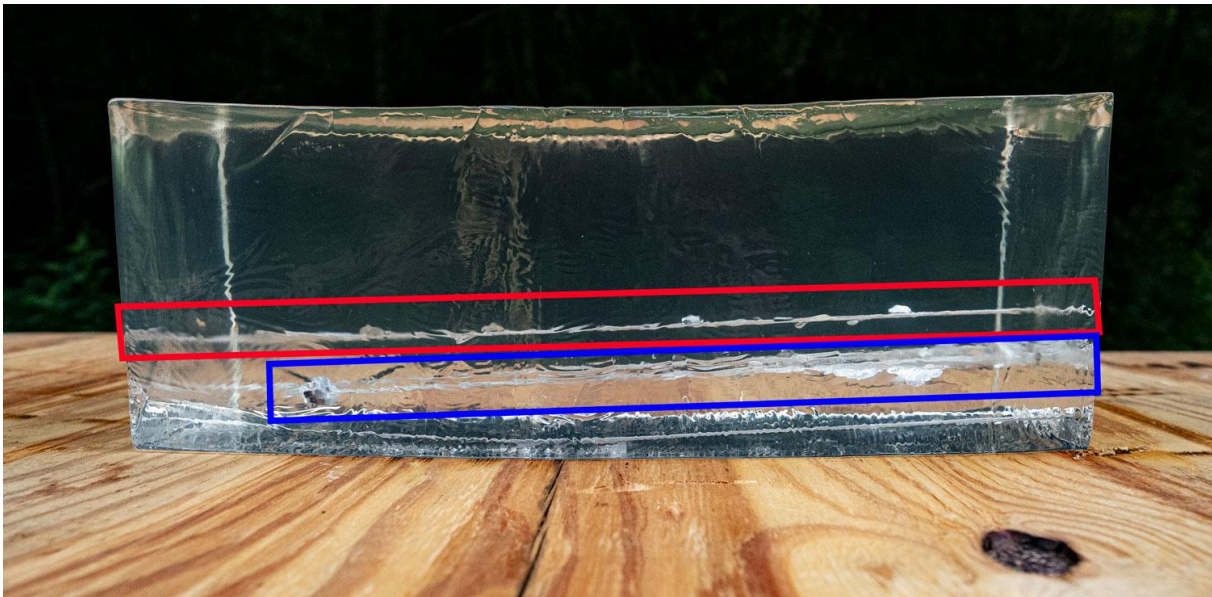
Nakoľko podstatné množstvo útokov, na ktorých odvrátenie je použitá strelná zbraň, prebieha v kontaktnej vzdialenosti, je zastavujúci účinok mimoriadne dôležitým bezpečnostným faktorom pri výbere streliva. Napríklad pri útoku nožom na kontaktnú

¹⁰ Stať E písm. f) Prílohy č. 6 k zákonu č. 190/2003 Z. z.

¹¹ Na účely tohto štatútu „vojnové zločiny“ znamenajú: b) xix) používanie guliek, ktoré sa ľahko rozťahujú alebo splošťujú v ľudskom tele, ako sú guľky s tvrdým obalom, ktorý úplne nekryje jadro alebo je narezaný (Článok 8 ods. 2 písm. b) podpísm. xix. Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu).

vzdialenosť je priemerná rýchlosť tasenia strelnej zbrane z appendixového puzdra noseného skrytým spôsobom zhruba jeden a pol až tri sekundy. Počas uvedeného času tasenia zbrane vie útočník nožom zasadiť zhruba dve až tri bodné rany (čím získa silovú prevahu), pričom existuje dôvodný predpoklad, že útočnikovo konanie bude smerovať k zmocneniu sa strelnej zbrane. Laickými slovami, po vytiahnutí strelnej zbrane sa v takejto situácii začína hrať ruleta o to, kto vo finále bude držať zbraň. Z uvedeného dôvodu je preto prioritou spôsobiť iniciačnými výstrelmi poranenia, ktoré budú viesť k čo najväčšiemu zastavujúcemu účinku na tele útočníka.

Druhým aspektom je už spomínané použitie streliva v urbanizovanom prostredí. V uvedenom type prostredia sa môžeme domnievať, že pri streľbe na útočníka nebude útočník vždy na mieste verejnosti dostupnom, a preto by projektil po výstupe z tela útočníka mohol predstavovať riziko pre osoby a veci stojace za ním. V takomto prípade je použitie obranného streliva racionálnym krokom, nakoľko sploštením v cieľi zároveň dochádza k väčšiemu odovzdaniu energie, ktorú strela odovzdáva prakticky počas celej dráhy letu cieľom, resp. pri tvorbe strelného kanálu. Dané odovzdanie energie je tak významné, že niekedy dokonca nemusí dôjsť k výstupu strely z cieľa, ale projektil ostane v cieľi (pre porovnanie pozri obrázok č. 1). Takéto strelivo teda priamym spôsobom prispieva k zvýšenej bezpečnosti použitia strelnej zbrane v urbanizovanom prostredí.

Obrázok č. 1 (Modrou farbou je vyznačený strelný kanál obranného streliva, zatiaľ čo červenou farbou je vyznačený strelný kanál štandardného streliva)

zdroj: <https://www.ammunitiontogo.com/lodge/fmj-vs-jhp/>

Záver

Autori majú za to, že predkladaný článok pomôže lepšie porozumieť zbraňovej legislatíve na území Slovenskej republiky, a to najmä v kontexte okolností vylučujúcich protiprávnosť. Obranné strelivo je, z dôvodu vyššie uvedených skutočností, podľa názoru autorov, najvhodnejším typom streliva v prípade nosenia a držania strelnej zbrane a streliva na účely nutnej obrany. Napriek tomu, že potreba ochrany života a zdravia útočníka je nespochybniteľná, zastávame názor, že v prvom rade majú byť chránenými voči negatívnym aspektom obrannej streľby osoby, ktoré chránia svoje práva a ktorých práva sú touto streľbou chránené.

Summary

The authors believe that they have contributed to a better understanding of firearms legislation in the Slovak Republic, especially in the context of circumstances excluding illegality.

As far as they are concerned, defensive ammunition is the most suitable type of ammunition for firearms for the purpose of self-defense. The interest in protecting the life and health of the attacker is indisputable. However, the authors believe that, first and foremost, individuals protecting their violated rights should receive protection.

Zoznam použitej literatúry

ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný poriadok. Veľký komentár. 4. aktualizované vydanie*. Bratislava. Eurokódex. 2019, 1040 s. ISBN: 978-80-8155-087-4.

ČENTÉŠ, J.: *Trestný zákon. Veľký komentár. 2. aktualizované vydanie*. Eurokódex. Bratislava. 2015, 916 s. ISBN: 978-80-8155-053-9.

SZABOVÁ, E. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť. 4. aktualizované a doplnené vydanie*. Praha: Aleš Čeněk, 2021, 654 s. ISBN 978-80-7380-862-4.

Zákon č. 190/2003 Z. z. o strelných zbraniach a strelive v znení neskorších predpisov

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Peter Blaha

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave vyhlásila v januári tretí ročník súťaže "Cena Petra Blaha - Cum grano salis" o najlepšiu esej všetkých študentiek a študentov Trnavskej univerzity na tému Život v (ne)bezpečí:

Esej o bezpečnosti, jej význame a hodnote. Súťaž sa konala na počesť Dr. h. c. mult. prof. JUDr. Petra Blaha, CSc., ktorý nás opustil v máji 2018. Profesor Peter Blaho bol významný slovenský právnik, vysokoškolský pedagóg a bývalý rektor Trnavskej univerzity v Trnave.

Spolupodielal sa na založení Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave v roku 1998 a bol aj jej dekanom.

Výsledky súťaže boli vyhlásené pri príležitosti výročia založenia Trnavskej univerzity v Trnave ostrihomským arcibiskupom Petrom Pázmaňom (12. máj 1635).

Cena Petra Blaha Cum Grano Salis III.

ESEJE

vítazov

študentskej celouniverzitnej súťaže
o najlepšiu esej na tému:

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ:

**Esej o bezpečnosti,
jej význame
a hodnote**

O PRAHOCH

Patrik Miskovics¹

Abstrakt: Na pozadí rakúskeho filmu a slovenskej poviedky sa autor zamýšľa nad motívom prahu, motívom násilia a motívom bezpečia ako determinantmi ľudského súkromia.

Kľúčové slová: Bezpečie; Prah; Násilie; Súkromie.

Abstract: On the background of an Austrian film and a Slovak short story, the author reflects on the motif of the threshold, the motif of violence, and the motif of safety as determinants of human privacy.

Key Words: Safety; Threshold; Violence; Privacy.

Popíšem dva texty, ktoré ilustrujú niektoré dôležité aspekty otázky bezpečia.

1. Vo filme rakúskeho režiséra Michaela Hanekeho *Funny Games* (1997) sa dvojica mladíkov vláme do domu nič netušiacej rodiny. Nasleduje útrpná séria drastických scén, v ktorých sa agresori hrajú s ich bezmocnými obeťami. Všetko speje k tragickému koncu, no kým sa k nemu film dopracuje, rodina je podrobovaná sadistickej svojvôli útočníkov. Haneke chcel v prvom rade poukázať na mediálny rozmer násilia – útočníci svoj útok vedome komponujú ako filmový dej a kamera sa stáva neodmysliteľnou súčasťou útoku. Účastníkom násilia je teda aj divák, ktorý ako voyeur pozoruje zachytený dej, čím obeť dodatočne oberá o dôstojnosť.

2. Poviedka Petra Jaroša *Krátke, ale pravdivé utrpenie Tadeáša Surika* z roku 1970, ktorej protagonista „na prípecku pripáleného boku (...) zavoňal pravdu voľného pohybu,“² je aktualizáciou popolvárovského rozprávkového vzorca. Ten predstavuje archetypálny príbeh dobrodružnej iniciácie („skúsiť sveta“ či „ísť na skusy“), v rámci ktorej sú istoty spojené s detstvom a rodičovským prístrešom destabilizované, pričom hrdina prechádza zo stavu nevinnosti do stavu skúsenosti. Rozprávkové východisko však u Jaroša vyúsťuje do groteskne desivého, nerozprávkového konca – zápecník Tadeáš je len pár hodín po tom, čo prekročil prah domu, vystavený brutálnemu násiliu a živý vyviazne len o chl. Veľké dobrodružstvo sa nekoná a protagonista sa rozčarovaný vracia domov, naspäť k teplému prípecku. Autor svoju poviedku postavil na fakte, ktorý každá tradičná rozprávka diskkrétne zamlčiava, a síce, že nedotknuteľnosť rozprávkového hrdinu je len žánrovou konvenciou – mimo rozprávkových svetov niet zázračnej nedotknuteľnosti ani garancie šťastného konca.

Oba texty sú prepojené tromi kľúčovými motívmi: motívom prahu, motívom násilia a komplementárnym motívom bezpečia. Na to, aby mohol byť dej spustený, muselo v oboch prípadoch dôjsť k prekročeniu prahu, k porušeniu hranice – v prípade *Funny Games* zvonka, v prípade *Tadeáša Surika* zvnútra. Zásadný rozdiel spočíva v tom, že kým Hanekeho rodina kontakt s vonkajším svetom neprežije, Tadeáš Surik áno. V rozprávkach, ktorých štruktúry Peter Jaroš vo svojom texte varíruje, máme vždy do činenia so zavŕšením opätovne

¹ Denný študent 2. ročníka PhD. štúdia na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² JAROŠ, P.: *Krvaviny*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1970, s. 25.

nastolujúcim stratenú harmóniu, stabilitu. Vždy pritom ide o stabilitu, ktorá je na konci obohatená o nový prvok, pôvodne neprítomný – Popolvár získal kráľovstvo, Tadeáš Surik nadobudol rozšírené poznanie skutočnosti. Z tohto krátkého náčrtu vyplýva, že idea bezpečia má v princípe dvojnásobný charakter: je totiž potenciálnou prekážkou v produktívnom raste, ktorý jednotlivca kvalitatívne pretvára. Podstatné je však to, že k tomuto prerodu vedie zakaždým *dočasná* strata istôt, pričom bezpečie je vnímané ako základný, bezpríznačkový stav. Bezpečie tak vymeriava potrebný priestor návratu, v ktorom je individuálna identita chránená a potvrdzovaná. Za takýto priestor možno považovať v prvom rade ľudské súkromie, ktoré bolo u Jaroša aj u Hanekeho nejakým spôsobom popreté. Bielorusko-americký teoretik médií Jevgenij Morozov vec formuluje nasledovne: „Cieľom súkromia nie je ochrana nejakého stabilného Ja pred rozrušovaním; miesto toho ide o vytvorenie hraníc, kde sa toto Ja môže konštituovať, pretvárať a ustaľovať.“³ Ako vyplýva z citátu, súkromie je definované primárne *prahom, hranicou*. V tradičných kultúrach niesol domáci prah dôležité symbolické a náboženské významy – prekročenie prahu, chápaného ako zóna prechodu z jedného sveta do druhého, bolo nezriedka sprevádzané rôznymi rituálnymi úkonmi. Prahy bývali taktiež zasväcované božstvám, ktoré mali domov chrániť pred nepriateľmi.⁴ Línia, oddeľujúca súkromný priestor od verejného a jednotlivca od kolektívu, je vymedzená práve prahom. Francúzsky semiotik Roland Barthes potom zase definuje súkromie ako zónu, „v ktorej nie som obrazom, v ktorej nie som objektom.“⁵ Tento výrok je obzvlášť pádny vo vzťahu k situácii, keď sa v kontexte bujnejšieho kyberpriestoru stupňuje tlak na individuálne seba-spredmetňovanie prostredníctvom obrazových i textových reprezentácií a hranice medzi súkromným a verejným sa stále viac stierajú. V súkromí je moja identita v bezpečí pred nátlakom a vonkajšími deformáciami, nie je tu potrebné, aby som bedlivo konštruoval obraz môjho Ja stráviteľný náhodnými pozorovateľmi – v ideálnom prípade je taktiež miestom, kde sa ja sám nestávam voyeurom obrazov ľudí, ktorí do môjho súkromia nepatria. Súkromie je tak dané v prvom rade tým, čo vykazuje za hranice svojho prahu, povaha súkromia je zo svojej podstaty výlučná a vylučujúca, obranná – ťažiskovými emblémami sú tu okrem prahov napríklad ploty, dvere, žalúzie či zámky, sprostredkujúce bezpečie súkromného priestoru. Môže to pôsobiť priveľmi malebne až gýčovo, no v otázke súkromia je v hre práve toto – existencia miesta, kde sa človek nemusí štylizovať a bdieť nad tým, ako *pôsobí*, kde sa môže s pokojným svedomím oddávať – alebo neoddať – gýču, pretože mu nehrozí, že ho niekto znesie zo sveta, obrazne či doslovne. Súkromný priestor je organizovaný vlastnými pravidlami, ba dokonca vlastnou, osobitou rečou, ktorá je pre nezasvätených z veľkej časti nezrozumiteľná; keď spolu ľudia trávajú veľa času, spisovná norma sa stáva irelevantnou, komunikácia si vytvára nové, omnoho úspornejšie prostriedky, akoby „šité na mieru.“

S konceptami prahu a bezpečia úzko súvisí motív úkrytu či skrývania sa – prah v konečnom dôsledku slúži na to, aby som pre okolie nebol viditeľný. Akiko Buschová vo svojej knihe *How to Disappear: Notes on Invisibility in a Time of Transparency* uvádza: „Keď je identita odvodzovaná od obrazu projektovaného vo verejnej sfére, čosi sa stráca, akési jadro identity je rozštiepené, niečo ako moc nad sebou samým či vnútorné prežívanie je obetované. (...) Snaha ostať nepovšimnutým nie je vecou samolúbej izolácie či bezúčelného pohodlníctva, miesto toho ide o zachovanie identity, dekóra, autonómie a vlastného hlasu.“⁶ Z tohto hľadiska sa opäť zviditeľňuje fakt, že premrštený exhibicionizmus nutne ohrozuje bezpečie identity. Je to potom práve onen impulz *ukryť sa*, ktorý predstavuje neoddeliteľnú súčasť individuálneho pudu sebazáchovy; tento impulz uplatňujú koniec-koncov aj deti, keď sa hrajú na schovávačku či

³ MOROZOV, E.: *To Save Everything, Click Here*. New York: PublicAffairs, 2013, s. 346.

⁴ ELIADE, M.: *The Sacred and The Profane*. New York: Harvest Book, 1987, s. 25.

⁵ BARTHES, R.: *Camera Lucida*. New York: Hill & Wang, 1982, s. 15.

⁶ BUSCH, A.: *How to Disappear: Notes on Invisibility in a Time of Transparency*. New York: Penguin Press, 2019, s. 13.

stavajú bunkre. Byť neustále na očiach znamená redukovať seba samého na povrch, ktorý sa stáva miestom prieniku – intimita a autenticita sa následne rozpúšťajú, aby mohol byť obraz jednotlivca dostatočne prístupný a komunikatívny. Princíp ukrývania sa je výrazne prítomný aj v literatúre – kvalitné texty sú zväčša konštruované ako dômyselná hra odhaľovania a protichodného zastierania, zahmlievania, prekryvania a kamuflovania. Literárne dielo neponúka celistvý, rovnomerne presvetlený obraz svojho objektu (či pôvodcu); naopak, je plné medzier a nejasností, bez ktorých by umelecký text už nebol umeleckým. Účelom literatúry rozhodne nie je predstavenie osobnosti autora či nebodaj „nahliadnutie“ do jeho vnútra; obnažovať a textovo identitu fixovať by znamenalo zriecť sa jej. Podľa Maurica Blanchota autor „*mizne vo fragmentárnom priestore písania dôslednejšie, než v hrobke.*“⁷

Záver

Súkromie nie je a nesmie byť miestom permanentnej rezignácie na širšie sociálne dianie. Napriek tomu platí, že bez bezpečia svojbýtnej privátnej sféry nie je možné ani len pomýšľať na to, aby sa jednotliviec zmysluplne a efektívne angažoval „tam vonku.“ Súkromie je v tomto zmysle nenahraditeľným útočiskom, kde je možné obnovovať svoje sily, rozmýšľať, zvažovať a konštituovať seba samého ako autonómnou bytosť. Externá realita je neraz regulovaná pravidlami, na ktoré nemá jedinec žiaden zásadný vplyv, trendy a očakávania dominujúce vo verejných a virtuálnych priestoroch predstavujú zárodočné – aspoň potenciálne – formy násilia, ich pôsobnosť je hegemonne všadeprítomná a často vopred daná. Napokon aj pri písaní tohto textu som si vedomý faktu, že svoje myslenie nasilu „vtesnávam“ do predpripravenej muštry žánrových a jazykových konvencií, aby som bol pre čitateľa zrozumiteľný. Zároveň sa tým sčasti deformujem: tieto konvencie nepochádzajú zo mňa, takže sa s nimi nemôžem bezo zvyšku stotožniť. Už len samotný imperatív „buď zrozumiteľný“ je do istej miery problematický, no žáner eseje sa bez tohto pravidla nezaobíde. Za prahom textu našťastie existuje onen čušiaci prázdny priestor, z ktorého je už ctený čitateľ vykázaný – tam sa autor stráca z dohľadu v bezpečí vlastnej nezrozumiteľnosti.

Summary

Privacy is not and must not be a place of permanent resignation to social events. However, without the security of a distinctive private sphere, it is impossible to even think about an individual engaging meaningfully and effectively "out there" in public life. In this sense, privacy is an irreplaceable refuge where one can renew one's strength, think, consider, and constitute oneself as an autonomous being. External reality is often full of rules over which the individual has no fundamental influence. Omnipresent predetermined trends and expectations dominating public and virtual spaces represent germinal forms of potential violence. Eventually, even when writing this text, I am aware that I forcefully "squeeze" my thinking into a pre-prepared pattern of genre and language conventions to be comprehensive to the reader. At the same time, I partially deform myself: these conventions do not come from me, so I cannot identify with them completely. The imperative "to be comprehensive" is somewhat problematic, but the essay genre cannot do without this rule. Fortunately, beyond the threshold of the text, there is that space from which the author locks out the honored reader - there, the author disappears in the safety of his incomprehensibility.

⁷ BLANCHOT, M.: *The Step Not Beyond*. New York: University of NY Press, 1992, s. 50.

Zoznam použitej literatúry

- BARTHES, R.: *Camera Lucida*. New York: Hill & Wang, 1982, 119 s. ISBN: 978-0809013982.
- BLANCHOT, M.: *The Step Not Beyond*. New York: University of NY Press, 1992, 164 s. ISBN: 9780791409077.
- BUSCH, A.: *How to Disappear. Notes on Invisibility in a Time of Transparency*. New York: Penguin Press, 2019, 224 s. ISBN: 978-1101980415.
- ELIADE, M.: *The Sacred and The Profane*. New York: Harvest Book, 1987.
- JAROŠ, P.: *Krvaviny*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1970, 144 s.
- MOROZOV, E.: *To Save Everything, Click Here*. New York: PublicAffairs, 2013, 432 s. ISBN: 9781610391399.

ŽIVOT V NEBEZPEČÍ

Veronika Chomová¹

Abstrakt: Nie je strach z nebezpečenstva nebezpečnejší ako nebezpečenstvo samo? Autorka sa vo svojej eseji zamýšľa o formách nebezpečenstva a sile strachu.

Kľúčové slová: Nebezpečenstvo; Opatrnosť; Strach.

Abstract: Is not the fear of danger more dangerous than the danger itself? In the essay, the author contemplates various types of danger and the power of fear.

Key Words: Danger; Caution; Fear.

Jedného dňa, keď sme sedeli so starými rodičmi pred blikajúcou obrazovkou okolo siedmej hodiny večer a práve sa v jej strede objavil skormútený výraz spravodajcu televíznych novín, mi môj starký povedal: „Dávaj si pozor, V. Tam vonku číhajú tieň, ktoré ťa môžu rýchlo pohltiť a ty ani nevieš ako. Svet je nebezpečné miesto. Vyhýbaj sa nedôveryhodným zoskupeniam ľudí....dávaj si pozor.“

Dávaj si pozor.

Áká zvláštna veta. Je to len jednoduché slovné spojenie, avšak také, ktoré má za následok veľa kvapôčok potu na čele, roztrásené ruky a paranoje. Veta, ktorá slúži ako obranný prostriedok pred možným nebezpečenstvom v podobe vysokého množstva cukru či prekročenej rýchlosti na tachometri. Toto upozornenie nemá účinok ako sedatívum, ale naopak, zostruje zmysly do najväčšieho kapacitného rozsahu. Formulka šepkaná do uší už od prvých rokov našich mihajúcich sa životov. Poučka smerodajná pre prežitie v roji nástrah.

Pamätáte si na tú zvučnú symfóniu týchto troch slov, keď ste prvýkrát šli sami do školy s aktovkou na chrbte? Vyjasní sa vám v mysli, keď vám ju mama vravela pri prvom odchode na vlak, párty či dovolenku s kamošmi? Zunuje sa vám pri vašej prvej jazde autom či situácii, kedy nad vami visel Damoklov meč?

Boli sme hodení do života útrap, úkladov a ostražitosti. Do prevrátenej ekvilibristiky, do guľatého nekonečna bez hraníc. Možno by sme aj chceli z okrúhlej nádoby menom Zem vypadnúť, nezotročovať sa tiesňou, ale tá, žiaľ, nemá únikový východ...a ak aj áno, na jeho konci je uzáver. A tak sa ženieme opretekou pred skľučujúcim strachom - prvopočiatčným pudom pre prežitie druhu.

No čo je vlastne nebezpečenstvo? Čo znamená tá tajomná ničotnosť, ktorej sa máme vyvarovať? Pre pravekých ľudí slovo hrozba možno definovalo nedostatok potravy, bolestné uhynutie pre skonzumovanie neznámych bylín či ostré zuby jaskynných medveďov. Pre ľudí z temného stredoveku nebezpečenstvo predstavovala napríklad slobodná reč - osobitý hlas, ktorý nik nechcel vypočuť. Taktiež choroby, úplatky cirkvi či negramotnosť... Neskôr sa definície zmenili a do neexistujúceho slovníka nebezpečia sa zapísali pálenia čarodejníc vychádzajúce z fantázií pomätencov a z mizogýnných postojov. Na výlete v histórii sa

¹ Denná študentka 1. ročníka Bc. štúdia na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

v súvislosti so strachom určite pristavíme aj pri mučiarniach, verejných popravách, gilotínach a podobne. Veď nie nadarmo sa vraví: „Len aby si neprišiel o hlavu.“

Priemyselná doba, výstraha v pravom slova zmysle. Prvé hriadele, bicykle, motory, parné lokomotívy...kolízie, nárazy, úteky, krádeže, smrť pod vagónmi... a Zem sa točila ďalej a strach nezmizol...

Chemické zbrane, svetové vojny, egoizmus. Pracovné príležitosti, reštrikcie, politika na svetovej úrovni, hrozby na svetovej úrovni...

Strach zo smrti, ublíženia, straty majetku...úzkosť zo žalára, z prázdneho taniera a z tak veľa ďalších vecí, v ktorejkoľvek etape ľudských dejín...

S plynúcim časom sa ponímanie nebezpečenstva nevzťahovalo len na prírodné javy a prirodzené udalosti, ale záviselo od dobových manierov, predsudkov, ale aj nápadov a myšlienok z mysli vplyvných bytostí.

Napokon, letecké nebezpečenstvo by nevzniklo, ak by Jules Verne ľudstvu nepredložil na papieri svoje bujné predstavy o vrtuľníku, skafandri či vesmíre a ak by bratia Wrightovci nevyvalovali silu do zhmotnenia svojej pestrej kreativity a nevymysleli by lietadlo s vlastným pohonom. Ak by sa nevynašili padáky, Karl Benz by neskonštruoval prvý automobil, Marie Curie by nevedla priekopnícky výskum rádioaktivity, Alfred Nobel a jeho firma by nevyrábali dynamit...

Je veta *Dávaj si pozor* opodstatnená pre nás ľudí z moderného sveta? Máme sa báť minulých vynálezov, máme sa báť budúcich vynálezov? Máme sa báť?

Veď napokon, v moderných krajinách nás nesužuje hlad, nezmárame sa namáhavou prácou od rána do večera, vo väčšine je trest smrti zakázaný, kamerové systémy nás obklopujú odvádiať, pitnou vodou dokonca splachujeme naše *faeces*, patríme do spoločnosti, sme poistení na všetko, sme očkovaní, máme k dispozícii liečivá, vzdelávame sa, po väčšine máme slobodu prejavu... Prečo však *Dávaj si pozor* ešte nevymizlo z povrchu zemského? Kde spočíva háčik?... Žeby v našich mysliach? Symbolicky aj doslova?

Základný orgán našej centrálnej nervovej sústavy, mozog, transformuje do skutočnosti predstavy, myšlienky s dobrým úmyslom, ale aj vedľajším efektom. Generácie vynášili jednoduchý ľahký nerozbitný materiál, no ten sa stal ekologickou katastrofou otravujúcou rieky. Vyťažili ropu, ktorá nám mala zadovážiť palivo do automobilov na rýchly presun, avšak zamorila nám pľúca a oteplila planétu. Chceli nám učičikať dopyt po plnej skrini oblečenia, a tak, v nami nevidených krajinách, zhotovili továrne pre matky s deťmi, aby sme si šaty mohli kúpiť za smiešnu sumu. Prišli s nápadom na klieťový chov, aby sa čerstvé mäso dostavilo pred konzumentov v čo najrýchlejšom čase, no vstrekli doň rastové hormóny a nedbali na etický rozmer.

Akéhosi velikána napadlo vynaložiť úsilie do naprogramovania sociálnych sietí, aby sme všetci mohli získať jednoducho uznanie od druhých a necítili sa opustení. Avšak ľudský druh sa začal porovnávať podľa vymyslených vzorov krásy či prestíže. Online svet sa z prelomového objavu stal kotlom názorov, diani, skutočnosti a klamstva celého ľudstva. Stal sa najvraživejšou zbraňou, v človečom ponímaní, nebezpečnou.

Kamerové systémy na rohoch ulíc nás síce sledujú, ale nič nezabráni chodu mysle jedincov. Vždy nás myšlienkové pochody, naše či tých druhých, môžu zvrhnúť z cesty bezpečia. Nič nie je právoplatne zaručené, istoty niet ani v dnešných moderných časoch a zrejme ani nikdy nebude.

To však ale neznamená, že v našom okolí na nás všetci ceria zuby, že odvádiať počuť umieráčik a nože sú nabrušené preto, aby nás porezali. Svet je často tak bezpečným, ako mu dovolíme, a tak nebezpečným, ako mu dovolíme.

Kam by doletel Gagarin, ak by sa obával z nekonečna a nedôveroval by Koroľovi – hlavnému konštruktérovi jeho kozmickej lode? Monetove obrazy by neviseli v galériách, ak by mal strach z nedostatočného talentu a bál by sa neuživenia. Samizdatoví autori by nedopomohli k pádu totality and so on and so forth...

„Rybári vedia, že more je nebezpečné a búrka je desivá, ale nikdy im nepripadali tieto nebezpečenstvá ako dostatočný dôvod na to, aby zostali na brehu,“ vyriekol Vincent van Gogh a nemohol povedať čírejšiu pravdu.

Krása života spočíva v našich možnostiach vyplývajúcich z nespočetného množstva výberov. Centralizuje sa v riskovaní a zrýchľovaní dychu. Bez akýchkoľvek adrenalínových udalostí, bez akýchkoľvek situácií sprevádzaných vyššou tepovou frekvenciou, by boli naše roky stratené vo fádnjej jednotvárnosti. A bez vystavovania sa nebezpečenstvu iných, by učebnice histórie spočívali z piatich strán.

Komu svieta kontrolka *Dávaj si pozor* neustále nad hlavou, komu deň čo deň do spánkov udiera strach z absurdne vyvodených záverov, ten nikdy neokúsi, čoho všetkého je človek schopný. Koľko radosti, blaženosti a lásky mu svet ponúka, ak ho privítame s otvorenou náručou.

Iste, vždy sú tu tiene a riziká bežných i špeciálnych dní. Vlastne je ich tu omnoho viac, ako kedykoľvek predtým. Ale, čo na tom záleží! Budú tu i napriek našim obavám i napriek našej ľahkovážnosti, tak prečo nesiahnuť po tej lepšej voľbe?

Byť v prítomnom okamihu, vzdelávať sa v zaujímavých oblastiach, prekračovať vlastné hranice, utiecť do Grécka a prvýkrát uvidieť oblaky z opačnej strany, vyskúšať okružnú plavbu po mori a zrieknuť sa mrákot pri predstave na hĺbku pod konštrukciou z dosiek. Veriť v dobro ostatných, v Boha či v silu vesmíru, neuvažovať v predsudkoch a zaľúbiť sa do každodennosti bez zbytočných obáv. Roztvoriť svoju myseľ a hradby z nej zbúrať.

Záver

„Strach z nebezpečenstva je tisíckrát desivejší než samotné nebezpečenstvo,“ povedal Daniel Defoe. A ja túto vetu predkladám aj môjmu starému otcovi. Ten len smiešne zvráti čelo, pokrčí ústami a naoko venuje svoju pozornosť televíznej obrazovke. Neoponuje však. Tvári sa ľahkovážne, no v skutočnosti mu tieto slová rezonujú v mysli rovnako ako teraz vám...

Summary

“Thus fear of danger is ten thousand times more terrifying than danger itself,” Daniel Defoe said. I repeat this sentence to my grandfather, who keeps warning me to be cautious because the world is too dangerous. He only furrows his brow ridiculously, purses his lips, and seems to focus on the TV screen. He does not oppose it, though. He looks light-hearted, but in reality, these words resonate in his mind just as now they do in yours...

NE(BEZ)PEČIE: AKÝ JE TEDA RECEPT NA BEZPEČIE?

Tatiana Haršániová¹

Abstrakt: Esej má podobu úvahy o prítomnosti (aj) objektívneho nebezpečenstva vo svete, akceptácii jeho existencie a vyrovnaní sa s týmto zistením.

Kľúčové slová: Nebezpečenstvo; Akceptácia; Bezpečie.

Abstract: The author reflects on the presence of (not only) objective danger in the world, on acceptance of its existence, and on dealing with it.

Key Words: Danger; Acceptance; Safety.

Je 21. storočie a my všetci žijeme v rýchlom svete. Vo svete, v ktorom na vytvorenie ďalšej svetovej vojny „stačí jeden tweet.“ Nebol svet ľahší, keď na nové topánky bolo treba čakať aj niekoľko mesiacov?

Možno Vám práve napadlo, ako môžem porovnávať vojnu a topánky. Neporovnávam. Ale dostaneme sa k tomu...

Začnem znova. Totižto, esej na túto tému mám napísanú na počítači už dva týždne. Solídny sloh, musím sa priznať. V skratke, nebezpečie som opísala ako prechádzku temným lesom, kde sa ústrednej postave deje len to, čo si sama vsugeruje, čo sama dovolí. Pointa tej eseje bola, že nebezpečie je len v našej hlave. Späťne sa na tom smejem. Ako môže byť nebezpečenstvo len v hlave? Asi som mala slabú chvíľku alebo som práve čítala nejakú motivačnú literatúru, ktorú mi odporučila prefiltrovaná influen(d)cérka na Instagram stories. Po tomto zamyslení sa som dospela k tomu, že nebezpečenstvo je naozaj všade okolo nás. Či chceme alebo nie.

Prečo? (Otázka náboženská? Filozofická? Historická? Biologická?...) No lebo.

Každé ráno sa budím na zvuk vibrujúceho mobilu pod mojím vankúšom. Elektromagnetické žiarenie z môjho mobilu, vďaka ktorému mi odumierajú bunky (vraveli to v Teleráne), kompenzujem vankúšom z pamäťovej peny, ktorý zachraňuje moju krčnú chrbticu, s ktorou som nikdy nemala problém (v Teleshoppingu po Teleráne vraveli, že mi to zmení život). Takže niečím som si na bezpečí pridala, niečím ubrala. Nikdy som nebola na matematiku, ale mne sa to zdá ako vyrovnaná rovnica. Tento môj ranný rituál spomínam preto, že väčšina z nás ho má podobný či totožný. Vystavujeme sa nebezpečiu, ale „kompenzáciou“ očakávame, že sa anuluje. Nieкто si dokonca povie, že vykradne banku, potom prispeje na chudobné deti a váhy vesmíru sa vyrovnajú...

Týmto sme sami sebe nebezpeční.

Myslíme si totiž, že môžeme všetko, pod podmienkou nedeľného rozehrešenia.

¹ Denná študentka 1. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

Poviem Vám niečo o sebe. Mám 19 rokov, 160 cm a chodím päťkrát do týždňa do fitka. Minule som išla von s kamarátkou, obliekla som si sukňu (!) a z domu som pridala ešte zrkadlové selfie, však som bola za kočku. Po pár hodinách mi pristála do directu správa od nejakého Peťa: „...a potom nezabudni plakať, keď ťa niekto znásilní.“

...

Čo? V ten večer som nedostala do seba asi dostatok gintonicu, aby som to pochopila. Ale, vlastne, nechápem to stále. Moja sukňa je povolenie pre trestný čin?

Vitajte vo svete dievčat... Veď už v škôlke sme podporovali toxickú maskulinitu slovami „Co se škádlívá, to se rádo mívá.“ Mama mi vždy hovorí, že si nemám obliekať tie obtiahnuté džíny, že nemám používať ten výrazný rúž, že si mám kúpiť tú mikinu o číslo väčšiu. S kým ideš? Kam ideš? Kto sa pridá? To sa nepýta, lebo sa zaujíma, ale aby vedela, kde hľadať, keď sa večer nevrátim. Vie aký je svet. Vie byť zlý. A najhorší na baby. S kamarátkami máme dohodu, že keď niektorá ide niekam sama, musí napísať do skupiny, kedy odišla a kedy prišla.

Ale čo napríklad moja babka? Aj ona je baba... Jej najväčšia výzva v živote je, aby stihla rannú omšu a následne vychytala v pekárni čerstvé rožky. Nejak ju stále udivuje, že keď si niečo zažela zo zahraničia, tak to má doma do týždňa. Ona to totiž nepoznala. Nedávno mi vravela, že keď chcela nové balerínky, tak zbierala od mamy nejaké bony, v klude aj pol roka, aby si v Tuzexe (asi Gucci ich doby) mohla kúpiť obuv, s ktorou flexila skrz celé sídlisko. Wau babka. Ja chodím s mobilom za trojnásobok dôchodku a rovesníci to neocenia, lebo pred mesiacom vyšiel novší model. Mám rada moju babku. Je to veľmi milujúci človek. Ale bojím sa o ňu. Uvedomuje si ona, aký je svet zlý? V jej svete bolo zlo, keď jej muža povolali na front. Zlo bolo zlom a netváriло sa inak. Teraz zazvoní v paneláku a má milý úsmev. Babka, neotváraj dvere cudzím...

Záver

Takže, nebezpečenstvo na svete jednoducho existuje. A má veľa podôb. Je v našej hlave, je však aj mimo nej.

Existuje však aj recept na bezpečie?

Možno by sa zdalo, že sa stačí narodiť ako biely muž, v rozvinutej krajine, do rodiny prosperujúcich podnikateľov, s trochou charizmy a peknou tvárou. Keď toto všetko vymiešame, vytvorí sa nám nadýchané cesto, ktoré vložíme do rúry predom vyhriatej na aspoň vysokoškolské vzdelanie a vytvoríme pekný bezpečný svet. Dobrú chuť. A predsa to tak nefunguje. Nie je tým receptom akceptácia, že svet je zlý aj dobrý, vždy taký bol a vždy bude? Snažiť sa o dobro, byť pripravený na zlo a chrániť tých, ktorí sú menej pripravení ako my? Hm, akosi som pri tejto metafore vyhladla...²

² Táto esej bola písaná v novodobom slangu mladého človeka:

Tweet - písaný príspevok na sociálnej sieti Twitter, ktorú často používajú aj politici

Influen(d)cerka - odkaz na pesničku od rappera Fobia Kid

Instagram stories – fotografický príspevok na sociálnej sieti Instagram, ktorý zmizne po 24 hodinách

Teleráno – ranná relácia o rôznych témach

Teleshopping – televízny program propagujúci produkty na predaj

Summary

So, the danger in the world exists. And it has many forms. It exists in our head but also outside it.

Is there a recipe for safety?

It might seem that it is enough to be born as a white man, in a developed country, into a family of prosperous businessmen, with a bit of charisma and a pretty face. When we mix all this together, we have a fluffy dough that we put in a preheated oven for at least a college education and create a nice safe world. Bon appetite. And yet it doesn't work that way. Isn't the recipe the acceptance that the world is both bad and good, always was like that, and always will be? To strive for good, be prepared for the bad, and protect those most vulnerable than us? Um, I kind of got hungry with this metaphor...

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ: ESEJ O BEZPEČNOSTI, JEJ VÝZNAMĚ A HODNOTE

Daniel Pavelka¹

Abstrakt: Predložená esej je úvahou autora, podnietená ako súčasnosťou, tak aj minulosťou. Pozornosť upriamuje na otázky, či je možné dosiahnuť „absolútnu“ bezpečnosť a či je možné oddeliť bezpečie od nebezpečia, pričom hľadá význam a hodnotu týchto dvoch pojmov v ľudských životoch. Zároveň sa venuje myšlienke bezpečnosti ako nástroju v rukách politických predstaviteľov. Esej predstavuje pohľad autora na problematiku bezpečnosti a nebezpečenstva ako na dve strany jednej mince, ktoré bez seba nevedia samostatne existovať.

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Nebezpečenstvo; Politika; História.

Abstract: The essay is a short contemplation about the present and the past. Is "absolute" security achievable? Is it possible to separate security from danger? The author searches for the meaning and value of these two concepts in human lives. At the same time, he addresses the idea of security as a tool in the hands of political leaders. The essay presents the author's view on the issue of safety and danger as two sides of the same coin that cannot exist separately without each other.

Key Words: Security; Danger; Politics; History.

Posledné roky sú akési turbulentnejšie. V jednom okamihu sa všetko obrátilo hore nohami a relatívne pokojnú existenciu ľudstva začali narúšať mnohé hrozby. Azda prvou veľkou hrozbou bolo, keď sa na prelome novembra a decembra 2019 v čínskom meste Wu-chan začal šíriť neidentifikovateľný vírus, s ktorým sa tamojší lekári a ani lekári v ostatných častiach sveta dovtedy nikdy nestretli. Málokto ale tušil, že z lokálnej epidémie sa zakrátko vyvinie jedna z najväčších pandémieí v histórii ľudstva, ktorá bude mať na svedomí stá milióny infikovaných a milióny obetí - pandémia COVID-19. Počas nasledujúcich dvoch rokov sa ľudstvo zmietalo v strachu o svoje životy a životy svojich blízkych. Ľudia sa snažili vrátiť do „starých kolíají,“ no nebolo cesty späť. Museli sa prispôbiť novým okolnostiam. Nebolo to ľahké, no postupom času to dokázali.

Strach však nepominul, COVID zostal a pribudol nešťastný vojenský konflikt, ktorého plamienok začal plápať už v roku 2014. Armáda Ruskej federácie vpadla na územie Ukrajiny vo februári 2022 a pre ňu, jej priľahlé krajiny, ako aj krajiny celej Európy, to znamenalo otvorenú vojnu doslova za kopcami. Strach ľudí o ich životy a životy ich blízkych sa opäť prinavrátil do spoločnosti. Ten začala umocňovať energetická, ale aj potravinová kríza, čo viedlo k jeho prehĺbeniu. V tomto rozbúrenom mori strachu, chaosu a dezilúzie začali ľudia hľadať kotvu. Pevný bod, ktorý by ich ochránil pred hrozbami okolitého sveta...

Toto nie je opis deja filmu hollywoodskej produkcie, ale opis reality posledných rokov, ktorá ovplyvnila každodennosť našich životov. Touto esejou chceme poukázať na dôležitosť myšlienky bezpečnosti, pričom chceme upriamiť pozornosť aj na nenahraditeľnú úlohu nebezpečenstva v našich životoch.

Pretože v týchto ťažkých časoch, plných neistoty a strachu, túži väčšina z nás po jednom. Po bezpečí...

¹ Denný študent 2. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

1. Bezpečnosť: realita alebo fikcia

„Bezpečnosť je prevažne poverou.“²

Čo sa skrýva pod pojmom bezpečnosť? Definíciu nám ponúkajú rôzne výkladové slovníky, ale v jednoduchosti by sme mohli povedať, že ide o stav vylučujúci ohrozenie. V odborných kruhoch sa dá kvantifikovať a vyjadriť slovom, percentom či inou hodnotou. V tejto sfére môžeme hovoriť o rôznych druhoch bezpečnosti, ako napríklad bezpečnosti štátu, energetickej bezpečnosti, potravinovej bezpečnosti a mnohých ďalších druhoch. V konečnom dôsledku však ide o pocit, respektíve individuálny pocit, každého z nás. Ten však nie je kvantifikovateľný, a preto sa nedá popísať či vyjadriť nejakou hodnotou. Ide o vnútorný pocit, ktorý v nás navodzuje istotu, že nám nehrozí žiadne nebezpečie. Tento pocit v sebe obsahuje viacero prvkov. Medzi tie môžeme zaradiť ochranu pred ohrozením života, zdravia, financií, majetku atď. Je však možné tieto jednotlivé zložky kumulatívne naplniť a dosiahnuť pocit „absolútneho“ bezpečia? Môžeme sa snažiť a dokonca aj naplniť jeho jednotlivé zložky, no len čo dosiahneme jedného prvku bezpečia, ohrozenie sa objaví v druhom. A to sa opakuje stále dookola a my sa ocitáme v nekonečnom kolobehu hľadania „absolútneho“ bezpečia. Napriek tomu, že to je začarovaný kruh, dáva našim životom zmysel a nádej. Je našim majákom, keď blúdime tmou. Abstraktným a predsa nezastupiteľným.

2. Bezpečnosť: nástroj v rukách politikov

„Bezpečnosť ľudu nech je najvyšším zákonom.“³

Našu túžbu po bezpečnosti využívajú mnohí politici, ktorí sa svojimi činmi a vyjadreniami v nás snažia umocňovať pocit nebezpečenstva. Snažia sa nás presvedčiť, že len oni sú „spasiteľmi“, ktorí nám vedia zaistiť bezpečnosť. Často ide o politikov, ktorí sa opierajú o „triádu“ hesiel, ktorými sú bezpečnosť, stabilita a istota. Ponúkajú nám barter, ktorého podstatou je výmena časti našej slobody, prostredníctvom vlády „tvrdej ruky“ za zdanlivú ilúziu bezpečnosti, stability a istoty. Využívajú menšie problémy, ktoré nafukujú do extrémnych rozmerov, len aby v nás vyvolali pocit nebezpečenstva a ohrozenia. Častokrát sa však uchýľujú k fabuláciám a rozširovaniu informácií o neexistujúcich problémoch. Medzi takýchto politikov môžeme zaradiť bývalého prezidenta USA Donalda Trumpa, ktorý počas svojej prezidentskej kampane, a aj počas pôsobenia v prezidentskom úrade, vytváral falošný obraz nepriateľa v podobe migrantov z Mexika, čo viedlo k mnohým trestným činom páchaným na ľuďoch mexického pôvodu.⁴ Zároveň k nemu môžeme smelo pridať aj Vladimíra Putina, prezidenta Ruskej federácie, ktorý na obhajobu svojho autoritárskeho spôsobu vládnutia využíva imaginárne ohrozenie ruskej štátnosti, kultúry a identity tzv. „západom.“⁵ Zo stredoeurópskych hráčov sa nedá nespomenúť maďarského premiéra Viktora Orbána, ktorý využíva komunitu LGBTQI+ ako domnelú hrozbu pri presadzovaní hodnôt, ktorými sú, ako ich on sám nazýva,

² Helen Keller – americká spisovateľka, učiteľka a aktivistka.

³ Marcus Tullius Cicero – rímsky štátnik, rečník a filozof.

⁴ Bližšie pozri: RIVAS, A.: *Trump's language about Mexican immigrants under scrutiny in wake of El Paso shooting*. In ABC News. [online], 2019. Dostupné na: <https://abcnews.go.com/US/trumps-language-mexican-immigrants-scrutiny-wake-el-paso/story?id=64768566> [citované 8. apríla 2023].

⁵ Bližšie pozri: FAULCONBRIDGE, G.: *Putin casts war as a battle for Russia's survival*. In Reuters. [online], 2023. Dostupné na: <https://www.reuters.com/world/europe/putin-russia-must-take-into-account-nato-nuclear-capability-state-tv-2023-02-26/> [citované 8. apríla 2023].

okrem iného aj „tradičná rodina“ a „mravná výchova mládeže.“⁶ V neposlednom rade nemôžeme zabudnúť na bývalého premiéra Slovenskej republiky, Roberta Fica, ktorý svojimi vyjadreniami vytvára fiktívny obraz nepriateľa v podobe „západu,“ ktorý nás chce zatahnúť do vojny.⁷ Všetci vyššie spomenutí páni majú mnoho spoločných charakterových čŕt. Medzi tie patrí práve aj využívanie ohrozenia, či už reálneho alebo fiktívneho, na ospravedlnenie svojich politických krokov. Našu túžbu po bezpečnosti využívajú bezškrupulózne proti nám a snažia sa nám nastaviť obraz sveta, cez ktorý neuvídime skutočnú realitu, ktorá nie je zďaleka taká jednotvárna ako nám ju oni sami podávajú a je omnoho komplexnejšia.

3. Nebezpečenstvo: hybná sila ľudstva

„Nesmiem sa báť. Strach je zabijak mysle.“⁸

Na prvý pohľad sa nám môže zdať, že nebezpečenstvo a bezpečnosť sú ako oheň a voda, dva rozdielne pojmy, ktoré spolu nedokážu koexistovať. Po krátkej úvahe však dospievam k záveru, že tomu tak nie je. Sú skôr ako jin a jang, snažiac sa vzájomne dosiahnuť. Jedno bez druhého by nedokázalo existovať. Na prítomnosť túžby človeka po bezpečí je potrebná existencia nebezpečia a naopak, tam kde je bezpečie, vždy existuje hrozba nebezpečia. Tento kolobeh poháňal ľudstvo od jeho vzniku. Práve strach z nebezpečenstva a túžba po bezpečnosti stáli a stále stoja za rozvojom ľudstva. Tie najdôležitejšie míľniky našej histórie sa diali práve zo strachu z nebezpečenstva. Neolitická revolúcia nezačala z dôvodu, že by lovci a zberači hľadali voľnočasovú aktivitu na krátenie dlhej chvíle. Začala, pretože v dôsledku zmien klimatických podmienok sa medzi lovcami a zberačmi objavilo nebezpečenstvo hladomoru súvisiace aj s rozrastajúcou sa populáciou. Títo doboví ľudia boli nútení prispôbiť sa novým podmienkam v snahe zabezpečiť svoje prežitie. Vznik prvých starovekých štátnych útvarov nebol motivovaný vzájomnou láskou medzi ľuďmi, ale spoločným strachom a pocitom nebezpečia z nepriateľských populácií a okolitého sveta. Pokrokové myšlienky Organizácie Spojených národov či Európskej únie neboli postavené na základoch priateľstva a dobrej vôle, ale na základe strachu z ďalšej svetovej vojny. Pocit nebezpečia naprieč miléniami vzbudzoval strach, no zároveň v ľuďoch prebúdza odvahu a rozvíjal ich myslenie a spoločnosť. Naprieč históriou bol katalyzátorom zmien a inovácií. Nepriateľom a učiteľom v jednom.

Záver

„Absolútna“ bezpečnosť je pre nás nedosiahnuteľnou metou, no napriek tomu nesmieme rezignovať na jej hľadanie. Táto túžba naplňuje naše životy a dáva im zmysel, hoci sa na ceste za ňou mnohokrát popálime a budeme pochybovať o zmysle jej hľadania. Vyvarujme sa však na tejto ceste ľuďmi, ktorí nám ponúkajú falošný pocit bezpečia výmenou za obmedzenie našej slobody. Tvárou v tvár nebezpečenstvu a strachu nezutekajme a nevzdajme sa, pretože práve vtedy prichádza skutočná odvaha. Tá nás posúva vpred, pričom zároveň tým každý z nás vlastným pričinením posúva vpred celé ľudstvo.

⁶ Bližšie pozri: RANKIN, J.: *Hungary passes law banning LGBT content in schools or kids' TV*. In The Guardian. [online], 2021. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2021/jun/15/hungary-passes-law-banning-lgbt-content-in-schools> [citované 9. apríla 2023].

⁷ Bližšie pozri: KYSEL, T.: *Fico chcel deň mnichovskej zrady, no Ukrajinu by nechal napospas Rusku. Historici vidia podobnosť, Smer nie*. In Aktuality.sk. [online], 2022. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/DEP30C4/fico-chcel-den-mnichovskej-zrady-no-ukrajinu-by-nechal-napospas-rusku-historici-vidia-podobnost-smer-nie/> [citované 9. apríla 2023].

⁸ Paul Atreides; Frank Herbert: Duna.

Summary

"Absolute" security is an unreachable goal, yet we must not resign from seeking it. This desire fills our lives and gives them meaning, even though we stumble while searching for it and even doubt the sense of this quest. However, on this path, let us beware of people offering us a false sense of security in exchange for restricting our freedom. In the face of danger and fear, let us not run away and give up because that is when courage awakens and motivates us to do new things. Like that, humanity progresses through the efforts of each of us.

Zoznam použitej literatúry

Elektronické zdroje

FAULCONBRIDGE, G.: *Putin casts war as a battle for Russia's survival*. In Reuters. [online], 2023. Dostupné na: <https://www.reuters.com/world/europe/putin-russia-must-take-into-account-nato-nuclear-capability-state-tv-2023-02-26/> [citované 8. apríla 2023].

KYSEL, T.: *Fico chcel deň mnichovskej zrady, no Ukrajinu by nechal napospas Rusku. Historici vidia podobnosť, Smer nie*. In Aktuality.sk. [online], 2022. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/DEP30C4/fico-chcel-den-mnichovskej-zrady-no-ukrajinu-by-nechal-napospas-rusku-historici-vidia-podobnost-smer-nie/> [citované 9. apríla 2023].

RANKIN, J.: *Hungary passes law banning LGBT content in schools or kids' TV*. In The Guardian. [online], 2021. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2021/jun/15/hungary-passes-law-banning-lbgt-content-in-schools> [citované 9. apríla 2023].

RIVAS, A.: *Trump's language about Mexican immigrants under scrutiny in wake of El Paso shooting*. In ABC News. [online], 2019. Dostupné na: <https://abcnews.go.com/US/trumps-language-mexican-immigrants-scrutiny-wake-el-paso/story?id=64768566> [citované 8. apríla 2023].

Cena Petra Blaha Cum Grano Salis III.

ESEJE

účastníkov

študentskej celouniverzitnej súťaže
o najlepšiu esej na tému:

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ:

**Esej o bezpečnosti,
jej význame
a hodnote**

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ

Klára Bicáková¹

Abstrakt: Autorka vo svojej eseji vníma bezpečnosť v súvislosti s reálnym dodržiavaním ľudských práv vo svete. Predstavuje Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, činnosť OSN a reálne prípady porušovania ľudských práv na príklade vybraných krajín.

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Ľudské práva; Všeobecná deklarácia ľudských práv; Mier.

Abstract: In her essay, the author perceives security through the observance of human rights in the world. She briefly presents the Universal Declaration of Human Rights, the activities of the UN, and examples of human rights violations.

Key Words: Safety; Human Rights; Universal Declaration of Human Rights; Peace.

Keď počujem pojem bezpečie, moja prvá asociácia v mysli sú hodnoty ako mier, sloboda, ochrana, ale aj pohodlie. Tiež mi v hlave rezonujú slová ako právo a privilégium, predsa len, študujem na právnickej fakulte. Mať možnosť žiť v krajine, kde sa cítíme bezpečne, je naše právo, no tiež obrovská výsada, ktorú je nevyhnutné si vážiť a využiť ju na pomoc druhým.

Pred pár týždňami som sa zúčastnila skvelého medzinárodného projektu zameraného na ľudské práva a právo na mier. Pamätám si, ako sme idealizovali o perfektnom svete a o ideálnom stave. Rozprávať o ľudských právach na čisto teoretickej úrovni je naozaj priam povznášajúce. A je to tak, práva na mier a priaznivé životné podmienky sú jedny z tých, ktoré nám patria od narodenia, každému jednotlivcovi bez rozdielu, vychádzajúc zo záruk medzinárodných deklarácií a dohôd. Je to *ius naturale* - právo pochádzajúce od prirodzenosti, bezpodmienečné. Aj vďaka rozmanitosti v kultúrach, životných podmienkach a ekonomických pomeroch, ktoré panujú v krajinách, z ktorých sme na tomto projekte pochádzali, sme nakoniec došli k záveru, že situácia okolo nás často nie je taká ružová ako na papieroch. A pomaly sme si začali uvedomovať, že o ľudských právach a o práve na mier nestačí len diskutovať, nestačí ostať v teoretickej rovine. Musíme sa pozrieť na to, ako sú aplikované v praxi a kde nachádzame citelné nedostatky.

Východiskom je nepochybne Všeobecná deklarácia ľudských práv, dokument, na ktorého tvorbe sa zúčastnili najvplyvnejší a najuznávanejší odborníci svojej generácie, a ktorý nám slúži ako záruka ľudských práv už dlhých sedemdesiatpäť rokov. K jej vzniku dopomohol charakter doby, v ktorej sa zrodila. Koniec Druhej svetovej vojny viedol k debate a kladeniu si nových otázok o potrebe vytvoriť dohodu medzi štátmi, že stav, ktorý existoval v predchádzajúcich rokoch sa už nenavráti. Ľudská dôstojnosť a sloboda sa stali hodnotami, ktoré sa spoločnosť od toho momentu snažila vo vzájomnej spolupráci presadiť a ochrániť. Aj napriek tomu, že táto deklarácia nie je právne záväzná, je do veľkej miery rešpektovaná v krajinách celého sveta a jej dôležitosť v súčasnosti je markantná.

Napriek existencii tohto dokumentu však každý deň z rôznych strán počujeme o prípadoch porušovania ľudských práv. Častokrát dochádza ku kritike Organizácie spojených národov (OSN), kritike týkajúcej sa nečinnosti alebo neskoreho zásahu. Spojené národy ako organizácia

¹ Denná študentka 2. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

sa zaviazala pomáhať v krízových situáciách, zachovávať mier vo svete a, ako sama vyjadrila v preambule svojho zakladajúceho dokumentu - Charty OSN, zaväzuje sa k plneniu záväzkov vyplývajúcich zo zmlúv a iných prameňov medzinárodného práva, čiže aj Deklarácie ľudských práv. Opak vie byť ale často pravdou.

Veľmi ma zaťažuje a cítim zarmútenie vždy, keď sledujem správy z niektorých krajín, kde zdanlivo niet rady ani pomoci i samotnou OSN. Príkladom takejto krajiny je napríklad Mali. Obyvatelia Mali zažívajú naozaj celú škálu problémov, vyvolanú pre rôzne historické či geopolitické faktory. Za posledné roky boli sužovaní rôznymi povstaniami, prevratmi či teroristickými útokmi zo strany džihadistických skupín.

Rovnako myslím na obyvateľov Afganistanu a predovšetkým afganské ženy, ktoré prichádzajú o svoje ľudské práva a po každom rozhodnutí talibanských povstalcov strácajú kúsok svojej slobody. V tejto dobe je Afganistan jedinou krajinou na svete, kde sa ženy nemôžu slobodne vzdelávať, a tak naplniť svoj potenciál a uplatniť si právo, ktorým vďaka medzinárodným dohovorom disponujú.

Ďalšou takouto krajinou je napríklad Konžská demokratická republika, ktorej názov je vcelku zavádzajúci, a ktorá je dlhodobo v konflikte so svojimi susednými štátmi a zároveň rozvrátená kvôli vnútropolitickým nezhodám a rebelským povstaniam.

Príklady sú ale nekončiacie. Sýria, Haiti, Etiópia, Severný Sudán, Burkina Faso, a toľko ďalších, ktoré síce nerezonujú vo večerných správach, no na utrpenie ich obyvateľov by sa nemalo zabúdať.

A, samozrejme, nemôžem nespomenúť nekončiacie sa rozbroje blízko našich hraníc. Naši bratia na Ukrajine, ktorí na viacerých miestach prežívajú svoje dni v bunkroch, zbarikádovaných domoch alebo v ruinách, majú dni naplnené strachom a obavami o svoje bezpečie a bezpečie svojich synov ďaleko od domu. Sami sme neverili, že takéto vojnové zločiny by sa jedného dňa znova mohli odohrávať na európskom kontinente. Tam, kde sme mysleli, že sme konečne dosiahli pokoj a jednotu...

Je pre mňa nepredstaviteľné, že na tomto svete žijú ľudia, ktorí nikdy nezažili mier. Mier nezažili ani ich rodičia či prarodičia, a pravdepodobne ho nezažijú ani ich deti. Akú stopu na novej generácii zanechá to, že slobodu, bezpečie a pohodu nikdy necítili na vlastnej koži a zároveň aké ťažké musí byť rozhodnutie rodičov priniesť na svet nového človeka, no nevedieť mu zaručiť dobrú budúcnosť. Mám hlboký rešpekt voči obyvateľom krajín rozvrátených vojnovými či inými konfliktami. Tieto národy majú silného, bojového ducha a uvedomujem si, že my, občania krajín, ktoré nie sú priamo dotknuté týmito nešťastiami, a ktorí žijeme v akejsi stabilite, týmto ľuďom dlhujeme vieru v budúcnosť. My musíme udržať ich vieru v lepšie zajtrašky živú a prispieť k formovaniu budúcnosti správnym smerom. Je to naša povinnosť, lebo naše ruky nie sú zviazané. V našich rukách je stále moc niečo zmeniť a spraviť to bez strachu o seba a svojich blízkych. Nemôžeme dovoliť, aby sa zo spoločnosti vytratila empatia a nezištná pomoc. Je dôležité podpisovať petície, zúčastňovať sa na protestoch, zasielať výzvy inštitúciám, ktoré môžu s vecami pohnúť, vyjadrovať navonok svoj postoj či len rozširovať povedomie o situáciách v takýchto krajinách. Všetko sa ráta. Všetko prispieva k väčšej veci aj keď je to občas pomalý proces.

Záver

Organizácia spojených národov sa momentálne najviac venuje diplomacii a mierotvorbe medzi Ruskom a Ukrajinou a, napriek tomu, že je to veľmi opodstatnené, verím, že ani na iné krajiny by sa nemalo zabúdať. Pri množstve nevinných ľudí, ktorí každý deň trpia po celom svete, je neakceptovateľné vzdať svoje úsilie či dať si pauzu. Je dôležité byť činný. Táto činnosť a aktivita je to, čo udržiava medzinárodné právo, ale i právo vo všeobecnosti, nažive a vo

vývoji. To, aký bol stav pred sedemdesiatimi piatimi rokmi neodrážalo, aký je stav teraz. A to, čo okolo seba vidíme v súčasnosti, neodráža to, ako bude náš svet vyzerat' o päť, desať, dvadsať či sto rokov. Niektorí by sa na to mohli pozerat' kriticky a pesimisticky, no ja v tom vidím aj trochu dobrého. Viem, že sa musíme približovat' k ideálu, o ktorom sa nám tak príjemne diskutovalo na spomenutom seminári. A to ma privádza k mojej poslednej pojmovej asociácii, a tou je nádej. Nádej, že ľudia, ktorí teraz žijú v strachu, jedného dňa pocítia bezpečie, a naše teoretizovanie sa stane realitou.

Summary

Currently, the United Nations is most engaged in diplomacy and peace-making between Russia and Ukraine. Although it is justified, other countries should get enough attention, too. With so many innocent people suffering around the world, it is unacceptable for us to give up or take a break from helping them and safeguarding the observance of human rights. We need to be active. Activity keeps international law, and law in general, alive and evolving. The past differs from the present, which differs from the future. We are on a journey - if we try hard, it might be a journey towards better days. One of my associations with the word safety is the word hope. The hope is that the people who now live in fear will one day feel safe, and our theorizing about safety will become a reality through our joint work.

Zoznam použitej literatúry

INTERNATIONAL CRISIS GROUP: *Ten Challenges for the UN in 2022-2023* [online]. Dostupné na: <https://www.crisisgroup.org/b8-united-states/ten-challenges-un-2022-2023> [citované 31. marca 2023].

SAFI, T. N.: *Afghanistan: The only country that bans girls' education* [online]. Dostupné na: <https://genevasolutions.news/explorations/dispatches-from-women-in-afghanistan/afghanistan-the-only-country-that-bans-girls-education> [citované 31. marca 2023].

UNITED NATIONS: Universal Declaration of Human Rights [online]. Dostupné na: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> [citované 31. marca 2023].

ESEJ O BEZPEČNOSTI

Natália Božiková¹

Abstrakt: Autorka v eseji charakterizuje bezpečnosť a opisuje niektoré jej podoby. Za kľúčové pre vytváranie bezpečnosti považuje aktívny prístup jednotlivcov a rešpekt.

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Aktívny prístup; Rešpekt; Formy nebezpečenstva.

Abstract: In her words, the author describes security and some of its forms. She considers the active approach of individuals and respect to be fundamental for creating a safe world.

Key Words: Safety; Active Approach; Respect; Types of Danger.

„Svet je nebezpečné miesto k životu, nie kvôli ľuďom, ktorí sú zlí, ale kvôli ľuďom, ktorí s tým nič neurobia.“

Tento nadčasový výrok povedal Albert Einstein a možno s ním jedine súhlasiť. Bezpečnosť, vo viacerých svojich rovinách, by mala byť pre spoločnosť prvoradá. Poskytnúť ochranu v konkrétnej situácii, v ktorej je ohrozená bezpečnosť, by mala byť prioritou každého z nás.

Bezpečnosť môžeme vnímať ako pohodový stav človeka, kedy necíti pocit strachu, je slobodný a je mu umožnené sa slobodne aj rozhodnúť. Stav, kedy sa nemusí báť o svoje práva či majetok, lebo sú rešpektované. Jedným aspektom tejto bezpečnosti je, napríklad, že žije v právnom štáte, iným, že sa nebojí nechať svoje dieťa pred domom hrať sa. Bezpečie je aj, keď sa seniori nemusia strachovať kvôli podvodníkom a zlodejom. Nebezpečie má teda mnoho tvárí a je nepredvídateľné. Je dôležité byť v živote opatrný a byť pripravený, ak nastane problém, aby sme aj sami seba vedeli garantovať bezpečie.

Na Ukrajine je vojna, ktorá plieni územia a milióny ľudí dostáva do nebezpečia.

Na Slovensku sa zvyšujú ceny potravín, základný pocit bezpečia je tým pre mnohých narušený, od čoho sa odvíjajú ďalšie problémy, vrátane psychickej nepohody.

Všetkými ľuďmi, a zvlášť LGBT komunitou, otriasol útok, v ktorom prišli o život ľudia z dôvodu ich sexuálnej orientácie. Nikto z nás nechce určite zažiť situáciu, že sme s našimi kamarátmi vonku a niekto nás napadne, lebo sme v komunite „iných“ alebo my sami sme iní.

To sú len niektoré z aktuálnych ohrození bezpečnosti, podporované pasivitou, keď si zakrývame oči akoby sa nás to netýkalo. Ale každé ohrozenie bezpečnosti sa týka každého z nás, lebo všetci sme ľudia s emóciami, máme právo byť si rovní a bezpečne spolunažívať.

Stavebným kameňom bezpečia je rešpekt. Na stredných školách sme si určite všetci vyskúšali argumentáciu vo dvoch skupinách, napríklad jednej, ktorá podporuje dúhový pride a sobáše párov rovnakého pohlavia a druhej, ktorá podporuje tradičnú rodinu. Snád každý z nás dospel k záveru, že vzťah musí byť o súhlase oboch partnerov, ktorí musia vedieť, čo robia, byť inteligentne zrelí a znalí dôsledkov svojich slov, činov a rozhodovania. Každý nech si je s tým, s kým mu je dobre, aj keď ide o rovnaké pohlavie. Rešpektujme právo voľby. Osobne nevidím

¹ Denná študentka 1. ročníka Bc. štúdia na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

problém ani v pochodoch za tradičnú rodinu, ak nevygraduujú do stavu výbušných hádok a prípadných zranení. Rešpektujme právo na súkromný život.

V súvislosti so slovom rešpekt som si spomenula aj na útoky ISIS a strachom poháňanú Európu. Rešpektujme slobodu vierovyznania.

Je 21. storočie a máme tu ľudí žijúcich vo vojnovej zvrátenosti. Máme krajiny, ktoré bojujú o územia, tie, ktoré si oň nárokujú a tie, ktoré chcú chrániť svojich obyvateľov. Nemá byť krajina domovom pre všetkých? Ľudia si nezaslúžia každý deň sa strachovať, či na nich padne bomba a žiť s pocitom, že sú nútení ujsť do bezpečnejšej krajiny a zanechať tú svoju napospas osudu... Chceme prežiť, odídeme, ale čo tá nemajetná časť krajiny, ľudia so zlým zdravotným stavom, záväzkami... Rešpektujme právo na život. Rešpektujme suverenitu. Rešpektujme.

Stav absolútneho bezpečia je nemožný, riziká nemožno úplne odstrániť. V podstate to všetci vieme. Ale často na to v okamihu zabudneme, napríklad pod vplyvom populistických politikov či hoaxov. Tu sa dostávam k osobitnému druhu bezpečnosti, a to internetovej bezpečnosti, ochrane pred podvodníkmi, hackermi, nepravdivými informáciami, internetovou šikanou. V súčasnosti by sme zvýšený dôraz mali klásť na internetovú gramotnosť. Šikanu by sme mali vždy nahlásiť alebo, ak vieme, že prebieha, tak obeti pomôcť a dať jej pocítiť, že v tom nie je sama. Nikde by sme nemali uvádzať heslá od platobnej karty a ak sa nám niečo nezdá, mali by sme veriť inštinktu.

Za najhoršiu formu nebezpečenstva považujem tú, ktorá je spojená s násilím. Napríklad obťažovanie ženy. Neuznávam výhovorky alebo vykresľovanie sa v lepšom svetle, keď muž obhajuje svoje násilné konanie napríklad slovami, že žena bola opitá, povolná, mala minišaty či výrazný makeup. Pre našu spoločnosť je dôležité hovoriť aj o citlivých témach a netolerovať žiadne sexuálne narážky. Dievčatá treba od malička vychovávať tak, aby vedeli rozlíšiť násilie v toxickom vzťahu. Nesmieme čakať, kým dôjde k nejakej katastrofe, aby sa problém riešil, potom obeť len poľutujeme, post'ážujeme sa a pasívne prijmeme, čo sa stalo.

Aj na prvý pohľad „menej zlé“ formy nebezpečia však môžu mať vážne následky a pre konkrétneho človeka byť tým najväčším nebezpečenstvom. Napríklad, na pracovisku musíme tiež vytvoriť bezpečné prostredie, aby sme predišli zraneniam. Je potrebné, aby vedúci firmy investoval do bezpečnosti zamestnancov. Čo sa môže stať? Všetko sa môže stať. Navyše, pocit bezpečia zvyšuje pracovný výkon.

Dôležitá je tiež bezpečnosť premávky na cestách. Autonehody sa stávajú každodenne. Ľudia často jazdia pod vplyvom návykových látok, alkoholu, prekračujú povolenú rýchlosť alebo sa za volantom predvádzajú či preceňujú svoje možnosti. Ako sa hovorí, pýcha predchádza pádu.

Záver

Bezpečnosť má rôzne podoby. Ľudia by sa nad nimi mali zamýšľať a chrániť ich, ako vyplýva aj z citátu Alberta Einsteina. Bez všimania si problémov, bez rešpektu a bez pomoci druhým nevieme budovať lepší svet pre nás a budúce generácie.

Summary

Safety comes in many forms. People should think about them and actively protect them. As Albert Einstein once said: *“The world is a dangerous place, not because of those who do evil, but because of those who look on and do nothing.”* Without noticing problems, without respect, and without helping others, we cannot build a better world for us and future generations.

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ: ESEJ O BEZPEČNOSTI, JEJ VÝZNAMĚ A HODNOTE

Ivan Daniš¹

Abstrakt: Prečo je nebezpečenstvo trvalou hrozbou? Aký súvis má so zlom? Autor eseje sa zamýšľa nad týmito otázkami a konkrétnymi výzvami v súčasnom modernom svete: bezpečnosťou štátu, kybernetickou bezpečnosťou a ekologickou bezpečnosťou.

Kľúčové slová: Nebezpečenstvo; Zlo; Bezpečnosť štátu; Kybernetická bezpečnosť; Ekologická bezpečnosť.

Abstract: Why is danger a constant threat? What does it have to do with evil? The author reflects on these questions and related specific challenges in today's modern world: state security, cyber security, and ecological security.

Key Words: Danger; Evil; State Security; Cyber Security; Ecological Security.

Úvod

Bežný život so sebou prináša rôzne životné situácie, v ktorých často stojíme na rozmedzí viacerých možných rozhodnutí. Všetci sa snažíme urobiť rozhodnutie, ktoré je správne, vyhovujúce a bezpečné. Niekedy ho plánujeme vopred, inokedy sa musíme rozhodnúť okamžite, v danom momente. Prečo by sme však mali brať ohľad aj na bezpečnosť našich rozhodnutí? Odpoveďou na túto otázku by mohlo byť samotné chápanie bezpečnosti ako opaku nebezpečia. Málokto ho aktívne vyhľadáva a väčšina z nás sa práve správnymi rozhodnutiami snažíme nebezpečenstvu vyhnúť. Denne robíme rôzne rozhodnutia, už len také ranné vstávanie, odchod do práce či výber obedu. Na prvý pohľad sú to banálne rozhodnutia, no ak sa, napríklad, rozhodneme nechodiť do práce, porušíme pracovnú disciplínu, čo môže viesť až ku strate zamestnania a ocitneme sa v nebezpečenstve. Ako zaplatím nájom? Čo budem jesť? Jednoduché rozhodnutie môže viesť až k ohrozeniu existencie.

Ak by sme však nazerali na každé naše rozhodnutie cez prizmu definície bezpečnosti, museli by sme za každou situáciou hľadať určité nebezpečenstvo. Znamenalo by to život v stave neustáleho nebezpečenstva. Predstava života v neustálom nebezpečenstve v nás môže vyvolávať strach. Znamená strach z nebezpečenstva strach zo zla? Keďže sme v neustálom nebezpečenstve, môže to znamenať, že v ľuďoch je všeobecne prítomné zlo? Asi na tom niečo bude. Prečo by sme potom mali, napríklad, právne predpisy, keby bolo v ľuďoch len dobro? Právne predpisy predpovedajú, čo môže nastať. Predikujú situácie, sú o krok vpred. Zdá sa, že spoločnosť sa snaží chrániť pred nebezpečenstvom a neverí tak v dobro jednotlivca. Spoločnosť už vopred myslí na to, že ak určitý jav, ktorý je charakteristický pre konkrétnu situáciu nezaopatríme nejakou variáciou „čo ak,“ budeme v štádiu, kedy si vlastne každý bude môcť robiť čo chce.

Z tohto hľadiska možno vidieť, že bezpečnosť a jej odvrátená strana, nebezpečenstvo, nie je jednoduché uchopiť. Má rôzne podoby a výskyt. Komplexné preskúmanie nebezpečenstva je nemožné. V rámci tejto eseje som sa rozhodol venovať pozornosť trom oblastiam, ktoré

¹ Denný študent 1. ročníka Mgr. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

osobitne predstavujú výzvy v súčasnom modernom svete: bezpečnosť štátu, kybernetická bezpečnosť a ekologická bezpečnosť.

1. Bezpečnosť štátu

Štátna bezpečnosť je veľmi podstatnou zložkou samotnej suverenity štátu. Koho vlastne chráni štát? Na túto otázku by sa dalo odpovedať otázkou: koho by mal vlastne štát chrániť? Vo všeobecnosti by mal štát dbať na to, aby sa ľudia cítili bezpečne. Okrem občanov štátu sa ale na jeho území môžu nachádzať aj iné osoby ako napríklad turisti, osoby, ktoré cez štátne územie len prechádzajú, ale aj nelegálne migrujúce skupiny ľudí. Znamená to, že ochrana a bezpečnosť nemá byť zaručená len štátnym občanom, ale aj každej osobe nachádzajúcej sa na území štátu. Už spomenutá migrácia môže byť podhubím pre rôzne druhy trestnej činnosti. Nemusí byť však páchaná samotnými migrujúcimi osobami, ale práve aj štátnymi občanmi, ktorí môžu zlú situáciu a bezradnosť týchto osôb využiť pre svoj zisk, rôznou nelegálnou činnosťou. Aj tu sa o bezpečnosť štát stará ochranou hraníc a medzinárodnou spoluprácou. Určite už viaceri z nás bolo na dovolenke či výlete v zahraničí. V cudzej krajine ale nemáme automaticky pocit nebezpečia. Aj keď sme ďaleko od domova, každý štát rieši otázku bezpečnosti turistov. Dbá na to, aby sa nestali obeťami krádeží, podvodov, ale aj na bežné veci akými sú napríklad označenia trás alebo preklady do bežne používaných jazykov sveta. Niekedy sa nad týmito maličkosťami ani nezamyslíme, ale ako by sme sa cítili, keby sme v cudzej krajine nenašli ani jeden preklad do anglického jazyka či slabo alebo vôbec označené trasy?

Ak by sa Vás niekto opýtal, či sa cítite bezpečne, keď kráčate neskoro večer po ulici, je vysoká pravdepodobnosť, že odpoveď bude nie. Strach je prirodzený a zažíva ho každý z nás. Niekedy, bohužiaľ, ochrana štátu nie je dostatočne účinná, prípadne sa nedá zabezpečiť v každej jedenej chvíli nášho života. Tu už nastupuje veľmi podstatná zložka, ktorou je samotné správanie sa nás, ľudí. Je jasné, že štátnu bezpečnosť musí zabezpečiť štát, ale bez efektívnej spolupráce občanov, osôb nachádzajúcich sa na území štátu a vo všeobecnosti ľudí, sa nikdy nebudeme cítiť úplne bez strachu a bezpečne. Človek si musí uvedomiť, že bez vzájomného rešpektu, pomoci a pochopenia nevytvorí prostredie, v ktorom bude cítiť istotu a pokoj.

2. Kybernetická bezpečnosť

Ako už bolo spomenuté, druhým zaujímavým pohľadom na túto dôležitú tému je kybernetická bezpečnosť. V dnešnej digitálnej dobe asi každý z nás vlastní mobilný telefón alebo má nejakým spôsobom prístup na internet. Môžeme vidieť, že online svet má veľa dobrých vlastností, o ktorých každý z nás vie. Všetci si uvedomujeme pozitíva, no málokedy sa pristavíme pri negatívach. Buď o nich vôbec nevieme alebo o nich aj vieme, ale neriešime ich. Ak by sme chceli naše pôsobenie na internete niečomu pripodobniť, dalo by sa pripodobniť strelnici. Každý z nás, kto sa pohybuje na internete, máme na sebe terč. Je však len na šikovnosti a presnosti strelca, v tomto prípade narušiteľa, či terč zasiahne alebo nie. Téma ochrany našich osobných údajov, peňazí na bankových účtoch, hesiel či súborov v počítači začala viac rezonovať od dôb covidu, kedy väčšina z nás bola doma a led obrazovka bola našim najbližším kamarátom. Okrem receptov na kváskový chlieb sa ale na online scéne objavili vo zvýšenej miere aj osoby, ktoré využívali online priestor na počítačovú kriminalitu. Podvody a úniky našich osobných údajov sú nebezpečný fenomén. Je to narušenie našej bezpečnosti, ktoré nemusí byť viditeľné a páchatel sa môže nachádzať niekoľko tisíc kilometrov od nás. Objasnenie takejto kriminality a navrátenie do pôvodného stavu je vo veľa prípadoch až nemožné.

Už spomenutou neviditeľnou hrozbou je ale aj dezinformačné prostredie. Prečo neviditeľná hrozba? Ak sa Vás niekto pokúsi fyzicky napadnúť, hrozbu vidíme, cítime. Ak sa ale dostaneme

do rôznych internetových skupín, kde si len prečítame nejaký názor, nevidíme v tom priamu hrozbu. Keď sa dostaneme do určitej skupiny ľudí, po nejakom čase začneme preberať vzory ich správania a prispôbime sa ich jazyku, hoci si to ani nemusíme uvedomovať. Tu však už nastáva problém, kedy na seba naráža správne vyhodnocovanie informácie s dezinformáciami. Dezinformácia slúži na vyvolanie chaosu či na podporu mienky a propagandy. V spoločnosti sa na bežných ľuďoch, ktorí možno uveria týmto komentárom, nazerá ako na bláznov či tzv. dezolátov. Tento pohľad však nie je správny. Opäť sa treba vrátiť k už spomenutej charakteristike bezpečnosti. Na to, aby sme žili v bezpečnej spoločnosti, je potrebné navzájom si porozumieť, rešpektovať sa, nerozdeľovať sa kvôli rozdielnym názorom. Východiskom by mal byť spoločný boj voči tým, ktorí tieto dezinformácie tvoria, sú bezpečnostným rizikom a ich zámerom je práve, aby spoločnosť rozdeľovali.

Pozornosť by sa mala venovať aj aplikáciám s krátkymi videami. Tieto videá sú trefné, vtipné, niekedy aj náučné a vieme sa pri nich uvoľniť alebo niečo nové naučiť. Keď sa nad nimi ale lepšie zamyslíme, uvedomíme si, že ak by bolo video dlhšie ako pár sekúnd, „prescrollujeme“ ho. Čo to vlastne znamená? Znamená to, že tieto aplikácie nás učia udržiavať pozornosť len na niekoľko sekúnd a ak nás týchto pár sekúnd nezaujme, prejdeme na niečo iné. Prečo aj toto môže byť nebezpečnou hrozbou? Napríklad, v školskom veku si môžu deti vypestovať problémy s pozornosťou, nakoľko prostredníctvom aplikácie boli učení udržať pozornosť len na pár sekúnd. Základom ale nie je rušiť tieto aplikácie, len si uvedomiť, že hrozby existujú aj tam, kde sa to na prvý pohľad nezdá.

3. Ekologická bezpečnosť

Tretou významnou témou je ekologická bezpečnosť. Čo to vlastne je? Ako už bolo spomenuté, stav bezpečnosti nastáva vtedy, keď nám nehrozí nebezpečenstvo. Keď človek aspoň čiastočne vníma svet okolo seba, ľahko možno pozorovať rôzne zmeny v prírode či v bežnej každodennosti. Zima bez snehu, zato jar so silným mrazom, časté zmeny počasia v krátkych intervaloch, extrémne teploty, záplavy, postupné vyhynutie rôznych druhov zvierat, nepriaznivá klíma, topenie ľadovcov, globálne otepľovanie. Takto by sme mohli pokračovať ďalej. Už pri čítaní o týchto jednotlivých problémoch životného prostredia možno pozorovať, že takto stav bezpečia nevyzerá. Bežne si tieto jednotlivé zmeny možno ani neuvedomujeme, no ich následky sú a budú kritické pre každého z nás. Ak sa spätne vrátíme k položenej otázke, čo je to ekologická bezpečnosť, mohli by sme odpovedať, že ide o určitú harmóniu medzi zložkami prírody, vrátane človeka. Prostredie, v ktorom funguje trvalo udržateľný rozvoj a rovnováha medzi inováciou a čistým, stabilným životným prostredím, ktoré bude zachované pre ďalšie generácie.

Pri ochrane životného prostredia sa často vyskytuje názor, že najskôr treba začať od seba a až následne môžeme nadviazať na etablovanú prácu ochranárov. Postačí to ale? Napríklad keď existujú krajiny, kde je priemyselnou výrobou viacnásobne znečisťované životné prostredie? Začať od seba je dôležité a je to dobrý odrazový mostík, no ak sa k tomu nepripojí pomoc štátov, nikdy sa nám, len ako skupine jednotlivcov či zoskupeniam, nepodarí dosiahnuť stav harmónie, stav ekologickej bezpečnosti.

Záver

Ako sme si mohli všimnúť, termín bezpečnosť je veľmi široký. Prvky bezpečia a nebezpečia nájdeme všade. Vyššie boli spomenuté len tri príklady, na prvý pohľad odlišné, no predsa podobné. Spája ich element ľudskosti, správne hodnotové nastavenie jednotlivca aj kooperujúcej spoločnosti potrebné pre ich dosiahnutie.

Napokon, bezpečie vieme nájsť aj v človeku samom, napríklad v prítomnosti určitej osoby, ktorú máme radi či ľúbime, a ktorá nám vytvorí pocit domova, kam sa radi vraciame s našimi úspechmi, neúspechmi, radosťou, ale aj smútkom. Domova, v ktorom necítíme strach. Toto miesto pre nás znamená veľa a každý z nás ho nájde v niekom inom. Ak túto osobu máme, treba jej ukázať, že si vážime jej otvorené dvere. Možno aj my sme práve takouto osobou alebo sa ňou môžeme stať. Môžeme vytvoriť bezpečie. Vzájomné porozumenie, rešpektovanie sa navzájom, riešenie problémov pokojnou cestou a rozhovorom sú niektoré z jeho stavebných kameňov. Slovo môže byť veľakrát silnejšie ako nejaká zbraň. Je však len na nás, ako s takouto silou budeme nakladať.

Bezpečnosť nie je niečo stále a nemenné, niečo, čo tu bolo a vždy bude. Je to hodnota, ktorá nám môže byť veľmi rýchlo a bez upozornenia odobratá. Práve za posledný rok sme v našej bezprostrednej blízkosti svedkami toho, ako ľahko možno prísť o istotu, že sa ráno zobudíme do ďalšieho dňa. Je treba sa zamyslieť a uvedomiť si podstatu tejto hodnoty, uchopiť ju, ctiť si ju a nikdy ju nepustiť.

Summary

As we can notice, the term security is broad. We find elements of safety and danger everywhere. I mentioned only three examples, different at first glance but still similar - united through humanity. Only people with the correct values and a cooperating society can build a safe world. The human element is also worth mentioning because we can find safety directly in a person, for example, in somebody we like or love, and who creates a feeling of home for us, where we happily return with our successes, failures, joy, or sadness. A place where we feel no fears, so very important for each of us. Each of us experiences this feeling with a different person. If we have such a person in life, we must show them that we appreciate them. Perhaps we create this feeling of safety for someone too, or once we will, through mutual understanding, mutual respect, solving problems through peaceful means, and conversation as the building stones of safety. A word can be many times stronger than a weapon. However, it is up to us how we deal with such power.

Security is not permanent, immutable, and omnipresent. It is a value that can be taken from us in a split second without warning. Just in the last year, we have witnessed in our immediate vicinity how easily it is possible to lose the certainty that we will wake up in the morning to the next day. It is necessary to appreciate this value, grasp it, honor it, and never let it go.

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ: ESEJ O BEZPEČNOSTI, JEJ VÝZNAME A HODNOTE

Roman Debnár¹

Abstrakt: Autor vo svojej eseji objasňuje, ako demokratický režim napomáha udržiavaniu bezpečia. Tiež však spomína hrozby, ktorým demokracia čelí, a to osobitne prostredníctvom online priestoru či jednotlivcov a skupín, ktoré otvorenosť a výhody demokracie zneužívajú a rozširujú nebezpečenstvo.

Kľúčové slová: Bezpečie; Demokracia; Online priestor; Hoax; Nenávistný prejav; Kyberšikana; Ohrozenia demokracie; Informačná gramotnosť.

Abstract: In the essay, the author clarifies how the democratic regime helps to maintain security. He also mentions the threats to democracy, spread in the online space or by individuals and groups that abuse the openness and benefits of democracy and escalate danger.

Key Words: Safety; Democracy; Online space; Hoax; Hate speech; Cyberbullying; Threats to democracy; Information awareness.

Bezpečnosť je dôležitou hodnotou nielen pre jednotlivca, ale pre celú spoločnosť. Práve prostredie, ktoré ponúka pocit bezpečia, otvára jednotlivcom možnosť žiť plnohodnotným životom, plniť funkcie, ktoré sú v záujme rozvoja človeka a spoločnosti. Obsah pojmu bezpečie možno klasifikovať aj ako stav, v ktorom neočakávame žiadnu hrozbu, ktorej dôsledkom by bolo znemožnenie výkonu rôznych potrieb ľudí.

Globálna spoločnosť za svoju existenciu mala možnosť spoznať mnoho režimov či stavov, ktoré nemožno zo súčasného hľadiska hodnotiť ako bezpečné. Logické myslenie by nás malo priviesť k záveru, že pokiaľ si ľudia počas svojej existencie prešli mnohými obdobiami, ktoré boli nebezpečné, spoločným úsilím by v dnešnej dobe malo byť najmä to, aby sme predchádzali akýmkoľvek nebezpečným situáciám. I keď táto myšlienka vôbec nie je zlá, súčasnosť nám dokazuje, že ľudská civilizácia je nepoučiteľná.

Demokracia vo svojich princípoch zakotvuje myšlienku o vytvorení bezpečného prostredia pre každého. Každému garantuje základné ľudské práva a občianske slobody. V súvislosti s menšinami predpokladá akceptovanie „inakosti“ a s pomocou rešpektu či tolerancie vytvára bezpečný priestor pre realizáciu ich záujmov. V porovnaní s inými režimami je demokratické zriadenie v mnohom bezpečnejšie pre život ľudí, než napríklad zriadenia s prívlastkom fašistické či socialistické. Dovolím si argumentovať napríklad skutočnosťou, že v aktuálnom čase a priestore je právo na vierovyznanie garantované Ústavou Slovenskej republiky takto: „Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie.“² Takáto garancia však na našom území neexistovala do roku 1989. V socialistickej spoločnosti boli mnohí „za svoju vieru prenasledovaní či väznení.“³ Fašistická ideológia priniesla obrovské ľudské zlyhania a svojim

¹ Denný študent 1. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² Čl. 24 ods. 1 Ústavy SR. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/20230126#predpis.hlava-druha> [citované 11. apríla 2023]

³ Dostupné na: <https://www.upn.gov.sk/sk/projekt-oral-history-svedkovia-z-obdobia-neslobody/#1> [citované 11. apríla 2023]

presvedčením dokázala z nenávisti vyhladiť „milióny Židov, Rómov, kňazov či príslušníkov sexuálnych menšín.“⁴

I keď prijatím demokracie sa spoločnosť dokázala prepracovať do stavu, kedy ochrana práv jednotlivca je oveľa viac dodržiavaná, evidujeme množstvo situácií, ktoré aj aktuálne ohrozujú našu bezpečnosť. Obrovským fenoménom súčasnosti je najmä internet a jeho informačné potrubia, cez ktoré, priamoúmerne informáciám, pretečú aj dezinformácie vo forme hoaxov či rôznych útokov, dokonca aj nenávistných prejavov. V tomto okamihu sa každý príslušník internetovej komunity má možnosť legitímne pýtať, či je jeho bezpečnosť ohrozená, keď v mnohých prípadoch sa prostredníctvom súkromných správ či komentárov objavujú vulgárne útoky či vyhrážky ako reakcie na zdieľaný názor alebo iný obsah. Na nebezpečnosť nenávistných prejavov upozorňuje vo svojom informačnom letáku aj Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky: „*O nenávistných prejavoch možno hovoriť ako o globálnom probléme, pretože internet a sociálne siete umocnili ich bezhraničný presah a nekontrolovateľnú distribúciu v čase a (nielen online) priestore.*“⁵ V tomto kontexte je nebezpečným fakt, že to, čo je nelegálne off-line nie je v skutočnosti nelegálne aj on-line. Dôležitým je aj jav, že v aktuálnom čase evidujeme na internetových sociálnych platformách množstvo falošných profilov, ktoré produkujú obsah útočiaci na základné ľudské emócie a pudy, medzi ktorými je bezpochyby aj strach. Keďže v skutočnosti nevieme kto a za akým účelom tento obsah produkuje, môžeme defacto tvrdiť, že osoby, skrývajúce sa za falošné profily na sociálnych sieťach, disponujú akousi beztrastnosťou. K pocitu bezpečnosti speje aj tlak, ktorý v ostatnej dobe vytvára najmä Európsky parlament či svetoví lídri, ktorí apelujú na prevádzkovateľov, ktorí by bezpochyby mali byť zodpovední za obsah, ktorý je na ich platformách produkováný neznámymi užívateľmi. Dovolím si odôvodniť svoje tvrdenie citátom z otvoreného listu, ktorý v nedávnej dobe zverejnilo osem európskych lídrov: „*Technologické platformy, ako je tá vaša, sa stali virtuálnymi bojiskami a nepriateľské cudzie mocnosti ich zneužívajú na šírenie falošných naratívov, ktoré sú presným opakom spravodajstva založeného na faktoch. Dezinformácie sú jednou z ich najdôležitejších a najúčinnějších zbraní. Vytvárajú a šíria falošné naratívy s cieľom strategicky presadiť nepriateľské ciele.*“⁶

Medzi hrozby, ktoré ponúka internet, patrí aj kybersikana. Najčastejšie sa objavuje medzi príslušníkmi mladej generácie. Je to práve anonymita, ktorá priťahuje agresorov či takzvaných šikanátorov. Pre obeť je virtuálne šikanovanie oveľa nebezpečnejšie, pretože „*pred ním nie je možné uniknúť nikam, ani do bezpečia domova.*“⁷ Aj taká dôležitá hodnota, akou je nedotknuteľnosť obydlia, je výrazne narušená. Princíp virtuálnych aktivít je založený na útoku a prenasledovaní voči slabšiemu či takému, ktorý sa nevie sám brániť, a to kedykoľvek a kdekoľvek. Kybersikana v mnohých prípadoch spôsobuje dlhotrvajúce psychické ujmy na zdraví dieťaťa, ktoré podlieha útoku šikanátora. I keď internet zaručene posunul vývoj spoločnosti dopredu, je nesmierne dôležité, aby štát dokázal regulovať správanie sa jednotlivcov, ktorí prostredníctvom neho vykonávajú protispoločenskú činnosť a kreujú nebezpečný priestor pre všetkých užívateľov.

Ako som už spomínal, demokratické zriadenie garantuje svojim príslušníkom široké spektrum práv a slobôd, ďalej napríklad aj slobodu pohybu. Na území Slovenska v tejto otázke môžeme rok 1989 považovať za dôležitý míľnik. Do tohto roku bolo obtiažne až nemožné vycestovať za hranice nášho štátu. Novembrovým protestovaním nám staršie generácie

⁴ Dostupné na: <https://www.upn.gov.sk/data/files/SKL-HOLOKAUST-SK-web.pdf> [citované 11. apríla 2023]

⁵ Dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/images/prevenicia-nenavistne-prejav-y-brozura.pdf [citované 11. apríla 2023]

⁶ Dostupné na: <https://europskenoviny.sk/2022/02/19/eugen-jurzyca-o-reforme-digitalnych-sluzieb-co-je-zakazane-offline-bude-zakazane-aj-online/> [citované 11. apríla 2023]

⁷ Dostupné na:

https://www.attelier.sk/kybersikana/?fbclid=IwARIX_i1chAd7v4EiS8vO3jYC4mzuJ2ZxvQkcceroO7FF3e7eFUhXktRe02o [citované 11. apríla 2023]

zabezpečili akúsi garanciu „otvoreného sveta.“ Na tomto mieste si však dovoľím poukázať na ďalšie hrozby, ktorým popri tomto benefite musíme čeliť. Spomeňme mladých ľudí, ktorí s vidinou dobrého zárobku počas letných mesiacov cestujú za brigádami, ktoré ponúkajú pochybní falošní zamestnávateľia. Evidujeme množstvo prípadov, kedy naši občania vycestovali z krajiny z ekonomických dôvodov a v zahraničí sa stretli s nebezpečným zaobchádzaním. „*Mnohí boli podvedení či zneužití. V cudzine zostali bez peňazí, osobných dokladov či bez možnosti spojiť sa so svojimi blízkymi, alebo linkami pomoci. Na túto skutočnosť poukazujem najmä preto, že takéto prostredie produkuje hrozby, ktorým mnohí nedokážu čeliť bez pomoci kompetentných orgánov.*“⁸

V konečnom dôsledku možno skonštatovať, že za mnohé hrozby, ktorým ľudia v dnešnej dobe čelia, je zodpovedná slabá informačná gramotnosť. Bohužiaľ, slovenská spoločnosť nekladie vzdelávanie vo veciach informačnej gramotnosti medzi priority. „*Na základných či stredných školách rámcové učebné plány nepoznajú predmety, ktoré by mladú generáciu vychovávali k triedeniu informácií na internete, v mediálnom či časopiseckom priestore.*“⁹ Podľa môjho názoru je táto otázka existenčná v záujme regulovania klamlivých informácií či ponúk v akomkoľvek informačnom priestore. Edukácia a informačná gramotnosť môžu prispieť k tvoreniu bezpečnejšej spoločnosti.

Medzi ohrozené skupiny nepatrí len mládež. V posledných rokoch sme svedkami mnohých podvodov a útokov na ďalšiu zraniteľnú skupinu, seniorov. Prostredníctvom telefonátov, SMS správ, ale najmä sociálnych sietí sa realizujú rôzni podvodníci, ktorých záujem je smerovaný prevažne na úspory dôchodcov. V praxi je tento záujem realizovaný šírením klamstiev, pod nátlakom ktorých sú seniori nútení odovzdať svoj majetok podvodníkovi, mysliac si, že práve on je ten, ktorý im v núdzi pomôže. Prax nám interpretuje mnoho scenárov, ktoré boli použité na manipuláciu dôchodcov na Slovensku. Sú nimi napríklad informácie o autohavárii blízkeho člena rodiny či žiadosť o požičanie peňazí, ktoré jedného dňa budú vrátené s vysokou úrokovou sadzbou. Všetky scenáre, ktoré slovenská verejnosť vo všeobecnosti pozná, sú mierené na najzraniteľnejšie city - lásku, strach o blízkeho či strach z nebezpečenstva. Početnosť takýchto prípadov nás núti dbať na to, aby boli dôchodcovia viac informovaní o podvodoch, ktoré sú na nich páchané. I keď mediálny priestor je vyplnený mnohými reportážami o týchto prípadoch, bolo by vhodné, aby bola kampaň ešte silnejšia. Aktívne sa do nej preto zapája aj „*Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, ktoré pravidelne zverejňuje varovania pre skupiny, ktoré sú častým terčom útokov.*“¹⁰

Nebezpečenstvo nečíha len na zraniteľné či slabo informované skupiny obyvateľstva. Hrozby, ktorým čelí globálna spoločnosť, sú, bohužiaľ, alarmujúce pre nás všetkých. Medzi javy, ktoré aktuálne nemožno považovať za udržateľné, patrí hlavne pôsobenie človeka a jeho výtvarných na planétu Zem. Prebytok spaľovacích motorov, plné alebo súkromných a komerčných lietadiel, ale aj mnohé iné javy spôsobujú závažné prírodné výkyvy, ktorých dôsledok môže byť pre civilizáciu veľmi trpký. Pomalé tempo prijímania opatrení pre spomalenie globálneho otepľovania je v tomto kontexte veľmi nezodpovedné. Našou úlohou „*je zapracovať na znížení celosvetových emisií, iba tak sa môžeme vyhnúť najzávažnejším dôsledkom, ktoré by prinieslo globálne otepľovanie.*“¹¹ Politika, ktorú označujeme prívlastkom zelená, sa v krátkom až strednodobom meradle musí označovať aj ako dôležitá. Hazard s prírodou je podľa môjho názoru ten najnebezpečnejší.

⁸ Dostupné na: https://sita.sk/podvody-s-pracou-v-zahranici-sa-kopia-ludi-varuje-i-letisko/?fbclid=IwAR3mgQsYOT-rDm2shcN0KRBHeDuf5qL_jxVfCIDUU1ncktiT7MXCILOFTmY [citované 11. apríla 2023]

⁹ Dostupné na: <https://tech.sme.sk/c/2433567/vaccina-slovakov-ma-problem-s-pouzivanim-modernych-technologii.html> [citované 11. apríla 2023]

¹⁰ Dostupné na: <https://www.minv.sk/?podvody-na-senioroch> [citované 11. apríla 2023]

¹¹ Dostupné na: <https://ecohero.sk/globalne-oteplovanie/> [citované 11. apríla 2023]

Táto práca pomenúva iba niektoré hrozby, ktoré ja osobne vnímam ako páľčivé a ohrozujúce bezpečnosť. Avšak jeden fakt, ktorý vnímam ako obrovské bezpečnostné riziko, som ešte nespomenul. Dovolím si tvrdiť, že bezpečnosť v Európe je hrubo pošliapaná činnosťou Ruskej federácie na území Ukrajiny. Dnes má každý z nás legitímny priestor pýtať sa, či nie je touto agresiou ohrozená aj svetová bezpečnosť. Podľa môjho názoru určite je. Koniec-koncov vidíme to aj v bežnej praxi na obraze slovenskej spoločnosti, ktorá už dlhú dobu „*bojuje s informačnou vojnou, ktorá zásadným spôsobom polarizuje a najmä radikalizuje našu spoločnosť.*“¹²

Záver

V eseji som nepomenoval všetky fenomény ohrozujúce bezpečnosť, snažil som sa ale poukázať na tie, ktoré sú z môjho pohľadu najzásadnejšie. Mám za to, že dnešný svet je v porovnaní s minulosťou oveľa bezpečnejší, ale denne čelíme mnohým veľmi zásadným hrozbám ako vojny, ekologické katastrofy, útoky na demokraciu ako najväčšieho garanta bezpečnosti, ohrozovanie zraniteľných skupín, nedostatočne regulovaný online priestor a i. Vzhľadom na históriu je to smutné, oči pre plač nám však nepomôžu a existujúce problémy musíme vo vzájomnej kooperácii aktívne riešiť.

Summary

In the essay, I did not name all the security threats, but I tried to mention those to which we should pay increased attention. I believe the modern world is much safer than it used to be and that the democratic regime is the guardian of security. Yet, on a daily basis, we face fundamental and dangerous threats such as wars, ecological disasters, attacks on democracy, intimidation of vulnerable groups, insufficiently regulated online space, etc. Taking into account the history of mankind, the persistence of these problems is very sad. However, instead of crying over the spilled milk, we must actively and unitedly work on their elimination.

Zoznam použitej literatúry

ECO HERO: *Globálne otepľovanie a klimatické zmeny – naši najúhlavnejší nepriatelia* [online]. Dostupné na: <https://ecohero.sk/globalne-oteplovanie/> [citované 11. apríla 2023]

EURACTIV.SK: *Ako vojna na Ukrajine ovplyvnila európsku bezpečnosť? 4 najzásadnejšie zmeny* [online]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/obrana-a-zahranicie/news/ako-vojna-na-ukrajine-ovplyvnila-europsku-bezpecnost-4-najzasadnejsie-zmeny/> [citované 11. apríla 2023]

EURÓPSKE NOVINY: *Eugen Jurzyca o reforme digitálnych služieb: Čo je zakázané offline, bude zakázané aj online* [online]. Dostupné na: <https://europskenoviny.sk/2022/02/19/eugen-jurzyca-o-reforme-digitalnych-sluzieb-co-je-zakazane-offline-bude-zakazane-aj-online/> [citované 11. apríla 2023]

MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Nenávistné prejavy* [online]. Dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/images/prevenicia-nenavistne-prejavy-brozura.pdf [citované 11. apríla 2023]

MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Seniori, nestaňte sa obeťami podvodníkov a zlodejov* [online]. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?seniori> [citované 11. apríla 2023]

PODOLINSKÝ, O.: *S kyberšikanou sa na Slovensku stretlo až 37 % detí, uvádzajú prieskumy* [online]. Dostupné na:

¹² Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/obrana-a-zahranicie/news/ako-vojna-na-ukrajine-ovplyvnila-europsku-bezpecnost-4-najzasadnejsie-zmeny/> [citované 11. apríla 2023]

https://www.attelier.sk/kybersikana/?fbclid=IwAR1X_i1chAd7v4EiS8vO3jYC4mzuJ2ZxvQkcceroO7FF3e7eFUhXktRe02o [citované 11. apríla 2023]

SITA: *Podvody s pracou v zahraničí sa kopia, ľudí varuje i letisko* [online]. Dostupné na: [https://sita.sk/podvody-s-pracou-v-zahranici-sa-kopia-ludi-varuje-i-letisko/?fbclid=IwAR3mgQsYOT-](https://sita.sk/podvody-s-pracou-v-zahranici-sa-kopia-ludi-varuje-i-letisko/?fbclid=IwAR3mgQsYOT-rDm2shcN0KRBHeDuf5qL_jxVfCIDUU1ncktiT7MXCILOFTmY)

[rDm2shcN0KRBHeDuf5qL_jxVfCIDUU1ncktiT7MXCILOFTmY](https://sita.sk/podvody-s-pracou-v-zahranici-sa-kopia-ludi-varuje-i-letisko/?fbclid=IwAR3mgQsYOT-rDm2shcN0KRBHeDuf5qL_jxVfCIDUU1ncktiT7MXCILOFTmY) [citované 11. apríla 2023]
TASR: *Väčšina Slovákov má problém s používaním moderných technológií* [online]. Dostupné na: <https://tech.sme.sk/c/2433567/vacsina-slovakov-ma-problem-s-pouzivanim-modernych-technologii.html> [citované 11. apríla 2023]

ÚSTAVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/20230126#predpis.hlava-druha> [citované 11. apríla 2023]

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA: *Holokaust. Prenasledovanie Židov na Slovensku v rokoch 1938-1945* [online]. Dostupné na: <https://www.upn.gov.sk/data/files/SKL-HOLOKAUST-SK-web.pdf> [citované 11. apríla 2023]

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA: *Projekt Oral history - Svedkovia z obdobia neslobody* [online]. Dostupné na: <https://www.upn.gov.sk/sk/projekt-oral-history-svedkovia-z-obdobia-neslobody/#1> [citované 11. apríla 2023]

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ

Kristína Garaiová¹

Abstrakt: Autorka sa zamýšľa nad zmenou zdrojov nebezpečenstva, ktorým čelili naši predkovia, a ktorým čelí ľudstvo v súčasnosti.

Kľúčové slová: Nebezpečenstvo; Civilizácia; Predkovia; Zdroje nebezpečenstva; Obozretnosť.

Abstract: The author reflects on the changing sources of danger in the past and the present.

Key Words: Danger; Civilization; Ancestors; Sources of danger; Vigilance.

Poznáte to, keď ste niekde sami v tme a máte náhle pocit, že sa v tej tme niekto schováva, začne vám biť srdce a chcete odiaľ odísť rýchlo preč? Dokonca, niektorí môžu mať dojem, že videli v tej tme nejaké siluety postavy... Pravda je však taká, že väčšinou sme v tej tme úplne sami a naše pocity vyvolali prastaré inštinkty nášho mozgu, ktorý sa takýmto spôsobom bránil pred nebezpečenstvom v dávnych časoch rozvoja civilizácie. Bezpečnosť či obozretnosť bola kľúčovým faktorom prežitia. Ako je to ale dnes?

Mnohí by povedali, že v roku 2023 žijeme pohodlnú dobu, v ktorej sa o všetko postarajú bezpečnostné prvky. V autách máme bezpečnostné pásy, križovatky riadia semaforey, žijeme v bezpečných a pevných domoch... Je pravda, že pokrok v každom smere so sebou priniesol komfort aj bezpečnosť, a tak sa asi bojíme o svoju existenciu o čosi menej ako naši predkovia.

Na druhej strane, čím viac možností máme, tým je vyššie aj množstvo nástrah a druhov nebezpečenstiev. Môžeme teda smelo konštatovať, že z tohto pohľadu sa náš život v mnohých smeroch nakoniec javí viac zraniteľný. Keď som na začiatku spomínala našich predkov, im hrozili bezprostredné nebezpečenstvá, ktoré boli vzhľadom na svoj charakter jasné. Avšak dnes môžeme mať akosi problém zdefinovať a zhmotniť všetky nástrahy, ktoré na nás číhajú.

Opakom nebezpečia je bezpečie, ktoré považujem neoddeliteľne naviazané na slobodu. Sloboda žiť život, v ktorom nič zlé nehrozí. Ako definovať slobodu inak? Ži a nechaj žiť, tak by mohla znieť odpoveď. Alebo tiež, sloboda jedného končí tam, kde začína sloboda iného. Znamená to ale, že možno žiť bez obmedzení? Prinášajú obmedzenia v našom živote nebezpečenstvo?

Ľudstvo pri svojom napredovaní čerpá zo skúseností z minulosti. Vychádza teda z istej skúsenosti, z ktorej vyplýva ponaučenie. Toto ponaučenie nás môže nasmerovať k tomu, čo je správne, a teda môžeme predísť situáciám, ktoré nás ohrozujú. Použila som slovo „nasmerovať“, z čoho vyplýva, že isté obmedzenie je dobré ba až žiadané, a teda neobmedzená sloboda nám rozhodne neumožní bezpečný život.

Bohužiaľ, zo skúsenosti vieme, že moc ovplyvňovať mieru slobody nie len sebe, ale aj druhým, môže viesť k fatálnym následkom a nebezpečným situáciám. Hovorím o lídroch, ktorí sa rozhodli ísť cestou dobývania území na úkor druhých, ktorým tak obmedzili slobodu, že to malo pre nich fatálne následky. Dialo sa to v minulosti a deje sa to stále aj dnes.

¹ Denná študentka 1. ročníka Mgr. štúdia na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

Bojíme sa vecí viditeľných aj neviditeľných. Charakter človeka sa dobrou veľmi nezmenil, no prostriedky, ktoré nás môžu ohroziť, sa zmenili. Ľudia strácajú obozretnosť a často sa sami a dobrovoľne vzdávajú svojej bezpečnosti. Je to vidieť hlavne vo virtuálnom svete, kde práve tým, že človek nie je fyzicky prítomný v priestore, ale sedí napríklad doma v pohodlí, nevníma nástrahy a mylné cesty, ktoré ho môžu dostať do nebezpečenstva. Nezamýšľa sa a nevyhodnocuje kriticky obsah, ktorý ho veľmi jednoducho dokáže manipulovať. A to je niečo, na čo som chcela touto esejou upozorniť.

Záver

Myslím si, že nebezpečenstvo má v súčasnosti viac podôb, je sofistikovanejšie a ťažšie určiteľné. Strata vlastných názorov a kritického myslenia, pod vplyvom menšej obozretnosti, je novodobý fenomén, ktorý nás robí ľahko manipulovateľnými, a teda zraniteľnými. Je to nebezpečenstvo, ktoré dokáže strhnúť masy účelovo na svoju stranu, a tak ľudia neprichádzajú len o svoju slobodu, ale aj o vlastné bezpečie, pretože po precitnutí zistia, že už nemajú cesty späť.

Summary

I think that danger nowadays has more forms, is more sophisticated, and is harder to determine. Lack of critical thinking and interest due to lowered vigilance is a modern phenomenon that makes us easily manipulated and vulnerable. People maneuvered into decisions by others lose their freedom and safety because they realize the changes too late when there is no way back.

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ: BEZPEČNOSTNÉ ZÁUJMY A BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY V KONTEXTE VÝZNAMU BEZPEČNOSTI A JEJ HODNOTY

Sebastián Gonda¹

Abstrakt: Autor na tému nazerá optikou bezpečnostnej politiky Slovenskej republiky. Predstavuje princípy a hodnoty, ktoré si vyžadujú ochranu na celonárodnej úrovni a problémy, ktoré ich, z jeho pohľadu, najviac ohrozujú.

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky; Bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky; Bezpečnostné hrozby.

Abstract: The author dealt with the topic considering the security policy of the Slovak Republic. He introduced the principles and values that require national protection and the problems that, from his point of view, threaten them the most.

Key Words: Security; Security Interests of the Slovak Republic; Security Environment of the Slovak Republic; Security Threats.

Úvod

Bezpečnosť v európskom priestore bola udalosťami roka 2022 značne narušená. Význam systému bezpečnosti Slovenskej republiky, najmä v kontexte nadnárodnej či európskej bezpečnostnej politiky, výrazne stúpol. Stali sme sa svedkami porušovania základných princípov medzinárodného práva a bezprecedentného ničenia bezpečnostných istôt vo východoeurópskom regióne, aký tu od konca druhej svetovej vojny nemal obdoby. V tejto súvislosti by som rád poukázal na *Bezpečnostnú stratégiu SR* - relatívne čerstvú publikáciu Ministerstva obrany z roku 2021, ktorá, po viac ako pätnástich rokoch, reagovala na značne pozmenené podmienky systému európskej a národnej bezpečnosti, približujúc bezpečnostné záujmy, riziká a bezpečnostnú stratégiu našej vlasti. S ohľadom na situáciu východného suseda sa nejedno z týchto rizík ukázalo ako plne legitímne, a preto by som sa na nadechádzajúcich stranách rád venoval predstaveniu „*bezpečnostných záujmov a bezpečnostného prostredia SR*.“

1. Hodnoty a zásady Slovenskej republiky a východiská bezpečnostnej politiky

Slovenská republika, ako plne integrovaný člen vyspelej a demokratickej Európy, presadzuje princípy a hodnoty, ktoré sú základnými piliermi našich spoločenských maxím. Naša bezpečnostná stratégia, v niekoľkých svojich prvých článkoch, pertraktuje Slovensko ako nezávislý, suverénny, demokratický a právny štát, ktorý sa hlási k všeobecným hodnotám a princípom slobody, pluralitnej demokracie, ľudských práv, spravodlivosti, ľudskej dôstojnosti, solidarity a trhového hospodárstva. Každodenná realita však nemusí odzrkadľovať súlad s touto doktrínou. Ukazuje sa byť viac ako nevyhnutné zabezpečiť opatrenia a zdroje na dohľad nad dodržiavaním východiskových zásad európskej bezpečnostnej politiky.

Dovolím si tvrdiť, že Slovensko je zodpovedný, spoľahlivý a dôveryhodný spojenc a partner krajín, ktoré tieto zásady dodržiavajú. Plne rešpektuje a presadzuje dodržiavanie medzinárodného práva a jeho poriadku, princíp mierového spolunažívania národov a

¹ Denný študent 3. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

mierového riešenia sporov medzi štátmi, územnú celistvosť a politickú nezávislosť štátov, ich právo na individuálnu alebo kolektívnu obranu, ako aj slobodnú voľbu byť členom medzinárodných organizácií.

Pripomínam, že základným pilierom bezpečnosti našej krajiny je členstvo v Severoatlantickej aliancii a Európskej únii. Vyjadruje jej hodnoty, civilizačné a geopolitické ukotvenie. Je kľúčovou schopnosťou oboch organizácií predchádzať, riešiť a zmiernovať koordinovaným spôsobom následky konfliktov a kríz, ako aj všetky ostatné euroatlantické bezpečnostné výzvy, ktorým musia ako organizácie a ich členské štáty čeliť.

2. Bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky

V zmysle Bezpečnostnej stratégie jestvujú dva typy záujmov Slovenskej republiky. Prvou skupinou sú životne dôležité záujmy a druhou strategické bezpečnostné záujmy. Životne dôležité záujmy sú spoločné pre každý štát. Patria sem zachovanie štátnej nezávislosti, suverenity, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc, právneho štátu a demokratického ústavného poriadku, ako aj ochrana života, zdravia, základných práv a slobôd občanov. Špecifické záujmy v oblasti strategickej bezpečnosti krajiny zahŕňajú napríklad aj tieto:

- bezpečnosť a stabilita v euroatlantickom priestore a jeho susedstve;
- kolektívna obrana NATO a vojenská prítomnosť USA v Európe;
- zjednotená, prosperujúca, bezpečná, otvorená a globálne rešpektovaná EÚ;
- efektívna Organizácia Spojených národov (ďalej len „OSN“), schopná reagovať na výzvy a hrozby;
- efektívna Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE);
- zabezpečenie fungujúceho systému kybernetickej, informačnej a komunikačnej bezpečnosti;
- vysoká úroveň vzdelania, výskumu a technologického rozvoja.

3. Bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky

Druhá časť eseje je zameraná na bezpečnostné prostredie Slovenska. Bezpečnostná stratégia pomenúva mnohé špecifické problémy a rozlišuje globálny, širší a národný strategický kontext.

3.1. Meniaci sa svet

Žijeme v dobe, ktorá sa rapídne mení. Otázka, na ktorú je preto potrebné odpovedať, znie: Aké sú najväčšie globálne hrozby pre systém medzinárodnej bezpečnosti v Európe?

Význam a rozsah nevojenských hrozieb a praktík narastá. Rastie vplyv autoritárskych štátov presadzujúcich nedemokratické hodnotové systémy, čím sa zvyšuje vplyv nešťátnych aktérov, ktorí majú vôľu, moc alebo možnosť ohroziť bezpečnosť štátov vo vlastnom záujme alebo v záujme iných štátnych aktérov. Vysoko ohrozené sú najmä demokratické spoločnosti s vysokou mierou otvorenosti.

Mocenský boj medzi štátmi o politický, vojenský a ekonomický vplyv sa vyostruje. Rastúca je tiež snaha o rozširovanie vplyvu v kybernetickom priestore. Stali sme sa jednou z najohrozenejších krajín EÚ v oblasti permanentného kybernetického ohrozovania, ktoré spôsobilo, že máme jednu z troch najzraniteľnejších populácií v EÚ. Možno konštatovať, že stav hybridnej vojny v našich geografických podmienkach nielen pretrváva, ale dokonca, podľa najaktuálnejších štatistík, rastie. Východoukrajinský front preto nie je jediný, ktorý predstavitelia totalitných elít vytvorili.

S vyššie uvedeným súvisiace oslabovanie multilateralizmu a porušovanie medzinárodných záväzkov štátov vedie k poklesu dôvery a spolupráce, zvýšeniu nepredvídateľnosti v medzinárodných vzťahoch a šíreniu celkovej nestability v celosvetovom rámci.

Je vhodné tiež spomenúť klimatický aspekt aktuálnych problémov. Zatiaľ čo pozornosť nás všetkých dlhodobo smeruje na dôsledky ekonomických kríz, pandémie COVID-19 a situácie na Ukrajine, ľudstvo čelí bezprostrednému a neodvratiteľnému riziku. Súčasný rast spotreby a využívania prírodných zdrojov je z dlhodobého hľadiska neudržateľný. Rád by som uviedol, že systém európskej bezpečnosti už nie je závislý len od priamych, fyzických alebo hybridných hrozieb. Súperíme s časom. Ako ukazujú neúspešné výsledky klimatických konferencií OSN, je málo pravdepodobné, že sa nám v blízkej dobe podarí problém environmentálnej otázky konečne vyriešiť. Naša generácia mala byť posledná, ktorá mala potenciál odvrátiť spomínané riziká, štáty OSN sa však opakovane nedohodli na okamžitom, ráznom a prísnom riešení, ktoré by bolo možné implementovať do ich legislatív, a riešenie klimatickej katastrofy sa preto opäť odkladá.

Bezpečnostná stratégia samozrejme spomína aj iné problémy globálneho kontextu bezpečnostného prostredia, medzi iným kontrolu zbrojenia, globálnu teroristickú hrozbu, digitalizáciu vo všetkých možných sférach, ohrozenie kritickej infraštruktúry, dezinformácie, propagandu či demografické zmeny.

3.2. Turbulentné susedstvo

V širšom regionálnom strategickom kontexte je Slovenská republika ohrozená kvôli trom nestabilným, resp. búrlivým, regiónom v jej širšom susedstve. Okamžitú a neustálu pozornosť si vyžadujú pretrvávajúce konflikty v regióne východnej Európy. Sme svedkami presadzovania územných ambícií, nezákonného použitia sily a porušovania medzinárodného práva, posilňovania vojenských a nevojenských aktivít, politickej a ekonomickej stagnácie a chronickej nestability v celom východnom regióne. Vojna na Ukrajine, okupácia Krymu a východnej časti krajiny, podpora separatistických území Doneck, Luhansk, Podnestersko, Južné Osetsko a Abcházsko či bývalá podpora Náhorného Karabachu sú len jednými z nich. Východoeurópsky región je zdrojom mnohých potenciálnych aj reálnych hrozieb pre Slovenskú republiku a celé zoskupenie NATO. Napriek rozdielnym pohľadom na danú situáciu a veľmi dôležitému historickému pozadiu je však Slovenská republika plne otvorená diskusiám a spoločnému riešeniu týchto otázok. Nevyhnutným sa však ukazuje prioritou odstránenia konšpiračných tendencií doma...

Netreba zabúdať ani na nestabilitu v regióne západného Balkánu, ktorý zaostáva v dôsledku spomalenej transformácie a integrácie do euroatlantických štruktúr. Napriek napredovaniu smerom k EÚ, vzhľadom na nevyriešené spory a prítomnosť nacionalistických trendov, je stále nepredvídateľné ako sa tu situácia s odstupom času vyvinie.

Do tretice treba spomenúť aj celkovú situáciu na Blízkom východe, v severovýchodnej Afrike a v regióne Sahel, ktorá je pre Európu zásadná z dôvodu migračnej krízy.

3.3. Národný kontext

V poslednej časti sa v krátkosti zamyslím o miere alebo rozsahu bezpečnostného ohrozenia Slovenska v konkrétnych oblastiach. Pravdepodobnosť ozbrojeného útoku na Slovenskú republiku je, vzhľadom na členstvo v NATO a EÚ, veľmi nízka. Riziká však nemožno nikdy ignorovať. Osobitne predstavujú hrozbu kybernetické útoky. Vzhľadom na ich rastúcu sofistikovanosť je mimoriadne náročné ich dlhodobo odrážať a už dnes zásadne ohrozujú fungovanie štátu, spoločnosti a bezpečnosť občanov. Preto ich považujem za jedny z najnebezpečnejších hrozieb, ktorým Slovenská republika aktuálne čelí. Okrem fyzických

hrozieb alebo zničenia kritickej infraštruktúry a energetických surovín existujú aj ďalšie hybridné hrozby. Slovensko je čoraz viac vystavované takýmto aktivitám hybridného charakteru v podobe informačných aktivít, útokov na informačnú a telekomunikačnú infraštruktúru, podpory extrémistických a polovojenských hnutí a skupín, ako aj informačne orientovaných aktivít na ovplyvňovanie verejnej mienky v prospech záujmov štátnych aj neštátnych aktérov.

Pôsobenie cudzích spravodajských služieb, hospodárska kríza, extrémizmus, iredentizmus či korupcia sú stále aktuálne témy, ktoré počas obdobia pandémie a ruskej agresie ešte viac zasiahli do našich životov. Na druhej strane, organizovaný zločin, znečisťovanie a poškodzovanie životného prostredia či nelegálna migrácia ostávajú takisto prítomné. Keďže je územie Slovenskej republiky prevažne tranzitnou destináciou do schengenského priestoru, nečelíme veľkému počtu migračných vln, stále však existuje niekoľko pokusov o nelegálne prekročenie hraníc, ktoré je potrebné riešiť v súlade s medzinárodnoprávnymi predpismi.

Záver

Myslím si, že naše životy sú v podmienkach Slovenskej republiky v bezpečí. Zároveň však vnímam, že bezpečie môže byť fluidné. Aktuálne ho ohrozujú najmä hybridné problémy a rastúca tendencia stále sa opakujúcich konšpiračných teórií. Členstvo v euroatlantických štruktúrach je preto kľúčové a rovnako zásadné je otvorene diskutovať na témy bezpečnostných rizík v národnom aj európskom kontexte. Je na každom z nás zvážiť hodnotu bezpečnosti, ktorú demokracia ponúka a aktívne sa presadzovať o jej udržanie a ochranu.

Summary

In the essay, I addressed the problems that I consider the highest risks to national Slovak security. Generally, I think that the Slovak Republic can protect well the lives of people living here. At the same time, however, I perceive that security can be fluid. The most actual threats are of a hybrid character and include the growing tendency of ever-repeating conspiracy theories. The importance of membership in Euro-Atlantic structures is therefore crucial, and it is equally essential to openly discuss the security risks from the national and European perspectives. It is up to each of us to consider well the value of the security that democracy offers and to actively advocate for its maintenance and protection.

Zoznam použitej literatúry

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, 2021. [online]. Dostupné na: https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf [citované 31. marca 2023].

DARWICH, M.: *Foreign Policy Analysis and Armed Non-State Actors in World Politics: Lessons from the Middle East, Foreign Policy Analysis* [online]. Volume 17, Issue 4, 2021. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/fpa/orab030> [citované 31. marca 2023].

HILL, A. C. – BABIN, M.: *What COP26 Did and Didn't Accomplish*, 2021 [online]. Dostupné na: <https://www.cfr.org/in-brief/cop26-climate-outcomes-successes-failures-glasgow> [citované 31. marca 2023].

Ústava č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné na: www.aspi.sk [citované 26. júna 2023].

WATTS, T.: *Which EU Country Is Most Vulnerable To Cybercrime?* 2018 [online]. 2018
Dostupné na: <https://www.websitebuilderexpert.com/blog/eu-cybercrime-risk/> [citované 31.
marca 2023].

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ: ESEJ O BEZPEČNOSTI, JEJ VÝZNAM A HODNOTE

Dušana Haršányová¹

Abstrakt: Autorka sa zamýšľa nad nebezpečenstvom prameniaticim z neopätovanej lásky a nedostatočnej sebalásky. Za najväčšie nebezpečenstvo považuje odcudzenie sa samému sebe.

Kľúčové slová: Nebezpečenstvo; Neopätovaná láska; Sebaláska; Sebaakceptácia.

Abstract: The essay is a contemplation about the danger stemming from unrequited love and insufficient self-love. The author considers the lack of self-love and self-appreciation as the greatest danger.

Key Words: Danger; Unrequited love; Self-love; Self-acceptance.

Život je dar, ktorý má časový limit. Keď si tento fakt uvedomíme, snažíme sa ho prežiť tak, aby sme boli na jeho konci naplnení. Využívame každú možnú chvíľu, ktorá nám je daná, pretože ani jedna minúta či sekunda nášho života sa nedá vrátiť späť. Nikto z nás totiž nevie, kedy práve ten jeho život skončí. Najčastejšie chceme prežiť kvalitný život sebarozvojom, napĺňaním našich najtajnejších túžob, cestovaním. Chceme ho prežiť s osobami nášmu srdcu najbližšími a s našimi spriaznenými dušami v podobe partnerov. No cesta za hľadáním našej spriaznenej duše môže byť trnistá, niekedy až nebezpečná. Na našej ceste sa môže objaviť jednostranná láska. Jednostranná láska vzniká vtedy, keď cítime silný cit k človeku, ktorý nám ho nevie a nedokáže opätovať. Tento druh citu môže zažiť ktokoľvek a v ktoromkoľvek veku. Pre obe strany je táto situácia háklivá, často nepríjemná. Človek je zraniteľný a zaľúbený človek je zraniteľný dvakrát viac, čo vedie k rôznym problémom. Aj napriek tomu, že sa môže cítiť v bezpečí, nevie, že kráča po tenkom ľade a je v blízkosti nebezpečenstva.

Jedným z problémov je, ak si myslíme, že nie sme dosť dobrí. Nie sme dostatočne múdri na to, aby sme zaujali. Nie sme dostatočne vtípní. Nie sme dostatočne vo forme. Nie sme dostatočne pekní, aby sme pritiahli na seba pozornosť. Neprimerane kriticky skúmame naše správanie, pozeráme sa na seba v zrkadle z každého uhla a v hlave nám víri množstvo negatívnych myšlienok. Myslíme si, že si preto nezaslúžime lásku, cítime sa osamelo ako v súkromí, tak aj v spoločnosti.

Pocitom osamelosti a nedostatočnosti všetko začína. Napríklad taká nespavosť. Cez deň je naša hlava zaneprázdnená, no akonáhle si ľahneme večer do postele, rozmýšľame nad tým, kde sme urobili chybu, aj keď sme žiadnu neurobili a ako zmeniť všetky naše nedostatky, ktoré v skutočnosti neexistujú. Čím viac negatívne rozmýšľame, tým nebezpečnejšie sú riešenia, na ktoré prichádzame.

Aby sme boli krásni, držíme rôzne diéty, ktoré sľubujú rýchle a efektívne účinky. Keď nezaberajú tak, ako by sme chceli, siahame po radikálnejšom riešení, aj na úkor nášho zdravia. Nejeeme a nadmerne cvičíme. Snažíme sa, aby si to naše okolie nevšimlo, no strácame na váhe, sme unavení, bledí, vypadávajú nám vlasy. Naše okolie si to začne všímať a snaží sa nám pomôcť. Niekedy to zaberie, inokedy nám pomoc najbližších nemusí stačiť.

¹ Denná študentka 1. ročníka Bc. štúdia na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

Opačným prístupom môže byť nadmerné prejedanie sa. Myslíme si, že jedlo nám pomôže zahnať naše negatívne pocity. Prejeme sa, no následne cítíme vinu za to, že sme veľa jedli a tak sa snažíme všetok svoj obsah žalúdka vyprázdniť úmyselne vyvolaným zvracaním. Bulímia vedie k rôznym zdravotným problémom ako je dehydratácia, bolesti d'asiem a zubov, slabosť. Nič nás nebaví, dokonca ani naše obľúbené hobby. Nemáme dostatok energie, sme rozrušení, podráždení, nevieme sa sústrediť, cítíme nepríjemný tlak na hrudi a zažívame situácie, kedy máme pocit, že sa nemôžeme poriadne nadýchnuť. Našími obavami, stresom, nedostatkom spánku sme si nevedome vyvolali úzkosť. Ďalší nepríjemný a hlavne nebezpečný problém, ktorý rieši len málo ľudí, pretože sa boja reakcie svojho okolia. Neriešenie úzkosti vedie k pocitom prázdna a zúfalstva. Bojíme sa o našu budúcnosť, pretože nevieme, ako pokračovať ďalej. Prechádzame do štádia depresie. Cítíme sa beznádejne a nevieme, ako byť opäť šťastnými. Tiež môže prísť k zmenám v našom mozgu a je pre nás ťažšie sústrediť sa, pamätať si rôzne veci či robiť rozhodnutia. Všetky problémy spojené s depresiou môžu zasahovať do nášho každodenného života a vyhľadanie odbornej pomoci sa stane jedinou možnosťou prinávratenia sa k sebe samému.

Tak, ako vytvárame nebezpečný život sebe, môže sa stať, že ho vytvoríme aj osobe, ktorú ľúbime, no ktorá nám city neopätuje. Investujeme do nej všetku svoju energiu, a tak sa táto osoba môže cítiť vinná. Začneme ju manipulovať. Chceme docieľiť, aby si svoj postoj a lásku k nám rozmyslela, a tak zo seba urobíme obeť. Ak sa nám to podarí, spočiatku môžeme byť šťastní. No naša „spriaznená duša“ začne zažívať to, čo sme zažívali my, až kým sme sa nedostali do nášho vysnívaného cieľa. Naše šťastie dlho nepotrva a budeme sa naďalej len trápiť. Ak by sa nám však naša manipulácia nepodarila a stále by sme nevedeli pochopiť, že istá osoba o nás nestojí, začneme sa jej pripomínať. Vyhľadáваме ju na internete a sledujeme všetky jej sociálne siete. Vieme, kedy, s kým a čo robila. Reagujeme na jej príbehy na Instagrame, snažíme sa nadviazať komunikáciu. Tiež pridávame príbehy my. Čakáme, kedy si ich pozrie a či zareaguje. Táto posadnutosť pramení z túžby, ktorú pociťujeme, a ktorá je silnejšia, akoby sme chceli. Rozhodnutia, ktoré v tom čase robíme sú pre niekoho irelevantné, my však vieme, že ich robíme, lebo danú osobu musíme vidieť naživo, hoci aj pod zámienkou čistej náhody.

Nakoniec sa často náš smútok z nevydarenej lásky snažíme akceptovať. Nie je to jednoduché, a myslíme si, že nám pomôžu otupujúce návykové látky ako sú drogy a alkohol. Našu samotu chceme zvládnuť sami (aký paradox) a čo najrýchlejšie. No týmto štýlom si môžeme vybudovať závislosť, pretože po vytriezvení sa naše myšlienky a pocity vrátia, a tak sa ich snažíme opäť utlmiť. Stávame sa nebezpeční nielen pre seba, ale aj pre ľudí v našom okolí. Či už tých, ktorých poznáme alebo aj tých, ktorí sú pre nás úplne cudzí. Zabúdanie na neopätovanú lásku viacerí riešia aj sebapoškodzovaním. Snažíme sa prebiť bolesť zlomeného srdca iným druhom bolesti. Myslíme si, že nám to pomáha zmierniť naše psychické trápenie.

No pritom len strácame samého seba. A to je najnebezpečnejšia vec v našom živote. Ak by sme sa ocitli v inom nebezpečenstve, napríklad život ohrozujúcom, náš boj by bol vopred prehraný – Ako sa dá bojovať bez samého seba? Za čo by sme bojovali?

Záver

Nemali by sme sa príliš zamýšľať nad tým, kto si o nás čo myslí. Čo si myslí o našom výzore, o tom, čo si obliekame, o tom, koľko vážime či o tom, akí sme vtipní alebo múdri. Každý z nás je dostačujúci. Mali by sme sa o seba starať, o naše telo aj myseľ, či už s pomocou našich

blízkych alebo odborníkov, aby sme sa v živote nestratili len kvôli nepotrebným názorom či, napríklad, neopätovanej láske. Ved' príde ďalšia, opätovaná a omnoho krajšia. Koniec koncov, len ak máme seba, je náš život v bezpečí.

Summary

We should not pay too much attention to what others think about us - about our appearance, clothes, weight, about how funny or clever we are. Each of us is sufficient. We should take care of ourselves - our bodies and minds, whether with the help of our loved ones or experts so that we do not get lost in our lives just because of unnecessary opinions or, for example, unrequited love. After all, another love will come, requited and much more beautiful. Because the greatest danger that each of us can experience is losing oneself.

ŽIVOT V NEBEZPEČÍ

Matúš Chamko¹

Abstrakt: Autor vo svojej úvahe vyzdvihuje potrebu čeliť nebezpečenstvu, ktoré je neustále prítomné v živote každého človeka. Na nebezpečenstvo nahliada z pohľadu bežného človeka aj z pohľadu teologického.

Kľúčové slová: Nebezpečenstvo; Strach; Zmysel.

Abstract: In the essay, the author highlights the need to face the danger that is constantly present in everybody's life. He speaks about forms of danger in the lives of ordinary people, concluding these thoughts with a theologic contemplation.

Key Words: Danger; Fear; Purpose.

"When your dreams all fail, And the ones we hail, Are the worst of all, And the blood's run stale," počujem hrať v rádiu. Ach tie texty Imagine Dragons...tak výstižné a až príliš pravdivé... Pozerajúc sa na svet z nášho miesta, vo všetkej všednosti, vidíme všeličo. Pokoj, mier, radosť, priestor plniť si sny. Avšak intenzívne vnímame aj čosi iné – tmavé okolnosti nami nežiadanej reality. Pri ich vnímaní, akoby som na chvíľu zastal, zachvel sa, zostal v pozore, rýchlejšie premýšľal a pýtal sa. Prečo sú tu okolnosti, s ktorými som pri predstave svojho života alebo sveta, v ktorom budem žiť, vôbec nepočítal? Sú tu a ovplyvňujú ma. Je ich vidieť a vidím aj ako ovplyvňujú ostatných. Čo keď sa aj ja ocitnem v ich tieni? Práve tu, v týchto nezodpovedaných otázkach, sa rodí ten pocit – pocit nebezpečia.

Narušenie hospodárskej stability, choroby blízkych, nehody priateľov, narastajúce potláčanie ľudských práv, rozvoj nebezpečných konšpirácií, potláčanie demokracie, teror, negatívne stránky migrácie či klimatické zmeny. Čo ak sa vplyvom týchto či iných udalostí môj život naruší či ukončí? Ako pokojne žiť s týmto pocitom, ako žiť život v nebezpečenstve?

Čo by povedali obyvatelia ukrajinského Chersonu, ktorí sú posledné mesiace denne vystavení ohrozeniu života? Ako by o tom vedeli rozprávať zákazníci podniku Tepláreň na Zámočkej ulici, bezprostredne po minuloročnej tragickej udalosti? Aký pocit nebezpečia musel vzplanúť v mladom študentovi, ktorý sa vracal na internát a na Zochovej ulici videl bezvládne telá svojich kolegov z internátu? Pociť nebezpečia je dobre známy každému z nás, hoci nie všetci sme sa bytostne museli báť o svoj život. Vo svojom vnútri, akoby sme všetci viac alebo menej pociťovali ohrozenie našej osoby, nášho videnia sveta alebo našich názorov. Zmeny a strata kontroly nad našimi životmi sú znepokojivé.

Dá sa vôbec s týmto pocitom žiť? Ako môže človek žiť komfortne a v pokoji, keď je tu stále prítomné riziko? Ako sa pozerat' na ľudí, ktorí s týmto pocitom zápasia intenzívnejšie ako iní? Pred časom som sa pri vydávaní jedla rozprával s jedným známym. Je to človek, ktorý žije už niekoľko rokov na ulici. Pri sebe vždy nosí len batoh, kde má zrejme väčšinu svojich vecí, ktoré si stráži. Dokonca aj pred spánkom si svoj batoh uväzuje pevne okolo seba. Ani to mu však nebolo zárukou odcudzenia jeho majetku. Raz sa zobudil a okolo svojho pása našiel len zostatok preseknutého povrazu a odrezané popruhy z batohu. Ako ťažko musí človek žiť s pocitom, že za noc príde o všetko? Nie je predmetom vyučovania naučiť sa žiť s pocitom nebezpečia. Ak sa to naučíme sami, nie sme len blázni, ktorí sa klamú a skresľujú zjavnú realitu, ktorú máme pred očami?

Bezpečnosť má zásadný význam v živote človeka aj spoločnosti. Veď bez nej nie je možné prežiť život v radosť. Vždy, keď sa niečo vkráda do bubliny našej ideálnej predstavy budúcnosti a vysnívaného sveta, začíname pociťovať diskomfort, snažíme sa uniknúť predstave, ktorú strach priniesol. Nebezpečenstvo je úzko späté s pocitom strachu. Pocitom, ktorý nás paralyzuje, akoby nám zabraňoval konať. Nebezpečenstvo bránou strachu uzamyká a oddeľuje od nás radosť, pokoj a

¹ Denný študent 1. ročníka Bc. štúdia na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

komfort. Pastor Bill Johnson hovorí, že každá odpoveď v našom živote, každé rozhodnutie, vychádza buď zo strachu alebo z lásky. Ale máme na výber nepocitovať strach v nebezpečí? Máme na výber rozhodnúť sa inak ako na základe strachu? Odpoveď nemusíme hľadať v odborných článkoch z psychológie a sociológie. Stačí sa opäť zaďovať vôkol seba. Napríklad stačí pozrieť sa na mužov bojujúcich za Ukrajinu, ktorí, napriek pocitu strachu, riskujú všetko.

Je ale takáto reakcia vôbec človeku prirodzená, človeku ktorý chce prežiť? Pocit nebezpečia sa v nás budí mnohokrát aj nepriamo, akoby na nás mierila imaginárna zbraň. Niektorí mieri na moju bublinu, ktorú som si vytvoril a dokáže ohroziť môj svet (alebo azda len jeho videnie?). Nechcem byť vyrušený neviditeľne sa vkrádajúcou agresívnou rukou, ktorá nerešpektuje cudzí priestor. Mnohé však závisí aj od uhla pohľadu. Terorista je zločinec, pre niekoho však bojovník za slobodu. Kto je pre niekoho utláčateľ, je pre iného bojovník za ľudské práva. Kto je pre jedných liberál, bojujúci za slobodný svet, je pre iných nasledovateľ kultúry rušenia. Aké ľahké je nebezpečenstvo demagogicky zneužiť...

Tak sa zdá, že hodnota bezpečia a jeho význam je ešte ďalekosiahlejší ako sa v prvom momente javí. Prvým krokom, ako sa vzoprieť pocitu diskomfortu z nebezpečia, je správne ho pomenovať. Nebezpečenstvo niekedy len akoby sme počuli a vedeli, že tam niekde číha a je mnohoraké. Identifikujme ho však. Vo všetkom svojom kritickom zamyslení – kto alebo čo pre mňa predstavuje nebezpečenstvo? Keď sa nám toto podarí, urobme druhý krok – vzdorujme mu. Čo to môže reálne znamenať? Vedela by odpovedať napríklad žena trpiaca násilím, keď sa vzoprie svojmu utláčateľovi. Alebo muž, ktorý, napriek strachu zo straty zabezpečenia, opustí svoju prácu a začne podnikat', lebo po tom dlho túžil. Alebo dievča, ktoré prežilo dopravnú nehodu a v strachu opäť sadá za volant. Čo môže konanie človeka stimulovať, aby sa k takému niečomu podujal? Azda len nádej, že nebezpečenstvo a strach vo vysnívanom okamihu pominú, stratia sa.

Záver

Žiť bez pocitu nebezpečia, zdá sa, ani nie je možné. Cieľom by nemalo byť snažiť sa pred ním ukryť, ale vzdorovať mu a pomáhať tvoriť bezpečie. Franklova psychológia hovorí, že krízu krajných situácií unesie ten, kto nestratí dôveru v zmysel. Ten, ktorý životu povie áno. Paradoxom teda je, že musíme vyjsť von, zo seba do nebezpečia, aby sme nebezpečie porazili. V týchto dňoch si veriaci pripomínajú veľkonočné udalosti. Spolu s Kristom, a po jeho vzore, vo svojom duchovnom prežívaní vchádzajú do drámy, vypijú kalich, prejdú tmou Getsemanskej záhrady a bolesťami kalvárie, vydržia prázdne ticho bielej soboty a idú k prázdnemu hrobu. Veľkonočné sviatky učia takémuto vzdorovaniu. Azda nerobil to isté aj Ježiš v celom svojom vykupiteľskom pláne? Zamyslime sa, čo bolo zmyslom, pre ktorý sa nechal ukrižovať...

Summary

It seems that life without danger is not possible. Our goal should not be to hide away from it but to face it and help create security. Frankl says that only those who do not lose faith on purpose are able to cope with extreme situations, the ones who say yes to life. So the paradox is that we must leave our comfort zones, step out of our safe inner worlds, straight into danger. Just like that, we will defeat it. While I am writing this essay, believers around the world celebrate Easter. Together with Christ and following his example, in their spiritual experience, they enter the drama, drink the cup, go through the darkness of the Garden of Gethsemane and experience the pains of Calvary, endure the empty silence of White Saturday, and approach the empty tomb. The Easter holidays teach us how to face danger. Was not Jesus doing the same throughout his redemptive plan? Let's remember the purpose for which he allowed himself to be crucified...

BIZTONSÁG

Olívia Juhászová¹

Abstrakt: Sme si najväčším nebezpečenstvom my sami? Autorka sa zamýšľa nad rôznymi životnými príbehmi a vyslovuje svoje presvedčenie, ako sa chrániť pred nebezpečenstvom.

Kľúčové slová: Nebezpečie; Duševné zdravie; Vnútorá sila.

Abstract: Are we the greatest danger to ourselves? The author reflects on various life stories and expresses her beliefs on how to protect oneself from danger.

Key Words: Danger; Mental Health; Inner Strength.

Táto esej bola inšpirovaná Rose a príbehmi ľudí, ktorí na nás *pozerajú* z hora aj zdola:

...They say, "Don't let them in. Close your eyes and clear your thoughts again." But when I'm all alone. They *show up* on their own...²

„(Ne)bezpečie.“ Každé slovo má nejaký význam. Niektoré len jeden, niektoré viac. Keď si dáme toto slovo do vyhľadávača, zobrazí sa nám, napríklad, že *„bezpečie je stav spoločenského, prírodného, technického, technologického alebo iného systému, ktorý v konkrétnych vnútorných a vonkajších podmienkach umožňuje plnenie stanovených funkcií a ich rozvoj v záujme človeka a spoločnosti.“*³ „Nebezpečie“ je jeho pravý opak. Niektorí si pod nebezpečenstvom predstavia vojnu na Ukrajine, koncentračné tábory, Covid, adrenalínové športy, vrahov vo väzení alebo kráčanie domov v *tme*. Ale, ako bezpeční či nebezpeční sme si my navzájom? Nemecký filozof Friedrich Wilhelm Nietzsche raz povedal: *„Ty sám budeš vždy tým najhorším nepriateľom, s ktorým sa môžeš stretnúť.“* Prečo musí každý človek *bojovať* so svojou „hlavou“?

„Po dlhom čase chcem znovu dostať krídla. Nevládzem. Psychicky som na tom kvôli nej *dosť zle*. Chýbajú mi...*chýba* mi pokoj, chýba mi byť dobrou osobou.“ Duševné (mentálne) zdravie odzrkadľuje našu psychickú, emocionálnu a sociálnu pohodu. Ovplyvňuje to, ako konáme, myslíme a cítime. Determinuje tiež ako zvládame stres, ako sa správame k druhým a ako sa rozhodujeme. Duševné zdravie je dôležité v každej fáze nášho života, od detstva a dospievania až po dospelosť. Zlé duševné zdravie a duševné choroby nie sú to isté. Hoci sa tieto pojmy často používajú zamenene, človek môže mať *zlé duševné zdravie* a nie je mu diagnostikovaná *duševná choroba*. Zlé duševné zdravie však k duševnej chorobe môže viesť.

„Deň predtým bola u nás. V tú osudnú noc sa okolo polnoci s mužom pohádali. *Dôvodom* mal byť program, ktorý pozeral v televízii. Potom vyskočila z balkóna. On ju nezachytil. Pár hodín na to zomrela aj so svojím vytúženým dievčatkom v brušku. Jej chlapci mali 1,5, 3,5 a 5,5 roka. Kto ju poznal, vedel, že jej deti boli jej *životom* a bezdôvodne by nevyskočila.“

¹ Denná študentka 1. ročníka Bc. štúdia na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² Slová z pesničky Inner demons od Julie Brennan.

³ Napr. HORÁČEK, J. et al.: *Terminologický slovník krízového manažmentu*. Žilina: Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline, 2006, s. 5.

Nie je bezpečnejšie miesto ako náruč vlastnej matky. Aspoň tak sa to hovorí. No nie vždy je to tak. Koľko detí zomrelo v rukách svojej matky či otca? Koľkým bola trauma spôsobená práve nimi? *Rodičia* sú najrozhodujúcejším *faktorom* toho, ako sa bude život dieťaťa ďalej vyvíjať. Vytvorenie bezpečného, teplého domova plného lásky a porozumenia je kľúčom k správne mu rastu a prosperite. To, čo deti vidia doma sa v nich odzrkadľuje v škole. Dieťa, ktoré vyrušuje doma možno nedostáva pozornosť. Dieťa, ktoré sa bije a nadáva to možno zažíva doma na každodennom poriadku. *Dieťa*, ktoré sa zle učí možno nemá nikoho, kto by sa s ním učil. Ani bezpečie v matkinom lone nie je absolútne.

„*Vielleicht* werden wir uns noch einmal *sehen*.“

„Mama kričala na ňu, že si má ísť radšej do Hronoviec zajazdiť na koni. Jej babka sa v tej psychiatrickej liečebni liečila dvakrát... Prababka sa tam pred xx rokmi *obesila*... Nikto jej v tom *nezabránil!*“ Zlomové momenty. Každý zvládame ťažké situácie inak. Každý jeden zážitok v nás niečo zmení. Tragédie sa budú stávať vždy, to nezmeníme. Naším myslením môžeme však zmeniť dopad tej tragédie. Prvý človek z generácie prežil traumu, s ktorou nebol schopný bojovať. Nakoniec jej podľahol. Druhého tá trauma ovplyvňovala celý život, miestami mu berie schopnosť viesť normálny život, ale *odoláva*. Tretia generácia ju vidí aj cíti, dokáže s ňou žiť, ale stále ju prenáša na ďalších. Štvrtá generácia sa o tom dozvedá postupne. Neprichádza to naraz. Len s postupom času si uvedomuje ako veci, ktoré sa udiali pred desiatkami rokov, majú stále dopad. Chce to zmeniť. Piata generácia už necíti toľko bolesti. Tie pred ňou sa to snažili zmeniť. Niektorí sa vylieči. Niektorí nie. Dá sa poskytnúť človeku bezpečie? Ved' aj prababka sa liečila a zomrela na mieste, kde jej *mali* pomôcť, mali ju zachrániť. Čiastočne. Lebo finálne *rozhodnutie* je na samotnom človeku. Pokiaľ nebude človek vyrovnaný so svojím vnútrom a nebude mať silu, nebude vedieť odolať „démonom.“

„Jeden večer prišiel domov z krčmy až príliš opitý. Z tej zúrivosti ju zbil. Ona držala v rukách bábätko. Ešte bol malinký na to, aby zomrel. A potom sa narodila ona ako dieťa zmierenia. (ON bol predtým úplne *normálny*, ale ešte, ako mladý musel ísť do vojny. Keď sa vrátil už *nič* nebolo rovnaké. Nevedel *spracovať* to, čo zažil.)“ Naše slová a činy majú dôsledky. Toho si musíme byť vedomí. ON zažil toľko nebezpečenstva, že sa ním sám stal. Či sa hnevať? Najprv si povieme, že áno. Cítíme k nemu nenávisť, prajeme mu všetko zlo sveta. Ale aj nie. Nebol tam nikto, kto by mu pomohol. Bol len chlapec na začiatku všetkého. Podobný začiatok má aj mnoho kriminálnikov. Ako tomu zabrániť? Dbajme sami na seba, dávajme si pozor na náš životný štýl, žime spoločensky, doprajme si čas, angažujme sa v sociálnych aktivitách, rozdeľujme prácu od voľna, skúsme sa nepreťažovať a nestresovať zbytočne, hýbme sa, buďme kreatívni, riešme problémy a zostaňme zvedaví. Nebojme sa zavolať na linku pomoci či navštíviť psychológa. Založme si denník, do ktorého budeme vpisovať naše pocity. Naučme sa byť sami so sebou. Skúsme počuť aj to nepovedané.

„Mala *len* štrnásť. Zobrala si otcovu brokovnicu a *strelila* si do hlavy. Celý čas tam hrala jedna pesnička *dookola*. Vraj to spravila kvôli frajerovi.“ Deti i dospievajúci. V uplynulých rokoch bol zaznamenaný nárast počtu detí s duševnými problémami. Depresie, pokusy o samovraždu, problémy s agresivitou, asociálnosť. Často ani sami nevedia, kde sa tie ťažkosti začali. Človek by si povedal, že deti minulého storočia, ktoré mali ťažší život, poznali vojny, hlad, choroby, smrť, chudobu, život bez vody a elektriny, prácu miesto školy, bitky či tvrdý režim, majú oveľa väčšiu šancu podľahnúť mentálnym problémom. Predsa však ten nárast vnímame dnes. Nebezpečenstvo modernej doby - internet, neskutočná konkurencia, závisť, konzumná spoločnosť, naháňanie sa, privysoké očakávania a ambície, nedostatok času a odcudzenie sa prírode... Áno, máme aj *voľnosť*, obrovské množstvo možností, práva. Všetko

sa stalo ľahším a dostupnejším. Nerobí nám ale aj tá „dobrá“ dostupnosť všetko ťažším? Chvíľkový skrat a všetkému je koniec. A možno sme len generácia, v ktorej generačná trauma vyplávala na povrch.

Záver

"I wanna *hide* the *truth*. I wanna shelter you. But with the beast *inside*. There's nowhere we can hide." ⁴ A tak sa vraciame na začiatok. K otázke, či sa človeku dá poskytnúť bezpečie, ochrana pred svetom a sebou samým. Téma mentálneho zdravia tu s nami vždy bola, je a aj bude. Je *prítomná* aj pozabudnutá zároveň. Je preto veľmi dôležité, aby sme pri všetkom, čo sa deje - či už sú to rôzne svetové, rodinné, či osobné problémy, stáli pri sebe. Spoločne sa všetko zvláda ľahšie. Nebojme sa *otvorene* rozprávať o problémoch a vnímajme svoje okolie. Každý jednej z opísaných tragédií sa dalo zabrániť. Dnes už je *možností* dostatok, len ich musíme *chcieť* vidieť. Každý by mal mať človeka alebo miesto, ktoré bude pre jeho dušu liekom. A, keď mu nebude poskytnuté, mal by si ho nájsť sám. Dá sa to. Nenechajme samého seba byť svojim najväčším nepriateľom. *Sme silnejší ako si myslíme!*

Ne nyisd ki a *szemed*, nyisd ki a *szíved*.

Summary

"I wanna hide the truth. I wanna shelter you. But with the beast inside. There's nowhere we can hide." And so we return to the beginning - can a person live safely, well protected from the world and himself? The mental health issues have always existed. The topic has been always present and forgotten at the same time. What I deem crucial is to prevent solitude. Let's stand together. Let's face together the problems that are happening. Let's not be afraid to talk openly about problems. Let's be aware of our surroundings. Every tragedy described in the essay could have had a happier ending. There are already enough possibilities for how to help the people who do not know how to solve their problems - we only have to want to see them. Everyone should have a person or a place that will become medicine for their soul. But everyone should even actively search for it. It is possible. Let's not let ourselves be our worst enemy. We are stronger than we think!

Ne nyisd ki a *szemed*, nyisd ki a *szíved*.

Zoznam použitej literatúry

CENTERS FOR DISEASE CONTROL AND PREVENTION: *About Mental Health* [online]. Dostupné na: <https://www.cdc.gov/mentalhealth/learn/index.htm> [citované 31. marca 2023].
HORÁČEK, J. et al.: *Terminologický slovník krízového manažmentu*. Žilina: Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline, 2006, 44 s. ISBN 8088829755.

⁴ Slová z pesničky Demons od Imagine Dragons.

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ

Kristián Kajanovič¹

Abstrakt: Autor rozlišuje vnímanie bezpečnosti z pohľadu jednotlivca a štátu, ktoré môže no nemusí byť prepojené. Bezpečnosť vníma neoddeliteľne od dodržiavania právnych noriem, uplatňovania spravodlivosti v štáte, angažovanosti, bdlosti či vzdelávania sa.

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Subjektívne hľadisko; Štát; Angažovanosť; Vzdelanie.

Abstract: The author distinguishes between the perception of safety from the point of view of the individual and the state, which are connected but might differ at the same time. He perceives security as inseparable from the observance of legal norms, application of justice in the state, individual involvement, vigilance, and education.

Key Words: Safety; Subjective Viewpoint; State; Involvement; Education.

Otázka bezpečnosti je pomerne častou témou, ktorá sa rozoberá prakticky na dennej báze v médiách či na sociálnych sieťach v súvislosti s rôznymi spoločenskými témami. Avšak málokedy sme si uvedomovali jej význam a hodnotu tak, ako si ich uvedomujeme teraz, po skúsenostiach s pandemiou, vojnou u našich východných susedov či s rôznymi podvodmi, ktoré sa šíria na internete, a na ktoré sú, žiaľ, častokrát štát a jeho trestnoprávne normy prikrátke. Bezpečnosť sa teda radí k najdôležitejším funkciám, ktoré by štát mal zabezpečovať.

Ak by sme chceli definovať, čo bezpečie je, z laického pohľadu by sme mnohí dospeli najmä k záveru, že ide o ideálny stav, kedy jednotlivcovi nehrozí ujma na zdraví, živote alebo majetku. Právne hľadisko je v tomto smere omnoho konkrétnejšie, nakoľko ústavný zákon č. 227/2002 v čl. 1 ods. 3 definuje bezpečnosť ako „stav, v ktorom je zachovávaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie.“²

Z uvedeného odseku ústavného zákona vieme vyvodiť dve hľadiská, z ktorých možno na bezpečnosť nahliadať. Tým prvým je pohľad jednotlivca, jeho chápanie a nazeranie na bezpečnosť a s tým súvisiace hrozby a výzvy, ktorým musí v súčasnosti čeliť. Na význam a hodnotu bezpečnosti môžeme nahliadať ďalej z pohľadu štátu. Logicky teda môžeme tvrdiť, že v každej rovine možno inak vnímať význam a hodnotu bezpečnosti, nakoľko každá jedna čelí iným hrozbám a výzvam, ktoré v konečnom dôsledku môžu a aj nemusia byť vzájomne prepojené.

Ak sa pozrieme na bezpečnosť z perspektívy štátu, tak dospejeme k záveru, že táto problematika je veľmi komplexná. Podľa môjho názoru je to hlavne z toho dôvodu, že štáty čelia rôznym hrozbám jednak spoza svojich hraníc a zároveň na svojom vlastnom území. Nedá mi neopomenúť skutočnosť, že ak je reč o hrozbách spoza našich hraníc, veľmi významnú rolu zohráva členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii a Severoatlantickej aliancii (NATO). Bolo by ideálne, keby vedeli tieto organizácie zabezpečiť plnú bezpečnosť Slovenska v prípade akejkolvek hrozby. Takto to však nefunguje. Hlavne z toho dôvodu, že

¹ Denný študent 1. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² Ústavný zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/-/SK/ZZ/2002/227/20160102#ustavnyclanok-1.odsek-3>

ak sme ako štát členom medzinárodného spoločenstva, nemôžeme len čerpať jeho výhody, ale musíme aj niečím prispieť. Napríklad aj tým, že sa ako štát budeme správať tak, aby sme zbytočne nevystavovali jednak seba a jednak ostatných členov hrozbám, ktoré môžu vzniknúť z nášho neuváženého konania. Teda, hodnota vzájomnej bezpečnosti učí a núti krajiny, aby uvažovali o dôsledkoch svojho konania, a aby sa snažili vopred vyhnúť rôznym roztržkám na medzinárodnej úrovni. Ak chceme fungovať ako kooperujúce spoločenstvo, musíme sa tomu primerane aj správať.

Ako som už naznačil, pohľad zo strany štátu na bezpečnosť sa neupiera len na to, čo ho môže ohroziť zvonku, ale aj na to, čo môže byť hrozbou priamo v ňom. Ide hlavne o konanie jednotlivcov alebo skupín osôb, ktoré svojim konaním porušujú platné právne predpisy či ináč predstavujú riziko pre obyvateľov a štát.

Ako príklad môžem spomenúť organizované skupiny, ktoré sa venujú výrobe, distribúcii a predaju drog, pašovaniu tabaku, alkoholu alebo nelegálnemu prevádzaniu utečencov cez naše územie. Témam ako sú výroba a predaj drog a pašovanie rôznych komodít cez naše hranice a územie sa venovalo veľa pozornosti a dovoľím si tvrdiť, že finančná správa a polícia vynakladajú maximálne úsilie na to, aby tieto trestné činy minimalizovali a páchatel'ov postavili pred súdy.

Pálčivým problémom sa v poslednom čase stala otázka nelegálnej migrácie. Nelegálni migranti sa pokúšajú dostať na naše územie zväčša cez hranice s Maďarskom a Ukrajinou. Veľmi ma mrzí skutočnosť, že niektorí nazerajú na utečencov ako na „veľkú hrozbu.“ Iste, nelegálna migrácia je výzvou pre štáty, s ktorou by bolo fajn skončovať, ale v zásade si myslím, že človek, ktorý opustí svoj domov spolu so svojou rodinou a utekajú pred prenasledovaním alebo vojnou s pár vecami v kufri nemá zrejme chuť a vôľu páchať trestnú činnosť alebo nejakým iným spôsobom byť rizikom pre nás v strednej Európe. Iste, nájdú sa aj výnimky v podobe konfliktných a problémových osôb, ale koľko takýchto ľudí je, resp. bolo, napr. v stanovom mestečku v Kútoch? Títo ľudia podľa môjho názoru nepredstavujú až také veľké riziko ako to niektorí, najmä opoziční politici, prezentovali. Skôr sú pre nás dôkazom toho, ako to dopadne, ak niekde dlhé roky zúria nepokoje, nedodržiavajú sa základné ľudské práva a slobody a štát si neplní svoje elementárne funkcie a povinnosti. Týmto ľuďom je pojem bezpečnosť, žiaľ, cudzí. Pri týchto ľuďoch vidíme, že bezpečnosť nie je len abstraktný termín, ale je hodnotou nevyhnutnou pre napĺňanie našich potrieb a cieľov. Malo by byť preto snahou štátov dosiahnuť stav, kedy táto hodnota bude dostupná pre všetkých a všade, nielen na určitých miestach na Zemi.

Bezpečnosť v tomto kontexte teda možno určite vnímať aj neoddeliteľne od dodržiavania právnych noriem a uplatňovania spravodlivosti v štáte.

Vyššie spomenutou druhou rovinou, z ktorej možno na pojem bezpečnosti nazeráť, je vnímanie z pohľadu jednotlivca. Toto hľadisko je zrejme mnohým bližšie, nakoľko sa bytostne dotýka každého jedného z nás aj v bežných životoch. Osobne si však myslím, že každý z nás by mal bezpečnosť vnímať obojakou optikou a je chybou, ak niekto povie, že ho dianie v politike netrápi, pretože takýto prístup sa nám môže vypomstiť napríklad vo voľbách. Ak sa teda mám pozeráť na bezpečnosť z pohľadu jednotlivca, je vcelku vítané si uvedomiť, čo všetko môže byť ohrozené zo subjektívneho hľadiska, „v mojom prípade.“ Keď začnem od seba, tak ide o moje zdravie, život, osoby mne blízke, majetok a, v neposlednom rade, prostredie, v ktorom žijem, resp. sa v ňom zdržiavam. Rovnako podstatnou vecou je fakt, že zdravie a život sú nielenže jednými z najdôležitejších hodnôt, ale aj sú nevyhnutné na realizáciu základných ľudských práv. Z poslednej vety teda môžeme usúdiť, že miera (ne)bezpečia priamo vplýva aj na výkon jednotlivých ľudských práv a slobôd garantovaných v Ústave SR. Berúc do úvahy majetok, je nutné si uvedomiť, že bezpečnostné riziká sa nedotýkajú iba hmotných vecí alebo nehnuteľností, ale aj bankových kont, ktoré sa,

v poslednom období, stali obľúbeným terčom podvodníkov, ktorí od ľudí vylákajú údaje o platobnej karte a potom sa snažia z nej previesť na iné účty pomerne veľké čiastky peňazí. Osobne som toho názoru, že je, a aj bude, veľmi ťažké objasniť tieto prípady a páchatel'ov postaviť pred súdy. Je zaujímavé, že aj napriek rôznym varovaniam zo strany polície, ministerstva vnútra, bánk a mnohých iných subjektov, tieto podvody čoraz viac naberajú na sile a orgány činné v trestnom konaní ťahajú evidentne za kratší koniec. Z tohto teda plynie otázka, ako tento problém vyriešiť. Nuž, v prvom rade by malo byť v záujme banky, aby zabezpečila svoje systémy tak, aby tieto neboli neskôr zneužitú. Keď už k tomu dôjde, bolo by celkom rozumné investovať do vývoja nových systémov alebo aktualizácií tých starých, aby úroveň zabezpečenia účtov a systémov banky bola vyššia a takéto konanie nebolo možné. Riešenie však nespočíva len na banke, ale aj na nás, spotrebiteľoch. Práve spotrebiteľ by mal byť ten, kto by sa mal vzdelávať do takej miery, aby vedel predchádzať takýmto problémom.

Čiže môžeme povedať, že aj miera vzdelanosti úzko súvisí s ochranou našej bezpečnosti. Bezpečnosť nás má motivovať k neustálemu sebarozvoju a vzdelávaniu sa.

Záver

Záverom si dovoľím skonštatovať, že na pojem, hodnotu a význam bezpečnosti v súčasnosti nazeráme úplne inak ako tomu bolo pár rokov dozadu. V posledných rokoch sa ukázali rôzne medzery v systéme, ktoré bolo jednak potrebné vyplniť a na strane druhej nám tieto problémy a nedostatky boli živým príkladom toho, ako by náš život vyzeral bez prítomnosti bezpečia alebo ak by táto významná hodnota bola naštrbená. Myslím si, že môžeme byť vd'ачní za to, že miera bezpečnosti je v našej krajine taká, aká je. Pretože zrovna za našimi hranicami vidíme, ako vyzerá krajina, kde je bezpečnosť takpovediac na kolenách. Stav, v akom sa v súčasnosti nachádzame, by nás však nemal upokojiť. Skôr naopak, nemôžeme si dovoliť ostať menej bdeli. Pretože miera nášho rozhl'adu, angažovanosti v spoločnosti a uvedomelý život sú priamoúmerné bezpečnosti v našej krajine. A bezpečnosť je jeden z atribútov nevyhnutných pre správne fungovanie štátu, spoločnosti aj jednotlivca.

Summary

I would like to state that our perception of the value and meaning of security has significantly changed in recent years. Various gaps in the system have become apparent, which, on the one hand, need to be filled, and, on the other hand, show us vividly how our life would look in a world that is not safe. I think we can be thankful for the safety level in our country. Because just beyond our borders, we see what an unsafe country looks like. However, our safety can not make us rest on our laurels. We cannot afford to remain less vigilant. Because our education, clever involvement in public life, and conscious private life directly influence security. And security is one of the attributes necessary for the proper functioning of the state, society, and individual.

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ

Milan Marcel Klimko¹

Abstrakt: Autor sa zamýšľa nad potrebou ochrany slobody, ale aj jej hraníc. Kontrolu nad negatívnymi emóciami považuje za kľúčovú pri budovaní bezpečia.

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Sloboda; História; Sloboda slova; Hranice; Sebakontrola.

Abstract: The author reflects on the necessity to protect freedom and its borders. He considers control over negative emotions to be fundamental for building security.

Key Words: Security; Freedom; History; Freedom of Expression; Boundaries; Self-control.

Bezpečie. Má toto slovo rovnakú hodnotu a význam ako tomu bolo pred desiatkami rokov? Môžeme sa cítiť v bezpečí, keď na začiatku dňa vykročíme zo svojich prístreškov? Nečaká na nás za ďalším rohom nejaká ďalšia forma nebezpečia? Zamýšľame sa nad týmito skutočnosťami vôbec alebo považujeme bezpečie za samozrejmosť?

Naša spoločnosť žije v domnienke či nádeji, že o ochranu našej bezpečnosti je postarané. Ak by nám hrozilo nebezpečie či ohrozenie života, sú všetkým známe telefónne čísla, ktoré v prípade núdze vytáčame. Pokročilá doba zaručuje pokročilejšiu formu ochrany. Nemusíme ísť však ďaleko ani v čase ani od miesta diania, keď chceme ukázať, že ide naozaj o pokrok.

V časoch prvej Slovenskej republiky, pri exportoch etnických skupín, ktoré boli ľuďom na vysokých postoch nesympatické, pojem „bezpečnosť“ strácal na význame. Ľudia z kruhov, ktorých sa to týkalo, žili v strachu, napätí a v skrytosti pred svetom, ktorý ich odsudzoval. Časy, kedy kolegovia či susedia, ktorých ste považovali za priateľov, sa pod nátlakom vydaných noriem a propagandistických rečí otočili proti vám, nie sú z pohľadu histórie vôbec dávne. Mnohým nezostávalo nič iné, len spoľahnúť sa na seba. Ani po zániku Slovenského štátu nebola bezpečnosť garantovaná všetkým. „Verejná bezpečnosť“, zložka štátnej polície v ére totality, zaostávala za svojim názvom na míle. Pohľad na žlté auto s písmenami VB vo mne nikdy neevokoval pocit bezpečnosti, aj keď môžem svoje stanovisko podložiť len na historických správach, filmoch a rozprávani ľuďí, ktorí si túto dobu odžili.

Nielen veda, ale aj sociálne témy, a vlastne všetko napreduje v posledných rokoch v našich končinách míľovými krokmi. Tak sa aj pojem bezpečnosť a sloboda vo veľkej miere rozvinuli v porovnaní s minulými storočiami. Prenasledovanie etnických skupín, náboženských minorít či rasových menšín je v Európskej únii zakázané, ale v určitých krajinách sveta sú to stále aktuálne témy. Ide väčšinou o ortodoxné krajiny, striktné vo svojich tradíciách a zachovávaní zvyklostí, ktoré sa ťažko otvárajú novým myšlienkam. Myšlienkam založeným na rovnoprávnosti, vnímaní človeka ako slobodnej bytosti, ktorá má právo rozhodovať o svojom bytí a prilnutí k akémukoľvek presvedčeniu. Často práve z takýchto krajín utekajú tisíce migrantov za vidinou lepšieho života v slobodných krajinách, a to pre pocit nebezpečia pri vyjadrení svojho názoru.

¹ Denný študent 1. ročníka Bc. štúdia na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

Je však neustále poskytovanie bezpečia pri šírení nových názorov a myšlienok tým správnym napredovaním?

Bezpečné vyjadrovanie svojich názorov a učení, v ktoré určité skupiny veria a žijú s nimi v súlade, sa často vymyká hraniciam slobody slova. Dnešná doba sa pýši slobodou, ktorá aktuálne aspoň v našich končinách panuje. Nazdávam sa však, že pozornosť netreba venovať len slobode, ale aj jej hraniciam. Nedávno som započul výrok, ktorý na mne zanechal hlbokú stopu: „*Sloboda nie je dať si, čo chcem, vtedy, keď mám na to chuť. Sloboda je zriecť sa toho práve vtedy, keď po tom túžim najviac.*“ Napríklad v súvislosti so slobodou slova by sme ho mohli parafrázovať nasledovne: slobodu zažiješ práve vtedy, keď zostaneš mlčať, hoci by si chcel hovoriť najhlasnejšie spomedzi všetkých. Bez pocitu znepokojenia, si oslobodený od svojich túžob a emócií. Si v bezpečí.

Pri úvahe nad slobodou ma zabořila spomienka na nedávne udalosti na Zámockej ulici. Pred niekoľkými mesiacmi bolo bezpečie mladých ľudí nielen narušené, ale navždy odňaté na mieste, kde sa cítili práve najbezpečnejšie. Prijatí, medzi svojimi a bez pretvácky. Hovorí sa, že naša sloboda končí tam, kde začína sloboda toho druhého. Prečo to všetci nerespektujeme? Dotknutá komunita sa teraz obáva, či môže bezpečne vyjadrovať svoje názory, postoj a city navonok. Uvažuje, či nie je bezpečnejšie držať svoje pocity za hrubými bránami pretvácky, pre odsúdenie a nebezpečie, ku ktorému môže práve otvorenosť viesť. Nevyriešené vnútorné konflikty a psychická nepohoda sa ale môžu stať mnohonásobne nebezpečnejšími, ako samotná priamosť a úprimnosť. Pri tejto konkrétnej udalosti bol pravdepodobne strelec práve ten, ktorého vnútorné súboje premožli a primáli odňať bezpečie tým, ktorí sa v otvorenosti komunity cítili bezpečne. Ako ľahko vie byť sloboda zneužitá, aké krehké vie byť bezpečie...

Myslím si, že k utužovaniu tolerance nepomáha priveľká mediálna pozornosť a pretlak informácií. Žijeme v dobe, kedy sú mnohí extrémne krehkí a dotknutí, druhí majú potrebu vyjadriť sa ku všetkému, tretí porovnávajú neporovnateľné, napríklad nažívanie si v časoch dnešných a minulých, a všade o tom hovoria, píšu, zdieľajú to či inak rozširujú. Nikoho nemôžeme donútiť milovať niečo, s čím nie je stotožnený, no každý musí niesť zodpovednosť za to, ako svoje emócie prezentuje navonok. Zdá sa mi, že mnohí hlásajú akúsi „tolerantnosť všetkého,“ ale len zo subjektívneho pohľadu. „Tolerantnosť všetkého“ je z jednej strany pekná myšlienka, otázne však je či je realizovateľná, a či nie je aj nebezpečná. Keď ľudia nezvládajú svoje túžby, emócie, netrpezlivosť a odpor, nebezpečie ľudských myšlienok a následných činov môže byť devastáčne. Preto, podľa môjho názoru, je aktuálne veľmi dôležité chrániť hranice slobody slova, ktorá je preliberalizovaná.

Záver

Hľadanie bezpečia je zložité. Môžem byť úprimný? Neodsúdia ma? Bude to bezpečné? Je moje prostredie pripravené a som pripravený znášať následky? Hľadať bezpečie v ľuďoch môže byť naivné a neisté, ale zároveň jedinečné, keďže ponúknutá otvorená náruč človeka je vždy osobitná a originálna. Je to, nazdávam sa, cesta bádania, na ktorej sa ale môžeme častokrát zraniť. Hľadanie bezpečia v materiách je síce isté a zaručené, ale vo svojej podstate napokon neživé a chladné. Pri hľadaní stálej, nemennej, čistej a večnej bezpečnosti môže pomôcť aj viera. Preto častokrát silne veriaci ľudia majú vo svojich pravdách tak jasno. Cítia bezpečie presahujúce vnútorné otázky, túžby či životné trápenia. Odovzdávajú svoje otázky vyšším mocnostiam a veria v správne nasmerovanie. Takým je, že stvorenstvo aj všetko vytvorené má svoje čaro a význam. Pri neuváženom zaobchádzaní s názormi, myšlienkami či postojmi na

seba nebezpečenstvo nenechá dlho čakať. Dbajme na bezpečie a staňme sa skôr naslúchajúcimi ako sudcami.

Summary

The road toward safety is crooked. Can I be honest? Will they judge me? Will it be safe? Is my environment ready for my honesty? Am I prepared to bear the consequences? Searching for security in people can be difficult. It is a quest on which we often get hurt. Sometimes, it is even naive, but the feeling when we find is unique and worthy. Searching for security in wealth and material assets is easier, more secure, and often even guaranteed, but incomparable to human warmth. In the search for permanent, unchanging, pure, and eternal security, faith can also help. That is why people of faith are often so persuaded about their truths. Their inner questions, desires, and life troubles do not shatter their feeling of security that much. They submit their questions to higher powers and believe in proper guidance. In my opinion, this proper guidance lies in the acceptance that every creation has its value and meaning. In case of ill-advised handling of opinions, thoughts, and attitudes, danger will not wait long. Let's contribute to general safety and rather become listeners than judges.

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ: BEZPEČNOSŤ, JEJ VÝZNAM A HODNOTA

Róbert Kollár¹

Abstrakt: Ťažiskovou témou tohto príspevku je vlastný pohľad autora na problematiku bezpečnosti ako zdieľanej hodnoty európskej spoločnosti a jej spoločenského významu v Európe. Autor sa v príspevku zamýšľa aj nad rizikami, hrozbami a možnými negatívnymi dôsledkami narušenia bezpečnosti štátov v kontexte súčasnej bezpečnostnej situácie v Európe. Autor sa ďalej v príspevku snaží poukázať na to, že len vzájomná spolupráca, súdržnosť a podporovanie budovania mechanizmov kolektívnej bezpečnosti sú zárukou zachovania európskych demokratických hodnôt postavených na pilieroch liberálnej demokracie a silného sociálneho systému, ktorý nie je samozrejmosťou vo väčšine sveta.

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Hodnoty; Demokracia; Európska únia; Spoločnosť; Obrana; Štát.

Abstract: The author presents his view on the issue of security as a shared value of European society and its social importance in Europe. In the article, the author reflects on the risks, threats, and possible negative consequences of the violation of the security of states in the context of the current security situation in Europe. Further on, he tries to point out that only cooperation, cohesion, and supporting the building of collective security mechanisms are a guarantee of the preservation of European democratic values built on the pillars of liberal democracy and a strong social system, which, in the majority of today's world, are not a matter of course.

Key Words: Security; Values; Democracy; European Union; Society; Defense; State.

Pocit bezpečia je jedným zo základných pilierov toho, aby sa človek cítil pohodlne a užíval si plnohodnotný život. A v tomto rýchlo sa meniacom svete je bezpečnosť najzásadnejšou potrebou európskeho spoločenstva, zraniteľnejšieho než kedykoľvek predtým.

Bezpečnosť je zdieľanou hodnotou, nakoľko je možné konštatovať, že sa týka každého. Je preto prirodzené, že spoločenskou potrebou je dosiahnutie maximálnej miery bezpečnosti a stability v našom geopolitickom priestore. Štáty tak vo svojich podmienkach, za účelom jej dosiahnutia, vytvárajú systém opatrení a mechanizmov. Svoju bezpečnosť sa viacerým štátom Európskej únie podarilo zastrešiť aj spoluvytváraním spoločenstva, ktorým je Severoatlantická aliancia NATO, ktorá má členov aj spomedzi štátov mimo Európy. Bezpečnosť takmer celej Európy teda už desiatky rokov zabezpečuje nadnárodná autorita v oblasti bezpečnosti.

Notoricky známym a kľúčovom princípom Severoatlantickej aliancie je princíp obsiahnutý v článku 5 Severoatlantickej zmluvy, v ktorom je uvedené, že „*ozbrojený útok proti jednej členskej krajine alebo viacerým z nich v Európe alebo Severnej Amerike, bude považovaný za útok proti všetkým, a preto členské štáty spoločenstva odsúhlasili, že ak nastane taký ozbrojený útok, každý z nich uplatní právo na individuálnu alebo kolektívnu obranu.*“²

¹ Denný študent 3. ročníka Bc. štúdiá na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² Severoatlantická zmluva, článok 5.

Zo znenia tohto článku vyplýva, že členské štáty postavili udržiavanie bezpečnosti v tomto priestore najmä na vzájomnej súdržnosti a spolupráci, s cieľom zabrániť vojenským stretom a globálnym hrozbám na kontinente.

Autorovým presvedčením je zároveň aj to, že nemenej dôležité sú materiálna a morálna podpora nám hodnotovo blízkyh krajín, ktoré výsadu členstva v medzinárodných organizáciách zabezpečujúcich bezpečnosť ich občanov nemajú, a zároveň poskytnutie súčinnosti pri integrácii do týchto organizácií.

Posledný rok však ale systém, ktorý desiatky rokov zabezpečoval mier medzi európskymi štátmi, dostal signál, že nepriateľské sily sú len neďaleko hraníc bezpečnostného pilieru NATO a tieto hrozby sú pripravené destabilizovať a diktovať mu svoj spôsob videnia sveta, hoci aj s použitím vojenskej sily.

Schopnosť európskeho spoločenstva vyrovnáť sa s bezpečnostnými hrozbami sa v súčasnosti nezdá byť taká jednoznačná, a preto má teraz kolektívna bezpečnosť svoje opodstatnenie viac ako kedykoľvek predtým. Európske spoločenstvo je pod tlakom a malo by mať za cieľ zaujať jasné postavenie voči globálnym hrozbám a agresorom, nakoľko súčasná situácia odhaľuje názorovú nejednotnosť a neschopnosť štátov európskeho priestoru jednotne pomenovať a odsúdiť globálne hrozby súčasnosti, čo je, podľa názoru autora, spôsobené najmä odchýlením viacerých politických reprezentácií jednotlivých štátov od európskeho hodnotového kompasu, ktorý je postavený na princípoch demokracie, vzájomnej spolupráce, tolerancie a právneho štátu. V súčasnosti je najväčšou hrozbou pre Európu, jej hodnoty a občanov Ruská federácia, a preto je potrebné upriamiť pozornosť aj na neželaný fakt, že niektoré z krajín, ktoré sú členmi NATO a Európskej únie začali viesť alibistický systém zahraničnej politiky, ktorá sa vyznačuje neutrálne orientovanou zahraničnou politikou voči bezprostrednej hrozbe, ktorej Európa a najmä náš východný sused čelí, aj za cenu straty ľudských životov a zničenej krajiny. Tieto štáty možno považovať za euroskepticky orientované, vyznačujúce sa badateľným odklonom od európskych hodnôt a poklesom úrovne právneho štátu.

Tento hodnotový odklon niekoľkých štátov v súčasnosti môže pôsobiť ako vnútorná hrozba v rámci Európskej únie a organizácie NATO, nakoľko tieto štáty v podobe konkrétnych krokov a stanovísk spôsobujú značný problém pri integrácii ďalších štátov Európy a ich potenciálneho členstva v NATO a podieľaní sa na zabezpečovaní kolektívnej bezpečnosti pre občanov na starom kontinente. Názorové a hodnotové nezhody v rámci politických elít členských štátov týchto organizácii tak môžu výrazne podkopávať vzájomnú dôveru, ako aj význam samotnej existencie Európskej únie a NATO, čo v konečnom dôsledku spôsobuje oslabenie úrovne bezpečnosti v rámci Európy a neschopnosť efektívne reagovať na bezpečnostné hrozby navonok.

Na druhej strane, ak hovoríme o vonkajšej hrozbe Európy, ktorou je v súčasnosti Ruská federácia, je možné tvrdiť, že viac ako vojensky ohrozuje našu bezpečnosť najmä silnou dezinformačnou agendou, ktorej podľa hlo množstvo občanov a politických predstaviteľov, ktorí výrazným spôsobom ovplyvňujú verejnú mienku a prispievajú tak k chaosu, vytváraniu atmosféry strachu a polarizácii spoločnosti v rámci členských štátov.

Viaceré hrozby, ktoré majú potenciál destabilizovať našu bezpečnosť nás zastihli nepripravených, čoho dôsledkom je to, že naša reakcia ako spoločenstva na možné ohrozenie bezpečnosti je zdržanlivá a nie okamžitá a adekvátna. Na základe súčasnej situácie a eskalujúceho napätia v rôznych častiach sveta musíme byť preto do budúca pripravení

efektívnejšie čeliť novým výzvam a hrozbám a nastoliť viac strategicky prepracovanú bezpečnostnú politiku, schopnú čeliť vonkajším a vnútorným hrozbám štátov okamžite, konsenzuálne a systematicky.

Záver

V súčasnosti je dôležité pripomínať si význam bezpečnosti v európskom priestore ako hodnoty, na ktorú má každý z nás právo, ako aj vyvíjať tlak na politické elity jednotlivých štátov za účelom presadzovania mechanizmov kolektívnej bezpečnosti. V súčasnosti by sme sa mali zamerať nielen na vonkajšiu bezpečnosť a obranu štátu navonok, ktorej garantom je Severoatlantická aliancia, ale aj na vnútorné hrozby, ktoré s nimi súvisia. Medzi tieto vnútorné hrozby pre Európu patrí v súčasnosti najmä informačná vojna a dezinformačná kampaň zo strany Ruskej federácie, ktorej primárnou ambíciou je získanie mocenského vplyvu a pokusu o deštrukciu európskych demokratických hodnôt a vytvorenie nového geopolitického usporiadania. Ako príklady týchto zásahov zo strany Ruskej federácie, smerujúce k negatívnemu ovplyvňovaniu politického a hodnotového smerovania vo svete a v Európe, možno uviesť nedávne francúzske prezidentské voľby či prezidentské voľby v USA. Vnútorné hrozby v podobe dezinformačných kampaní, propagandy a informačnej vojny, ako aj ich silu, však pociťujeme aj na Slovensku. S blížiacimi sa parlamentnými voľbami je možné položiť si otázku, či nám hrozí zmena zahranično-politickej orientácie, a či po zmene vlády bude Slovenská republika patriť do západného sveta a bude zaručená jej bezpečnosť a bezpečnosť jej občanov. Povinnosťou a zároveň jedinou možnosťou nás, ako občanov Európskej únie a občanov Slovenskej republiky, by preto mala byť snaha identifikovať a pomenovať tých, ktorí na Slovensku šíria dezinformácie a uvedomiť si, ktoré informácie sú dôveryhodné. Táto skutočnosť je dosiahnuteľná prostredníctvom kvalitného a efektívneho vzdelávania občanov, ale aj jednoznačnou a efektívnou komunikáciou zahraničnopolitických stanovísk politických predstaviteľov. Vyjadriť musíme jasný postoj voči ochrane európskych demokratických hodnôt a zaručeniu bezpečnosti ako zdieľanej hodnoty občanov európskeho priestoru.

Summary

Now, more than ever, it is necessary to keep reminding the importance of security in the European area as a value to which each of us has the right, as well as to exert pressure on the state political elites to enforce collective security mechanisms. Besides the external security and defense of the state guaranteed by the North Atlantic Treaty Organization, we should also focus on the internal threats. These internal threats to Europe currently include information warfare and a disinformation campaign by the Russian Federation, whose primary ambition is to gain powerful influence and attempt to destroy European democratic values and create a new geopolitical order. The recent French and American presidential elections are examples of these interventions by the Russian Federation aimed at negatively influencing the political and value orientation in the world and, primarily, in Europe. These internal threats, such as disinformation campaigns, propaganda, and information warfare, are in Slovakia, too. With the parliamentary elections coming close, we must ask ourselves whether or not we face a threat in the change in foreign policy orientation and whether, after the change of government, the Slovak Republic will stay part of the Western world with guaranteed safety for its citizens and inhabitants. As citizens of the European Union and the Slovak Republic, it is our duty and, at the same time, only option to try to identify and name those who spread disinformation in Slovakia and to realize which information is trustworthy. We can achieve this through high-quality constructive education, clear and effective communication about the

foreign policy orientation of political representatives, and a clear position in advocating for the protection of European democratic values and the guarantee of security as a shared value of the citizens of the European space.

BEZPEČNOSŤ JE SESTRA ISTOTY A SLOBODY

Juraj Kozáčik¹

Abstrakt: Autor vo svojej eseji determinuje základné piliere pocitu bezpečnosti jednotlivca. Radí medzi ne aj zdravú fungujúcu rodinu, ktorá je spôsobilá vytvoriť prvotný a základný pocit bezpečia. Podľa autora je ten u jednotlivca ďalej rozvíjaný, ak je zdravý, žije v súlade s prírodou, v mieri, slobodne a má zabezpečené základné životné istoty.

Kľúčové slová: Bezpečie; Rodina; Zodpovednosť.

Abstract: The author determines the pillars of the feeling of safety of a man. As such, he sees a healthy functioning family that can provide the primary and essential safety feeling. According to the author, this feeling strengthens when we are healthy, we respect nature, cherish peace and freedom, and have our basic needs secured.

Key Words: Safety; Family; Responsibility.

Bezpečnosť je základným predpokladom šťastného a spokojného života. V tejto krátkej eseji som sa zamyslel nad týmto pojmom a ako možno na bezpečnosť nahliadať.

Na svet prichádzame ako maličké bezbranné bábätká, vo všetkých smeroch závislé na matke alebo rodičoch, ktorí sa o nás s bezhraničnou láskou starajú a naplňajú naše telesné i citové potreby. Ako postupne spoznávame svet, skúšame prekračovať hranice bezpečia matkinho náručia, spoznávame svoje okolie, nových ľudí i situácie. Rodina nám vytvára priestor pre sebavnímanie a garantuje pocit bezpečia. Ak má dieťa funkčnú a usporiadanú rodinu, ktorá mu zaisťuje jeho zdravý vývoj a vytvára mu podnetné prostredie pre rozvoj jeho osobnosti a vzdelávanie, je vysoký predpoklad, že z neho vyrastie životaschopný jedinec so zdravým sebedovetím, vnímaním a adekvátnym rebríčkom hodnôt, ktorý bude prospešným spôsobom pracovať pre blaho spoločnosti, a ak si založí vlastnú rodinu, bude uvedené spôsoby a vzorce správania odovzdávať i svojim deťom. Pociť bezpečia je paralelou zdravého a usporiadaného rodinného zázemia.

Rodina je elementárnou a nukleárnou jednotkou spoločnosti. Vo svojej základnej podobe prežila historicky stáročia až tisícročia prakticky vo všetkých spoločenských a politických usporiadaniach a tiež vo všetkých spoločenských vrstvách. Je teda historicky preverenou formou bezpečného spôsobu života človeka, a to vo všetkých rovinách - biologickej, reprodukčnej, výchovnej i spoločenskej. V rodine si muž plní rolu manžela a žena rolu manželky. Ak spoločne privedú na svet deti, plnia si i rolu rodičov. Usporiadaný život muža a ženy, ktorí sa stanú rodičmi, je devízou pocitu životnej istoty a bezpečia ich detí. Niekedy sa však stáva, že vplyvom rôznych faktorov sa rovnováha v rodine vychýli. Muž alebo žena začne meniť spôsob svojho života, preferovať iné hodnoty a aktivity. Bezpečný a usporiadaný spôsob života partnerov a ich detí je zrazu narušený. Iniciačných faktorov autodeštrukcie rodiny môže byť veľmi veľa. Veľmi častým je príliš vysoké pracovné tempo oboch partnerov, teda kariérne nastavenie muža i ženy, kedy sa vplyvom vysokých nárokov v zamestnaní začnú strácať vo vzájomnom partnerskom živote, na ktorý zrazu akoby zostávalo stále menej a menej času. Vzájomné rozhovory pri rodinnom stole sa nenápadne začnú vytrácať a čas, ktorý zostane po príchode z práce sa vytratí pri realizácii domácich prác a výchove detí. Na vzájomné chvíle spoločného oddychu sa začne zabúdať. Ak sú v rodine deti, prinášajú okrem lásky a naplnenia

¹ Denný študent 1. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

i vysoké nároky na rodičov, postupne a dynamicky sa meniacich v závislosti od ich životného obdobia. Ak sa z nejakého dôvodu v takomto vysokom a náročnom životnom tempe partneri vzájomne stratia, bezpečie ich vzájomného zdravého citového vzťahu je zrazu ohrozené. Do rodiny prichádza kríza a jej existencia je zrazu nebezpečne ohrozená. Ak sa v tomto čase objavia lákadlá v podobe iného zaujímavého muža alebo ženy, riziko nevery partnerov je štatisticky veľmi vysoké. Pocit zrady u druhého partnera môže naštartovať útek z tejto traumy smerom k otupeniu zmyslov v podobe nadmerného konzumovania alkoholu, ktoré vedie k nezodpovednému správaniu, vrstveniu konfliktov a hádok v rodine, k závislosti alebo i k strate zamestnania. Bezpečnosť existencie rodiny a bezpečný a zdravý vývoj detí sú vážnym spôsobom narušené. Sebastrednosť, egocentrickosť a egoizmus saturácie vlastných potrieb rodičov môže patologicky prevládať nad krehkosťou a naivitou detskej duše a bezpečný svet detí je zrazu stratený v neznáme. Rodina pre dieťa znamená bezpečný prístav a ak sa rozpadne, dieťa stráca pevnú pôdu pod nohami. Rozpad rodiny má nepriaznivý dopad na celý ďalší vývoj dieťaťa, na rozvoj jeho osobnosti a spôsob jeho ďalšieho života a tiež partnerského fungovania. Rozpad rodiny roztočí nebezpečnú špirálu vo forme rozvodu, súdneho konania o úpravu práv a povinností k deťom, určenie vyživovacej povinnosti a majetkovo-právneho vysporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Uvedené prináša so sebou množstvo životných zmien pre rozvedených manželov a tiež ich deti. Môžu sa vyskytnúť citové búrky, hádky, komplikácie so sťahovaním z dôvodu nedostatku financií na bývanie či vybavenie domácnosti a, v neposlednom rade, právne problémy. Dieťa alebo deti zrazu môžu nadobudnúť pocit, že nevedia, kam patria. Môže sa zhoršiť ich školský prospech, v horších scenároch môžu začať chodiť poza školu a stretávať sa s nevhodnými ľuďmi. Niekedy môžu dokonca začať užívať i drogy a páchať ďalšiu trestnú činnosť. Je evidentné, že zdravé rodinné zázemie je základným predpokladom správnej výchovy. Chtiac či nechtiac totiž preberáme vzory a hodnoty od našich rodičov a rodiny a prenášame ich do svojej vlastnej. Aj preto si rodinu treba veľmi vážiť a chrániť ako vzácny klenot.

K pocitu bezpečia však okrem šťastnej a funkčnej rodiny potrebujeme tiež zdravie, ktoré si tak všetci pri každej príležitosti prajeme, no mnohí z nás ho berú ako samozrejmosť. Svoje zdravie je však potrebné pravidelne kultivovať zdravou životosprávou, vhodnou stravou, pohybom a dostatočným spánkom. Znie to tak jednoducho, realizuje sa to však niekedy dosť ťažko, najmä ak sú ľudia vystavení veľkému stresu či existenčným problémom. Súčasná doba veľmi neprispieva pocitu životnej istoty a bezpečia. Mladí ľudia oddávajú založenie vlastnej rodiny, a to často i zo strachu, že nebudú schopní materiálne zabezpečiť jej potreby. Treba si však uvedomiť, že spoločnosť, jej politické zriadenie a normy tvoria ľudia a jedine ľudia dokážu zmeniť a zlepšiť spôsob jej fungovania. Pomôcť dokážeme všetci, napríklad i tým, že analyticky a zodpovedne zvážime, akých politických lídrov si zvolíme v parlamentných voľbách. Vytvoriť si názor však predpokladá zodpovedne sledovať spoločenské dianie a na základe toho sa snažiť čo najsprávnejšie sa rozhodnúť, komu dáme svoj hlas a skutočne ho i vo voľbách odovzdať. Výsledky sú priemerom spoločenského konsenzu a nastavenia a priamo úmerne ovplyvnia smerovanie našej krajiny.

Jedným z najväčších prání nepochybne každého z nás je však iste mier vo svete, pretože je základným stavebným kameňom slobody a istoty. A tie sú sestrami bezpečnosti. Nemali by sme dopustiť, aby efekt motýľích krídiel rozpútal nebezpečné tornádo.

Záver

Na záver by som rád skonštatoval, že záleží len od nás, aké rodinné a spoločenské zázemie vytvoríme a ako veľmi tak prispejeme k bezpečnosti. Žime život v súlade s prírodou a jej ochranou, kultivujeme zdravie, vážme si rodinné hodnoty, slobodu, istotu a mier. Z nich totiž pramení životné šťastie ľudí a bezpečný svet pre nás i generácie po nás.

Summary

To conclude, I suggest that it depends solely on each of us, what family and social background we create, and at the same time, how we contribute to overall safety. We should live our lives respecting and preserving nature, protecting the family, and cherishing and cultivating freedom, security, and peace. It is because these values are essential for the happiness of us and future generations.

DEMOKRACIA, ŠTÁT A BEZPEČNOSŤ

Dominika Kuchárová¹

Abstrakt: V eseji sa spomínajú výhody demokracie, a to už od čias antiky. Autorka pripomína dôvody vzniku štátov, okrem iného aj z dôvodu túžby ľudí po bezpečnosti. V časoch oslabenej bezpečnosti (vojna na Ukrajine) zdôrazňuje potrebu ochrany demokracie a právneho štátu.

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Demokracia; Platón; Aristoteles; Hobbes.

Abstract: The essay mentions the benefits of democracy since ancient times. The author recalls the reasons for the creation of states, among other things, because of people's desire for security. In times of weakened security (war in Ukraine), she emphasizes the need to protect democracy and the state based on the rule of law.

Key Words: Safety; Democracy; Plato; Aristotle; Hobbes.

Úvod

Demokracia nepochybne zažíva krízu. Varovný prst dvíhajú odborníci aj preto, že je s ňou spätá aj naša bezpečnosť. Militantná demokracia je jedným zo spôsobov, ako ochrániť demokraciu pred tými, ktorí by ju chceli zničiť.² Základná logika spočíva v tom, že aby sa demokracia dokázala brániť autokratom, potrebné sú predbežné/preventívne zásahy demokratických inštitúcií, a to aj za cenu obmedzení politických práv. Vychádza z predpokladu, že nepriateľov demokracie možno identifikovať ex ante - t. j. skôr, ako sa títo aktéri chopia politickej moci.³ Ako píše Sajó: „Katastrofu si v plnej miere uvedomíme z podstaty vecí iba potom, čo sa prevratná udalosť už odohrala.“⁴

1. Poučme sa z antiky (Platónovo dedičstvo)

To, že tyrania vzniká prevratom demokracie je zrejmé. Za vznikom oligarchie stál cieľ – bohatstvo. Túžba po bohatstve a zanedbávanie ostatných vecí viedla k skaze. Spôsobí nenásytnosť aj skazu demokracie a nástup tyranie?

Pre demokraciu je najvyšším dobrom sloboda. Podľa Platónovho opisu, demokratická obec je vhodná pre človeka, ktorý ma vrodenu slobodnú povahu. Ak ale demokratická obec nepozná mieru tohto [pre ňu] najvyššieho dobra a „opije sa vlastným vínom,“⁵ môže potrestať svojich správcov, ak nebudú poskytovať plnú slobodu svojej obci a môžu byť obvinení prívlastkom oligarchických duší. V takejto obci je dôležité, aby sloboda pohltila všetko - od súkromného života až k tomu verejnému. Problém možno badať vo výchove, kde synovia, v snahe rovnať sa svojim otcom, strácajú ostych i bázeň. Žiaci strácajú rešpekt k učiteľom, mladí ľudia sa chcú pokladať za rovných so starými, ktorí sami chcú byť rovní s mladými, a tak strácajú akúsi dôstojnosť v snahe nezdať sa nevládnymi. Z pozitív treba spomenúť, že v takejto spoločnosti

¹ Denná študentka 3. ročníka Mgr. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² Bližšie k vymedzeniu daného modelu pozri napr.: MAREŠ, M. – VÝBORNÝ, Š.: *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: CDK, 2013, s. 16 – 26.

³ SAJÓ, A.: *Militant Constitutionalism*. In: *Militant Democracy and Its Critics: Populism, Parties, Extremism*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2019, s. 187.

⁴ *Ibidem*, s. 203.

⁵ PLATÓN: *Ústava*. Praha: OIKOYMENH, 2017.

sú otrokyne a otroci rovnako slobodné/slobodní ako tí, ktorí ich kúpili. Demokratická obec prináša najmeneš obmedzenie slobody. Môže sa však stať, že zákony – písané i tie nepísané, strácajú na sile a postupne nikto neznesie niekoho, kto by mu vládol a stál tak nad ním pri výkone jeho najslobodnejšej vôle, ktorá nemá byť ničím v takejto obci narušená. Prehnaná sloboda sa môže zmeniť v prehnané otroctvo, ako u jednotlivca, tak aj v obci. A presne v tomto bode začína...tyrania.

V diele *Ústava*, Platón vysvetlil vznik štátu a jeho ideálne usporiadanie. Dvetisíc rokov pred dielom Adama Smitha, *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*,⁶ vysvetľuje, že štát podľa neho vzniká [aj] kvôli neschopnosti jednotlivca obstarat' si niektoré statky, ktoré potrebuje k životu.⁷ Hoci tento filozof [ako je zrejmé z riadkov vyššie] nie je zástancom demokracie ako najlepšej formy vlády, dôrazne pripomína, že existuje niečo horšie. Vládca a vláda, ktorá spočiatku tvrdí, ba dokonca sľubuje, najlepšiu formu vlády, no v konečnom dôsledku to ostane len pri spomínanom sľube. Takto sa tyranská duša dostáva k moci. A, hoci ani v demokracii bezpečnosť nie je dostatočná, v tyranii je oveľa nedostatočnejšia.

2. O počiatkoch štátu...

Nie len pre neschopnosť zabezpečiť si určité statky potrebujeme štát. Thomas Hobbes popísal dobrovoľnosť vytvorenia štátu, spočívajúcu na uniknutí násilnostiam nekonečných bratovražedných vojen (odveta za odvetu, pomsta za pomstu, krvná pomsta). Slovom Hobbesa, mimo hraníc štátu sa nachádza ríša vášní, vojen, strachu, chudoby, krutosti, nevzdelanosti. Štát je ríšou rozumu, mieru, bezpečia, vzájomnosti.⁸ Sme v ňom pod ochranou práva.

O nevyhnutnosti založenia štátu hovoril aj Aristoteles: „*Existencia štátu ako politického zoskupenia občanov je dôsledkom prirodzenej štátotvornej ľudskej povahy, pretože v protiklade k ostatným živočíchom je človeku vlastné, že on jediný má zmysel pre dobro a zlo, pre právo a bezprávie a podobné veci.*“⁹

3. Naozaj chceme „menej štátu“?

V dave počuť požiadavky, aby štát zasahoval do života občanov čo najmenej. Napríklad ale počas pandémie Covid-19 sa väčšina obyvateľov Slovenska dožadovala od štátu adekvátnej ochrany.

Čl. 1 ústavného zákona o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu hovorí, že „*Slovenská republika vykonáva štátnu moc s cieľom zachovať mier a bezpečnosť štátu, najmä brániť svoju zvrchovanosť, územnú celistvosť, nedotknuteľnosť hraníc a demokratický poriadok, chrániť život a zdravie osôb, základné práva a slobody, majetok a životné prostredie a plniť záväzky vyplývajúce z členstva v organizácii vzájomnej kolektívnej bezpečnosti a z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná...*“¹⁰ Nič nie je bezchybné, ale je jednoznačné, že naša bezpečnosť závisí aj od nášho štátu.

⁶ SMITH, A.: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Liberální institut, 2001, 986 s.

⁷ DAL MASCHIO, E. A.: *Platón. Pravda je jinde*. Emse Publishing, 2002, s. 84.

⁸ COETZEE, J. M.: *Deník špatného roku*. Praha: Metafora, 2007, s. 7 a nasl.

⁹ ARISTOTELES: *Politika*. Bratislava: Kalligram, 2006, s. 29.

¹⁰ Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z.

Záver

Dnes (kvôli situácii na Ukrajine) vidíme, že štát môže byť ohrozovaný iným štátom, čím je narušená bezpečnosť celého spoločenstva. Aký postoj zaujať k dianiu na Ukrajine a v Rusku? Ak by sme sa naozaj mali poučiť z antiky, pomáhať „tyranskej vláde“ človeka, ktorý nerešpektuje iný štát nemožno. Pred viac ako rokom sme si mysleli, že nič podobné sa stať nemôže a Rusko nebude schopné na tak jemu blízky národ zaútočiť. Stalo sa. Bezpečnosť ľudí na Ukrajine je ohrozená, a to, čo Slovensko môže robiť, je ešte viac dbať na hodnoty demokracie a tiež na dodržiavanie medzinárodného práva. Bezpečnosť spoločenstva národov má byť dnes našim najväčším cieľom.

Ochraňujme demokraciu a právny štát. Podporujme nástroje militantnej demokracie a podporujme ľudí, ktorí bojujú deň čo deň za svoju slobodu a bezpečnosť, ktorú im narúša vláda jedného muža, ktorá obchádza hodnoty humanity a solidarity.

Nielen slobodu a rovnosť hlásala Francúzska revolúcia, na ktorej základoch stoja naše moderné štáty. Hlásala aj bratstvo. Slovensko by ho malo prejavovať svojmu susednému národu.

Summary

Today, due to the situation in Ukraine, we see how a state threatening another state undermines the security of the entire world community. If we want to learn from antiquity, we can not support a "tyrannical government" that does not respect another state. More than a year ago, we thought that nothing like this could happen and Russia would not attack its brother nation. Yet, we were wrong. The security of people in Ukraine is at risk, and what Slovakia can do is pay even more attention to the values of democracy and also to the observance of international law. The security of the community of nations should be our greatest goal today. Let's protect democracy and the rule of law. Let's support the tools of militant democracy and the people who fight for their freedom and security, undermined by a one-man government that bypasses the values of humanity and solidarity. Not only freedom and equality are the legacy of the French Revolution, on the foundations of which our modern states stand. The motto included fraternity, too. Regarding Slovakia, it shall be the fraternity to the neighboring nation.

Zoznam použitej literatúry

- ARISTOTELES: *Politika*. Bratislava: Kalligram, 2006, 303 s. ISBN: 9788081011849.
- COETZEE, J. M.: *Deník špatného roku*. Praha: Metafora, 2007, 188 s. ISBN: 9788073591359.
- DAL MASCHIO, E. A.: *Platón. Pravda je jinde*. Emse Publishing, 2022, 144 s. ISBN: 9788413546384.
- MAREŠ, M. – VÝBORNÝ, Š.: *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: CDK, 2013, 250 s. ISBN: 9788073253264.
- MASARYK, T. G.: *Ideály humanitní*. Praha: Melantrich, 1990, 128 s. ISBN: 8070230363.
- PLATÓN: *Ústava*. Praha: OIKOYMENH, 2017, 428 s. ISBN: 9788072982301.
- SAJÓ, A.: Militant Constitutionalism. In: *Militant Democracy and Its Critics: Populism, Parties, Extremism*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2019, s. 187-206.
- SMITH, A.: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Liberální institut, 2001, 986 s.
- Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. (o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu).

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ: ESEJ O BEZPEČNOSTI, JEJ VÝZNAME A HODNOTE

Nicole Makóová¹

Abstrakt: Autorka sa zamýšľa nielen o spôsoboch zvyšovania bezpečnosti vo svete, ale aj o súčasnej potrebe monitorovania a zachovávaní rovnováhy medzi bezpečnosťou a slobodou.

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Sloboda; Ľudské práva; Proporcionalita.

Abstract: The author reflects not only on the ways to increase security in the world but also on the current need to monitor and maintain a balance between security and freedom.

Key Words: Safety; Freedom; Human Rights; Proportionality.

Bezpečnosť je jednou z najdôležitejších ľudských potrieb. Pochopiteľne, všetci sa chceme cítiť bezpečne, chránení pred nebezpečenstvami a ohrozeniami našej fyzickej i emocionálnej pohody. Avšak chápanie bezpečnosti sa líši v závislosti od kontextu a má rôzne významy pre rôznych ľudí.

Bezpečnosť je kľúčovým faktorom pre život v akejkoľvek spoločnosti. Zahŕňa ochranu pred fyzickým násilím, ako aj ochranu pred nebezpečnými situáciami ako sú teroristické útoky, vojny, prírodné katastrofy, nehody, pandémie a mnoho iného. Bezpečnosť však nie je len o fyzickej ochrane, ale zahŕňa aj ochranu pred emocionálnym a psychologickým násilím ako sú diskriminácia či násilie v rodine. Okrem toho, poznáme ďalšie rôzne formy nebezpečenstva, napríklad v podobe sexuálneho násillia či ekonomického násillia. Nanešťastie, dnes sa stretávame skutočne s obrovským množstvom bezpečnostných hrozieb, ktoré sa stávajú súčasťou nášho každodenného života. K vyššie spomenutým pár príkladom sa pridávajú aj nové hrozby ako sú kybernetické útoky, ktoré sú čoraz sofistikovanejšie a zasahujú do každej oblasti našich životov a našej spoločnosti.

Hodnota bezpečnosti je nevyčísliteľná. Keď sa cítime bezpečne, môžeme sa slobodne sústrediť na iné aspekty nášho života ako je osobný rast, kariérny postup či budovanie zmysluplných vzťahov. Ináč povedané, keď sa cítime neisto, sme nepokojní, vystresovaní a rozptýlení, môže to brániť našej schopnosti uspieť v iných oblastiach života.

Na to, aby sme sa dokázali ochrániť pred rôznymi hrozbami, je dôležité nechať sa viesť hodnotami ako tolerancia, úcta či porozumenie. Musíme sa snažiť pochopiť odlišné perspektívy, náboženské presvedčenia a nachádzať tolerantné riešenia. Vytváranie inkluzívnej a otvorenej spoločnosti je dôležité nielen z morálneho hľadiska, ale aj preto, aby sme sa dokázali vzájomne podporiť a chrániť pred nebezpečenstvami.

Ďalším dôležitým faktorom pre bezpečnosť je spolupráca. Jednotlivci, spoločnosti a krajiny musia spolupracovať, aby mohli riešiť hrozby a vyvíjať preventívne opatrenia. Spolupráca medzi rôznymi sektormi spoločnosti ako sú vlády, súkromné organizácie a občianska spoločnosť, môže viesť k lepšiemu porozumeniu a koordinácii.

¹ Denná študentka 1. ročníka Mgr. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

Keďže žijeme vo svete neustálych zmien a neistoty, bezpečnosť sa stala kritickejšou ako kedykoľvek predtým. Čelíme novovznikajúcim hrozbám ako sú kybernetické útoky, zmena klímy a terorizmus. V dôsledku toho vlády a organizácie výrazne investovali do bezpečnostných opatrení, od zvýšenej ochrany hraníc až po pokročilé technológie kybernetickej bezpečnosti. Aj keď je nevyhnutné vyvážiť bezpečnosť s inými hodnotami, aby sme zabezpečili, že neohrozíme naše práva a slobody, je dôležité si uvedomiť, že bezpečnosť, v skutočnosti nie je absolútny stav a úplná istota neexistuje. Bezpečnosť by mala byť realistická a primeraná pre danú situáciu. Snaha o nastolenie bezpečnosti môže byť niekedy v rozpore s inými hodnotami ako sú sloboda, súkromie a spravodlivosť. Musíme sa preto tiež zamerať na to, aby sme, pri budovaní bezpečnosti, zachovávali práva a slobody. Toto je často zložitá úloha, pretože niekedy môžu opatrenia na zvýšenie bezpečnosti obmedziť našu slobodu. Napríklad, v niektorých krajinách sa, s cieľom zvýšenia bezpečnosti, zavádzajú prísnejšie zákony o sledovaní a kontrole občanov, čo sa môže stať hrozbou pre ich súkromie. Preto je dôležité nájsť správnu rovnovahu medzi bezpečnosťou a slobodou. Toto je veľmi citlivá téma a rozhodnutia prijímané v tomto kontexte musia byť starostlivo premyslené. Na to, aby sme to dosiahli, musíme mať silné právne systémy a inštitúcie, ktoré nám umožnia regulovať a kontrolovať opatrenia na zabezpečenie bezpečnosti. Taktiež je nevyhnutné zabezpečiť, aby boli naše práva a slobody chránené, a aby boli ľudia, ktorí sú zodpovední za zabezpečenie bezpečnosti, zodpovední za svoje činy.

Bezpečnosť nie je len otázkou ochrany pred hrozbami zvonku. Bezpečnosť je tiež o zabezpečení spravodlivého a trvalo udržateľného vývoja, o zabezpečení toho, aby sme mali prístup k zdrojom a možnostiam, ktoré potrebujeme na prežitie.

Svet, v ktorom žijeme, je plný výziev a nebezpečenstiev - od prírodných katastrof a chorôb cez vojny, konflikty a iné verejné hrozby až po individuálne ohrozenia, s ktorými sa musíme dennodenne vyrovnávať. Ako jednotlivci aj ako spoločnosť máme zodpovednosť za to, ako sa tieto problémy riešia a ako sa naše rozhodnutia a kroky reflektujú vo svete okolo nás. Albert Einstein, slávny fyzik a filozof, povedal, že väčším nebezpečenstvom než zlí ľudia sú tí, ktorí s tým nič neurobia. Je našou povinnosťou a zodpovednosťou každého z nás, aby sme sa k problémom postavili aktívne a snažili sa zlepšiť svet okolo nás. Ako jednotlivci aj ako spoločnosť máme moc a vplyv, aby sme mohli zmeniť veci. Každé malé rozhodnutie a krok, ktorý urobíme, má dopad na svet okolo nás. Napríklad, keď sa rozhodneme kupovať ekologické výrobky a používať obnoviteľné zdroje energie, prispejeme k udržateľnému rozvoju a zlepšeniu životného prostredia. Môžeme ísť však ešte ďalej a aktívne sa zapojiť do projektov a aktivít, ktoré pomáhajú zlepšovať svet okolo nás. Ak chceme zmeniť svet, musíme pomôcť ľuďom, ktorí stoja na znepriatelených stranách, aby sa vzájomne pochopili a hľadali spoločné riešenia. Musíme sa snažiť rozvíjať trvalo udržateľné hospodárstvo a mierové riešenia konfliktov. Všetky tieto opatrenia povedú k stabilite, bezpečnosti a spravodlivému sociálno-ekonomickému rozvoju.

Pred osemdesiatimi rokmi bojovali v našej krajine vlastenci a demokrati so zbraňou v ruke a s nasadením života proti zlu, za slobodu, za ľudskú dôstojnosť a za také mierové usporiadanie sveta, ktorého základy mala neskôr položiť Charta OSN. Aj napriek pokroku, ktoré ľudstvo dosiahlo za osem desaťročí, stále čelíme mnohým výzvam, starým aj novým. Ešte pred dvomi rokmi sme si v Európe nevedeli predstaviť, že po dosiahnutí mieru na Balkáne vznikne v našom regióne, v našej bezprostrednej blízkosti, ozbrojený konflikt, vo svojej podstate a dôsledkoch ešte nebezpečnejší. Je to alarmujúci signál, že bezpečnosť a mier v našom regióne sú stále krehké a ohrozené.

Záver

Na záver možno konštatovať, že bezpečnosť je kľúčovým aspektom ľudského života. Umožňuje nám sledovať naše ciele a túžby bez stresujúceho strachu z ohrozenia. Bezpečnosť však nie je absolútny stav a musíme sa snažiť dosiahnuť takú úroveň bezpečnosti, ktorá je primeraná a realistická. Okrem toho, musíme bezpečnosť vyvážiť inými hodnotami, aby sme, v snahe o dosiahnutie bezpečnosti, neohrozili naše práva a slobody. Ako povedal Gándhí, buďme zmenou, ktorú chceme vidieť vo svete. Ináč povedané, zmena sveta začína u nás samotných. Musíme si uvedomiť, že sme súčasťou celku, a že každé naše rozhodnutie má vplyv na svet okolo nás. Musíme preto prevziať zodpovednosť za to, ako sa veci dejú a vyvíjajú, a snažiť sa aktívne pracovať na zlepšení sveta okolo nás. Nikdy nie je neskoro, aby sme urobili správnu vec.

Summary

Security is a crucial aspect of human life. It allows us to pursue our goals and desires without fear of harm or danger. However, it is impossible to achieve absolute safety. We must strive to achieve a level that is reasonable and realistic. In addition, we must balance security with other values. We must not compromise our rights and freedoms in the pursuit of security. Ultimately, as Gandhi said, we must be the change we want to see in the world. Said differently, changing the world begins with changing ourselves. We must realize that we are part of a whole and that every decision we make influences the world around us. Therefore, we must take responsibility for how things happen or evolve and actively improve the world around us. It's never too late to do the right thing.

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ

Radovan Marcinčin¹

Abstrakt: Autor sa zamýšľa nad definíciou bezpečia a jeho hodnotou. Za piliere bezpečia považuje dôveru, dobrú vôľu a trvalosť.

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Dôvera; Spolupráca; Nebezpečie; Nedôvera; Nejednotnosť.

Abstract: The essay is a reflection on the definition of safety and its value. The author considers trust, goodwill, and permanence to be the pillars of security.

Key Words: Safety; Trust; Cooperation; Danger; Mistrust; Division.

Žijeme v obzvlášť nebezpečnej dobe? Táto otázka mi často napadne, keď sa snažím zaujať správny postoj k rôznym udalostiam v svojom živote. Mnohé hrozby nás oberajú o pokoj a pocit bezpečnosti. Bezpečie a istota patrí v Maslowovej pyramíde ľudských potrieb k najzákladnejším, je to takmer podmienka pre akékoľvek normálne fungovanie. Nie je však jednoduché rozoznať, či sa máme domáhať akéhosi práva na bezpečie, teda žiadať, aby hrozby zmizli alebo či treba len stoicky zaťat' zuby. Niektorí by možno povedali, že nie len zaťat' zuby, ale aktívne ísť ťažkým situáciám v ústrety a vyhľadávať ich kvôli osobnému rastu. Ako je to teda? Myslím, že ak chceme rozlúštiť tieto otázky, mali by sme smerovať od všeobecného ku konkrétnemu, od pojmu nebezpečenstva ku konkrétnym situáciám.

Prvý význam bezpečia je samozrejme fyzický, čiže absencia možnosti útokov a ohrození, v dôsledku ktorých by sme utrpeli zranenia alebo prišli o život. Z tohto fyzického bezpečia sa však vždy odvíja širší význam, lebo človek cíti nebezpečenstvo v rôznych rovinách, od tela cez myseľ až po dušu a osobný zmysel života. V každej tejto sfére môže človeka strata bezpečnosti podlomiť a obráť o pokoj. Rovnako ako sa človek bojí fyzického útoku, bojí sa aj straty dobrej povesti alebo, napríklad, spochybnenia jeho životného kréda. Zdá sa teda, že bezpečnosť je skôr neprítomnosť ohrozenia človeka v akejkoľvek rovine.

Napadá mi jedna myšlienka slovenského politického väzňa, Antona Neuwirtha. Keď sa venoval otázke mieru, nepáčilo sa mu, že sa mier definoval len ako neprítomnosť vojny. Práve takéto uvažovanie podľa neho vedie stále k ďalším vojnám. Preto píše: „*Mier nie je stav, ale neustála činnosť, trvalá uskutočňovaná cnosť spravodlivosti.*“² Myslím, že o živote v bezpečí môžeme povedať to isté. Nemali by sme o ňom hovoriť len ako o stave bez hrozieb, ale ako o spoločnom úsilí. Skutočný život v bezpečnosti vyžaduje dôveru medzi ľuďmi a spoločnú dobrú vôľu. Ani zákony nezaručia bezpečnosť, ak nikomu nedôverujeme, a žiadne opatrenia by bezpečiu nepomáhali, ak by nebola dobrá vôľa mnohých obyčajných ľudí žiť spolu spravodlivo. Ak by som mal teda upraviť Neuwirthov výrok pre tému bezpečia, znel by „Bezpečie nie je stav, ale neustála činnosť, trvale uskutočňovaná cnosť dôvery a dobrej vôle.“

Ak sa teraz budeme na bezpečie dívať z tejto perspektívy, ako opíšeme jeho hodnotu? O čo by sme jeho stratou vlastne prišli? Nebudem teraz hovoriť o všetkých psychických a zdravotných nevýhodách takéhoto napätého stavu. Skôr sa zdá byť veľmi zaujímavým zistenie,

¹ Denný študent I. ročníka Bc. štúdia na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² <https://www.databazeknih.cz/citaty/anton-neuwirth-138078>

že, keďže je koreňom bezpečia dôvera, koreňom problémov neustáleho nebezpečia bude nedôvera a nejednotnosť. Ak si predstavíme spoločnosť a všetky jej zložky, od rodín a priateľstiev až po spoločnosti a štáty, začne byť jasné, aké katastrofálne následky by mohol mať stúpajúci stav neistoty a nebezpečia. Ohrozenie ľudí môže stále viac rozdeľovať a znemožňovať akúkoľvek spoluprácu. Naopak, budovanie bezpečnosti ľudí tvorí priestor pre spoločnú tvorivosť, vzťahy a celkový rozvoj. Potrebujeme isté bezpečie, ak majú vznikáť nové rodiny, ak majú mať umelci priestor tvoriť hodnotné diela, ak máme zmysluplne žiť svoje životy.

Ako túto úvahu uplatniť na konkrétne hrozby, ktoré rezonujú spoločnosťou? Ako prvá nám mnohým napadne vojna na Ukrajine, ktorá stále žije v našich myšliach a nahľadáva pocit bezpečia. Hrozba v takej primárnej a jasnej podobe, ako je útok nepriateľa a fyzické nebezpečenstvo, je asi stále najmocnejšia zo všetkých. O dôvere tu ťažko hovoriť, ľudia sú kvôli vojne často rozdelení už teraz na Slovensku, a zo všeličoho sa môžu podozrievať. Ak by bola vojna tu, nedôvera a nejednotnosť by boli obrovské. Myslím, že práve takto aj vojny vznikajú, z nedôvery a absencie dobroprajnosti, hoci je za tým, samozrejme, zložitejší proces. Práve budovaním dôvery sa dá vyhnúť konfliktom v budúcnosti, od najmenších až po najväčšie.

Iná hrozba, ktorá mňa osobne zasiahla možno ešte viac ako vojna, je vznik stále dokonalejších umelých inteligencií. Nie, nebojím sa, že sa mikrovlnky a vysávače vzbúria a začnú nás fyzicky ohrozovať. Ide o nebezpečenstvo na inej úrovni, a to duševnej či existenciálnej. AI³ už vie tvoriť úžasné umelecké diela, básne, obrazy, filmy, divadelné hry aj príbehy. V mnohých aspektoch sú texty vyprodukované umelou inteligenciou na nerozoznanie od ľudských autorov. Ani teraz si nemôžete byť úplne istí, či práve tento text nie je dielom AI. Ak nám dokáže vziať umenie, dokonale napodobniť ľudský prejav (dokonca aj vygenerovať rozpoznatelný hlas konkrétneho človeka) a robiť to všetko ešte trochu lepšie ako my sami, predstavy o našej hodnote a originalnosti sú v nebezpečenstve. Určite si myslím, že by sa mala spoločnosť týmto zaoberať. Nie tak, že použije roboty kde sa len dá, ale tak, že si ľudia budú vzájomne pripomínať svoju hodnotu aj v týchto nových časoch.

Vráťme sa teraz k prvej otázke, či sa máme pri nezmeniteľných hrozbách dožadovať práva na bezpečie alebo máme radšej zaťat' zuby. Ako sa k nej postaviť? Myslím, že odpoveď sa bude meniť od situácie k situácii. Sú hrozby, ktoré vždy boli a budú, určite sa nám nikdy nepodarí vytvoriť utopický raj na zemi. Sú aj hrozby, ktoré tvoria ľudia a nemuseli by tu byť, ako napríklad spomínaná vojna. Pri týchto sa asi naozaj oplatí poslúchnuť stoikov - ak nemôžeme na nich nič zmeniť, musíme s nimi žiť a ísť ďalej. Čo však, ak by sme situáciu vedeli nejako ovplyvniť? Tu nám pomáha prvotná úvaha o bezpečnosti ako akte dôvery a dobrej vôle. Keď sa ocitáme v neistote a strácame stav bezpečia, namiesto domáhania sa práva na bezpečie sa oňho môžeme sami začať usilovať - dobrou vôľou. Nie je samozrejme vhodné slepo každému dôverovať a dúfať, že hneď vytvoríme civilizáciu bezpečnosti a dôvery. Treba odhadnúť správnu mieru.

Nakoniec, pozrime sa na vec ešte z inej perspektívy – na vnímanie nebezpečenstva ako pozitívnej skutočnosti. Často sa hovorí o vystúpení z komfortnej zóny, o prekonávaní hraníc, vyhľadávaní nepríjemného, nebezpečného... G. K. Chesterton raz povedal, že v budúcnosti si ľudia budú platiť za to, aby boli v nebezpečenstve. Vidíme to napríklad pri adrenalínových športoch. Zdá sa byť pravda, že človeku nestačí uspokojiť svoje základné potreby. Sme oveľa komplikovanejší. Podľa mňa nie je správny ani jeden extrém. Ani bezpečná stagnácia, ani chaotický život plný napätia a večnej neistoty. Bezpečie by malo mať v ľudskej spoločnosti

³ Artificial intelligence = umelá inteligencia.

takú podobu, aby sa mal každý kam uchýliť, aby ho mal, keď ho potrebuje, a aby z neho mohol vychádzať von do sveta, kde sa bude realizovať a bude užitočný ostatným.

Záver

Bezpečnosť nie je len neprítomnosť hrozieb, ale skôr ich neprítomnosť odôvodnená vzájomnou dôverou. Bezpečie neexistuje kvôli sebe samému, ale je výsledkom spolupráce a zdravého fungovania jednotlivcov. Je výsledkom spoločnej dobrej vôle. A hoci aj nebezpečenstvo môže viesť k sebazdokonaľovaniu, aktívne vytvárať by sme ako ľudstvo mali práve bezpečie a s nebezpečím by sme sa mali vyrovnávať ako s jeho objektívnym vedľajším produktom.

Summary

Security is not just the absence of threats but rather their absence justified by mutual trust. The safety created by one person alone will be much smaller than the safety created through cooperation and the healthy functioning of individuals. Safety is the result of common goodwill. And although danger can also lead to self-improvement, people should actively aim for safety and deal with danger as its objective byproduct.

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ: ESEJ O BEZPEČNOSTI, JEJ VÝZNAMĚ A HODNOTE

Patrícia Pátková¹

Abstrakt: Autorka na tému nahliada optikou mladej ženy, ktorá navrhuje lepšiu edukáciu chlapcov a mužov o vhodnej interakcii so ženami.

Kľúčové slová: Bezpečie; Nebezpečenstvo; Strach; Ženy; Muži.

Abstract: The author looks at the topic through the lens of a young woman who suggests better education for boys and men about appropriate interaction with women.

Key Words: Safety; Danger; Fear; Women; Men.

Byť v bezpečí a cítiť sa bezpečne je jedna z najdôležitejších potrieb v živote človeka. Ale čo to bezpečie vlastne je? Podľa môjho názoru, bezpečie je určité zázemie, v ktorom sa cítim príjemne, verím svojmu okoliu a nemám pocit ohrozenia. Detailná definícia bezpečia je pre väčšinu ľudí subjektívna. Každý považuje za bezpečie niečo iné a taktiež ho inak vníma.

Môžeme sa cítiť všetci rovnako bezpečne aj keď máme každý inú predstavu o tom, ako bezpečie vyzerá?

Aj napriek tomu, že pocit bezpečia je subjektívny, existujú formy nebezpečenstva, na ktorých sa vie objektívne zhodnúť takmer každý. V dnešnej spoločnosti je pocit bezpečia, bohužiaľ, veľmi vzácny. Vzhľadom na niektoré situácie vo svete je dnes veľa ľudí, ktorí nemajú zázemie a necítia sa byť v bezpečí. Veľakrát sa nebezpečie spája s vojnami či teroristickými útokmi. Počas nich ľudia len ťažko nájdu to svoje bezpečné zázemie. Môžeme však povedať, že ľudia v spoločnosti, v ktorej neprebíha žiadna vojna ani nepokoje sa všetci môžu cítiť bezpečne? Môžeme povedať, že ľudia v našej spoločnosti nezažívajú pocit nebezpečenstva?

Strach je súčasťou každodenného života. Podľa môjho osobného názoru, každý z nás sa v živote stretne s pocitom nebezpečia. Niektorí sa s ním stretávajú častejšie, niektorí zriedkavejšie. Kvôli tragédiám spôsobujúcim chaos, devastáciu, spúšť vo svete sa ľudia stretávajú dokonca s chronickým pocitom strachu a neistoty. Myslím si, že veľa ľudí zastáva názor, že v našej spoločnosti nebezpečenstvo nehrozí a ľudia sa nemajú prečo cítiť ničím ohrození. Ale je to naozaj tak? Ako som uviedla predtým, určité nebezpečenstvo existuje všade a každý človek ho vníma inak.

Ako žena v našej dnešnej spoločnosti môžem povedať, že sa s pocitom nebezpečia stretávam skoro každý deň. A nie som v tom sama. Od detstva som počúvala mojich rodičov a príbuzných, aby som sa nerozprávala s cudzími ľuďmi, taktiež aby som si od nich nič nebrala. Nikdy som takúto skúsenosť, našťastie, nemala, ale pamätám si ako som išla ako dieťa sama po ulici a mala som strach z každej cudzej osoby, ktorá okolo mňa prešla. Cítila som nebezpečenstvo z každej strany. Čím som bola staršia, tým viac som sa bála. Počúvala som o prípadoch znásilnenia, prepadnutia, okradnutia... Ďalšie hrozby, pred ktorými som sa musela každý deň chrániť. Necítila som sa bezpečne, pretože tieto situácie sa mohli stať kedykoľvek a kdekoľvek. Vždy,

¹ Denná študentka 1. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

keď som sa večer vracala domov, mala som v hlave iba to, že táto hrozba existuje, že sa mi môže každú chvíľu niečo stať. Mala som predsudky voči každému, kto išiel v noci po ulici oproti mne alebo za mnou. Ak sa mi nejaký cudzí muž prihovárať, rýchlo som odpovedala a čo najrýchlejšie odišla s vierou, že ma nebude prenasledovať. Viem, že s týmito pocitmi sa stretla skoro každá žena aspoň raz vo svojom živote. Ale je to správne? V našej spoločnosti sú dievčatá poučané o všetkých nebezpečenstvách, ktoré im hrozia od mužov. Nemali by sme radšej chlapcov od detstva učiť o tom, ako by sa mali správať k ženám, a ktoré veci sú neprípustné? Vysvetliť chlapcom, že sa majú správať k dievčatám slušne a s úctou pritom vôbec nie je zložité. Pokiaľ by sme sa ako spoločnosť zamerali na správnu výchovu chlapcov a zaviedli nový štandard pre interakcie s dievčatami, myslím si, že dnešný svet by vyzeral inak.

Toto však nie je jediný dôvod, prečo si myslím, že tento systém je nastavený nenáležite. Ako štrnásťročné dievča som veľakrát išla po ulici či už sama alebo s kamarátkami a veľakrát sme sa stretli so skupinkami dospelých mužov, ktorí na nás nepríjemne kričali a pískali. Veľakrát som išla autobusom, kde si odo mňa pýtali muži číslo a rozdávali mi komplimenty, ktoré mi v tom veku od takých ľudí boli veľmi nepríjemné. Ale naša spoločnosť takéto situácie nepovažuje za problém a už vôbec nie ako sexuálnu delikvenciu. „Veď si pekná baba tak ti to dávajú najavo...“ Dovolím si povedať, že mladým dievčatám to spôsobuje skôr traumy a nepríjemný pocit ako vďačnosť za „kompliment.“

Záver

Posledné roky sa snažím veľmi bojovať proti prvotným predsudkom voči mužom, ale nie vždy to je ľahké. Je mi však veľmi nepríjemne, keď prvá myšlienka pri pohľade na muža v nejakej opustenej lokalite je, že mi niečo hrozí. Preto si myslím, že by spoločnosť nemala od útleho veku vzbudzovať v ženách úzkosť z mužov a obmedzovať vzdelávanie žien na negatíva, ktoré sa im môžu stať. Namiesto toho by sme viac mali klásť dôraz na edukáciu chlapcov a mužov o tom, akým spôsobom sa majú k ženám správať a brať ohľad na ich pocity a strach.

Summary

In recent years, I have been trying hard to fight against primal prejudices against men, but it is not always easy. However, at the same time, it makes me uncomfortable and sad that my first thought when looking at a man in some deserted location is that I am in danger. Therefore, I think that we should not instill anxiety in females from a young age about men and educate only the girls about possible danger from men. In our society, instead, we should educate boys and men about how to treat women right and be considerate of their feelings and fears.

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ

Peter Smolnický¹

Abstrakt: Autor predstavuje štatisticky najbezpečnejšie a najmenej bezpečné krajiny. Zamýšľa sa nad nebezpečenstvom v dôsledku znečisteného životného prostredia, nezdravého životného štýlu či nástrah rýchleho moderného života alebo, naopak, rozvojových krajín.

Kľúčové slová: Bezpečné krajiny; Nebezpečenstvo; Voda; Jedlo; Internet; Zbrane; Individuálny prístup.

Abstract: The author presents the statistically safest and least safe countries. He mentions the danger connected with a polluted environment, an unhealthy lifestyle, and the phenomena of developing and modern countries.

Key Words: Safe countries; Danger; Water; Food; Internet; Weapons; Individual approach.

Bezpečie možno chápať ako stav, v ktorom sa cítime chránení a neohrození rizikom zranenia, nebezpečenstva či straty. Tiež je definované ako stav kvality zabraňovania či nespôsobovania zranení, nebezpečenstva či straty.² Jeho opakom je teda nebezpečenstvo, počas ktorého nám niekto alebo niečo ohrozí život, zdravie alebo iné hodnoty. Pre veľa ľudí znamená bezpečie ich vlastný domov a ľudia, s ktorým ho zdieľajú. Tí im zabezpečujú primárne aj sekundárne potreby. Keď sa zmenia tieto podmienky pre určité okolnosti, dochádza k narušeniu konceptu bezpečia a človek sa, aj proti svojej vôli, dostáva do bojového postoja. Aj z tohto dôvodu spoločnosť Wisevoter vypracovala rebríček najbezpečnejších krajín sveta. Na popredných miestach sa umiestnili Island, Nový Zéland či Írsko. Miera bezpečnosti bola určovaná rôznymi faktormi, napr. úrovňou kriminality, teroristickými aktivitami, vnútornými konfliktmi, politickou nestabilitou, výskytom prírodných katastrof a i. Rovnaký prieskum sa v roku 2021 robil o opačnom konci škály. Ako najnebezpečnejšie krajiny boli označené Afganistan, Yemen, Sýria, Ukrajina či Rusko.³ V týchto krajinách sú ľudia obmedzovaní na dennej báze a vo veľa prípadoch sa boja voľne pohybovať po uliciach počas dňa. Hrozí im totiž, že pre konflikty, či už medzinárodné alebo domáce, sa nedožijú ďalšieho dňa. Podľa globálneho mierového indexu je Afganistan v súčasnosti najnebezpečnejšou krajinou na svete so skóre GPI 3,59.⁴ Krajina je už desaťročia sužovaná konfliktom a nestabilitou a má vysokú mieru násillia, terorizmu a kriminality.

Okrem hrozby, ktorú predstavuje vojna a ozbrojené konflikty sa čoraz väčším nebezpečenstvom stáva nedostatok potravy a pitnej vody. Okrem Európy je len málo štátov, kde je možné napiť sa čistej nezávadnej vody. V mnohých krajinách na svete žijú ľudia obklopení odpadkami či pri kanáloch, ktoré často ohrozujú ich zdravie a bežné bytie. Jedným z príkladov najznečistenejších riek na svete je aj najväčšia rieka Indie, posvätná rieka Ganga, ktorá je

¹ Denný študent 3. ročníka Bc. štúdia na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² <https://www.dictionary.com/browse/safety> [citované 6. júla 2023]

³ WISEVOTER: *Safest Countries in the World* [online]. Dostupné na: https://wisevoter.com/country-rankings/safest-countries-in-the-world/?fbclid=IwAR0BbwSfyVBX2_CEJPWPymTI4vMB4t4t4COZkRZ2v3qN71ahcXlwlFXEjZQ [citované 6. júla 2023]

⁴ WISEVOTER: *Freedom Index by Country* [online]. Dostupné na: https://wisevoter.com/country-rankings/freedom-index-by-country/?fbclid=IwAR3_6HGOH3fpcbMudDnPKStWnr_W8cSZmGSrmz8AUpZrF5-MGrDpBfKyvJA [citované 6. júla 2023]

neoddeliteľnou súčasťou životov tamojšieho obyvateľstva. Podľa organizácie Sea Smart, ktorá čistí oceány, bol, v dôsledku masívneho znečistenia vody a vypúšťania surovej odpadovej vody a chemikálií, vyšší výskyt chorôb prenášaných vodou hlásený v komunitách najužšie spätých so svätou riekou, pokrytou vrstvou plávajúcich plastov a iných odpadov.⁵ Hinduisti veria, že rieka očisťuje ľudí od ich hriechov. Bezpečnosť rieky sa snažil preukázať aj indický politik, ktorý sa z nej napil a dostal brušnú infekciu, ktorá mu bola skoro osudná.⁶

Rovnako ako bez vody, tak ani bez jedla sa nedá existovať. Často je len na nás samých, ako k nemu pristupujeme a v akom množstve ho konzumujeme. V posledných rokoch je vo vyspelých krajinách na vzostupe trend obezity, ktorý, pre každého z nás, predstavuje veľké nebezpečenstvo. Mnohí si s obezitou asociujú výlučne Ameriku, no sme na omyle. „*V roku 2016 malo nadváhu viac ako 1,9 miliardy dospelých vo veku nad 18 rokov, z nich viac ako 650 miliónov bolo obéznych.*“⁷ Proti takémuto trendu môžeme bojovať zmenou jedálnička, ale aj pravidelným pohybom na čerstvom vzduchu. Naše sebazaprenie však niekedy ani nemusí byť na vine. Vo veľkom sa predstavujú nové reťazce, kde za nízke ceny predávajú nezdravé jedlo plné cukrov, náhradných sladidiel či aditív. Nebolo by vhodnejšie zlacniť ovocie, zeleninu a zdravé potraviny, aby boli dostupné pre každého? Najmä tie lokálne? Predsa, zdravie máme len jedno.

Opačným fenoménom je nebezpečenstvo hladu, predovšetkým v rozvojových krajinách, kde je veľké množstvo obyvateľstva a málo potravín, prípadne odkázanosť na externé zdroje. Hladom trpia najmä deti a seniori, ktorí nie sú samostatní. Podľa štatistických údajov „*zomrie každý rok z dôvodu hladu a súvisiacich ochorení okolo 9 miliónov ľudí ročne. To je viac ako na AIDS, maláriu a tuberkulózu dohromady.*“⁸ Toto číslo sa neustále zvyšuje a ostáva otáznou, či sa tento problém, momentálne lokálny, nestane aj celosvetovým problémom a nebezpečenstvom, keďže ľudí pribúda a materiálnych zdrojov potravy ubúda. Jednou z príčin je aj zmena klimatických podmienok. „*Momentálne až 24 % svetovej populácie žije v oblastiach potravinovej neistoty a 9 % v oblastiach vážnej potravinovej neistoty. Tieto čísla sa môžu zvýšiť, pretože zmena klímy bude čoraz viac ovplyvňovať globálne potravinové systémy. Klesajúca produkcia potravín je pravdepodobným dôsledkom vyšších koncentrácií CO₂ v atmosfére, vyšších teplôt a zvýšeného nedostatku vody.*“⁹ V tomto prípade si musíme uvedomiť, že každý zásah a nedostatok na seba nadväzuje, a že ak sa zrúti jedna stena pyramídy, padne celá pyramída.

K nebezpečenstvu a ohrozeniu života nás môže viesť ale aj náš každodenný spoločník - internet. Hrozby sú na internete každý deň a zabezpečiť sa proti nim nie je jednoduché, predovšetkým ak dobrovoľne odovzdáme naše osobné informácie tretím stranám. Okrem hackerských útokov a krádeží identít sa často stretávame aj s nebezpečenstvom, ktoré

⁵ SEA SMART: *12 Most Polluted Rivers In The World* [online]. Dostupné na: https://seasmartschool.com/blog/2022/2/17/12-most-polluted-rivers-in-the-world?fbclid=IwAR3bOi4vDmEkd93llyHG76lXzjfMOjzLC-QIw52ukpq_fWvWfUDkrKnQtfo [citované 6. júla 2023]

⁶ SHARMA, S.: *Indian politician drinks water from polluted 'holy' river to impress supporters, gets hospitalised* [online]. Dostupné na: <https://www.independent.co.uk/asia/india/bhagwant-mann-hospitalised-water-river-b2128915.html> [citované 6. júla 2023]

⁷ NÁRODNÉ OSVETOVÉ CENTRUM: *Obezita a chudoba – psychosociálne aspekty vzniku a riešenia obezity* [online]. Dostupné na: <https://www.nocka.sk/obezita-a-chudoba-psychosocialne-aspekty-vzniku-a-riesenia-obezity/> [citované 6. júla 2023].

Bližšie pozri tiež THE EUROPEAN ASSOCIATION FOR THE STUDY OF OBESITY: *Obesity Statistics* [online]. Dostupné na: <https://easo.org/media-portal/statistics/>

⁸ THE WORLD COUNTS: *Global Challenges* [online]. Dostupné na: <https://www.theworldcounts.com/challenges/people-and-poverty/hunger-and-obesity/how-many-people-die-from-hunger-each-year> [citované 6. júla 2023].

⁹ Ibid.

predstavuje klam pod pojmom filter. Sociálne siete, ako aj iné aplikácie, sprostredkujú klamnú predstavu, ktorú veria davy ľudí. Vo veľkej miere im veria aj naivní fanúšikovia, ktorí sa snažia podobať sa svojim idolom, čo môže mať veľmi vážne následky. Drahé plastické operácie, hladovky, poruchy príjmu potravy, psychické problémy...s tým sa pochváli len málokto na svojej ceste v snahe byť hviezdou.

Z moderných hrozieb tiež možno spomenúť, že v posledných rokoch vzrastá počet držiteľov zbraní, a to nie len v USA. Na Slovensku sa toto číslo vyšplhalo na viac ako 160 000 držiteľov k roku 2022.¹⁰ Nutné je zamyslieť sa nad dôvodmi i nad z toho vyplývajúcim nebezpečenstvom, a to najmä súvisiacou trestnou činnosťou.

Záver

V eseji som sa zamyslel len nad niektorými z mnohých ohrození, ktorým ako populácia čelíme. Ani jeden z nich by sa nemal brať na ľahkú váhu. Všetci by sme sa mali cítiť bezpečne v krajinách, v ktorých žijeme, bez ohľadu na farbu pleti, vyznanie, orientáciu, výšku príjmov a pod. Nemali by sme tiež nebezpečenstvo riešiť až po tom, keď sa stane niečo zlé. Napríklad ako tomu bolo aj v októbri minulého roka v súvislosti s nešťastnými udalosťami na Zámockej ulici v Bratislave. Aj táto tragédia by nám mala otvoriť oči, lebo jasne ukazuje, že nie všetci sú u nás v bezpečí. A už vôbec nie vo svete.

Na záver je asi vhodné položiť si otázku: „*A čo môžeme my samirobiť preto, aby sme sa cítili bezpečne?*“

Môžeme si vybrať, ako sa budeme správať k ľuďom a svojmu okoliu. Či im budeme pomáhať a chrániť ich, podporovať padlých na duchu, či budeme eliminovať negatívne pocity v každom jednom z nás, či budeme zveľaďovať prostredie, v ktorom žijeme...Nežijeme v utópii, ale jeden vďaka druhému môžeme mať lepší a bezpečnejší život. Vážme si ho.

Summary

In the essay, I reflected only on some of the many threats we face as a population. Neither of them should we take lightly. Every person should feel safe in the countries we live in, regardless of skin color, religion, orientation, level of income, etc. We also should not deal with danger only after something happens. For example, the tragic events in Zámocká Street in Bratislava last October. This tragedy that cost people lives because of their sexual orientation should open the eyes of everybody because, obviously, not everybody is safe here. Nor is in the world.

In conclusion, it is probably appropriate to ask: "And what can I personally do to feel safe?" We can choose how we treat people and our surroundings. We can help them and protect them, support the fallen, eliminate the negative feelings in each of us, or contribute to improving the environment we live in...We do not live in a utopia, though, thanks to each other, we can have a better and safer life. Let's appreciate that.

Zoznam použitej literatúry

DICTIONARY.COM: *Safety* [online]. Dostupné na: <https://www.dictionary.com/browse/safety> [citované 6. júla 2023]

¹⁰ HLÁVEK, P.: *Dopyt po zbraniach na Slovensku stúpa. Zbystriť pozornosť by mali majitelia plynoviek* [online]. Dostupné na: <https://www.noviny.sk/krimi/728644-dopyt-po-zbraniach-na-slovensku-stupa-zbystrit-pozornost-by-mali-majitelia-plynoviek> [citované 6. júla 2023]

HLÁVEK, P.: *Dopyt po zbraniach na Slovensku stúpa. Zbystrit' pozornosť by mali majitelia plynoviek* [online]. Dostupné na: <https://www.noviny.sk/krimi/728644-dopyt-po-zbraniach-na-slovensku-stupa-zbystrit-pozornosť-by-mali-majitelia-plynoviek> [citované 6. júla 2023]

NÁRODNÉ OSVETOVÉ CENTRUM: *Obezita a chudoba – psychosociálne aspekty vzniku a riešenia obezity* [online]. Dostupné na: <https://www.nocka.sk/obezita-a-chudoba-psychosocialne-aspekty-vzniku-a-riesenia-obezity/> [citované 6. júla 2023]

SEA SMART: *12 Most Polluted Rivers In The World* [online]. Dostupné na: https://seasmartschool.com/blog/2022/2/17/12-most-polluted-rivers-in-the-world?fbclid=IwAR3bOi4vDmEkd93llyHG76lXzjfMOjzLC-QIw52ukpq_fWvWfUDkrKnQtfo [citované 6. júla 2023]

SHARMA, S.: *Indian politician drinks water from polluted 'holy' river to impress supporters, gets hospitalised* [online]. Dostupné na: <https://www.independent.co.uk/asia/india/bhagwant-mann-hospitalised-water-river-b2128915.html> [citované 6. júla 2023]

THE EUROPEAN ASSOCIATION FOR THE STUDY OF OBESITY: *Obesity Statistics* [online]. Dostupné na: <https://easo.org/media-portal/statistics/> [citované 6. júla 2023].

THE WORLD COUNTS: *Global Challenges* [online]. Dostupné na: <https://www.theworldcounts.com/challenges/people-and-poverty/hunger-and-obesity/how-many-people-die-from-hunger-each-year> [citované 6. júla 2023].

WISEVOTER: *Freedom Index by Country* [online]. Dostupné na: https://wisevoter.com/country-rankings/freedom-index-by-country/?fbclid=IwAR3_6HGOH3fpcbMudDnPKStWnr_W8cSZmGSrmz8AUpZrF5-MGrDpBfKyvJA [citované 6. júla 2023]

WISEVOTER: *Safest Countries in the World* [online]. Dostupné na: https://wisevoter.com/country-rankings/safest-countries-in-the-world/?fbclid=IwAR0BbwSfyVBX2_CEJPWPymTI4vMB4tth4COZkRZ2v3qN71ahcXlwIFXEjZQ [citované 6. júla 2023]

ŽIVOT V (NE)BEZPEČÍ: ESEJ O BEZPEČNOSTI, JEJ VÝZNAM A HODNOTE

Alica Struková¹

Abstrakt: Autorka k téme pristupuje formou umeleckej úvahy. Porovnáva život stromu so životom človeka, ktoré sú si podobnejšie, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať...

Kľúčové slová: Bezpečnosť; Rodina; Škola; Prostredie; Duševný rast; Životné hrozby.

Abstract: The essay is a personal point of view of the author, who metaphorically compares the life of a tree to the life of a person. They might be more similar than it might seem at first glance...

Key Words: Security; Family; School; Environment; Mental health; Threats.

Genetika nám do vienka nadelila pud sebazáchovy - inštinkt, ktorý nám umožňuje reagovať na rôzne situácie tak, aby sme prežili. Je to prirodzená obranyschopnosť každého živého tvora, u ľudí zväčša podporená slovami našich mám, ktoré nám odmala hovorili, aby sme si dávali pozor, boli opatrní, ostražití, „nevymýšľali,“ nerozprávali sa s cudzími ľuďmi či neposkytovali neznámym svoje osobné údaje. Aj moja mama ma takto vyprevádzala, keď som odchádzala z domu - či som išla iba do obchodu po chlieb alebo sa, ako dieťa, hrať k susedom. Ak som išla na dlhšiu dobu preč z domu, mama típla, aby sa nič zlé nestalo, nemohla spať a rozmýšľala, kde som a s kým momentálne trávim čas. Nemajme to mamám za zlé. Nadovšetko nás milujú. Dokonca sa hovorí, že materinský pud je silnejší ako pud sebazáchovy.

Ináč povedané, rodina je synonymom pre pocit bezpečia a ochrany. Vďaka nej sme už ako deti pochopili význam a hodnotu bezpečia, aj keď sme tento termín ešte nepoznali.

Aj škola nás učila bezpečnosti. Na hodinách občianskej náuky v škole sme pochopili, že verejná bezpečnosť je jednou z úloh štátu. O bezpečnosť obyvateľov dbá polícia, záchranné zložky či armáda. Učili nás tam tiež ako dbať o svoju bezpečnosť na internete, ako chrániť svoje financie či majetok. A pri týchto témach sme sa nenudili.

Určite budete so mnou súhlasiť, že v súčasnosti sa slovo bezpečnosť skloňuje viac ako obvykle. Prečo je tomu tak? Vojna na Ukrajine, korupcia, nevraživosť a závisť medzi ľuďmi, trestná činnosť – to je len zopár z hrozieb, ktoré okliešťujú bezpečnosť každého z nás, a ktoré nám napadnú ako prvé, keď sa povie slovo bezpečnosť. Mojm cieľom je však pozrieť sa na tému bezpečnosti z trošku iného, netradičnejšieho uhla pohľadu. Neštudujem právo, preto nie je v mojej právomoci analyzovať právne predpisy a terminológiu súvisiace s pojmom bezpečnosť. Je mi však blízke umenie slova, preto som túto esej koncipovala úvahovo, nie ako odborný text. Koniec koncov, esej sa môže chápať nielen ako náučný text, ale aj ako umelecký žáner literatúry.

Dôležitosť a hodnotu bezpečia tu chcem metaforicky znázorniť ako strom v záhrade. Strom symbolizuje každého človeka a záhrada je prostredie, ktoré ho obklopuje. Obvykle predtým, než sa rozhodneme stromček zasadiť, preštudujeme si, ako sa oň treba starať, aké

¹ Denná študentka 3. ročníka Bc. štúdia na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

podmienky potrebuje pre svoj rast a ako dosiahneme bohatú úrodu. Vykopeme jamu, zasadíme ho a podoprieme paličkou, aby sme ho stabilizovali. Rovnako aj rodičia sa starostlivo pripravujú na príchod nového člena rodiny, zabezpečujú výbavu a robia preňho miesto. Chcú vytvoriť bezpečné a príjemné prostredie pre svoje bábätko. Obvykle.

Aby náš imaginárny stromček mohol bezpečne rásť, potrebuje primerané množstvo vlhky, slnečného žiarenia či kvalitnú pôdu bohatú na minerály. Pocit bezpečia sa nielen pre strom, ale aj pre každého z nás, odráža v dostatku všetkých živín a záruke ich bezpodmienečného prísunu.

Aby bol rast stromčeka stabilný, je dôležité, aby do pôdy správne zapustil korene - aby boli jeho korene silné a mohol odolávať nepriazni vonkajšieho prostredia. Pevné a rozvetvené korene sú dôležité aj pre človeka. Vďaka výchove a interakcii s inými ľuďmi sa formuje osobnosť človeka, posilňuje sa psychika, vďaka čomu sa človek v životných búrkach udrží a má sa o čo oprieť. Budovanie identity človeka ovplyvňuje prostredie, v ktorom sa nachádza, napríklad rodinné, školské či pracovné.

Rast stromčeka do výšky podporuje slnko, ale aj palička, o ktorú je priviazaný. V prípade človeka ide nielen o fyzický rast, ku ktorému potrebuje dostatok živín, ale aj o duševný rast, ktorý podnecuje vzdelanie a emocionálna inteligencia. Dostupnosť kvalitného vzdelania, široké spektrum možností sebarozvoja, kariérneho poradenstva a pracovných možností tiež podporujú vytváranie pocitu bezpečia. Čiže za bezpečie považujem aj možnosť napredovať, rozvíjať sa, prosperovať, mať sny, koničky a ciele, ktoré človeka posúvajú vpred.

Dôvodom, prečo sa staráme o stromček a snažíme sa mu zabezpečiť kvalitné podmienky, je aj hojnosť úrody. Chceme mať zo stromu nejaký úžitok – ovocie. Človek by mal chcieť byť pre svoje okolie užitočný a dať zo seba len to najlepšie – priniesť plody. Hmyz opelí kvietky stromu, čím sa podieľa na vzniku plodov. Pre človeka sú takýmito „opel’ovačmi,“ čiže impulzmi, vášň, radosť zo života a entuziazmus, ktoré ho poháňajú vpred, zvyšujú jeho produktivitu. Plody stromu dávajú záhradkárom pocit bezpečia – dávajú istotu obživy. Ako existujú rozličné druhy stromov, tak aj ľudia na svete sú rôzni. Každý je jedinečný a výnimočný, má svoje talenty a schopnosti, vykonáva svoju profesiu a svojou činnosťou sa môže podieľať na budovaní bezpečia pre všetkých. Môžeme hovoriť o zabezpečovaní základných životných potrieb – jedla (poľnohospodári), bývania (robotníci a inžinieri), zdravotnej a sociálnej starostlivosti (lekári a zdravotné sestry), vzdelávania (pedagógovia), verejnej bezpečnosti (polícia a armáda) a i. Každá práca, či už manuálna alebo intelektuálna, má potenciál zvyšovať pocit bezpečia.

Tak ako stromček, tak aj ľudia zažívajú striedanie ročných období. Ľudia prechádzajú detstvom, dospelosťou a starobou. V každom období života stromček, rovnako ako aj človek, niečím vyniká. V každom období svojho života niečo získava a niečo stráca. Každé obdobie má svoje čaro, svoje farby aj svoje nevýhody. A každé obdobie môže byť ohrozené, keď zavítajú škodcovia - prídu choroby alebo nastane zlé počasie. Ohrozený môže byť život stromčeka aj človeka. V živote človeka môžeme škodcov prirovnať k rôznym životným problémom, napríklad finančným, rodinným či psychickým problémom, alebo problémom s prácou. Negatívne vplyvajú na človeka, spôsobujú mu utrpenie a nahlodávajú jeho dušu. Ako sa môžeme voči škodcom chrániť? Určite mi dáte za pravdu, že mnohé problémy nevieme ovplyvniť, prináša ich život. Aby sme boli voči škodcom odolnejší, prevenciou je psychohygiena a správny životný štýl. Sú dôležité aj dobré medziľudské vzťahy, vzájomná pomoc a podpora. Škodcov dokážeme odstrániť aj pomocou insekticídov, v živote človeka napríklad pravidelnou návštevou psychológa, ktorý nám pomôže ťažšie životné okolnosti zvládnuť.

Ďalším ohrozením bezpečia a skúškou odolnosti sú choroby. Ak sme dostatočne silní, choroby prekonáme, ba dokonca sa staneme imúnnejšími. No ak sme príliš slabí, choroby nás premôžu. Musíme zvoliť ďalší postup, ako sa liečiť, napríklad terapie, lieky a vitamíny.

V horšom prípade musíme choré časti stromčeka odpíliť, u človeka je nevyhnutná hospitalizácia.

Zlým počasím rozumieme okolnosti, ktoré nevieme predvídať, a ktoré tiež ohrozujú ako život stromčeka, tak aj prežívanie človeka. Niekedy môžu mračná visieť nad celou spoločnosťou, napríklad vojny, hlad, hospodárske a politické krízy. Môžeme hovoriť aj o prehánkach, ktoré prídu len do života konkrétneho človeka, napríklad šikana, znásilnenie, smrť blízkeho či rozvod. Ale pamätajme, búrky netrvajú večne, po čase pominú. Ak sme dostatočne silní a vydržíme obdobie dažďov, nakoniec sa na oblohe zjaví dúha ako symbol nádeje v lepší zajtrajšok.

V prírode rastú aj stromy, o ktoré sa nikto nestará. Necítia sa bezpečne, nemajú dostatok základných životných potrieb a nie sú „zasadené“ v priaznivom prostredí. V metaforickom význame ide o ľudí, ktorých spoločnosť zavrhuje, napríklad bezdomovcov, narkomanov a alkoholikov, dokonca aj ľudí iného vierovyznania, či rasy. Takéto stromy neprinášajú plody, vysychajú a sú pre okolie neprospešné. Sú napadnuté škodcami a chorobami. Rovnako žijú aj prirovnávaní ľudia. Nemajú pocit bezpečia – chýba im jedlo, strecha nad hlavou a zamestnanie - neprosperujú. Nemá ich čo „opeľovať“, chýbajú im túžby a sny, ktoré by im umožnili rozkvitnúť a prinášať plody.

V spoločnosti sú aj nevyliciteľne chorí ľudia. Okrem toho, že ich choroba obrala o pocit bezpečia a nádeje v lepšiu budúcnosť, mnoho z nich je v ohrození aj preto, že im ani štát neposkytne bezpečie – finančnú podporu a potrebnú zdravotnú starostlivosť, ktorá je v mnohých prípadoch veľmi nákladná. Ľudia, nad ktorými hrmí búrka života, potrebujú skrýšu a útechu. No často sú na daždi sami, nemajú sa kam schovať; nie je nikto, kto by im podal dáždnik, poskytol oporu. A to nie je správne.

Záver

Čo nakoniec z úvahy vyplýva? Pociť bezpečia je veľmi dôležitý. Hodnota bezpečia je neopísateľná. Pretože ak človek nemá zabezpečené priaznivé životné podmienky, stráca pocit bezpečia. Rodina je prvou bezpečnou záhradou pre každého z nás. Ale povedzme si otvorene, veľa ľudí bezpečie v rodine nenachádza. Preto je úlohou štátu takýmto ľuďom poskytnúť bezpečia vo forme finančnej podpory, materiálnej pomoci alebo, napríklad, ubytovania v azylových domovoch. Médiá sú plné strašných ľudských osudov, páchaných násilností a ľahostajností zo strany tých, ktorí by mali bojovať za bezpečie nás všetkých. Nie každý strom rastie za bezpečným plotom záhrady. Skutočnú hodnotu bezpečia si často uvedomíme, až keď prídu kalamity, choroby či predátori. Želám si, aby tých bolo čo najmenej; aby sme všetci mali vo svojom živote pociť BEZPEČIA, vážili si ho, a spoločne vytvorili rozkvitnuté aleje stromov v každom kúte Zeme – metaforicky aj doslovne.

Summary

What is the final thought? The feeling of safety is crucial. The value of security is indescribable. Without favorable living conditions, we do not feel secure. People perceive the meaning of security through their families - if they are lucky enough. If not, it is the task of the state to provide security to such people in the form of financial support, material assistance, or, for example, accommodation in asylum homes. The media often report on misfortunes, acts of violence, and indifference. Not every tree grows behind a secure garden fence - not every person lives in a safe environment. We often realize the value of safety only when bad things happen. To conclude, I wish there were as few as possible; so that we all feel

SECURE in our lives, understand the value of security, and together create blossoming avenues of trees in every corner of the Earth - metaphorically and literally.

KYBERNETICKÁ VOJNA: KYBERNETICKÉ ÚTOKY V MEDZINÁRODNOM PRÁVE

Ivan Vu Nhu¹

Abstrakt: Autor v eseji predstavuje problematiku kybernetickej bezpečnosti. Približuje definíciu kybernetickej vojny, druhy kybernetických útokov, príklady nedávnych kybernetických útokov a súvisiacu právnu úpravu.

Kľúčové slová: Kybernetická vojna; Kybernetické útoky; Medzinárodné právo.

Abstract: In the essay, the author presents the issue of cyber security. He writes about cyber warfare, the types of cyber attacks, and provides examples of recent cyber attacks. Last but not least, he analyzes the application of international law.

Key Words: Cyber Warfare; Cyber Aattacks; International Law.

Úvod

Keď hovoríme o systéme bezpečnosti v rámci medzinárodného práva, prvé myšlienky, ktoré sa nám zvyčajne vynoria, sú vnútroštátne konflikty, občianske vojny, terorizmus, cezhraničná kriminalita a pod. S technologickými zmenami a pokrokom sme však nútení čeliť novým výzvam a hrozbám. V rámci tejto eseje sa preto v krátkosti zamyslím nad fenoménom 21. storočia - kybernetickou vojnou a kybernetickými útokmi.

1. Čo je kybernetická vojna a čo sú kybernetické útoky? Ako ich upravuje medzinárodné právo verejné?

Je potrebné povedať, že neexistuje žiadna právne záväzná definícia toho, čo sa rozumie pod pojmom kybernetická vojna. Takže jediné, o čo sa môžeme oprieť sú všeobecne akceptované definície, ktoré vypracovala veda medzinárodného práva verejného. Tá chápe kybernetickú vojnu ako použitie digitálnych útokov (kybernetických útokov) proti nepriateľskému štátu, ktoré spôsobujú škody porovnateľné so skutočným bojom a/alebo narušajú nevyhnutne dôležité počítačové systémy.

Akceptovanou definíciou je tiež použitie kybernetických útokov proti suverénnemu štátu, s cieľom spôsobiť mu značné škody, ktoré môžu viesť až ku fyzickému útoku, narušeniu nevyhnutne dôležitých počítačových systémov či k stratám na životoch.

Vidíme teda, že hlavnými charakteristikami kybernetickej vojny sú digitálne útoky proti nepriateľskému štátu a škody porovnateľné so škodami v rámci skutočnej vojny (používa sa aj pojem kinetická vojna). Musia teda spôsobiť fyzické škody ľuďom a objektom v reálnom svete.

Hoci kybernetická vojna vo všeobecnosti označuje kybernetické útoky spáchané jedným štátom proti druhému štátu, môže tiež zahŕňať útoky tzv. neštátnych aktérov – ako sú teroristické skupiny alebo hackerské skupiny konajúce v prospech konkrétnych štátov (v týchto prípadoch štát výrazne riadi alebo podporuje tieto skupiny).

Kybernetický útok je teda akýkoľvek útočný manéver, ktorý sa zameriava na počítačové informačné systémy, počítačové siete, civilné infraštruktúry a iné dôležité systémy.

¹ Denný študent 3. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

2. Aké sú najčastejšie kybernetické útoky?

V zásade rozoznávame sedem typov útokov kybernetickej vojny v závislosti od ich cieľa/účelu (je dôležité poznamenať, že zoznam týchto typov nie je taxatívny, takže môžu existovať aj iné typy útokov).

Špionáž

Cieľom je špehovanie iných krajín s cieľom získať dáta a citlivé informácie. Zvyčajne sa deje pomocou malvéru alebo phishingových útokov.

Malvér je termín používaný na opis škodlivého softvéru vrátane spywaru, ransomvéru, vírusov a červov. Malvér narúša sieť cez slabé miesto v systéme, zvyčajne keď používateľ klikne na nebezpečný odkaz alebo prílohu e-mailu, ktoré potom nainštalujú rizikový softvér. Po nainštalovaní softvéru je možné pristupovať k citlivým údajom.

Ransomvér je typ malvéru, ktorý zadržáva/blokuje prístup k daným dátam, pokiaľ nie je zaplatené výkupné (teda určitá suma peňazí). V podstate ide o držanie citlivých údajov ako rukojemníkov.

Phishing je praktika odosielania podvodnej komunikácie, ktorá vyzerá, že pochádza z dôveryhodného zdroja. Zvyčajne sa phishingové útoky realizujú prostredníctvom e-mailu. Cieľom je ukradnúť citlivé údaje ako prihlasovacie údaje alebo údaje z kreditnej karty.

Sabotáž

Účelom sabotáže je niečo zničiť, poškodiť alebo prekaziť, najmä s cieľom získania politickej alebo vojenskej výhody. Takéto útoky môžu blokovat' oficiálnu vládnú komunikáciu, kontaminovať digitálne systémy, umožniť krádež nevyhnutne dôležitých spravodajských informácií a ohroziť národnú bezpečnosť.

Denial-of-Service (DoS) útoky (odmietnutie služby)

Ide o útok určený na vypnutie (preťaženie) počítača alebo siete, čím sa stane webová lokalita nedostupnou. Útoky DoS to dosahujú zaplavením danej stránky, serveru, odoslaním príliš veľkého počtu požiadaviek naraz, v dôsledku čoho systém nemôže fungovať a spadne. Obeťami útokov DoS sú často webové servery významných organizácií - bánk, obchodných a mediálnych spoločností alebo vládnych a obchodných organizácií. Hoci útoky DoS zvyčajne nevedú ku krádeži alebo strate dôležitých informácií alebo iných aktív, môže obeť (štát) prísť o veľa času a peňazí.

Electrical Power Grid (elektrická sieť) – kritická infraštruktúra

Útoky na rozvodnú sieť narúšajú komunikáciu a robia služby (textové správy, komunikačné platformy) nepoužiteľnými. Spôsobujú napríklad výpadky internetového pripojenia, kedy obeť ostane bez signálu.

Propagandistické útoky

Ide o tzv. fake news útoky na mysle a myšlienky ľudí. Propaganda sa používa na šírenie klamstiev, aby ľudia stratili dôveru vo svoju krajinu, alebo sa postavili na stranu svojich nepriateľov. V súčasnosti vieme, že sa to robieva veľmi jednoducho cez platformy na sociálnych sieťach.

Hospodársky rozvrat

Väčšina moderných ekonomických systémov funguje pomocou počítačov. Útočníci sa môžu zamerať na počítačové siete ekonomických inštitúcií ako sú burzy, platobné systémy a

banky, aby ukradli peniaze alebo zablokovali ľuďom prístup k finančným prostriedkom, ktoré potrebujú, s cieľom položiť ekonomiku štátu na kolena.

Nečakané útoky

Ide o kybernetický ekvivalent útokov ako Pearl Harbor (1941) a 9/11 (útok na dvojčiky v roku 2001). Cieľom je vykonať masívny útok, ktorý nepriateľ neočakáva a oslabiť obranu. Pripraví sa tak pôda pre fyzický útok v kontexte hybridnej vojny.

3. Niekoľko príkladov kybernetických útokov v nedávnom období

Stuxnet

Stuxnet je červ (vírus), objavený v roku 2010 a vyvinutý pravdepodobne v roku 2005, ktorý zaútočil na iránsky jadrový program. Ide o jeden z najsofistikovanejších kybernetických útokov v histórii. Malvér sa šíril prostredníctvom infikovaných zariadení USB, a tým sa dostal do riadiacich systémov v iránskom jadrovom programe. Podľa väčšiny správ útok vážne poškodil schopnosť Iránu vyrábať jadrové zbrane.

Sony Pictures Hack 2014

Útok na Sony Pictures nasledoval po vydaní filmu *The Interview*, ktorý negatívne zobrazoval Kim Čong-una, predstaviteľa KĽDR. Hacknutím databázy Sony hackeri ukradli obrovské množstvo informácií zo siete Sony.

4. Ako bojovať proti kybernetickej vojne?

Právna úprava v tejto novej oblasti je stále len vo fáze akéhosi kreovania (kryštalizovania) budúcich právnych noriem, pretože v medzinárodnom práve verejnom ide stále o relatívne nový jav, resp. o rozvíjajúcu sa oblasť. To však neznamená, že kybernetickú vojnu medzinárodné právo verejné nerieši. Napríklad Cooperative Cyber Defense Center of Excellence (CCDCoE), tallinské kybernetické centrum NATO, vydalo tzv. Tallinn Manual, učebnicu, ktorá sa zaoberá zriedkavými, ale závažnými kybernetickými hrozbami. Táto príručka vysvetľuje, kedy kybernetické útoky porušujú medzinárodné právo a ako môžu krajiny na takéto porušenia reagovať. The Tallinn Manual, publikovaný v roku 2013, je však len akademicky nezáväznou štúdiou o tom, ako by sa medzinárodné právo, najmä ius ad bellum a medzinárodné humanitárne právo, mali vzťahovať na kybernetické konflikty a kybernetické vojny.

5. Ako sa k tejto problematike stavia obyčajové medzinárodné právo?

V zmysle judikatúry Medzinárodného súdneho dvora je jasné, že niektoré ustanovenia Charty OSN v súčasnosti nadobudli štatút obyčajového medzinárodného práva. A niektoré z nich možno použiť aj pri kybernetických útokoch. Príkladom takéhoto článku, ktorý má povahu obyčajového medzinárodného práva je napr. článok 2 ods. 4 Charty OSN, ktorý zakotvuje zákaz hrozby silou alebo použitia sily. A v prípade porušenia článku 2 ods. 4 nám Charta OSN umožňuje, v zmysle jej článku 51, použiť sebaobranu, ktorá má taktiež povahu medzinárodného obyčajového práva.

Ďalšou medzinárodnou obyčajou, ktorá môže mať zmysel pre tému kybernetickej vojny, je zásada Non-Intervention (článok 2 ods. 7 Charty OSN) – alebo zásada nezasahovania do domácich/vnútrošných záležitostí štátu. Zásada nezasahovania je právom každého suverénneho štátu regulovať svoje záležitosti bez vonkajších zásahov. Jednoducho povedané, je to právo slobodne sa rozhodnúť bez akejkoľvek vonkajšej sily.

Z právneho hľadiska je potrebné zodpovedať otázku, či môžu kybernetické operácie (útoky) predstavovať ozbrojený útok v zmysle čl. 2 ods. 4 Charty OSN, resp. či kybernetické operácie môžu predstavovať ozbrojený útok, ktorý dáva dotknutému štátu právo na sebaobranu. Pretože len ak je odpoveď áno, môžeme použiť obyčajové právo sebaobrany, a teda použiť silu v MPV, čo je bežne zakázané. Keďže k riešeniu tejto otázky zatiaľ štáty (ako hlavné subjekty MPV) nepristúpili, odpoveď možno hľadať opäť len vo vede MPV.

Podľa vedy MPV môže kybernetický útok predstavovať ozbrojený útok, ak sú rozsah a účinky kybernetického útoku porovnateľné s kinetickým (alebo skutočným) ozbrojeným útokom. Ak teda spôsobia fyzické poškodenie ľudí a vecí v reálnom svete porovnateľné so skutočným ozbrojeným útokom, potom môžeme uplatniť inštitút sebaobrany v článku 51 Charty OSN.

Podľa profesora Marca Rosciniho, pôsobiaceho na Westminster Law School, kybernetický útok, ktorý spôsobí alebo pravdepodobne spôsobí fyzickú škodu na majetku, stratu života, zranenie alebo smrť, spadá pod zákaz hrozby alebo použitia sily. Je teda citelné, že na to, aby kybernetický útok mohol byť považovaný za ozbrojený útok podľa článku 2 Charty OSN, musí dosiahnuť určitú intenzitu, resp. prekročiť istý prah.

Podľa niektorých vedcov bola hranica pre ozbrojený útok dosiahnutá napríklad v prípade vírusu Stuxnet, ktorý som spomínal vyššie.

Čo však v prípade, ak kybernetický útok nedosiahne prah? V týchto prípadoch nemôžeme uplatniť inštitút sebaobrany. Stále však máme k dispozícii medzinárodné obyčajové právo, konkrétne princíp nezasahovania do domácich/vnútorých záležitostí štátu. A ak dôjde k porušeniu tohto princípu, a ak to porušenie možno pripísať štátu, štát bude musieť niesť medzinárodnú zodpovednosť za svoje správanie.

Záver

Je evidentné, že kybernetická vojna a kybernetické útoky predstavujú novú a významnú výzvu pre medzinárodné právo verejné a bezpečnosť vo všeobecnosti. Aby sme účinne čelili týmto hrozbám, je nevyhnutné aktívne sa zapájať do právnych diskusií a vytvárať vhodné právne rámce. Bez týchto opatrení sa nemôžeme vyhnúť potenciálnym katastrofálnym následkom, pretože je zrejmé, že kybernetické konflikty budú súčasťou budúcnosti vojny. Je preto dôležité zabezpečiť ich reguláciu a minimalizovať negatívne dôsledky pre štáty a ich obyvateľov.

Summary

Cyber war and cyber attacks represent a new and significant challenge to public international law and safety in general. To effectively face these threats, it is necessary to actively participate in legal discourses and to create efficient legal frameworks. Without these measures, we can not avoid potentially catastrophic consequences, as it is clear that cyber conflicts will be part of the future of war. Therefore, it is necessary to regulate and minimize the negative consequences for states and their residents.

Zoznam použitej literatúry

CISCO: What Is a Cyberattack? [online]. Dostupné na: <https://www.cisco.com/c/en/us/products/security/common-cyberattacks.html#~types-of-cyber-attacks> [citované 25. júna 2023]

IMPERVA: *Cyber Warfare* [online]. Dostupné na: <https://www.imperva.com/learn/application-security/cyber-warfare/> [citované 25. júna 2023]

ONDŘEJ, J.: *Vybrané otázky práva mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 244 s. ISBN 978-80-767-6108-7

SHAW, M.: *International Law*. 9. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 1308 s. ISBN 978-11-084-7774-1

ST. JAMES, E. – LEE, T. B.: The 2014 Sony hacks, explained [online]. Dostupné na: <https://www.vox.com/2015/1/20/18089084/sony-hack-north-korea> [citované 25. júna 2023]

TECHTARGET: Cyberwarfare [online]. Dostupné na: <https://www.techtarget.com/searchsecurity/definition/cyberwarfare?> [citované 25. júna 2023]

ODOPRETIE VÝKONU MIMORIADNEJ SLUŽBY AKO OBAVY Z NEBEZPEČIA?

Tomáš Žiška¹

Abstrakt: Cieľom autorovej eseje je poukázať na dôvody odopretia výkonu mimoriadnej služby na Slovensku.

Kľúčové slová: Mimoriadna služba; Vojna; Strach; Geopolitika.

Abstract: The author aims to point out the reasons for which the citizens of the Slovak Republic renounced defending the state.

Key Words: Extraordinary Service; War; Fear; Geopolitics.

Úvod

Vyššie 40 000 občanov Slovenskej republiky počas januára 2023 podpísalo dokument „Vyhlásenie o odopretí výkonu mimoriadnej služby.“² Urobili tak na základe § 2 písm. a) a § 4 zákona č. 569/2005 Z. z. o alternatívnej službe,³ keďže sa od 1. januára 2006 v právnom systéme Slovenskej republiky inštitút povinnej vojenskej služby nenachádza. Vyhlásenie sa týka mužov od 19 do 45 rokov bez vojenskej hodnosti a vo vojenskej hodnosti vojak 1. a 2. stupňa a mužov od 19 do 55 rokov v ostatných vojenských hodnostiach.⁴ Podávanie sa netýka tých, ktorí majú tzv. modrú knižku alebo už predmetné vyhlásenie podali počas roka vzniku brannej povinnosti, alebo v januári každého nasledujúceho roka až do zániku brannej povinnosti na príslušnom okresnom úrade v sídle kraja.

1. Čo viedlo občanov Slovenskej republiky - mužov k takémuto rozhodnutiu?

Uplatnili si výhradu vo svedomí alebo bolo dôvodom ich náboženské presvedčenie?

Obe možnosti sú relevantné, ako vyplýva z právnych predpisov:

Podľa Ústavy Slovenskej republiky, čl. 25 ods. 2:

„Nikoho nemožno nútiť, aby vykonával vojenskú službu, ak je to v rozpore s jeho svedomím alebo náboženským vyznaním. Podrobnosti ustanoví zákon.“⁵

Podľa Listiny základných práv a slobôd, čl. 15 ods. 3:

„Nikoho nemožno nútiť, aby vykonával vojenskú službu, ak je to v rozpore s jeho svedomím alebo s jeho náboženským vyznaním. Podrobnosti ustanoví zákon.“⁶

Podľa Európskeho dohovoru o ľudských právach a základných slobodách, čl. 19:

¹ Denný študent 1. ročníka Bc. štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

² O odopretí výkonu mimoriadnej služby podalo vyhlásenie 40.000 občanov (teraz.sk).

³ Zákon č. 569/2005 Z. z. o alternatívnej službe v čase vojny a vojnového stavu.

⁴ Informovalo o tom aj Ministerstvo obrany SR.

⁵ Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

⁶ Ústavný zákon, ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

„ 1. Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva; toto právo zahŕňa slobodu zmeniť náboženstvo alebo vieru, ako aj slobodu prejavovať náboženstvo alebo vieru sám alebo spoločne s inými, verejne alebo súkromne, bohoslužbou, vyučovaním, náboženskými úkonmi a zachovávaním obradov.

2. Sloboda prejavovať náboženstvo alebo vieru môže podliehať len takým obmedzeniam, ktoré sú stanovené zákonom, a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme verejnej bezpečnosti, ochrany verejného poriadku, zdravia alebo morálky alebo na ochranu práv a slobôd iných.“⁷

V tejto súvislosti ešte spomeniem odbornú literatúru, v ktorej sa uvádza nasledovné: „Základné ľudské práva a slobody sú zakotvené v ústave v článkoch 14-25...Ďalším prameňom základných práv a slobôd je v Slovenskej republike Listina základných práv a slobôd (ústavný zákon č. 23/1991 Zb.). Listina bola do nášho právneho poriadku recipovaná z právneho poriadku Českej a Slovenskej Federatívnej republiky a má silu ústavného zákona...Prameňom základných práv a slobôd môže byť v Slovenskej republike aj medzinárodná zmluva, pričom v tomto prípade rozoznávame dva typy zmlúv.“⁸ V súvislosti s poslednou vetou sú, samozrejme, relevantné čl. 7 ods. 5 a čl. 154c ods.1 Ústavy Slovenskej republiky.

Ďalšími dôvodmi na odopretie výkonu mimoriadnej služby mohli byť aj politické presvedčenie (výhrada vo svedomí), prípadne nedostatok záujmu či skúsenosti brániť svoju vlasť. V tejto súvislosti treba potvrdiť, že, vzhľadom na to, že od roku 2006 sa povinná vojenská služba nevykonáva, je prirodzené, že obavy mladých občanov z nedostatočnej schopnosti bojovať môžu silnieť.

2. Historický kontext

Pred vyše sto rokmi, keď začínala prvá svetová vojna, panoval ošial z vojny. Ten však rýchlo otupel po zistení, čo to skutočná vojna je. Zlo, ktoré kazí morálku človeka. Slováci bojovali v tejto vojne a mali s ňou teda priamu skúsenosť.

V čase skončenia vojny vznikol štát s názvom Československá republika. Jej zánik bol predzvesťou ďalšej krutej dobyvačnej a mocichtivej vojny. My sa o nej, našťastie, dozvedáme už len z vojnových literárnych diel a filmov, ktoré však nenechávajú človeka chladným ani toľko rokov po jej skončení.

Po rozpade východného bloku v 90. rokoch bola Európa svedkom ďalších vojnových konfliktov, tentoraz ďalej od nás, na Balkáne.

V roku 2014 došlo k nútenému „prekresleniu mapy“ u východného bratského slovanského národa po udalostiach v Kyjeve. V tom čase, v januári 2015, odoprelo výkon mimoriadnej služby na Slovensku štrnásťtisíc mužov.⁹

2.1. Nedávne udalosti

Dňa 24. februára 2022 sa vojna rozšírila naplno až k našim hraniciam. Konflikt trvá už dlhšie než rok. Šíria sa obavy ohľadne možnej eskalácie až do celosvetového konfliktu, v súvislosti s čím treba spomenúť čl. 5 Severoatlantickej zmluvy, podľa ktorého: „Zmluvné strany sa

⁷ Európsky dohovor o ľudských právach a základných slobodách, European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (coe.int).

⁸ BRÖSTL, A., HOLLÄNDER, P., PRÍBELSKÝ, P. a kolektív: *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 86.

⁹ Denník SME: *Tisíce mužov sa bránia mimoriadnej vojencine*. [online]. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/20092451/tisice-muzov-sa-brania-mimoriadnej-vojencine.html> [citované 11. apríla 2023].

dohodli, že ozbrojený útok proti jednej alebo viacerým z nich v Európe alebo Severnej Amerike, bude považovaný za útok proti všetkým, a preto odsúhlasili, že ak nastane taký ozbrojený útok, každá z nich uplatní právo na individuálnu alebo kolektívnu obranu, uznané článkom 51 Charty Spojených národov, pomôže zmluvnej strane alebo stranám takto napadnutým tým, že bezodkladne podnikne sama a v súlade s ostatnými stranami takú akciu, akú bude považovať za potrebnú, včítane použitia ozbrojenej sily, s cieľom obnoviť a udržať bezpečnosť severoatlantickej oblasti. Akýkoľvek taký ozbrojený útok a všetky opatrenia vykonané v jeho dôsledku budú bezodkladne oznámené Bezpečnostnej rade. Tieto opatrenia budú ukončené, akonáhle Bezpečnostná rada prijme opatrenia potrebné na obnovenie a zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.“¹⁰

Záver

Niektorí ľudia nedokážu ubližovať. Môže to byť dôsledok ich náboženstva alebo jednoducho ich danosti neškodiť. Takí ľudia by neboli schopní uniesť ťarchu vojny. Ľudia sa boja o svoj život a vlastné bezpečie a boja sa aj toho, že vedia, že nie sú dostatočne fyzicky zdatní. Obavy v ľuďoch na Slovensku ďalej vyvoláva v bezprostrednej blízkosti prebiehajúca vojna na Ukrajine. Svoju rolu zohráva i politický aspekt či strata vôle chrániť Slovenskú republiku pre nedostatok národnej hrdosti, cítenia a nedôveru v štátne inštitúcie.

Podľa môjho názoru nie je vylúčené, že tieto faktory viedli mužov k odopretiu výkonu mimoriadnej služby.

Ak by sa rozhodli svoje vyhlásenie vziať späť, čo podľa zákona môžu, muselo by dôjsť k zásadnému vnútornému prehodnoteniu ich postojov, ktoré mohli viesť k podaniu ich vyhlásenia s vedomím, že na opätovne podané vyhlásenie by sa už neprihliadalo.¹¹

V neistých časoch sa rodia aj unáhlené rozhodnutia, niektoré sú správne, iné možno nie. V každom prípade, nech už má každý akýkoľvek dôvod, občanom garantuje túto možnosť zákon. Konali slobodne, v súlade s platnou úpravou, ktorá je v súlade s medzinárodnými záväzkami aj s Ústavou Slovenskej republiky. Nemožno ich ani obviňovať, ani haniť. Štát do tohto ich súkromného priestoru chráneného zákonom nemôže vstúpiť.

Summary

Some people are unable to hurt. It may be due to their religion or their nature. Such people would not be able to bear the burden of war. Further on, people fear for their lives and safety, and they also fear knowing that they are not physically fit enough. People in Slovakia are further worried by the ongoing war in Ukraine that has been happening in the immediate vicinity. The political aspect and the loss of will to protect the Slovak Republic due to the lack of national pride, patriotism, and mistrust in state institutions, plays its role, too.

As far as I am concerned, these factors led 40 000 men in Slovakia in 2023 to refuse to perform extraordinary service.

It is necessary to say that the law enables them to withdraw their statement. I believe that it happens only rarely, after a fundamental internal re-evaluation of values. However, if they refused to perform extraordinary service after this again, their attempt would be ineffective.

In uncertain times, hasty decisions are born. Some are right, and some are not. In any case, whatever reason anyone has, Slovak legal order guarantees the citizens the possibility to refuse to perform extraordinary service. It is a free choice, following the valid regulation, which does not contradict international obligations and the Slovak Constitution. These men can neither be accused nor slandered. The state cannot break their private space protected by law.

¹⁰ Text Severoatlantickej zmluvy je dostupný na stránke NRSR.

¹¹ § 4 ods. 7 zákona č. 569/2005 Z. z. o alternatívnej službe v čase vojny a vojnového stavu.

Zoznam použitej literatúry

Teraz.sk: *O odopretí výkonu mimoriadnej služby podalo vyhlásenie 40 000 občanov* [online]. Dostupné na: <https://www.teraz.sk/slovensko/40tisic-obcanov-podalo-vyhlasenie-o-o/694446-clanok.html> [citované 20. júna 2023]

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky: *Dezinformácie o odopretí výkonu mimoriadnej služby zaplavili internet* [online]. Dostupné na: <https://www.mod.gov.sk/34092-sk/dezinformacie-o-odopreti-vykonu-mimoriadnej-sluzby-zaplavili-internet/> [citované 20. júna 2023]

Denník SME: *Tisíce mužov sa bránia mimoriadnej vojenčine*. [online]. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/20092451/tisice-muzov-sa-brania-mimoriadnej-vojencine.html> [citované 20. júna 2023]

BRÖSTL, A., HOLLÄNDER, P., PRÍBELSKÝ, P. a kolektív: *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, 514 s. ISBN 978-80-7380-841-9

Právne predpisy

Severoatlantická zmluva. Dostupné na:

<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=186419>

Európsky dohovor o ľudských právach a základných slobodách (European Convention on Human Rights). Dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/convention_slk.pdf

Ústava Slovenskej republiky. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/>

Ústavný zákon, ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/23/>

Zákon č. 569/2005 Z. z. o alternatívnej službe v čase vojny a vojnového stavu. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/569/>

Ingrid Lanczová (ed.)

Acta Universitatis Tyrnaviensis –Iuridica XV

Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave

Vydala Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave v roku 2023.

DOI: doi.org/10.31262/978-80-568-0575-6/2023

ISBN: 978-80-568-0575-6